

אספקלריא

אספקלריא לפרשת בהר תשפ"ב
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף
חינוך
חידות
אספקלריא לדף היומי
סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת בהר תשפ"ב..... ז

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... ז

["יומם ולילה" □ "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"..... ז](#)

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים....ט
["שבע שבתות תמימות תהיינה", השייכות בין 'ספירת העומר' ל'שמיטה'!..ט](#)

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל',
עיה"ק ירושלים..... יח
[מעברי נפש האדם..... יח](#)

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,
ירושלים..... כד
[שם קנית 'הודך' והדרך..... כד](#)

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר..... כט
[הצלחה שהיא אויב..... כט](#)

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על
הלכות המועדים וחדשי השנה..... לא
[בענין אם מותר בבני ברק לקנות בחנויות סלטים מיבול נכרי..... לא](#)

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות
בת ישראל'..... לז

[י"ג אייר - שבת פרשת "בהר"..... לז](#)

[יום ראשון י"ד אייר - פסח שני..... לז](#)

[יום חמישי י"ח אייר - ל"ג בעומר..... לז](#)

[תספורת..... לז](#)

[נגינה ושמיעת מנגינות..... לח](#)

[זמני מירון תשפ"ב..... לח](#)

[תקנת אמירת מאה ברכות בכל יום □ מוגש לעילוי נשמות מ"ה קדושי](#)

[מירון, שעלו בסערה השמימה ל"ג בעומר תשפ"א..... לח](#)

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק..... מא
[בדיני לא תרדה בו בפרך..... מא](#)

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. נב
[פניני עיון בפרשת בהר..... נב](#)

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב נו

בשיטת הרא"ש והרע"ב ועוד דיש חיוב למנוע הפסד פירות שביעית..... נו

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס..... ס

איסור השאת עצה שאינה הוגנת.....ס

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים סב

"דעתו של אדם נמשכת אחר הרבית ומורה לעצמו היתר". "תימה", כיצד שייך "הוראת היתר", באיסור שהוא מפורש.....סב

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה' סו

ויחנו במדבר סיני (ג) □ מתי נאמרו מצוות פרישה והגבלה □ ביאור שיטת רש"י על התורה.....סו

שמיטה - בהר סיני.....עד

מאור שעשועי □ תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך' עח

סמיכת גאולה לתפילה - הכנה לתפילה והכרח שתתקבל.....עח

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד פא

מידת הרחמנות על האדם.....פא

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד.....פט

בענין עיקר נתינת התורה.....פט

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית צג

מבט של אמת.....צג

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית קד

שורש מצות שביעית שחלה גם על הקדש.....קד

בדברי רבינו על ההקלה בדיני האבילות בימי הספירה משום זמן תחילת יציאה להבאת הביכורים.....קד

נחלת ישכר / הרב ישכר דוד קלויזנר, עורך כתבי זקנו ה'משנה שכיר' הי"ד. מח"ס 'נחלת ישכר', נחלת הר חב"ד - קרית מלאכי קו

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי.....קו

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל קכז
[מ"ט שערים הם כניסות לקבלת התורה](#)..... קכז
[כח הקבלה - מקור הברכה](#)..... קכח

עצי שיטים / הרב שמואל יוסף שטרן, מח"ס 'אוצר נחמד' ושא"ס קכט
[שנת השמיטה בחשבון גאולת שדה אחוזה](#)..... קכט

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס קלד
['עמך' □ מצב-הביש שלו מלמד משהו על כולנו!](#)..... קלד

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן ... קלז
[פניני תרגום יונתן בפרשת בהר](#)..... קלז

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי קמח
[שנת השמיטה □ שנת האמונה והבטחון](#)..... קמח

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל
על הש"ס, אלעד קנז
[במצות ספירת העומר שקשורה ביו"ט של פסח והנפק"מ](#)..... קנז

תבונות שורש □ הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קס
[מהטהרה אל הקדושה העליונה | ביאור שורשי: שבת, קדש, חפש, דרר,](#)
[חור](#)..... קס

תובנות / הרב נחמן דרקסלר קסו
[כל לבבות דורש ה'](#)..... קסו

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל צ בעל ילקוט יוסף קסח

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.
נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי קסח

חינוך קסט

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס,
משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י. קסט
[מאמר 'גודל מעלת קדושת היהודי'](#)..... קסט
[ענף א': קדושת ישראל מעל כל לשון](#)..... קסט
[קליפת שיטת ה'ליברליות'](#)..... קע
['סטייל' או בגדי צבא ה'?](#)..... קע

לנפש לא יטמא'.....קעב
ניסיון הסקרנות.....קעג
'להזהיר גדולים על הקטנים' במצוות הטהרה.....קעד
מצוות הקדושה □ לא על חשבון הזולת!.....קעד
ענף ב': איך נתגבר על יצרנו בדור שכזה?.....קעה
"פוסעים פסיעה קטנה" בתיקון ויישור המידות.....קעו
המבחן בין יעקב לעשיו □ כאשר 'הוא עייף', ברגע קשה.....קעז
'לחיות' על קידוש השם.....קעח
נאחז בסבך.....קעט
תפילה שיוכל להשלים רצון הבורא □ אינה חוזרת ריקם.....קפ
ביטול הרצונות עדיף ממסירת נפש עקה"ש.....קפ
לעשות לו ית' דירה בתחתונים.....קפב
ענף ג: להתחזק בקדושת היהודי - באמונה ובטחון.....קפג
לא יטמא בעמיו □ בבטחון באדם אחר.....קפג
כל תנועה ופעולה □ בהשגחה פרטית.....קפד
הראשית של יהודי היא הבטחון בבורא ית'.....קפה
ה'יתור' □ מדרגה של מסירת נפש.....קפו

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
.....קפח
ננהג כבוד זה בזה.....קפח

חידות.....קצ

חדוותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס
לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ.....קצ

מלה צפונה / הרב יוסף שפר.....קצא
חידה לפרשת בהר.....קצא
פתרון חידת 'מלה צפונה'.....קצא

אספקלריא לדף היומי.....קצג

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת.....קצג
הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים.....קצג
הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב.....קצו

סיפור ר

אחרי במדבר / הרב נח גדליה קזצקוב ר

קול גדול ולא יסף..... ר

”מתוך ההפיכה” - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים

וינשטוק רג

פרק ק”ח ”החייל האלמוני”..... רג

סיפורים על מרן הגר”ח קניבסקי זצ”ל / הרב אליעזר קרביץ רט

סיפורים נפלאים על מרן הגר”ח קניבסקי זצוק”ל (4) - נרשם בשנת תש”פ רט

הדיוט שכזה..... רט

’כל יהודי עושה רעש בשמיים’..... רט

’לעמו ישראל’..... רט

אסוציאציות..... רט

מי יודע..... רי

איך מצאנו את הדירה שלנו..... ריא

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

**"יומם ולילה" □ "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום
שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"**

במדרש שוחר טוב נאמר: "אמר ר' ברכיה, אף אבותינו הראשונים קבעו את המשנה, שהיו
יושבין ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום".
למה הכוונה?

חלק מהמפרשים (מהרי"כ, רמ"ג, ועוד) נוקטים:

שהכוונה לקיץ וחורף. כשהיה לילה ארוך או יום ארוך הם נצלו אותו ללימוד.
יש שצינו בזה למה שהמדרש אומר (במזמור י"ט) שמתקופת ניסן עד תקופת תמוז היום
"לווה מן הלילה", ומתקופת תשרי עד תקופת טבת הלילה "לווה מן היום".

ואולי אפשר לקשר זאת עם מה שנאמר בעירובין (סה.), שאחר הדיון אם הלילה נברא
לשינה או לגירסא, אומרת הגמרא: "רב אחא בר יעקב יזיף ופרע", ומפרש רש"י: "היה קובע
לו לשנות כך וכך פרקים ביום, והיה רגיל לעסוק ביום, ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום
ופורע קביעות עתו בלילה".

*

והרא"מ כתב פירוש אחר לדברי המדרש:

שהכוונה שקבעו ללמוד בהתחלת היום קודם שיאיר היום, וכן בהתחלת הלילה מעט
קודם הלילה.

לפי דבריו יש כאן מקור מדרשי לעניין הקבלי הנשגב לחבר יום ולילה בלימוד התורה □
ואכן כך מפרש רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו "חיים טובים", שעניינו על פי הזוהר הקדוש
לקשר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום.

ראה בזוהר הקדוש פרשת בשלח, דף מו ע"א.

*

אם נתבונן בלשון המדרש נראה שדברי רבי ברכיה פותחים ב"אף", דהיינו □ דבריו באים
להוסיף על מה שנאמר במדרש קודם לכן.

נביט אפוא בדברי המדרש שקדמו למאמר זה, והנה נאמרו שם דברי בר קפרא "כל מי
שהוא קורא שני פרקים שחרית וערבית קיים ובתורתו יהגה יומם ולילה". פירוש זה מוציא

מכלל ההבנה הרווחת ש'יומם ולילה' פירושו 'כל היום וכל הלילה', וקובע פירוש חדש: שההקפדה היא ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, מבלי להתייחס למשך הזמן.

מעתה נראה, שכוונת רבי ברכיה לומר, שגם אבותינו הראשונים היו מקפידים ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, ולכן כאשר קבעו את משנתם בשעות היום □ היו דואגים להתחיל בעוד לילה, וכאשר קבעו את משנתם בשעות הלילה □ היו דואגים להתחיל בעוד יום.

*

אגב, יצויין שבעצם הלשון 'קבעו את המשנה', יש שפירשו שהכוונה לומר: אבותינו הראשונים שחיברו את ששת סדרי המשניות.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"שבע שבתות תמימות תהיינה", השייכות בין 'ספירת העומר' ל'שמיטה'!

וְסִפְרָתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁבָתִת שָׁנִים וְגו' (כה, ח)

א) מצות ספירת העומר נאמר בתורה בפרשת אמור (כג, טו) "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה".

ונבוא להציע בזה ג' חידושי דינים שמצינו במצוה זו:

שביתה ממלאכה כמו שמיטה

א. הטור (סי' תצג) כותב: "מצאתי כתוב מנהג, שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה עד שחרית, משום תלמידי רבי עקיבא שמתו סמוך לשקיעת החמה כו'. ועוד, שאנו סופרים העומר אחר שקיעת החמה וכתוב (שם) "שבע שבתות תמימות תהיינה" מלשון שבות, ולשון שמיטה "שבע שבתות", וכתוב (שם כה, ח) "וספרת לך שבע שבתות שנים", מכאן שהספירה כבית דין, מה שנת השמיטה אסור במלאכה, אף זמן ספירת העומר דהיינו לאחר שקיעת החמה אסור במלאכה".^א

וצ"ב מה הביאור בדבר זה, שהספירה היא שביתה ממלאכה. ומה הדמיון לשמיטה שכל מהותה היא שביתה ממלאכה כמו בשבת □ וכמש"כ החינוך (מצוה פד) כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות בכל שנה ושנה לא בכוחה וסגולתה תוציא אותם, כי יש אדון עליה ועל אדוניה. ומה השייכות של זה לספירת העומר.

ועוד צ"ב, שהנה המשנ"ב (שם, יט) כותב: "ויש עוד טעם בטור, לפי שאז זמן ספירת העומר ובעומר כתיב "שבע שבתות" מלשון שבות, דהיינו שבזמן הספירה יש לשבות ממלאכה, ולפי טעם זה אחר שספר מותר תיכף במלאכה".^ב

ולא מובן, אם יש דין שביתה משקיעת החמה, איך זה נותר אחר הספירה. ומהו הסבר הדברים, שלראובן זה נותר בשעה אחת, ולשמעון זה נותר רק אחר כמה שעות, וכי אי קיום מצות הספירה גורם איסור?

^א כדאי לציין בזה דבר נפלא שכותב המור וקציעה בטעם איסור המלאכה: "עוד נ"ל, משום שימים הללו הם דוגמת חוה"מ (כי חג השבועות הוא כמו שמיני עצרת דחג), אלא שחם הקב"ה שלא לאסור מלאכת האנשים בימים ההם, דזמן חרישה וקצירה היא, מ"מ חשו חכמים לדבר, לאסור מלאכת הלילה, ושל נשים".
^ב וכ"כ בשו"ע הרב "ורמז לזה שנאמר "שבע שבתות" מלשון שבות, שבזמן הספירה דהיינו משקיעת החמה ואילך יש לשבות ממלאכה עד לאחר שישפיר (ואותן הנשים שאינן סופרות, אפשר שיש לשבות להן ממלאכה כל הלילה)".

ספירה בעצמו

ב. עוד דבר הלכה מצינו במצות ספירת העומר, שכותב השו"ע (תפט, א) "מצוה על כל אחד לספור לעצמו", וכותב המשנ"ב: "והנה משמע מזה, דבספירה אינו כמו בשאר מצות התלוי באמירה לענין קידוש והבדלה וכיוצ"ב, דאם שמע לחבירו ונתכוין לצאת דיוצא בזה משום דשומע כעונה, והכא גילתה התורה דלא יצא כל כמה דלא ספר בעצמו".

ועלינו להבין, מדוע באמת מצוה זה שונה משאר מצות, שצריך כל אדם לאומרו בעצמו, ולא מועיל בזה שומע כעונה.

ספירה מעומד דומיא ד'תפילה'

ג. הלכה נוספת מצינו בשו"ע (שם) "וצריך לספור מעומד", ומביא השע"צ (אות ז) שכתבו כל הראשונים אסמכתא לזה מדכתיב "מהחל חרמש בקמה", אל תאמר בקמה אלא בקומה. וגם בזה עלינו להבין, מה מיוחד כאן במצוה זו שצריך עמידה.

וראה בכסף משנה (פ"ז מהל' תמידין ומוספין הכ"ג) שכותב בזה: "ואין מונין אלא מעומד כו'. כתב הר"י בן גיאת, שזה קבלה מפי רבותינו ואסמכוה אקרא דבקמה קרי ביה בקומה. ובזוהר פרשת תצוה כתב סוד הדבר למה צריך למנות מעומד".

ובערוה"ש (סעיף ד) מציין לדברי הזוהר (שמות תפג, א) שהספירה הוא ענין גדול כמו תפילת שמונה עשרה, ולכן צריך מעומד.

ועלינו לבאר למיעוט השגתנו, איזה דמיון בין ספירת העומר לתפילה.

מצות ספירת העומר

ב) בכדי לבאר את כל זה, נקדים בדברי החינוך (מצוה שו) הידועים שכותב שמהות מצות ספירת העומר, הוא הצפיה למתן תורה אחר היציאה ממצרים. וכותב, שהטעם שמתחילין למנות רק ממחרת השבת ולא מיום ראשון של פסח הוא כי היום הראשון נתייחד כולו להזכרת הנס הגדול והוא יציאת מצרים. ומכיון שלא ראוי לומר "היום כך וכך ימים ליום שני של פסח" על כן הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו והוא קרבן העומר, שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ב"ה בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו.

אך בודאי לא יתכן לומר, שמה שסופרים לעומר זה משהו מקרי. ומה גם נוסח הברכה "ספירת העומר" ודאי מורה, שאנו באים לספור את העומר.

ועלינו להבין, מהו ההתייחסות של ה"עומר" (מאכל בהמה), שאנו באים לספור אותו. וכפי שכבר תמה בזה הכתב והקבלה (ויקרא כג, יא) על נוסח ברכת "מצות ספירת העומר",

¹ בדברי הזוהר שם מבואר ענינים בקבלה ואנו אין לנו עסק בנסתרות. וראה בשם משמואל (מועדים ר"ה) מש"כ לבאר דמיון בין שופר שלומדים אותו מספיה"ע שצריך עמידה. אולם יל"ע בזה, שהרי בראשונים מבואר שבכל המצות שנאמר בהם "לכם", אנו למדים גו"ש מספיה"ע דבעי עמידה. ובכל אופן בפנים באנו לבאר מה שכתבה התורה את דין העמידה דוקא בספיה"ע. וע"ע בחשוקי חמד (מגילה כד, א).

מה המכוון לספור שעברו כך וכך ימים מן היום שהיה ראוי בזמן הבית להקריב מנחה שהיתה שיעור מדתה מדת עומר.

והוסיף לתמוה, על מה שקראה התורה למנחה זו בשם "עומר" שהוא על שם המדה כמש"נ "והעומר עשירית האיפה", ולא מצינו דוגמא זו בשאר מנחות שנקראו רק על שם הכלי כ"מנחת מאפה תנור" "מנחת מרחשת" וכדומה, אבל להקרא על שם המדה לא מצינו, ולמה לא קראה בשם "מנחת בכורים" כאשר כינה בשם זה (ויקרא ב) "ואם תקריב מנחת בכורים אביב", ושם זה יותר נכון לפי הזמן.

ומבאר הכתב והקבלה:

"אמנם אחרי שתכלית המכוון בתנופת מנחה זו, להתבונן בינה שלא נייחס שפע הטובות הזמניות אל ההנהגה הטבעית רק אל ההנהגה העליונה יתברך, היא אשר הכין לפנינו כל טובות זמניות להיותינו מוכנים לפנינו לעבודתו, הנה אל כוונת ההשתעבדות למצותיו קראה מנחה זו בשם "עומר" שנכלל בו גם כן לשון ההשתעבדות (מלשון "והתעמר בו ומכרו" שפי' ענין תשמיש העבודה). ואנו מודים בעומר התנופה, שהצלחות הזמניות אינם לתכלית עצמותן כי אם להיותן אמצעים המביאים אל תכלית האמיתי להחזיק את ידינו להיות פנויים לעבודת ה'".

וזהו גם מהות "מצות ספירת העומר", כפי שכותב הכתב והקבלה:

"כי כל הימים שמפסח ועד עצרת, הם באמת ימי הכנת ההשתעבדות, להיות מוכשר וראוי אל ההשתעבדות האמיתי והוא יום מתן תורה, אשר לתכליתו היתה היציאה ממצרים כמ"ש "בהוציאך את העם הזה ממצרים תעבדון את אלהים על ההר הזה", והימים האלה נקראו "ימי העומר" דהיינו ימי ההשתעבדות.

ונצטונו על ספירת יום יום מימי הכנת השתעבדותנו זו, והוא הנקרא "ספירת העומר", ואין המכוון בזה לידע רק את כמות הימים לבד כמה ימים עבור (כענין שנאמר בשמואל "ספירות העם"), אלא עיקר המכוון הוא ההשגחה והעיון על איכות הימים (כענין שנאמר באיוב "כי עתה צעדי תספור" "וכל צעדי יספור" שאין ענינם לדעת כמות מצעדי רגליו אלא ענין השגחה ועיון על איכות צעדי והנהגותיו), דהיינו השגחה ושימת עין על איכות השתעבדותנו אליו ית', להכין לבבינו להתקדש ולהתטהר יום יום בימים האלה.

ובאמרנו "היום כך וכך בעומר" המכוון בו הוראת שמחת תורה במה שעברו עלינו כמות ימים אלה אשר השתעבדנו בהם תאות ומחשבות לבבינו לעבודתו ית', אם הוצאת דברים על התקוה והתוחלת שבנפשינו וההסכמה על להבא עד בואנו אל העבודה התכליתית שהוא יום מתן תורה, כדרשב"י "וספרתם לכם" לכם דייקא כו' לכם לעצמכם ולמה בגין לאתדכאה ולקבלא אורייתא" (עכ"ד).

עול מלכות שמים שלימה

ג) נמצינו למדים, שיסוד מצות ספירת העומר, הוא הצהרה של השתעבדות והכרה שהכל ממנו יתברך.

עפ"י נבין היטב מדוע ספירת העומר נחשב ל"שביתה" כמו שמיטה, שכמו בשמיטה המטרה שיכיר האדם שהכל ממנו יתברך, כך גם זהו מהות הספירה. ונמצא לפי"ז שיש לנו איזה דמיון וצד השווה בין הספירה לתפילה, שבשניהם זה קבלת עול והכרה שהכל ממנו יתברך.

וכפי שכותב בעל השערי אורה בספרו "שערי צדק" שזה מהות התפילה, וז"ל: "כל אדם המתפלל הוא מעיד על עצמו שיש לו אדון שהוא מפרנסו ומכלכלו ואין לו צד קיום אלא על ידי האדון כו'. וכל מי שאינו מתפלל, הרי הוא כופר בעיקר כמי שאין לו אדון ואין לו צורך לשאול כלום מאלהותו. וזהו שאמר הכתוב (מלכים א יד, ט) "ואותי השלכת אחרי גיור"י. וזהו סוד "קבלת עול מלכות שמים" כלומר שעושה עצמו תפל והשם יתברך הוא עיקר, ועל זה נאמר (ברכות יד, ב) "הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים, יטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל, וזהו עול מלכות שמים שלימה". נמצא למד כמה הוא גדול כח תפילה, או כמה הוא כח עונש המבטלה כו'".

וראה בכובכי אור (אות ט) שמרחיב לבאר שזה כל מהות התפילה ג' פעמים ביום, שידביק האדם הכרתו בקב"ה, להיות תלוי בו. וכך הוא כותב:

"וכן הוא בענין השבח והברכה והתפילה, בעד כל עניני הגשמים מצרכי האדם בעולם הזה, כי רצונו ית"ש הוא אשר האדם ירבה להכיר ולהתבונן רב טובו וחסדו, ויודה לו תמיד על חסדיו כו'. וכן הוא מרצונו ית' שהאדם יתפלל אליו תמיד ויבקש רחמים מלפניו על צרכיו להשלים לו כל חפצו, ולמלאות משאלות לבבו יקרא וה' יענה כו'.

והייתי אומר, כאשר הקב"ה מצוה להאדם לשום מבטחו בו ית' ומשביע תמיד לכל חי רצון, מה צריך עוד בקשת רחמים מלפניו ית' תמיד? אכן לא כן הדבר, כי הבטחון לבד אינו מספיק. ורצונו ית"ש הוא אשר עם הבטחון יתפלל האדם ויבקש רחמים מלפניו ית"ש תמיד על צרכיו, ואז יהיו עיניו נשואות אל ה' ית' כי יפיק רצון מאתו למלאות משאלות לבבו לטובה. וכאשר כן קבעו לנו האבות הקדושים להתפלל ג' פעמים בכל יום.

תכלית רצון ה' ית' בכל הנ"ל נראה, כי הכל הוא לטובת האדם. כי הקב"ה מרום על כל ברכה ותהילה, ואין צריך לקילוסו של האדם ולא לתפילה, כי הכל לפניו גלוי כו'. כי כאשר יהיה זכרון ה' ית' בקרב לבבו תמיד, ילך בדרכי ה' הישרים לשמור את כל התורה והמצוה,

¹ ראה בגמ' בברכות (י, ב) שאמרו "כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל עליו הכתוב אומר "ואותי השלכת אחרי גיור" אל תקרי גיור אלא גאיך, אמר הקב"ה לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים. וע"ע בתוס' (שם יד, ב) מש"כ לחלק בין ציצית לתפילין, שיש ענין להיות עם תפילין בשמו"ע "דעיקר ק"ש ותפילה שייכי בתפילין כדאמר בסמוך כאילו מעיד כו', ותפילה נמי כדאמרו קרי ק"ש ומתפלל זו היא מלכות שמים".

והנה מעצם דברי השערי אורה מבואר דלא כמש"כ הביה"ל (פט, ג) שהטעם של "ואותי השלכת" קאי רק על ק"ש, ונפק"מ שאם קרא כבר ק"ש ליכא להך טעמא רק לטעם של לא תאכלו על הדם (ואולי סגי בחלק מקבלת מלכות שמים בשביל זה). וע"ע בר"ן (ר"ה לד, ב) ובמשנ"ב (תקצד, ב) בשם הירושלמי שכל תפילה יש לבקש רחמים בעצמו ויש תקנה מיוחדת לאינו בקי ודו"ק.

וכמש"כ בשו"ע או"ח סי' א' שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים כו' ע"ש.^ה

ולפי האמור בשם הכתב והקבלה, גם הספירה דומה בזה לתפילה □ שמהותו לקבוע שהכל ממנו יתברך, ולהיות תלוי בו ולהשתעבד אליו.

ואמנם הכתב והקבלה כותב שהענין להכיר ולהשתעבד הוא במטרה שנדע שהכל אמצעיים לעבודתו יתברך ונהיה פנויים לעבודת הבורא וזה הכנה למתן תורה, מ"מ יסוד הדבר הוא ההכרה וההשתעבדות מכוחו למען שלא יהיה "וישמן ישורון ויבעט" כמש"כ שם בתחילת דבריו.

ודבר זה קיים גם בתפילה וכמש"כ הכוכבי אור והרמח"ל הנ"ל, וכמש"כ הכוכבי אור שמכח ההכרה וה"שויתי ה' לנגדי תמיד" ילך בדרכי ה' לשמור כל מצותיו.

וגם בשמיטה אמנם החינוך כותב מצד "אמונה" אך מצינו שגם שמיטה נקרא קבלת עול לקיים מצוותיו עי' רש"י סנהדרין (לט, א) למה צוה הקב"ה על שמיטה "כדי שתדעו וכו' - ולא ירום לבבכם בשבח ארצכם ותשכחו עול מלכותו". ולשון המקרא (ויקרא כו, יא) שאחר הגלות "או אז יכנע לבבם הערל". (ועי' בחת"ס וכת"ס פר' בהר). וטפי מינה מצינו בספורנו (ריש בהר) ששנת השמיטה "שתהיה כל השנה הבטילה מעבודת האדמה מוכנת לעבודתו".

ד) והנה הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פרק ה) כותב: "והנה הכין הבורא יתברך שמו תיקון לזה, והוא מה שיקדים האדם ויתקרב ויעמוד לפניו יתברך, וממנו ישאל כל צרכיו ועליו ישליך יתבו, ויהיה זה ראשית כללי ועיקרי לכל השתדלותו, עד שכאשר ימשך אח"כ בשאר דרכי ההשתדלות, שהם דרכי ההשתלדות האנושי, לא יקרה שיסתבך וישתקע בגופניות וחמריות, כיון שכבר הקדים ותלה הכל בו יתברך, ולא תהיה ירידתו ירידה רבה, אלא תסמך על ידי התיקון הזה שקדם לה".

ומבאר הגר"ח פ': "לפני שמתעסק בעניני עולם הזה, הדבר הראשון הוא להתפלל. על ידי שאדם מתקריב להשי"ת בתחילת היום לפני כל דבר אחר, הוא יכול להתגבר מלהסתבך וליפול בחומריות עולם הזה".

וממילא עד"ז גם בספירת העומר שכאמור כל מהותו וענינו הוא עבודת שביתה שהאדם יכיר שהכל ממנו יתברך ויהיה תלותי בו, ממילא האדם שספר קיים את עבודת היום, ומכאן ואילך מותר במלאכה.

^ה ועוד מקורות שהתפילה היא קבלת עול מלכות שמים: [א] בשו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם (סי' עט) כותב: "והטעם שייחדו הכונה בברכת האבות, אם אינו יכול לכוון בתפלתו כולה, הטעם בזה כו' והשני תכלית הברכה שהיא קבלת עול מלכות שמים והיא ראויה ביותר לכונה ובשתי הפנים יתאים זה לפסוק הראשון של שמע". [ב] וע"ע בטור (סי' קב) שכותב: "שהטעם שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה, מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים הוא אינו מקבל". ובט"ז שם: "וקשה לי במ"ש שהטעם מפני שנראה שאינו מקבל עול מלכות שמים בק"ש נמי נימא הכי ונימא שאסור לישב בתוך ד' א' של הקורא ק"ש ושותק, דהא עיקר קבלת מ"ש הוא בק"ש, ותפלה לאו קבלת מלכות שמים היא, רק רחמי וצלותא היא". וע"ע במאירי (שבת ט, א) לבאר הטעם מדוע ק"ש חמורה מתפילה, ובמהר"ל (נתיב העבודה פ"ט).

ה) ואם כנים הדברים, יש להמשיך עפ"י לבאר גם את השיטה שאין דין שומע כעונה בספירת העומר.

וזו ע"פ מה שמצינו כיוצ"ב לגבי ק"ש שי"א שאין בזה דין שומע כעונה, ומבאר הפמ"ג (פתיחה כוללת ח"ג): "ומ"מ פסוק ראשון שצריך כוונת הלב וקבלת עול מלכות שמים, וודאי אין אחד מוציא חבירו".

וכיוצ"ב מצינו באבודרהם (סדר שמו"ע) לגבי "מודים דרבנן" שכותב: "כל העם שוחין ואומרים הודאה קטנה המתחלת כמו כן במודים, שאין דרך העבד להודות לרבו ולומר לו אדוני אתה על ידי שליח, אלא כל אדם צריך לקבל בפיו עול מלכות שמים, ואם יקבל על ידי שליח אינה קבלה גמורה שיוכל להכחיש ולומר לא שלחתי, אבל בשאר התפלה שהיא בקשה יכול לתבוע צרכיו על ידי שליח שכל אדם חפץ בטובתו ולא יכחיש ויאמר לא שלחתי, וזה שאמר דוד "אמרתי לה' ה' אתה" אני בעצמי אמרתי לו ולא על ידי שליח" (עכ"ד).

וממילא גם ב"ספירת העומר" שביאר הכתב והקבלה שענינו "קבלת עול" והכרה שהכל ממנו יתברך, לא שייך כן על ידי שליח.

[ועפ"י א"ש דברי הר"ן (פסחים כח, א) שכותב: "ובהגדה גם כן אמרו בשעה שאמר להם משה "תעבדון את האלהים על ההר הזה", אמרו לו ישראל, משה רבינו אימתי עבודה זו? אמר להם, לסוף חמשים יום, והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו, מכאן קבעו חכמים לספירת העומר, כלומר בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר אלא מחשבין נ' יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן, וזה ודאי דרך מדרש הוא דעיקרא דמילתא זכר למקדש כדאמר אמימר אבל מ"מ כל זה מוכיח שאין הספירה עכשיו אלא מדרבנן כו". - משמע מדבריו ממהות עצם הספירה, וגם קודם שנצטוו על המצוה כך עשו.

"ממחרת השבת" □ השקפת הצדוקים

ו) ע"פ האמור, נוסיף בזה פנינה נפלאה.

השואל ומשיב (דברי שאול ח"א מנחות סו) עומד לבאר, מדוע תיקנו חז"ל לומר "היום יום אחד בעומר" ולא "היום יום ראשון" (עי' רש"י בראשית א, ה), אלא דהנה מבואר בגמ' במנחות (סה, א) שהיו הבייתוסין אומרים שחג שבועות הוא תמיד ביום ראשון, כי טענו ש"ממחרת השבת" הכונה לשבת בראשית ולא ליו"ט ראשון של פסח. ולכן להוציא מלבן שלא יטעו לומר שסופרים "יום ראשון לשבוע" תיקנו "יום אחד לעומר".

והנה עפ"ד הכתב והקבלה שהבאנו לעיל, יש תוספת ועומק בזה.

כי כל עיקר מגמת הצדוקים היתה שלא לספור "ממחרת השבת", ובזה גרמו שלא היה זה "ספירת העומר" - דהיינו שהגם שהסכימו לספור צפיה למתן תורה, אבל לא "ספירת העומר" שכאמור הוא השתעבדות ועול, ולזה לא הסכימו.

ואכן כל תחילת כפירת הצדוקים התחיל מכח זה שלא האמינו לעבוד שלא ע"מ לקבל פרס (וכמש"כ במקו"א בשם אבות דרבי נתן), שזה כאמור התנגדות למהות עבודה ועול (ומי שעובד ע"מ לקבל פרס, הרי זה עובד את עצמו).

וע"ע בסוגית הגמ' שם במנחות שאמרו הצדוקים, שמשא רבנו בכונה קבע ששבועות יחול ביום ראשון, כדי שיהא יומיים להתענג.

וע"ע בדברי רש"י ביומא (יט, א) שהצדוקי אינו ירא שמים לקבל טורח המקדש, ולא יטרח לילך לבית הטבילה שבדרום ע"ש.

וגם ידוע במעשה בגמ' בשבת (פח, א) עם רבא, שאמר לו אותו הצדוקי "עמא פזיזא" על זה שהקדימו נעשה לנשמע □ שזה סמל העבדות וקבלת עול מצות.

ויש להוסיף בזה, דהנה כל עיקר המטרה של גלות מצרים, מבאר הגר"י מלצאן בשם המעשי ה': "כי היה ענין הגלות להכניע אותם לקבל עול תורה ומצוות בנפש חפצה, כי האושר האלוקי והטוב העליון הוא זר ורחוק לפי טבע ומזג האדם, והיה קשה מאוד להכניסם בגדר המצוות ואיסורים רבים, והיתה זאת מאיתו ית' עצה נפלאה להכניסם למצרים תחת יד מלך קשה עד שיהיו נוגשים אותם בכל עבודה, וכל זה למען יהיה בהם טבע ההכנעה לבטל רצון עצמם מפני רצון גבוהים שעליהם ממש מעצמם הולדתם".

[נוכך כותב השל"ה (פסחים אות שפט): "גם נזדכך הגוף הבהמי בהתשת החומר, כדי שיורגלו במדת הכנעה שהיא המעלה הגדולה"].

וממילא הצדוקים שהשקפתם היפך העול □ ואינם מוכנים לעבוד שלא ע"מ לקבל פרס, לכן רצו להפריד את הספירה מהפסח, כי הספירה כהמשך ליציאת מצרים □ מורה על עבדות ועול.

ארץ כנען □ מלשון 'הכנעה'

ז) ונסיים בדברי השל"ה (תורה אור פר' לך לך ח-ט) שכותב: "והנה בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים, ונזדככו שם, ועבדים היו במצרים, ולקחם הקב"ה מעבדות מצרים להיות לו יתברך לעבדים, כמו שנאמר "כי עבדי הם וגו'". וכוונת הענין הוא, רצה הקב"ה להטביע בלבם ענין העבדות, להרגילם בעבדות, כדי שיהיה להם נקל אח"כ לעבודת הבורא יתברך

¹ וראה גם בעקידת יצחק (שער נה ושער סז) שכותב: שהמטרה ב"ספירת העומר ממחרת השבת" הוא כדי להפקיע מהשקפת הצדוקים שרצו לייחס את שפע הטובות להנהגה הטבעית אשר שבת בראשית סימן אליה, רק אדרבה עלינו לייחס הכל להנהגה העליונה המיוחסת אל מועד הפסח כמו שקדם, ושיעשו עליה קרבן לאמר ממך הכל ומידך נתנו לך".

ולקיים התורה לעבדה ולשמרה. וזהו שאמר "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", כלומר, כדי שתהיו עבדים".

ומוסיף השל"ה: "וזהו ענין שנשאר שם 'כנען' להארץ הקדושה, אחר שהיתה של ישראל מצינו כמה פעמים שנקראת "ארץ כנען". אלא הכוונה, כי 'כנען' הוא עבד (ע"פ בראשית ט, כה), גם 'כנען' לשון הכנעה, וזהו קיום הארץ שנהיה עבדי ה', וכשפרקנו עול ולא היינו עבדים לו, אזי "עבדים משלו בנו" (איכה ד, ח), ועיקר מעלת וקיום הארץ היא בהיותינו נכנעים ועבדים לו כו'. וצריך האדם הדר בארץ ישראל תמיד לזכור בשם 'כנען' המורה על עבדות וההכנעה".

ומבואר מדבריו □ שכל עיקר מעלת ארץ ישראל, היא כשאנו נמצאים במצב של הכנעה, עבדים לו יתברך. ולצורך כל זה היה גלות מצרים הכנה לזה.

ועפ"ז יובן היטב מה שאומרים חז"ל (ויק"ר כח, ו): "לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך, שעל ידי מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען, הה"ד (בראישית יז, ח) "ונתתי לך ולזרעך אחריו ע"מ ואתה את בריתי תשמור", ואיזה, זה מצות העומר".

כי העומר שכאמור הוא הכרה והשתעבדות בבורא יתברך, זה יסוד ההכנעה והעבודה הנצרכת לזכות לארץ ישראל ארץ כנען!

ויסוד כל הדברים מבוארים כבר בדברי המהר"ל (אור חדש ו, יא) שכותב לבאר את השייכות של העומר לארץ ישראל (ולהצלת עם ישראל בימי מרדכי ואסתר), ואלו דבריו: "כי העומר מביאין אל הקב"ה בשביל שהוא מנהג הטבע ואין הטבע מעצמו אבל הוא יתברך מנהיג הטבע כו'. כי העומר מביאין אל השי"ת מפני כי השי"ת מנהיג העולם כסדר שבראו, ואברהם הוא שהיה מקבל אדנותו וקרא אותו כדאיתא בפ"ק דברכות (ז, ב) עד שבא אברהם לא היה אדם שקראו אדון עד שבא אברהם כו', ולפיכך נתן הארץ לאברהם בשביל זה שהיה מקבל אדנותו יתברך. ומפני כי הנהגת העולם בשם אדון וישראל מקבלין אדנות שלו במה שהם מביאים את העומר אל השי"ת כמו שאמרנו, כי זה עניין הבאת העומר, ואין האדון מניח את עבדו להיות כלה, ולכך הציל אותם לפי שהם עבדים לו, כי כך ראוי לאדון שיהיה שומר את עבדיו ומציל אותם מן ההפסד, ולפיכך אמר כי מצות העומר הוא שהצילם, והבן מה שאמר "ואתה את בריתי תשמור זה מצות העומר" כי האדון והעבד יש להם חיבור ביחד שהוא אדון עליו והעבד הוא עבד לו לכך ראוי שיהיה חס עליו והוא תחת צלו".

ויש לצרף לזה מש"כ רש"י (שמות כ, כב): "כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ משלשה "ואם מזבח אבנים תעשה לי", הרי אם זה משמש בלשון כאשר, כאשר תעשה לי מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים. וכן "אם כסף תלוה", חובה הוא. וכן (ויקרא ב, יד) "ואם תקריב מנחת בכורים" זו מנחת העומר, שהיא חובה".

מדוע אם כן כתבה אותם התורה בלשון "אם", מבאר שם המהר"ל דבר נפלא:

"יש לפרש מה שכתב לשון "אם" אף על גב דחובה הם, מפני שאם יעשה מחובה כאילו מקיים גזירת המלך - אין הדבר לרצון להקב"ה, וצריך שיעשה מרצונו, ואז כשיעשה מרצונו הוא מרוצה. דהמעשה שהוא הכרחי וחובה אין צריך להביט אל שום טעם, רק הוא מקיים גזירת המלך, ואם עושה אלו שלשה דברים כאילו מקיים גזירת המלך - אין זה דבר. כי אם בונה מזבח, שזהו עבודתו יתברך להקריב עליו, והוא מקיים מכח גזירת המלך בלבד - אין זה עבודה, כי העבודה צריך שיהיה עובד לו מרצונו, ואז נקרא 'עובד', אבל אם הוא מוכרח, אין זה עובד.

וכן אם הלוח כסף כאילו מקיים גזירת המלך, אין זה מצוה, כי צריך שיהיה מצות הלוואה מרצונו בלב טוב, כדכתיב אף בנתינה "ולא ירע לבבך".

ומוסיף המהר"ל □ וזה מה שנוגע להקרבת העומר: "שציוותה התורה שלא לאכול חדש עד הקרבת העומר, ופירשו רז"ל (ויק"ר כח, א) כי הוא יתברך מעלה עננים ומוריד גשמים ומפריח טללים ומצמיח האדמה ומדשן הפירות, ואנו נותנים לו שכר עומר הקרבן, וכל זה להודיע שהוא יתברך אשר הצמיח לנו הפירות ונתן לנו הכל, וזה צריך הודאה בלב, לא כמלך בשר ודם המכריח את האדם שיודה במלכותו, אבל צריך שיודה בלבו שמאתו ומידו נתן לנו, ואם הוא מקיים את המצוה כאילו הוא מוכרח מגזירת המלך, אין זה הודאה שהוא יתברך עשה את הכל, ולפיכך צריך לקיים כאילו הוא רשות".

ומבואר מדברי המהר"ל, שכל הענין הוא שהאדם יקבל כן על עצמו מדעתו ומרצונו ומהכרתו, שכך הטבע מונהג בהנהגתו של הקב"ה. ולכן כתבה התורה בלשון "אם" שכאילו יש כאן בחירה לאדם להחליט בדבר הזה, ומהכרתו של האדם הוא מחליט להכיר בזה.

וזהו אם כן עבודת ספירת העומר □ הכרה בטבע שהכל מונהג על ידו יתברך, וזה עצמו גורם ש"ישראל מקבלין אדנות שלו" במה שהם מביאים את העומר אל השי"ת. ולכן העומר דומה לתפילה ולשמיטה!

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעור: 0733-718134

¹ וזהו הוספה למש"נ בתורה "לרצונכם" בהנפת העומר, ומעין מש"כ העונג יו"ט בהקדמה לבאר מש"נ "לרצונכם בקרבן העומר. וע"ע בשפ"א (ויקרא לפסח תרמ"א).

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים

מעברי נפש האדם

עבדים אוכלין ושותין ועטרותיהם בראשיהם

בראש השנה (ח:): אמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, מראש השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרינן לבתיהן ולא משתעבדינן לאדוניהם, אלא אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן. כיון שהגיע יום הכפורים, תקעו בית דין בשופר, נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן. ותמה המשנה למלך (שמיטה ויובל י ה) כי בערכין (כח:): מבואר שלדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, היובל חל מראש השנה ואז הוא משמט,

וביאר הטורי אבן, כי אף שתחילת שנת היובל היא בר"ה, הרי קדושתה תלויה ועומדת אם יתקעו בי"ד בשופר ביום הכיפורים, שאז יתגלה למפרע שחלה קדושתה והעבדים משוחררים, אך אם לא יתקעו בשופר, לא תחול קדושת שנת היובל, ויתברר שלא חל על האדון חיוב לשחרר את עבדיו. וכיון שמסתמא יתקעו בשופר, לפיכך אסור לאדון להשתעבד בעבד מראש השנה.

ובמנחת סולת (מצוה מב סק"ד) כתב, שיש להוכיח ששילוח עבדים מתחיל בראש השנה, אלא שהוא אינו משוחרר לגמרי עד יום הכפורים^ח, שהרי אמרו (ר"ה ט:): שמראש השנה עד יום הכפורים העבדים אוכלים משל האדון, ואם בתקיעת יום הכפורים מתברר למפרע ששחרור העבדים חל לגמרי בראש השנה, ודאי שאין להם מזונות, ויהיה עליהם לשלם מזונות שאכלו מראש השנה^ט.

*

דרור וחירות

גדר ימים אלו מבואר בריטב"א (ר"ה ז:): שלדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא עיקר היובל מתחיל בראש השנה, אך מכל מקום גזירת הכתוב היא שלא יהיו העבדים נפטרים לבתיהם ולא יחזרו השדות לבעליהן עד לאחר תקיעת השופר ביום הכיפורים.

^ח והיינו שהשיעבוד לרבו פוקע מיד בראש השנה, אולם עדיין שם עבד עליו עד יום הכפורים, ולכן יכול האדון לעכבו תחת ידו עד יום הכפורים.

^ט בחבצלת השרון (ויקרא כה י) העיר על ראייתו, שהרי חובת האדון לזון את עבדו היא מחמת שזכותו להשתעבד בו, וכל שאין מעשי ידיו לרבו אינו חייב לזונו כמבואר בגיטין (יב). שיכול לומר לו 'צא מעשה ידיך למזונותיך', ואם כן גם אם לא חל שחרורו בראש השנה, עדיין קשה איך אוכל משל רבו. ואמנם בעולת שלמה (ערכין כח: ד"ה מר"ה) כתב, שכיון שמר"ה ועד יום הכיפורים אין הלוקח יכול להשתמש בשדה, וגם אינה חוזרת למוכר עד יוה"כ, לכן אמרו בערכין שהיובל חל מראש השנה.

ולכאורה תמוה אם אין נפטרים עד יוה"כ, למה כבר מראש השנה הם יושבים ועטרותיהם בראשיהם.

וביאר ידי"נ הג"ר מרדכי קרליבך (חבצלת השרון, ויקרא כה י), שאמנם דין הדרור חל למפרע מר"ה על ידי תקיעת שופר ביום הכיפורים, אך הימים שבינתיים אינם כיובל, ולכן יושב העבד בבית האדון, ואם עשה העבד מלאכה לרבו בימים אלו, יתחייב האדון להחזיר לו את מעשה ידיו אחר שישתחרר. ונמצא שאף שלא נשלמה חירותם, הרי מעת שקראו דרור, ואינם משועבדים, ראויים לשבת ועטרותיהם בראשיהם.

ויש להוסיף, שעצם החילוק התארים של 'חירות' ו'דרור', מורה כי בעוד ה'חירות' היא חלות שבה העבד נעשה ל'בן חורין', הרי ש'דרור' הוא עצם הפעולה, שנותנת לעבד רשות לנהוג כבן חורין בטרם יצא לחירות, ובראשית שנת היובל, אחר שנשלמו שבע שביעיות שנים, קבעה התורה תקופת 'דרור', קודם השגת שלימות ה'חירות' היובל, כדי לקבוע את אופי החירות, כי כבר בשלהי היות העבדים בבית אדוניהם, הם יושבים עמם בשלחן אחד, עם עטרות לראשיהם, ואינם יוצאים כעבדים לעבדים, אלא מראש השנה הם משתווים להיותם בני חורין.

*

צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם

תיאור זה של יציאת העבדים יש בו בבואה מן החזון האמור בעבדי ה' (ברכות יז.), 'העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם והן נהנין מזיו השכינה', ונקודת החילוק היא, שבעוד העבדים 'אוכלין ושותין ועטרותיהם בראשיהם', הרי שהצדיקים 'אין להם לא אכילה ולא שתיה, אלא יושבים ועטרותיהם בראשיהם', ונבא לבאר הן את הצד השווה ביניהם, והן את צד החילוק.

ראש דבר יש להביא את לשוני הרמב"ן בשלהי שער הגמול (אות נד-ס, תורת האדם רכג-ד), 'שהעולם הבא אינו עולם הנשמות אלא עולם נברא קיים שימצאו בו אנשי התחיה בגוף ובנפש, ועל זה העולם אמרו בברכות (שם) 'מרגלא בפומיה דרב העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן והן נהנין מזיו שכינה' וכן יאמרו תמיד בתלמוד (ב"ב י). הקב"ה משביען מזיו שכינתו לעולם הבא שנאמר 'אשבעה בהקיץ תמונתך', רצונו לומר שקיום האנשים הזוכים בהם בזיו הכבוד כקיום הנפש בגוף בעולם הזה באכילה ושתיה וכו', ואל תתמה, שהרי חיות שהן נושאות הכסא ניזונות מזיו השכינה, שנאמר 'ואתה מחיה את כולם', כלומר

^י וכן מבואר מלשון הפס' (ירמיה לו יז) 'הנני קורא לכם דרור' ופירש רש"י דרור מאתי, שאיני אדון לכם להצילכם, הרי שהדרור אינו בהכרח חירות, אלא נתינת רשות לעבד שלא יהיה תחת השגחת אדוניו.

^{יא} בר"ה שם אמר רבי יהודה, שיובל חל אף אם לא תקעו, אבל אם לא שלחו עבדים אינו חל, שנאמר 'וקראתם דרור בארץ', ואין דרור אלא לשון חירות, כמדייר בי דיירא ומוביל סחורה בכל מדינה, ופירש רש"י שיש לו רשות לגור בכל מלון שירצה, ויבואר להלן.

לכולם כי קיום הנפש בהתייחדה בדעת עליון, כקיום המלאכים בו, והתעלות הנפש על הגוף מבטלת הכוחות הגופיות, עד שיתקיים הגוף כקיום הנפש בלא אכילה.

ובאמת, כי במקום הזה גן עדן משמש עוד בגמול גשמי ממש לזמן התחיה, והוא מה שאמרו רבותינו ז"ל (תענית לא.). עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים בגן עדן, וכן אמרו שם 'עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בגן עדן והוא יושב ביניהם, וכל אחד ואחד מראהו באצבע כאילו רואהו, שנאמר הנה אלהינו זה', וזה עונג ושכר עתיד בזמן התחיה והראות השכינה, כאילו מראה באצבע מתוך המחול השגת המעלה ועונג התייחדות מתוך שמחה גופית, כי יגיעו אנשי העולם ההוא למעלת משה רבנו, שנתעלה נפשו על גופו עד שבטלו כוחותיו הגופיות והיה מלוכש בכל שעה ברוח הקדש כאילו ראייתו ושמיעתו בעין הנפש בלבד, לא במצועי העין הגופי"ב.

הרי כי שיטת הרמב"ן היא, שהשלב הראשון ב'העולם הבא' הוא הגמול הגשמי בעת התחיה, והוא הממוצע בין גשמיות העולם הזה לעולם הנשמות, ובו מצב החיבור הנכון בין הגוף לנפש, עד שאף קיום הגוף אינו תלוי באכילה ושתייה, אלא בהנאה מזיו השכינה.

ובסיום דבריו הביא הרמב"ן (שם אות נט) בשם מדרש (שאינו לפנינו) 'ויברך אלהים את יום השביעי, ברך הקב"ה את העולם הבא שמתחיל באלף השביעי, ויקדש אותו, זימנו לישראל' וכתב שזהו מה ששנינו (תמיד ז ד) 'בשביעי אומר מזמור שיר ליום השבת, לעתיד לבא, לעולם שכולו שבת שהיא מנוחה לחיי העולמים', וסיים שבאגדה אמרו 'הדין ומלכות בית דוד יהיו באלף השישי', והעלה מכך שהעולם הבא אינו עולם הנשמות, אלא עולם נברא קיים שימצאו בו אנשי התחיה בגוף ובנפש. ומבואר, שאחר ימות המשיח בשלהי אלף השישי, אזי יהיה שלב של 'עולם הבא, שהוא מקום התחיה ב'גן עדן'.

וכן כתב גם הרשב"א (ב"ב עד:): בענין סעודת לויתן, שהיא מלשון ליווי, ועניינה הוא שהגוף הונפש מתלויים ומתחברים עם השכל, ולכך הוצרך הקב"ה להרוג את הלויתן, כי אילו נהג העולם בהנהגה זו כל שית אלפי שנים, הרי היתה נחרבת כל הנהגת העולם בגשמיות, והיה כולו רוחני לגמרי, ולא היה מקום לבחירה, ולכך 'מלחה לצדיקים', כדי להניחה לאחר שיבחרו בטוב, ואז ילכו בכח סעודה זו מקיום גשמי לרוחני.

והרחיב בזה הגר"א (בכורות ח:): שאין הנשמה שלימה אלא באכילה ושתייה שיתיישב הגוף, וכן היא סעודת לויתן, והיינו שהיא הנהגה ממוצעת בין עולם הזה לעולם הבא, ובה מתקיימת סעודה גשמית, השיכת לשכר המצוות, והיא מקימת את האדם וסועדתו ומשלמת את קומתו וקיומו, עדי ישיג את תכלית הגשמיות הנדרשת לקיום החיים, והצורך בסעודה זו בעת מעבר מעולם הזה לעולם הנשמות, הוא לפי שאי אפשר למי שחי בחיים

י"י ראה שם שבא לחלוק על שיטת הרמב"ם, שכתב (תשובה ח ח) 'זה שקראו אותו חכמים העוה"ב, לא מפני שאינו מצוי עתה, וזה העולם אובד, ואח"כ יבא אותו העולם, אין הדבר כן, אלא הרי הוא מצוי ועומד, שנאמר אשר צפנת ליראיך פעלת וגו' ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה, שאנו קיימים בו בגוף ונפש, וזהו הנמצא לכל אדם בראשונה'. וכתב הרמב"ן שנראה מדבריו שהעולם הבא בא לאדם אחרי מיתתו מיד, והוא עולם הנשמות המגיע מיד אחר מיתת הגופות.

גשמיים לעבור לקיום רוחני, אלא אחר שהוא ניזון בגשמיות מזוככת, הראויה לחיבור הנשמה עם הגוף.

זמן המעבר בין עולם הגשמי לעולם הנפשות

והרמח"ל (דע"ת צו) כתב 'חכמינו ז"ל הורונו, שהעולם מתקיים שיתא אלפי שנים, ואחר כך אלף השביעי הוא חרוב, ואחר כך הקב"ה מחדש עולמו (סנהדרין צז:). ועוד מצאנו שאמרו (שם צב.) על אלף השביעי, צדיקים מה עושים, הקב"ה עושה להם כנפים ושטים על פני המים, שנאמר (ישעיהו מ לא), וקוי ה' יחליפו כח. מפשוטן של דברים אנחנו למדים ששלשה זמנים יש, והם, שיתא אלפי שנים, אלף השביעי, וחידוש העולם. שיתא אלפי שנים העולם עומד כמו שהוא עתה, אלף השביעי עדיין לא נתחדש העולם, והצדיקים הם כמו שחיו בתחיית המתים, אלא שהקב"ה עושה להם כנפים, וחידוש העולם, שהקב"ה יחדש את העולם חידוש גמור.

ואמנם, העולם כמות שהוא עתה, הגוף יש לו כל השליטה כאיש שורר בביתו, כי זה מקומו ולא אחר, אך באלף השביעי הצדיקים מתעלים מן הארץ, ונשאר הגוף חוץ ממכון שבתו, ואינו אלא כאיש נודד ממקומו, וכאורח נטה ללון. ולא תשאר לו שליטה אלא כמשה רבנו ע"ה בעלותו ההרה, שכיון שנתעלה מן הארץ לא הלך עוד בדרך יושבי הארץ. וכן לאלף השביעי קראוהו חז"ל 'יום שכולו שבת מנוחה לחי העולמים', כי שובתים בו מכל המלאכות הגופניות שהם החול, אך הגוף לא סר עדיין ממציאותו, כי לא ניתן חידוש עדיין לבריאה. אבל מחידוש העולם והלאה, שהוא 'למחר לקבל שכרם', אין צריך עוד לשליטת הגוף כלל, כי אינו צריך אלא לצורך העבודה בזמנה, אבל יהיה מציאותו טפל לנשמה, להתעדרן בטוב העליון לנצח נצחים'.

*

יציאה אחר שבע שביעיות שנים, תלויה בקדושת היוכל שב'יום הכיפורים'....

וכבר גילה לן הגר"א (ספד"צ פ"א ד"ה שביעאה) ש'סוד השבת ושמיתה שאסור במלאכה, וסוד היוכל, כמה דרגין הם בסוד שמוש ומאנא ועטרה', וביאר ששבת אינה חוזרת לשרשה אל בינה, אלא בינה מאיר לה שלא ע"י ו"ק ששת ימי המעשה, והיא שוה לגביה, אבל העוה"ב דוגמת יום הכיפורים ששבה אל אמה, ואז צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן, עטרת בעלה, ואז אין בו לא אכילה ולא שתיה כמו יום הכפורים.

והיינו, ששלש דרגות בזמני השביתה, שבהם מתעלה המציאות להיות מונהגת בהנהגת הייחוד העליונה, א. כשמשמשת ככלי לקבל, וזאת בשבת כאשר ההארה באה מבחוץ, וקבלתה תלויה בעבודה פנימית. ב. כשהיא כבגד העוטה סביב, והיא הארת יום הכפורים, שחלה על כל ישראל, ולכן כולם עוטים לבן כמלאכים. ג. כשהיא עולה להיות עטרה, ולדרגה זו יזכו ישראל לעתיד לבא, שאף הגופים עצמם יזדככו, ויהיו ראויים להשיג אור בהיר, וזו היא מתנת החיים עצמם, שאמה העליונה נותנת לבתה.

שלשה שלבים אלו התבארו בספר הליקוטים (בהר כה) 'כי שלשה הפרשים הם, א. שביעית, שאז עולים עד המלכות. ב. היוכל, שעולים עד הבינה. ג. השבת, שאז יש עליה

לכל העולמות כלם. ולכן תמצא, כי כל הדינים הנוהגים בשביעית נוהגים ביובל, רק שיש לו קצת תוספת, מפני שיש עלייה יתירה ביובל משביעית. והתוספת היא יציאת העבדים לחירות, כי אין זה יכול להעשות רק ע"י אימא עילאה, שתפתח חמשים שערים שלה^י.

נמצא ששלבי שחרור העבד ביובל, מקבילים למעבר נשמת האדם מהעולם הזה אל העולם הבא, כי ראשית שנת היובל, היא כאלף השביעי, ולכן קבעה בו התורה תקופת 'דרור', שהיא הממוצע בין שנות השעבוד, ל'חירות' היובל הנמשכת מעלמא דחירו.

*

'דרור'

והנה בר"ה (שם) דרשו 'וקראתם דרור בארץ', אין דרור אלא לשון חירות, כמדייר בי דיירא ומוביל סחורה בכל מדינה, ובביצה (כד). מצינו שציפור דרור אינה מקבלת מרות, ולמה נקרא שמה 'דרור', מפני שדרה בבית כבשדה, ופירש רש"י שיודעת להשמט בזוית הבית לכל צד ולכך נקראת דרור על שם דירה שדרה בכל מקום, ומשמע ש'דרור' יש בו גם משמעות של חירות וגם של דירה, והיינו שכל מי שאינו מקבל מרות, הרי אין לו גבולות, ולכן הוא דר בכל מקום, ונמצא שתוצאת החירות היא יכולת הדיור בכל מקום, וזהו 'דרור'. ולכאורה משמעות זו היא היפך המבואר לעיל, שה'דרור' קודם לחירות וקובע את אופיה.

עומק הענין יבואר על פי מה שדרשו (תיקו"ז ו, כא). 'וקראתם דרור בארץ, בינה, עלמא דחירו', וצריך לפרש אם הכוונה לבינה, איך היא נקראת בארץ, שהיא המלכות. אכן להאמור, הכוונה היא ככתוב בפרדס (ערכי הכינויים פ"ד) בביאור הכתוב (תהלים קמה ד) 'דוד לדור ישבח מעשיך', ש'דור' היא בינה, בסוד היובל שהוא דרור, ו'דור' השני הוא מלכות, כמו שני ההי"ן דשם הוי"ה, הרי שה'דרור' מצרף 'דור' ל'דור', וזו היא היכולת לדור בכל מקום.

ואמנם על המלכות נאמר (קהלת א ד) 'דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת', והיינו שהנהגת הייחוד, שהיא הארת בינה העליונה, נגלית ונעלמת בארץ, עד אשר תאיר לעולם למלכות, ואם כן 'דרור בארץ' עניינו גילוי הארת הבינה ב'ארץ' היא המלכות^י.

וענין הגילוי ב'דרור', אמור בתורה, כי תרגום 'מר דרור' הוא 'מירא דכיא', שהוא לשון טהרה, כבר התבאר (פר' קדושים) שהטהרה עניינה בהירות, כעצם השמים לטהר, ולכך למדו (חולין קלט:): רמז למרדכי מן התורה שנאמר 'מר דרור', כי ע"י מרדכי נמשך הגילוי הגדול ביותר^{טו}.

^{יג} וכבר התבארו הדברים בהרחבה בספר השבת (פרשיות ויחי, אחרי בהר).

^{יד} וכן משמעות הכתוב (תהלים פד ד) 'גם ציפור מצאה בית, ודרור קן לה', כי ה'ציפור' היא בינה (תיקו"ז כא), והיא מקנת ב'דרור', וכבר נודע (ח"ג רעח:; סנהדרין צא:): שהנשמה היא הנקראת 'ציפור', ושורשה מבינה, כאמור (איוב לב ח) 'נשמת שדי תבינם', והגוף בארץ הוא 'דרור קן לה'. וראה בקהלת יעקב (ערך קן) שהנשמה היא קן ל'ציפור' שהיא השכינה. וגם הבינה הוא קן לחכמה שנקראת 'צפור' (ראה של"ה פר' ואתחנן תו"א ג).

^{טו} כמבואר בשעה"כ ופע"ח לפורים, שהוא הארת יסוד אבא היוצא לחוץ.

מעתה הכל עומד על מקומו, כי היכולת 'לדור בכל מקום', שהיא מהות ה'דרור' המצרף 'דור' ל'דור', שורשה בבהירות עולם החירות הנובע מבינה העליונה, אך גילוי החירות בארץ, תלוי בהקדמת קריאת הדרור, שהוא שלב המיצוע בין עולם הזה לעולם הבא.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

שם קניית 'הודך' והדרך

בגמ' שבת (פח:): בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו. אמר להן, לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים. אמר לו הקב"ה למשה: החזיר להן תשובה, וכו', מיד הודו לו להקב"ה, שנאמר ה' אדנינו מה אדיר שמך וגו' ואילו תנה הודך על השמים - לא כתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שנאמר עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות.

ונמצא שהפסוק עלית למרום שבית שבי נדרש על משרע"ה, בשעה שעלה לקבל את התורה. וכן הוא במדרש (שמו"ר רבה פ' כח ס"א) עה"פ (יט ג'): ומשה עלה אל האלהים, ה"ה"ד: עלית למרום שבית שבי. ע"כ.

וכ' מרן החיד"א בס' שם הגדולים (אות י' סי' שלב, ערך רבנו האר"י), וז"ל: ושמעתי מפי ת"ח מארץ המערב הפנימי, חכם ר' מסעוד שמצא שהגיד האר"י ע"פ (תהילים סח יט) עלית למרום שבית שבי, שב"י ר"ת 'שמעון בן יוחאי'. (והוסיף שם מרן החיד"א: ואמר החכם הנזכר ואני רמזתי עליו, כי שב"י למפרע ר"ת יצחק בר שלמה שהוא האר"י זצ"ל ע"ד מעת היותה שם אני. ע"כ. ור"ל דרבנו האר"י היה ניצוץ רשב"י כנודע. וידוע שחכמי ספרד הוסיפו דזה מכוון גם על הרש"ש הקדוש, שהוא המשיך תורת האר"י, ונרמז שמו שב"י ר"ת שלום בן יצחק. ואכ"מ). עכ"ד. וצריך להבין מה ענינו של רשב"י לכאן, ומדוע נרמז רשב"י במתן תורה.

ומצאנו עוד שהובא ענין זה בסגנון אחר קצת, בסה"ק סמיכת חכמים (בהקדמה דף קמ.). וז"ל: הובא במקובלים שמשה בשעת עלייתו זכה לנשמת רבי שמעון בן יוחי, והרמז הוא שבית שב"י ששבה והשיג נשמת שב"י נוטריקון שמעון ב"ן יוחאי. ע"כ. ובדבריו נתבאר תוספת חידוש, שמשרע"ה התאמץ והשתדל להשיג נשמת רשב"י. וצריך להבין מה רצה להרויח משרע"ה בזה ששבה את נשמת רשב"י עימו.

והנה כבר כ' במקובלים בכ"ד שרשב"י ע"ה היה ניצוץ מנשמת מרשע"ה וכמ"ש רבנו האריז"ל בליקוטי הש"ס (מס' שבת) וז"ל: דע כי הרשב"י עליו השלום, היה ניצוץ ממשה רבינו ע"ה וכמו שמשה ברח מפני חרב פרעה, והשיג שלימותו שם במדבר, כך הרשב"י ברח מפני הקיסר והשיג שלימותו שם במערה המדברה בלוד.

והרחיב את הדברים גאון עוזינו מרן החיד"א בהגהותיו ניצוצי אורות לזוה"ק (בהקד' דף יד:): דע, כי הרשב"י ע"ה היה ניצוץ מרע"ה, ודורו היה בבחינת דור דעה, ולכן התחיל ספר

הזוהר במלת בריש, שהוא ראשי תיבות רבי שמעון בן יוחי, ולכן זכה רשב"י לראות מעלת דור המדבר כנזכר בזוהר פרשת שלח לך, ואמר שם דלא הוה כדרא דמדברא אלא דרא ידידיה עד דייתי מלכא משיחא, שהוא גם כן ניצוץ משה רבינו ע"ה.

ולכן עשה ספרא דצניעותא ה' פרקים, כנגד חמשה חומשי תורה, ולכן ברח מפני הקיסר באמרם שמעון שגינה יהרג, כמו שברח משה מפני פרעה, ושם השיג שלימותו במדבר, וכן השיג רשב"י שלימותו במערה במדבר דלוד, כי שם נגלו אליו האלוקים. עכ"ד מרן החיד"א. וכבר ידוע מש"כ לרמז בזה, כי 'לג בעמר' (בלא וא"ו) עולה בגי' משה, בדקדוק. (וע"ע בס' 'ביאור השיר בר יוחאי' להמקובל ריא"ז מרגליות זלה"ה שהרחיב להביא הקבלות נוספות בין משרע"ה לרשב"י בבקיות עצומה. ע"ש).

ונראה להמתיק ענין זה, בהקדים מש"כ המהרש"א (ח"א שבת פח:): לבאר את את הטענות של המלאכים למשה, כי לכאורה יש להבין מדוע רצו המלאכים את התורה, והלא משה טען להם טענה ניצחת, כלום יצר הרע יש בניכם, וכיון שהמלאכים כולם רוחניות, א"כ איך יוכלו לקיים את התורה.

וביאר המהרש"א, דהמלאכים לא רצו לקיים את התורה כפשטה, אלא רצו רק את 'סודות התורה', אשר היא זכה ורוחנית יותר, ועל זה המה התוכחו עם משה.

וז"ל המהרש"א (פח: ד"ה חמדה): חמודה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, 'חמדה גנוזה', היינו נסתר, וגנוזה התורה, וזהו הסיבה אשר אמרו המלאכים את הפסוק: ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ, אשר תנה 'הודך' על השמים, תנה 'הודך' שהוא 'סודות התורה' על השמים ולא על הארץ, שע"כ לא נתנה תורה בדורות הקודמים תתקע"ד דורות קודם שנברא עולם וכ"ו דורות משנברא, לפי שאינן ראויים לכך, גם עתה לפי שהם ילוד אשה מוטבעים בחומר ואין ראוי להיות להם עסק בנסתרות.

ולמדנו מדברי המהרש"א, דמה שהמלאכים רצו זה את החלק של סודות התורה, 'חמודה גנוזה', ועל זה התוכחו עם משה. ומצאתי שכדברים האלה כתב הרמח"ל במאמר דרך עץ החיים וז"ל: והנה זאת התורה אשר נתאוו בה המלאכים באמרם תנה הודך על השמים, על הקבלה אמרו, כי אין לומר על פשט התורה, וכי לא ידעו שאין שייך בהם פשטי התורה, כמו שהשיב להם משה. עכ"ל. וכ"כ בס' בני יששכר (סיון מאמר ב' ימי הגבלה אות י'), ואות (יט): דודאי גם המלאכים ידעו שאין להם שייכות בפשטיות התורה לא תנאף לא תגנוב וכו', וכיוצא, אבל נפשם יודעת מאד דעיקר התורה היא בפנימיותה מילין לצד עילאה תמלל. ע"כ. (וע"ש שביאר את מהלך הגמ' עפי"ז). וכן פירש מהר"ר עזרא עטיה זלה"ה הבי"ד תלמידו הגר"י צדקה זלה"ה בס' קול יהודה (ח"ב עמ' יח).

ומעתה מבואר מאוד מדוע בשעה שעלה משרע"ה למרום היה צריך לקחת עימו את נשמת רשב"י, כיון שרצה משרע"ה להביא עימו לא רק את החלק הפשט של התורה הקדושה, אלא גם את חלק הסוד, ולזה התאמץ להביא עימו נשמת רשב"י, בשביל להשיג גם את חלק הסוד.

ובזה יש לבאר עוד, מה שטענו המלאכים להקב"ה: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו. חמודה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, וכו'.

ונקדים מש"כ בביאור מהר"א (בן הגר"א לתיקוני הזוהר דף א.), לבאר טעם הדבר שעשה רשב"י 'שבעים' תיקוני זוהר, שבעים דווקא לא פחות ולא יותר, וז"ל: ידוע שרעיא מהימנא הוא שלמד עם רשב"י, ועליהם נאמר ותחסרהו מע"ט מאלקים (תהילים ח' ו'), משה רבנו זכה למ"ט פנים בתורה שבכתב (וכמ"ש בגמ' ר"ה (כא:): חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים), ורשב"י זכה לע' אנפין רזי דאורייתא, וזהו 'מעט'. והם השלימו החסרון והפגם של אדה"ר, שעליו נאמר ותחסרהו מעט מאלוקים (כמ"ש בזוה"ק ח"א דף נז:), ואצל משה נאמר איש האלוקים (דברים לג א'), לכן פירש בע' אנפין. עכ"ל הקדושה.

ולמדנו מדבריו, שמשרע"ה ורשב"י המה תיקנו ע"י חלק הסוד של תוה"ק את פגם חטא אדה"ר, וכיון שכך, ע"ז קטרגו המלאכים ואמרו: מה לילוד אשה בינינו, והלא הפגם הוא של אדה"ר, שאינו ילוד אשה, ואיך יבואו משה ורשב"י שהמה ילודי אשה לתן מה שפגם הוא. ולזה הוסיפו המלאכים וקטרגו: מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, כי האדם חטא לפניך. אבל משה השיב ואמר לפניו: רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה - אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן, למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם. והיינו, כי כבר ביאר רבנו האר"י (לקו"ת פ' שמות) כי כל הירידה למרים היה לתקן חטא אדה"ר, וא"כ כיון שכבר תיקנו החטא, אין לכם רשות לקטרג.

ולזה דרשו על רשב"י: עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. והיינו בשכר שתקן פגם אדם, והמלאכים קטרגו על חטא אדה"ר, והוא ניצח אותם ולקח המתנות, והצליח לתקן חטא אדה"ר, לקחת מתנות באדם.

והנה נתבאר מדברי המהרש"א, דמה שאמרו המלאכים: תנה 'הודך' על השמים, ד'הוד' הכוונה לחלק הסוד של תורתנו הקדושה. וכן כתב בעל הטורים על הפסוק: ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון, וסמכת ידך עליו וכו', ונתת מהודך עליו (במדבר יח). ופי' בעה"ט: מהודך. בגימטריא הסוד. לומר לך שמסר לו סוד המרכבה ומעשה בראשית. ע"כ.

ולפ"ז נבין המשך ד' הגמ' בשבת (פח.): בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים מלאכי חבלה, ופירקום. שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. וכתבו התוס' שם: שני כתרים - של 'הוד' היו, לפיכך כשנטל משה קרן עור פניו (והעיר מזה ברמז בד"ת ממונקאשט ח"ב אות סה). והיינו, דמשרע"ה הצליח גם להביא את חלק הסוד של תוה"ק, ע"י שהביא איתו את רשב"י לסייע לו בויכוח עם המלאכים, ולזה בני' נטלו כתרים של 'הוד' דייקא. (והבא"ח כינה את

ספרו הסובב על תורת הסוד 'דעת ותבונה', על לשון מטבע התפילה דעת ותבונה טובים 'הודו'. והבן).

ויש לומר שלכן נטלו בנ"י ב' כתרים, נעשה ונשמע, דזה מכוון כנגד ב' חלקי התורה"ק - הפשט והסוד. דהכתר הנקרא "נעשה" הוא כנגד חלק הפשט של תורה"ק, שהוא שייך לחלק ה'מעשה', ללמוד ע"מ 'לעשות'. אבל הכתר של 'ונשמע' הוא שייך לחלק הסוד של תורה"ק, שאינו שייך לעולם המעשה אלא רק 'לשמוע', ויבואר בזה עוד, דתיבת 'ונשמע' הוא אותיות 'שמעון' בדקדוק, להורות שמכוחו של רשב"י זכו לכל זה, היינו לתורת הסוד.

ויש לומר שזה הביאור בד' הגמ', אמר רבי אלעזר, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן, מי גילה לבני 'רו זה' שמלאכי השרת משתמשים בו, ורמזו חז"ל שעיקר הויכוח של משה עם המלאכים היה על חלק הסוד של התורה, ולכן אמרו מי גילה 'רו זה' לבני, דרו הוא סוד, והיינו שהצליחו בנ"י לקבל את חלק הרו של תורה"ק.

ויש להוסיף עוד, דהנה ז"ל הזוה"ק (פ' פנחס דף רמג. ברע"מ): אתמר (איכה א) נתנני שוממה כל היום דזה. הוד מסטרא דהוד, אלף חמישאה אשתארת בי מקדשא חרבה ויבשה. ע"ש. והיינו שחורבן בית המקדש באלף החמישי המכוון כנגד הספירה החמישית 'הוד', וע"ז נאמר כל היום 'דזה', דההוד נהפך לדזה, וכמ"ש בפסוק: ו'הודי' נהפך עלי למשחית (דניאל י ח), והיינו שההוד נהפך ל'דזה'. ועי' גם בבהגר"א לשה"ש (ח' א') שהאריך לבאר שבחורבן ביהמ"ק נחסרנו בעיקר את תורת הסוד.

ולפמש"כ המהרש"א, דהוד הוא מכוון כנגד סודות התורה, הדברים מבוארים דבחורבן ביהמ"ק נחסרנו בעיקר תורת הסוד, עד שבא רשב"י וגילה את תורת הסוד, ולכן אמר רשב"י (רע"מ פ' נשא קכד): ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר, יפקון ביה מן גלותא ברחמי, ע"כ. והיינו, דרשב"י שהשלים את אשר נחסרנו בחורבן ביהמ"ק את מידת ההוד, יכול לומר שבזכות מידה זו יפקון מן גלותא. והבן. וזה מכוון מאוד עם ד' הגמ' בשבת (קלח:): ת"ר כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל, וכו', רשב"י אומר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו. וכו'. כי רשב"י הקדוש יחזיר את התורה לישראל שנשתכחה מאיתנו בחורבן בימה"ק, ע"י תורת הסוד, דבגין דא יפקון מן גלותא.

והדברים מכוונים מאוד בלשון הפייטן הקדוש מהר"ש לביא בפיוט בר יוחאי, וז"ל: בר יוחאי עצי שיטים עומדים, לימודי ה' הם לומדים, אור מופלא וכו'. וכבר נודע שהפיוט הנזכר מיוסד כולו כנגד העשר ספירות, והבית הזה הוא מכוון כנגד ספירות נצח ו'הוד'. ומה שאמר עצי שיטים עומדים המה כנגד הספירות נצח והוד, שהן ב' הירכים, ולכן כינה אותם בתואר עצי שיטים, לפמש"כ בזוה"ק (פ' תרומה דף קלט.): ועצי שיטים, אלין אינון רזין קדישין, דאינון לוחי משכנא, ואינון אקרין ברזא דלהון, כתיב: עצי שיטים עומדים וכתוב (ישעיה ו'): שרפים עומדים, ע"ש. ומבואר דעצי שיטים זה הכינוי לסודות התורה, והוא מכוון כנגד ספירת ההוד. ודו"ק.

שם קנית 'הודך' והדרך

ולפי האמור יש לנו להבין כוונת הפייטן הקדוש מהר"ש לביא במטבע הפיוט: במערת צורים שעמדת, שם קנית 'הודך' והדרך. ויש לפרש שם קנית 'הודך' והדרך, דהוד שקנה במערה היינו תורת הסוד (וענין הדרך כנגד המלך השביעי הדר, שבו פסקה המיתה, עי' שער יששכר חודש אייר אות א,ב).

ובזה יובן מאוד, מה שבסדר הימים של ל"ג בעומר המכוונים כנגד שבע הספירות (ונד' בסידורים בסדר ספירת העומר), מתחיל ממידת החסד גבורה וכו' והספירה החמישית היא ספירת ההוד, ויום ל"ג בעומר הוא מכוון כנגד 'הוד שבהוד', להורות שביום זה התגלתה תורת הסוד.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר

הצלחה שהיא אויב

וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שָׁבַת לַה' (כה, ב)

בפרשת השבוע התורה מרחיבה במצות השמיטה, מצוה שמחזקת את האמונה בקב"ה שהוא אדון כל הארץ, ומה שהוא אומר אנחנו מבצעים, וגם מחזקת את האמונה שהוא מביא את הפרנסה והברכה, ולכן כשהוא מורה להפסיק את העבודה □ אני מפסיק, כי לא העבודה מביאה פרנסה אלא השמיעה בקול ה'.

אבל הרש"ר הירש זצ"ל מחדד כאן עוד נקודה, "אין לאדם אויב יותר גדול מההצלחה!! התורה מזהירה אותנו הרבה פעמים שההצלחה לא תהפוך להפסד נוראי, לריקבון מכלה. "פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך" (דברים ח יב, יד), "וישמן ישורון ויבעט", "שמנת עבית כשית", "ויטוש אלוק עשהו וינבל צור ישועתו" (שם לב טו), ואפילו שלמה המלך החכם הגדול התחנן על זה "פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה'" (משלי ל ט).

התורה מגלה לנו שהאופי של בנאדם הוא להיות שחצן ואגואיסט כשהוא מצליח, כשלא הולך בחיים מוצאים אשמים ואפילו מלאים טענות על הקב"ה, אבל הצלחות הבנאדם מייחס לעצמו. הוא החכם, הוא היודע, ולכן הוא כל כך מצליח.

והחטא הזה דירדר יחידים ועמים, ואף מה שלצערנו הוריד גם את ישראל מגדולתם, ולכן התורה כל-כך מזהירה ממנו. וכמה וכמה מצוות ניתנו כדי שלא נשכח שלה' הארץ ומלואה, והיא בסך-הכל "מושאלת" לנו כדי להתקיים ולחיות, וכדי לקיים בה את המצוות התלויות בארץ; תרומות ומעשרות חלה וערלה ביכורים ושמטה ויובל.

"הארץ נתן לבני אדם" במובן הגשמי, אבל יחד עם זה נתנה לבני אדם לקיים בה את הוראותיו. עם ישראל הוא עם גם בלי ארץ, הוא נקרא "עם" לפני שהיתה לו ארץ, כי לא השטח והמרחב החיצוני עושה אותו "עם", אלא הרעיון הרוחני שהוא נושא, והמשימות שהוא נועד להגשים. ולכן כדי שהארץ לא תהיה דווקא סיבת המפלה שלנו, נתן ה' את המצוות התלויות בארץ, להזכיר לנו כל הזמן מי בעל-הבית, מי נותן את השפע, ושהארץ שקיבלנו היא "אדמת קודש" שאפילו באדמה שבה יש לנו קיום מצוות.

"והארץ לא תימכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי" (שם כג), השמיטה והיובל מהוות תזכורת לאדם שהוא לא הבעלים של הקרקעות שלו, ולא של העבדים המוזכרים בפרשה. וגם שאר אופני מקח וממכר הם עם דינים והלכות להזכיר לאדם מי הבעל-הבית של הנכסים שלו, ושלו עצמו! "ולפני מי אתה עומד" הוא אפילו בזמן העבודה והעסקים. לכן ההתנהגות צריכה להיות ריאלית, בריאליות האמיתית, "כי לי כל הארץ"! ואיך האדם יכול למכור ארץ לצמיתות, אם הוא עצמו לא נמצא פה לצמיתות???

וזה מענג ומטהר להתבונן בזה, הרי לא אומרים לך שהארץ של ראש-הממשלה, או כל סוג אחר של בוס, אלא "כי לי כל הארץ", של הקדוש ברוך הוא!!! וכך כל העסקים והעבודות של הקדוש ברוך הוא! מה שלא תעשה אתה עוסק בנכסים שלו יתברך! במשרד, במוסד, במפעל, הכל שלו יתברך! וכמה זה מקדש את האדם כשהוא זוכר אתה זה, כמה זה מקרב אותו לבעל הבית!!! אנחנו לא עובדים שלו רק בבית הכנסת, רק ליד הספר, אלא בכל רגע ורגע, בעבודה, בנסיעה, בבית, "כי שלך הכל ומידך נתנו לך", ואם כן מכל כיוון אנחנו יכולים ליצור איתו קשר!!! וקשר חם ואוהב של שמיעה בקולו ועשיית נחת רוח!

רבי ירוחם ממיר לומד מזה משמעות נוספת, הוא מספר על שני אנשים שבאו לרבי חיים מוולוז'ין, כשהם רבים על איזו קרקע שכל אחד טוען וצווה שהיא שלו, התכופף ר' חיים לארץ ועשה כאילו הוא "מקשיב" לה, ואמר לבעלי הדין רציתי לשמוע מה היא טוענת על המריבה הזו... הם כמובן הסתקרנו מה ר' חיים "שמע" ברוב קדושתו?! אמר להם ר' חיים, הקרקע אומרת: "הרי שניהם שלי"... את שניהם יכניסו בסוף לאדמה, אז למה לריב על פיסת אדמה?! (כמובן, כל מקרה לגופו, וצריך רב שיחליט אם המריבה מיותרת).

ורבי ירוחם מביא מעשה על אשמדאי (גיטין סח:), ששמע אחד מבקש מהסנדלר "נעליים לשבע שנים", וחיך, שאל אותו בניהו בן יהוידע למה אתה מחיך? ענה לו: "אדם זה אין לו 7 ימים לחיות והוא רוצה נעליים לשבע שנים"?!
וה' הטוב יזכנו לקלוט את המסר משנת השבתון הזו, ולחיות את הדברים.

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה

בענין אם מותר בבני ברק לקנות בחנויות סלטים מיבול נכרי

וְהִיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לֶאֱכֹלָה לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְתוֹשֶׁבֶךְ הָגֵרִים עִמָּךְ (כה,
(ז)

ודרשו חז"ל (עבודה זרה סב.) מפסוק זה "לאכלה" ולא לסחורה, שאסור לעשות סחורה
בפירות שביעית.

וידוע מה שנחלקו הבית יוסף והמבי"ט אם יש קדושת שביעית בפירות נכרי, ובירושלים
נהגו על פי הפאת השולחן כדעת הבית יוסף שאין קדושת שביעית בפירות נכרי, אך בבני
ברק הנהיג מרן החזון איש זצ"ל כדעת המבי"ט לנהוג קדושת שביעית בפירות נכרי, ובשאר
ערי ארץ ישראל הורה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (משנת הגרי"ש שביעית עמ' סז הע' מא)
שעל פי המבואר בחזון איש (סי' כ סק"ז) שבישוב החדש בארץ ישראל יש לנהוג קדושת
שביעית בפירות נכרי, אם כן כוונת החזון איש על כל המקומות שאין מנהג להקל או שאין
כלל מנהג שיש לנהוג קדושת שביעית בפירות נכרי. והוסיף הגרי"ש אלישיב (קובץ תל
תלפיות קובץ סח, ושדה מרדכי פל"ד בתורת השדה אות כא עמ' תרכט, ומשנת הגרי"ש
שביעית עמ' סז הע' מג) שכיון שהעיר בני ברק נתייסדה בתחילה על פי החזון איש, אם כן
גם בני ספרד הנוהגים בכל מקום כדעת מרן הבית יוסף, צריכים לנהוג בבני ברק כהוראת
מרן החזון איש זצ"ל.

ויותר מזה הורה הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש יו"ד ח"ב פע"ה ס"ל, וקונ' קיצור הל'
שביעית לחתנו הגר"י ישראלון זצ"ל סעי' מח, ומשנת הגרי"ש שביעית עמ' סז אות ז, וס'
תודעת השמיטה עמ' לט) שאף בירושלים למרות שמעיקר הדין אי"צ להחמיר בקדושת
שביעית בפירות נכרי כי כך נהגו גדולים וטובים וכך המנהג בירושלים לסמוך על הדעות
שאין קדושת שביעית בפירות נכרי, מכל מקום המהדרים במצוות ראוי להם להחמיר לנהוג
קדושת שביעית גם בירושלים, כיון שיש גדולי הפוסקים הסוברים כן, וזה כולל איסור הפסד
ואיסור סחורה, וכן נהגו כמה מגדולי ירושלים בדורות הקודמים להחמיר, עכ"ד. וע"ע לקמן
בענין להחמיר במנהג ירושלים.

וכן כתב הג"ר יוסף בנימין וואזנר שליט"א (במכתב מתאריך יג חשון תשפ"ב), שהורה
זקינו הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל שמכמה טעמים ראוי לנהוג כמנהג החזון איש בפרט שהמצב
השתנה וכיום הרבה שדות שהם בחזקת נכרי, אינה לגמרי שלהם, כי יש להם רק חכירה,
או שיש להם שותפות ישראל, וגם שהם משלמים ארנונה וכו'.

מאידך, דעת בעל המשנה הלכות הג"ר מנשה קליין (גאב"ד אונגוואר) זצ"ל (כמובא בס'
בנתיבות ההלכה חלק מב עמ' 278) שלמעשה נראה שכיון שנקטינן ששביעית בזמן הזה

דרבנן, אין צריך להחמיר קדושת שביעית בפירות נכרי, ובפרט שכן היה המנהג הקדום בארץ ישראל שרוב הציבור לא נהגו קדושת שביעית בפירות נכרי. אך כל זה רק בשאר ערי ארץ ישראל, אבל בבני ברק כבר התפשטה הוראת החזון איש להחמיר.

והנה למרות **שבשו"ת המבי"ט** (סי' שלו וח"ג סי' מה) כתב על פי הר"ש הזקן להקל בדיני סחורה בפירות נכרי, מכל מקום לדעת **מהר"י קורקוס** (הל' שמיטה ויובל פ"ז ה"ג) ו**ס' החרדים** (סי' נה) ו**השל"ה** (שער האותיות אות ק') קדושת האכילה אות מו-נו) ו**החזון איש** (סי' כו סדר השביעית אות ג) שסבירא ליה שפירות נכרי חייבים בביעור פשיטא שיש בהם גם איסור סחורה, ולכן תיקן מרן החזון איש זצ"ל, שתהא אספקת פירות נכרים ע"י 'כתב שליחות', שהקונים ממנים את החנוני והסיטונאי לשלוחם, לקנות עבורם מן הנכרים, ועי"ז בזמן שקונים מהגוי, הפירות כבר שייכים ללקוחות, והחנוני מחלק להם הפירות ששייכים להם מכבר.

והנה כידוע רוב הסלטים הנמכרים היום בחנויות הם מיבול נכרי (ויש מעט גם מיבול חו"ל או שישית), ויש לעיין איך מותר לקנות הסלטים הללו מאחר שבכל החנויות והסופרים והרשתות מזון למינהם לא עושים כתב שליחות לסלטים, ובפרט הסלטים שבהכשר הבד"ץ העדה החרדית שאינם נוהגים קדושת שביעית בפירות נכרי ובודאי שאינם עושים כתב שליחות.

ולא מיבעיא לדעת **המהרי"ץ הלוי** (המובא בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק אבהע"ז סי' עו), וכן משמע **במקנה** (קידושין נב. ד"ה המקדש), וכן **החמיר הגרי"ש אלישיב** (קונ' קיצור הל' שביעית להגר"י ישראלזון זצ"ל סעי' מט וצב, ומשנת הגרי"ש שביעית בח"ב פ"ב אות ט במהדו' תשפ"ב בעמ' סח, וע"ע בדעת הגריש"א בהערה למטה*) שאיסור סחורה הוא גם **על הקונה** ולא רק על המוכר, אלא אף לדעת **הכפות תמרים** (סוכה לט. תוד"ה וליתיב), ו**החזון איש** (סי' יג סקי"ג), ו**הגרש"ז אויערבאך** (מנח"ש קמא סי' מד) ו**הגר"צ אבא שאול** (שו"ת אורל"צ שביעית פ"ג תשובה ג), שכתבו שאיסור סחורה הוא רק על המוכר, מכל מקום כתב **החזון איש** (שם) שאסור לקונה לקנות ממנו משום שמכשיל את המוכר ועובר באיסור 'לפני עור', ואף שהחזון איש כתב זאת רק לשיטתו דסבירא ליה שיש קדושת שביעית בפירות נכרי ושהבית יוסף חזר בו להחמיר, וממילא אין למקילים על מה לסמוך (כפי שהעיד הגרש"ז ברזם בשם החזון איש כמובא באורחות רבנו ח"ב עמ' שדמ), ולכן עובר בלפני עור משום שגם למוכר אסור למכור, אבל מי שסומך על המתירים כתב **המבי"ט** (ח"א סי' כא) שלא שייך בזה לפני עור מאחר שהמוכר סמוך על המקילים, ומה **השער המלך** (הל' אישות פ"ט הט"ז) סובר שגם אם המיקל סומך על המתירים שמכל מקום אם הוא מחמיר יש בזה איסור לפני עור להכשילו, כבר דחה דבריו בשו"ת **כתב סופר** (יו"ד סי' עז), מכל מקום לא מיבעיא **שהגרי"ש אלישיב** (משנת הגרי"ש שביעית פ"ג הע' נ) פסק כדעת השער המלך והוכיח לאיסור מהגהות מיימונית (המובא במג"א סי' תרכד ס"ז)

כדבריו, (ועי' מה שהרחיב בזה בשדה מרדכי להגר"מ גרוס עמ' תקי בעיון השדה) אלא אף לדעת המבי"ט והכתב סופר זה רק אם המוכר סומך על המתירים, אבל בבני ברק אין למוכר ע"מ לסמוך, דהא התפשטה הוראת החזון איש להחמיר, והגריש"א הורה שאף הספרדים צריכים לנהוג בבני ברק כהחזון איש, ואף אם המוכר גר בירושלים מכל מקום הורו הגרי"ש אלישיב זצ"ל (משנת הגרי"ש שביעית עמ' סח אות ט-י, ומנחת ירושלים עמ' טו) והגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי פל"ד ס"ז) שכשהולך ממקום שלא נהגו להחמיר בו למקום שנהגו (כגון מירושלים לבני ברק), עליו לנהוג בפרהסיא כמקום שבא לשם, ורק בצינעא אפשר להקל כמנהג המקום שיצא ממנו, וכשהוא מוכר סלטים מיבול נכרי בחנות בריש גלי אין לך פרהסיא גדולה מזו, ומי שקונה ממנו עובר באיסור לפני עור.

וגם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל כתב (דרך אמונה שביעית בביה"ל פ"ד הכ"ט ד"ה גוי) שהחזון איש הורה לגיסו הג"ר שאול ברזם זצ"ל שאסור לקנות פירות מגוים בשביעית מישראל שסוחר בהם כדעת המקילים, משום שאין למתירים על מי לסמוך, ואין להם רשות לנהוג כן, ונחשב 'לפני עור'. וביאר הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני הל' שביעית פ"ד הכ"ט אות ט עמ' רמא) שהחזון איש סבר דאף שאין בזה 'לפני עור' כי המוכר סומך על דעת המקילים, ואפילו אם נאמר שרק המוכר עובר באיסור סחורה, מכל מקום אסור לקנות כי הקונה הוא שותף בפועל באיסור המכירה.

ושוב ראיתי שכן כתב הגרמכל מקום קארפ שליט"א (משמרת השביעית פי"ז הע' 25 עמ' רלז) דמה שהובא באורחות רבנו (ח"ב עמ' שדמ) שמרן החזון איש נשאל אם מותר לקנות ממי שסומך על סברת הבית יוסף המיקל בכל זה, והורה לאיסור שרוב הפוסקים כהמבי"ט ואין יכול לסמוך עליהם, ע"כ, וביאר הגרמכל מקום קארפ כוונתו, שכוונת החזון איש שהמוכר נמצא בישוב החדש ששם נוהגין כסברת המבי"ט (כמו בבני ברק) ועל פי הוראת החזון איש, ולפיכך אין לו ע"מ לסמוך וחייב להחמיר בזה, אך הנמצא במקום שהמנהג להקל כגון בירושלים שהרבנים שם מורים להקל, פשוט שסומך עליהם, ואם כן פשוט שדברי החזון איש נאמרו רק בישוב החדש שהמנהג להחמיר, ושכן שמע מהגרי"ש אלישיב זצ"ל בביאור כוונת החזון איש, עיין שם.

ואף הבד"ץ העדה החרדית שלא נוהגים להחמיר בקדושת שביעית שביעית בפירות נכרי כמנהג ירושלים, מכל מקום אסור להם בבני ברק למכור בפרהסיא ולתת הכשר ליבול נכרי שנמכר בחנויות בבני ברק ללא כתב שליחות, דהא אסור לשנות ממנהג המקום בפרהסיא, ויותר מזה תמוה, דהא גדולי הבד"ץ בעצמם כתבו שאין להחמיר בירושלים בפרהסיא כפי שכתב הג"ר יוסף ליברמן שליט"א בשו"ת משנת יוסף (ח"ג סי' א) שבירושלים יש להחמיר רק בצינעא ולא בפרהסיא. וכעין זה כתב ראב"ד העדה החרדית הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ד סי' רנז) בענין להחמיר בירושלים בפירות נכרי בפרהסיא, שאף שאיני רואה למחמירים חשש מפני החרם, אך לכאורה יש מקום לא לעודד חנויות מיוחדות בירושלים גם למחמירים בשל נכרי, משום שכיון שפשט המנהג בירושלים להקל אצל רוב בני העיר, אם כן כשיש בפומבי חנויות מיוחדות, אלו לעצמם ואלו לעצמם, יש מקום לחשוש שיש איסור לא תתגודדו שמבואר ברמב"ם (פי"ג מהל' ע"ז) ששני בתים דינים בעיר,

זה נוהג כמנהג זה וזה כמנהג אחר, עוברים בלא תתגודדו, ויסודו שאסור להניח בינינו לנהוג שני מנהגים דנראה כשתי תורות, וברמ"א (או"ח סי' תצג) מבואר שבעיר כשיש מנהגים מנהגים מחולקים עוברים בלא תתגודדו, ולכן המחמירים צריכים לסדר לעצמם **בצינעא** לא לעבור באיסור סחורה כגון על ידי הבלעה שמועיל לרוב הפוסקים וכד', אך לבסוף כתב שנהגו להקל גם בזה, עיין שם.

ולפי זה צריך עיון גדול על כשרות הבד"ץ העדה החרדית שמצד אחר פוסקים (כמש"כ הגר"י ליברמן והגר"מ שטרנבוך) שאסור להחמיר בירושלים בפרהסיא נגד המנהג להקל ובודאי שלא בחנויות, ומצד שני הם מוכרים סחורה של נכרי גם בבני ברק ברשתות של "יש בשכונה" ו"מעין 2000" ושאר חנויות המזון למיניהם ואינם עושים אפי' שטר שליחות, ואין לך קולא גדולה בפרהסיא נגד המנהג להחמיר כמו זה שנהגו בבני ברק כהוראת מרן החזון איש להחמיר בפירות נכרי, וכיון שלשיטתם הם נכנסים לחשש איסור לא תתגודדו חייבים לומר להם שיעשו בבני ברק שטר שליחות, וכן בכל החנויות שמוכרים סלטים מיבול נכרי ללא שטר שליחות, ובפרט שלדעת המהרי"ץ הלוי בנודע ביהודה ומשמעות המקנה וחשש לזה גם הגר"ש אלישיב איסור סחורה הוא גם על הקונה ולא רק על המוכר, ובפרט שגם למוכר אסור למכור בפרהסיא נגד המנהג להחמיר, וצריך עיון גדול. ויש לעוררם על זה.

ואכן, דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (כפי שכתב בשמו חתנו הגר"י ישראלזון זצ"ל בקונ' קיצור הל' שביעית סעי' מט וצב, ובס' משנת הגר"ש שביעית בח"ב פ"ב אות ט-י במהדור' תשפ"ב בעמ' סח) שאף מי שגר בבני ברק והגיע לירושלים, וכל שכן המתגורר בירושלים ובא לבני ברק, אסור לו לקנות מבין המקום באופן שיש איסור סחורה, כיון שהאיסור הוא **גם על הקונה** לדעת כמה פוסקים, והמתגורר בירושלים (וכל שכן המתגורר בבני ברק) וקונה בבני ברק אסור לו לקנות מעוד טעם, דהא מכשיל את המוכר באיסור סחורה.

ואף שנחלקו הפוסקים אם מותר לקנות פירות שביעית בהבלעה, שדעת הר"ש (פ"ז מ"ג) והר"ש סירילאו (ירושלמי פ"ז ה"א ד"ה אבל מוכר) והפני משה (על הירושלמי שם), והרידב"ז (סי' ה), והבכורי שלמה (סי' לז), וכן כתב בציץ הקודש (ח"א ריש סי' טו) בשם המהרי"ל דיסקין, שאין איסור סחורה שהיא בדרך הבלעה, ואילו דעת החתם סופר (סוכה לט ד"ה וליתבי), והשפת אמת (סוכה שם), ובבית רידב"ז (במשמרת להבית עמ' כג במכתבו השני של הגר"א הלוי שטיינברג זצ"ל), שהבלעה אינה היתר לאיסור סחורה, ואם כן לדעת הר"ש וסייעתו יהיה מותר לקנות סלטים כשהוא קונה עימו עוד דברים בחנות שאינם קדושים בקדושת שביעית, מכל מקום לא מיבעיא **שהחזון איש** (דרך אמונה הל' שמיטה ויובל פ"ח בציון ההלכה אות קכב, ואורחות רבנו ח"ג עמ' שמג, וקונ' קדושת שביעית ח"ה עמ' ל) והגר"ש אלישיב זצ"ל (משנת הגר"ש שביעית עמ' פא אות ט, ועי' גם משמרת השביעית פ"ז הע' 21 בשמו) שאסור למכור פירות שביעית בהבלעה, מפני שגם בהבלעה יש איסור סחורה, אלא אף לדעת המקילים באיסור סחורה בהבלעה, מכל מקום יש אנשים שפעמים באים לקנות רק סלטים לבד ואינם קונים בהבלעה ונמצא שנכשלים באיסור סחורה או באיסור לפני עור.

ומה שיש שעוררו לדון בסלטי ירקות שביעית שמעורבים בהם עוד חומרים כמיונו וכד', אם זה נקרא בהבלעה שאפשר לומר שהוא משלם רק על שאר החומרים ולא על הירקות נכרי, מכל מקום נראה שאי אפשר לומר כן, דהא אף למקילים באיסור סחורה בהבלעה, מכל מקום הם מקילים בזה רק כשההבלעה אינה ניכרת כמו שהובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (משמרת השביעית פי"ז הע' 21) וכמבואר בבכורות (לא). דבשר אגב עור חשיב הערמה ניכרת, דהיינו כשקונים בשר אגב עור אם אמר שהתשלום עובר העור והבשר בהבלעה מינכר הערמה, דמבליע עיקר בטפל, ורק בסלטי ירקות שהירקות שם הם חלק המיעוט של סלט שרובו מעורב בשמן ותבלינים וכדומה, בכהאי גוונא יש לדון להבלעה המותרת כמבואר בתוספתא (פ"ו הט"ו) שחנוני שהיה מבשל ירק של שביעית לא יהא מחשב שכרו מירק אלא מחשב הוא מיינן ושמן, והיינו שמבליע את דמי הירק בדמי הבישול והשמן, ויש לעיין.

*

ואף שיש חנויות ומכולות שנותנים לרשום חוב ולשלם בהקפה, וכן הרבה אנשים משלמים בכרטיס אשראי שדינו כתשלום בהקפה (כמובא בס' דיני שביעית פי"ח ס"ד בשם הגרש"ז אויערבאך), ומבואר בעטרת ראש (פ"ח מ"ד אות כב) שבהקפה אין איסור סחורה, מכל מקום כבר כתב הגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי פכ"ח בתורת השדה עמ' ע) שבפירוש המשניות לרמב"ם (פ"י מ"א) ומהחזון איש (סי' י' סק"ו ד"ה ואתרוגין) משמע שיש איסור סחורה גם בהקפה, וכתב שזה ברור כך, ופסק דלא כהעטרת ראש.

ומכל הנ"ל נמצא שאין היתר לקנות סלטי יבול נכרי וירקות בבני ברק מחנויות שאין שם שטר שליחות, דהא לא מיבעיא לדעת המהרי"ץ הלוי ומשמעות המקנה והגרי"ש אלישיב שאיסור סחורה הוא גם על הקונה, אלא אף לסוברים שאיסור סחורה הוא רק על המוכר מכל מקום יש בזה איסור לפני עור ומסייע בידי פורצי המנהג בפרהסיא, שלמוכר אין לו על מי לסמוך, דהא לכולי עלמא אסור למכור בפרהסיא במקום שנוהגים להחמיר, ולדעת הגרי"ש אלישיב אין הבדל בבני ברק בין אשכנזי לספרדי וכולם חייבים להחמיר בבני ברק כהוראת החזון איש, ותשלום באשראי או בהקפה אינו מתיר כמו שפסק הגר"מ גרוס שאיסור סחורה הוא גם בהקפה, ותשלום בהבלעה לא מיבעיא שהחזון איש הכריע כדעת הסוברים שגם בהבלעה יש איסור סחורה, אלא אף למקילים זה רק בהבלעה שאינה ניכרת כמו שהורה הגרי"ש אלישיב, ולא תמיד ההערמה אינה ניכרת, ובפרט כשקונים ירקות או סלטים בלבד, ונמצא אם כן שאין שום דרך להתיר לקנות סלטים מיבול נכרי בלבד בבני ברק (מחנויות שאין שם שטר שליחות) ללא שום פקפוק.

ואף שיודע אני שהגר"ע יוסף זצ"ל (שו"ת יביע אומר יו"ד סי' יט) פסק להלכה לנקוט כדעת הבית יוסף וכמנהג ירושלים מקדמת דנא, לא מיבעיא בני ספרד שנוהגים כבית יוסף בכל דבר, אלא אפילו בני אשכנז יש להם להקל כמנהג שהתקבל וכפי שכתב הפאת השולחן, ואם יבואו לשנות יש בזה משום 'לא תתגודדו' ויש לחוש לחרם הבית יוסף, עיין שם. ומדבריו נראה שלא מחלק בין ירושלים לשוב החדש, ומתעלם מהוראת החזון איש שהנהיג בבני ברק להחמיר, מכל מקום הגרי"ש אלישיב זצ"ל (משנת הגרי"ש שביעית עמ' 10)

סז הע' מב) פרך טענה זו, משום שבתוספת יום הכיפורים **למהר"ם חביב** (דף פג א') כתב להחמיר כשני השיטות, והוא היה גר בירושלים כידוע, וכן נהגו **המהרי"ל דיסקין זצ"ל** ועוד מגדולי ירושלים, עכ"ד. וגם **הגרמ"מ קארפ שליט"א** הוציא קונטרס שלם (בענין שמירת קודשת שביעית בפירות נכרי המודפס בספרו משמרת השביעית מהדו' תשע"ד) לדחות טענות מסוג זה, והוכיח מגדולי האחרונים והפוסקים שבמאות שנים האחרונות שגם בירושלים נהגו להחמיר ושכן ראוי לעשות, והביא מכמה וכמה אחרונים וגדולי ירושלים שנהגו להחמיר בפירות נכרי בפרהסיא גם בעיר ירושלים, ושגם המקילים הקילו בזה רק מחמת הדחק, כפי שדייק מלשונו של **הגדולת מרדכי** (סוס"י ט') שכתב: "אם כן מה יעשו העניים והאביונים אשר אין לאל ידם לקנות קודם זמן הביעור כל צרכם מפירות הגוי הא אין לנו לסמוך אלא על הוראתו של מרן הקדוש (הב"י) שפירות הגוי אין להם דיני שביעית" עכ"ל, הרי שהוא רק מחמת הדוחק שאין לעניים ממון לאצור פירות, דאחר הביעור הכל נאסר, ואדרבה מכל רהיטת דבריו שם נראה דסבירא ליה בעיקר הדין כהמבי"ט, עכ"ד, ועוד הביא תשובת **מרן בעל האגרות משה זצ"ל** (יו"ד ח"ג סי' קלא) שנשאל מאיש ירושלים (כפי ששמע) כיצד להתנהג בפירות נכרי, והשיב, "שצריך לנהוג להלכה למעשה כפי הוראת גדולי ישראל שבארץ ישראל שהיתה דירתם קבועה בארץ ישראל וגם **הגרי"ז מבריסק והחזו"א זי"ע** היו שם וידוע לבניהם ותלמידיהם איך שנהגו" עיין שם.

*

ואם כן אין עצה ואין תבונה בבני ברק אלא לקנות סלטים מיבול חו"ל או שישית, או לקנות ירקות יבול נכרי מרשת החנויות "חסדי יהודא" ושאר חנויות ירקות שעושים שם שטר שליחות כדת וכדין, ולהכין הסלטים לבד בבית.

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

י"ג אייר - שבת פרשת "בהר"

הדלקת הנרות: ירושלים - 6:52 מרכז - 7:08 צפון - 7:02 ובדרום - 7:11

ההפטרה: לספרדים - "ויהי דבר וגו' הלדרוש וגו' (יחזקאל כ, ב) ולאשכנזים - "הלא כבני כושיים וגו' (עמוס ט, ז).

אבות - פרק ד מוצאי שבת: ירושלים - 8:08 מרכז - 8:11 צפון - 8:12 ובדרום - 8:09 ר"ת 8:45

יום ראשון י"ד אייר - פסח שני

אין אומרים תחנון. ובזמן שבית המקדש היה קיים היו מקריבים בו, כל קטן שהגדיל וכל גר שהתגייר בין פסח ראשון לשני, קרבן פסח שני, והוא יום שמרבים בו קצת בשמחה (החיד"א במורה באצבע, רכ"ב). וכתב היעב"ץ בסידורו: "גילו לי מן השמים טעם שנקבע פסח שני ליום זה לפי שבשנה הראשונה לצאתם ממצרים אכלו מהמצות עד ליל ט"ו באייר ומכאן שהקדושה ההיא נמשכת עד ליום זה". ואכן, מנהג החת"ס וכן החסידים לאכול מן המצה, זכר לקרבן הפסח שנאכל על המצות. וכן נהג הגרי"י קנייבסקי זצ"ל (אורחות רבנו ב, צ"ז). ונהוג לאכול ביום י"ד, ויש אוכלים בליל ט"ו בזמן אכילתו.

יום שלישי ט"ו אייר: לעניין "שאלה" בברכת השנים: כיון שעברו 30 יום שכבר שלא הזכירו מטר, המסופק אם הזכיר טל ומטר - הכרעת המ"ב שמכאן ואילך - אינו חוזר (ביה"ל ד"ה עד ל' יום).

יום חמישי י"ח אייר - ל"ג בעומר

אין אומרים בו תחנון, ואף לא במנחה שלפניו. ואשכנזים אומרים למנצח וגו' יש להיזהר, בבין השמשות, אור ליום ל"ג בעומר, שלא לומר: "היום ל"ג בעומר", שאזי, מספק, אין לספור בברכה באותו לילה, שיש הסוברים, שאמירת מספר הימים בראשי תיבות □ כמוה כספירה (באור הלכה תפ"ט ד"ה מונה וכו'). האומר בטעות, בדיעבד □ יש לו על מי לסמוך ולספור בברכה (שער הציון שם, כ"ח). מכל מקום, האומר: "מותר לשמוע שירים לכבוד הרשב"י, כי היום כבר ל"ג בעומר" □ עדיין יכול לספור בברכה, שהרי לא התכוון לספור, אלא לציון, שכך שם ה"יום טוב" (כף החיים, ל ושור"ת אור לציון ג, ט"ז, ד),

תספורת

לבני ספרד □ אין להסתפר עד יום שישי ל"ד בעומר בבוקר (שו"ע תצ"ג, ב). לבני אשכנז □ מותר כבר בל"ג בבוקר (רמ"א, שם). למנהג האריז"ל □ אין להסתפר כלל. חלאק'ה: מנהג האריז"ל לספר ילדים בהגיעם לגיל שלש, במירון, ובכל מקום, ויש נוהגים בקבר שמעון

הצדיק], בל"ג בעומר, ולחנכם להשארת פאות הראש (שערי תשובה תקל"א, ב) ואין בזה איסור תספורת, שנקרא: "עשיית פאות", ולכל הדעות אפשר לקיימו כבר בליל ל"ג בעומר (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל הלכות חג בחג ספיה"ע ז' הערה 58).

הערה: "ספר" הנוהג איסור תספורת כמנהגו, מותר לספר את כל שנוהג היתר תספורת על פי מנהגו, "שאין האסור משום אבלות לספר, אלא להסתפר (מין הגרש"ז אויערבך זצ"ל הליכות שלמה ניסן י"א דבר הלכה ל"ה).

נגינה ושמיעת מנגינות

לבני ספרד □ מותר לשמוע כלי זמר רק מבוקר ל"ד בעומר, כדין תספורת. **ולבני אשכנז** □ כבר מיום ל"ג בבוקר (שו"ת שבט הלוי ח, קס"ח). בארץ ישראל נהגו להקל ולנגן בכלי שיר כבר מהלילה כאשר שמחים לכבוד הילולת רשב"י, כגון ליד מדורה, שלכבוד הרשב"י (חוט שני שבת ד, עמ' ש"פ).

נישואין לבני ספרד □ אין לערוך נישואין, אלא מיום ל"ד בבוקר, **ולבני אשכנז** מיום ל"ג בבוקר, כיון שנישואין ותספורת □ דין אחד להם (מ"ב שם, ה וי"א). **יש מתירים** לאשכנזים לערוך נישואין כבר בליל ל"ג בעומר, ולבני ספרד בליל ל"ד אחרי צאת הכוכבים, ויש לסמוך על זה בשעת הצורך, כגון כשקשה למצוא אולם (פרי חדש, ס"ב שערי תשובה, ושו"ע הרב, ה). **נישואי בני אשכנז ביום ל"ג בעומר**, אם מנהגם להמשיך דיני האבלות לאחר ל"ג בעומר, לכתחילה יש לסיים החתונה והריקודים עד כניסת ליל ל"ד, ובמקום צורך, יש להקל ולהמשיך בלילה (שו"ת מנחת יצחק ד, פ"ד). **ויש מתירים לכתחילה** קיום הסעודה והריקודים בלילה (ליל ל"ד), אם החופה נערכה ביום ל"ג (שו"ת אגרות משה אבהע"ז א, צ"ז).

הערה: נחלקו הפוסקים, אם **חתן וכלה צריכים לצום** ביום חופתם, כנהוג, בימים שאין אומרים תחנון, והמקילים, יש להם על מי לסמוך (מ"ב תקע"ג, ז עפ"י א"ר בשם נחלת שבעה). **ומותר להשתתף בחתונה**, אף למי שמנהגו לעניין ימי אבלות ימי הספירה שונה מהחתן והכלה, כיון שמצווה לקרואים לשמח חתן וכלה (שו"ת אגרות משה א, קנ"ט דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל הליכות שלמה ניסן, א, י"ט). **פרט**, לדעת הגר"ש וואזנר זצ"ל בקובץ מבית לוי, שאין אלא לאחל מזל טוב, ולא להשתתף בריקודים ובסעודה.

*

זמני מירון תשפ"ב

זמן ציצית ותפילין □ 4:38 הנץ המישורי □ 5:36 והנראה 5:40 שקיעה □ 7:36

*

תקנת אמירת מאה ברכות בכל יום □ **מוגש לעילוי נשמות**
מ"ה קדושי מירון, שעלו בסערה השמימה ל"ג בעומר תשפ"א

בגמרא מנחות מג, ב: תניא היה רבי מאיר אומר **חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום** שנאמר: "ועתה ישראל מה השם אלוקיך שואל מעמך, כי אם לִירָאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וגו' (דברים י י"ב) וברש"י: אל תקרי מה אלא מאה. והטעם במדרש רבה במדבר י"ח, כ"א: שבזמן דוד מלך ישראל היו מתים מאה נפשות מישראל בכל יום, ולא היו יודעים על מה היו מתים? עד שחקר והבין ברוח הקודש ותיקן להם לישראל מאה ברכות שיברכו בכל יום ופסקו מלמות. וקראו עליו את הפסוק "נאום הגבר הוקם על" (שמואל-ב כ"ג, א), "על" גימטריא מאה. וכן בתנחומא קרח, י"ב. כנרמז בפסוק "הנה כי כן יבורך גבר" (תהלים קכ"ח, ד) "**כי כן**", בגימטריא מאה.

שלחן ערוך אורח חיים מו, "חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות, לפחות". וכתב ב"קב הישר" שכל המוסיף מוסיפין לו ובלבד שלא יברך ברכה שאינה צריכה.

חישוב הברכות ביום חול המשנה ברורה (מו, יד) מחשב כך: המפיל. בבוקר: על נטילת ידים, אשר יצר, ברכות התורה [3]. ברכות השחר [16]. ברכת ציצית. ברכות תפילין [2]. ברוך שאמרי שתבח. ברכות קריאת שמע שחרית וערבית [וברכת יראו עינינו בחו"ל] תפילת העמידה $57 = 19 \times 3$ בכל יום אדם אוכל 2 סעודות עם לחם, בכל סעודה יש 8 - נטילת ידים המוציא וברכת המזון [4] כוס של ברכת המזון [2]. ובצום שחסר לו סעודה אחת נשאר 100 ברכות. **בשבת ויום טוב** בשבת אין ברכת תפילין, וכן חשבון התפילות הוא רק $28 = 4 \times 7$ במקום 57, ולכן חסרים 32 ברכות מחשבון ה 92 ברכות. מאידך יש קידוש לילה ויום שבו יש 3 ברכות, 3 סעודות שגם בלי כוס הוא 18 ברכות, ולכן יש סה"כ 78 ברכות לאשכנזים ו77 לספרדים. למברכים עם כוס בברכת המזון עוד 6 ברכות. בחג יש רק 2 סעודות, ומצד שני יש ברכות יחודיות לחג, שהחיינו, הלל, על אכילת מצה, מרור, לולב, ישיבה בסוכה, ועוד. **בשבת** יש המשלימים למאה ברכות באכילת מיני פירות ומגדים וברכות הריח. וכן המכוון בברכות על התורה וההפטרות להשלים מאה ברכות - זכה. ולשיטת רש"י (במחזור ויטרי), שבאמירת "אין כאלוקינו", נחשבים י"ב שבחים כי"ב עניות אמנים, וב"כלבו" שהם ככ"ה אמנים.

חיוב מאה ברכות לבנות ולנשים: נחלקו הפוסקים האם נשים חייבות במאה ברכות, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פניני תפילה עמ' ע) והגר"ע יוסף (ילקוט יוסף דינים לאשה ולבת פ"ו) שנשים חייבות בכך, משום שאינה מצוה שהזמן גרמא, ואין רגע שאדם אינו מחויב בברכות ולכן גם לנשים רצוי אם הדבר אפשרי תתאמצנה להשלים את המאה ברכות

מאידך דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה כ"ב, כה) הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ה, כ"ג) הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ב, קכ"ט) ועוד, שנשים **פטורות** מחיוב מאה ברכות, משתי סיבות, משום שאף שהמצווה היא תמידית, כל יום גורם לה חיוב מחודש, וגם זה נחשב שהזמן גורם. ובנוסף כיון שתפילת ערבית רשות ולא כל הנשים קבלוה על עצמן, וברכות התפילות, הבסיס למניין הברכות, ואין להן ברכות הציצית והתפילין, בהכרח שנשים לא נכללו בתקנה

ואמנם כן, בוודאי, נשים המשתדלות לקיים את התקנה, ומשתדלות כדרכן, להשתתף
ב"מסיבות אמנים" בוודאי תבואנה על ראשן [מאה] ברכות ושפע ברכה והצלחה. מתחת
ידו המלאה.

בברכת קיץ בבריאות הגוף והנפש מלא וגדוש בבשורות טובות ישועות ונחמות.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס

שערי יוסף וש"ס, בני ברק

בדיני לא תרדה בו בפרך

לא תרדה בו בפרך ויראת מאלקיך. ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים אשר סביבתיכם מהם תקנו עבד ואמה. וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם והיו לכם לאחזה. והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך (כה, מג-מה)

מקור הדין

נאמר בתורה הקד' לגבי עבד עברי בפרשת בהר (פרק כה פסוק מג) לא תרדה בו בפרך ויראת מאהליך, ועוד נאמר בפסוק מו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך, ופירש"י בפסוק מג, לא תרדה בו בפרך, מלאכה שלא לצורך, כדי לענותו אלא תאמר לו החם לי את הכוס הזה והוא אינו צריך עדור תחת הגפן עד שאבוא, שמא תאמר וכו' אם לאו ואומר אני לו שהוא לצורך, הרי הדבר הזה מסור ללב לכך נאמר ויראת ומקורו מדברי התורה כהנים כה פ"ו. ומדברי התורה כהנים נראה שהוא רק בישראל.

בדין לא תרדה בו בפרך בבנו ובתלמידו

ואמנם בספרא בפרשת בהר סיני פרשתא ו' איתא בזה"ל: ובאחיכם בני ישראל איש באחיו, אין ליה אל איש באיש, איש באשה אשה באיש מנין, תלמוד לומר איש באחיו כמל מקום ובאחיכם בני ישראל אחיש באחיו לא תרדה בו בפרך, בו אין אתה רודה בפרך, רודה את בן חורין בפרך עכ"ד, ומוכח שמי שהוא בן חורין אפשר לרדות בו, ויש לעיין מדוע, ואולי י"ל שאין את האיסור.

ומ"מ כן איתא במכילתא בפרשת משפטים מסכת נזיקין פרשה א' שכתב שם ובאחיכם בני ישראל וגו' אבל בבנו ובתלמידו רשאי ע"כ,

ובפירוש על מסכת עבדים כתב מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל פרק ה' קנין פירות סקמ"ה להביא דברי המכילתא, וכתב שרבינו יונה בשערי תשובה יסבור שבבנו ובתלמידו שאני כיון שיש מצוה עליהן לכבוד וכדאמרינן בגמ' בכתובות דף צו ע"א המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד והוי כאילו מצוה לתועלתו ולהנאתו של תלמידו, יעו"ש, ועדיין יש לעיין מה הדין לגבי בנו, ויש לומר שבנו הוי כתלמידו לגבי בזה, וכן אמר לי הגר"ע פריד שליט"א, ויש לבאר שהרי בנו גם חייב ללמדו תורה, וראה עוד בזה בהקדמה לשערי יושר.

האם בגוי יש לא תרדה בו בפרך

ואכן בעבד כנעני דין זה אינו נוהג כמבואר בגמ' בב"מ דף עג ע"ב בבני ישראל ומוכח דבגוי אין את האיסור הנ"ל, וכן מבואר בספר החינוך מצוה שסז וז"ל: שנעבוד בעבד כנעני לעולם, כלומר שלא נשחרר אותו לעולם ושלא יצא לחירות כי אם בשן ועין כמו שבא

הכתוב או בראשי אברים וכו' ומשרשי המצוה לפי שעם ישראל הם מבחר המין האנושי ונבראו להכיר בוראם ולעבוד לפניו וראויים להיות להם עבדים ומוכח שם מהמשך דבריו יעו"ש, וכן מוכח מדברי השיטמ"ק בב"מ דף נט ע"ב בשם הראב"ד נראה שרק בבן חורין יש איסור של לא תרדה בו בפרך יעו"ש, וכן אמר לי הגר"ע פריד שליט"א לדינא.

בגדרי עבודת פרך

והנה בעיקר מה שהביא רש"י הנה ברמב"ם בהל' עבדים פרק א' ה"ו כתב כל עבד עברי אסור לעבוד בו ספרך ואיזו היא עבודת פרך זו עבודה שאין לה קצבה או עבודה שאינו צריך לה וכו' מכאן אמרו חכמים שלא יאמרו לו עדור תחת הגפנים עד שאבוא שהרי לא נתן לו קצבה אלא יאמר עדור עד שעה פלונית או עד מקום פלוני וכן לא יאמר לו חפור מקום זה והוא אינו צריך לו ואפילו להחם לו כוס של חמין או להצן לו והוא אינו צריך לו אסור, ועובר עליו בלא תשעה שנאמר לא תרדה בו בפרך, הא אינו עושה לו אלא דבר קצוב שהוא צריך שלו, והראב"ד בהגהות השיג עליה סברא זו שלו היא אבל חכמים לא פירשו בו טעם קצבה ולא אמרו שלא יאמר לו עדור תחת הגפנים עד שאבואו משום קצבה ולא קצבה אלא לא יאמר לו עד שאבוא והוא מתעכב לבוא עד שיצטער וכו'.

ומבואר מח' הרמב"ם והראב"ד בביאור החם לי הכוס ואיננו צריך עדור תחת הגפן עד שאבא שהרמב"ם סובר שהם ב' ענינים א' החם לי הכוס והוא אינו צריך שהוא לענותו, ב' עדור תחת הגפן עד שאבוא אינו לענותו אלא הוא ענין נוסף בבחינת לא תרדה בו בפרך שהוא מעבדו בדבר שאין בו קצבה.

אבל הראב"ד פירש שהוא ענין שלא תרדה בו בפרך, והוא ב' דוגמאות, ואו זה או זה, הרי הוא בכלל הלאו דלא תרדה בו בפרך. ועיין משנת חיים פסח סימן א' מה שהאריך בזה.

ועיין עוד בדברי המלבי"ם (בהר פו) כתב פי' חז"ל פרך כולל ב' דברים א' עבודה שאינו צריך אליו, ב' עבודה שאין לה קצבה, נראה שעבודה שא"צ אליה הוציא מלשון רדיה שזה ההבדל בין רדיה ועבודה שהעבודה הוא לצרכו והרדיה הוא רק לרדותו ולענותו ועבודה שא"ל קצבה הוציא ממילת פרך. ועיין בבירור הלכה או"ח ח"ב עמ' קיא מש"כ בזה.

וראה עוד בדברי הרמב"ם בספר המצוות מצוה רנט שכתב בזה"ל: שהזהירנו מהעביד עבד עברי במה שאין לו צורך בו והיא הנקראת עבודת פרך, והוא אמרו יתברך לא תרדה בו בפרך, אבל נעבדיהו בהכרח לעשות הפעולה ההיא שיצוה עליה, ולשון ספרי לא תרדה בו בפרך שלא תאמר לו החם לי את הכוס והוא אינו צריך לו וכן כל מה שדומה לזה, ואמנם הביאו משל מן היותר קלה שבמלאכות והיותר נקלה מהם ועם כל זה אינה מותרת אלא בעת הצורך עכ"ל, ומדברי הרמב"ם מוכח שנקטו מלאכות נקלות, אבל אפשר דאפילו כל מלאכה חשיב בכלל הדין דלא תרדה בו בפרך, אבל העיקר האיסור הוא ממלאכה שאין בו צורך, וכן הביא לדינא בילקו"י ימים נוראים עמ' פ יעו"ש.

ושיטת היראים דלאו דלא תרדה בו בפרך הוא החלפת העבודה של נשים בגברים וגברים בנשים, כך כתב ביראים מצוה קצט שכתב בזה"ל: בפרך לא תרדה, תירא את ה' אלהיך, שלא תעבוד בעבד עברי הנמכר לך דכתיב בפ' בהר סיני ובאחיכם בני ישראל איש באחיו

לא תרדה בו בפרך, ובעבדים עבדים משתעי קרא דבר למד מענינו והענין מדבר בעבדים ותניא בת"כ בו אי אתה רודה אבל אתה רודה בבן חורין בפרך פ' שמעבדו מלאכה עבודת נשים לאנשים ועבודת אנשים לנשים עבודת יום ללילה ועבודת לילה ליום ותניא לא תרדה בו בפרך לא יאמר לו החם הכוס והוא אינו צריך לו הצנן לי הכוס ואינו צריך לו ואם תאמר לעצמי אני עושה דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך עכ"ל. וכן מבואר בהגהות מיימוניות פ"א עבדים אות ב' שכתב שילפינן פרך מפרך המרו במצרים והוא קצת תניא דמסייע לן וכתב שכל הפירושים איתנהו בלא תרדה בו בפרך, דהיינו החלפת עבודת אנשים לנשים ועבודת יום לעבודת לילה וגם מלאכה שאינו צריך, וי"ל שלכן נאמר ג' פעמים לא תרדה א, לעבודת עבד של פריכה, ב, לפה רך, גם כשאנו עבד כמו שנתבאר.

וראה עוד בזה בספר אהלי יעקב פרשת ויקרא פרשת בהר מה שהאריך בזה, ושם כתב באות ה' לתלות מה הגדר של פרך מהא דמצינו מח' בגמ' בסוטה דף יא ע"ב בהא דכתיב ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך מהו פירוש תיבת פרך ה' הוא לשון פה רך או שהוא לשון קושי ושבירה, ושם איאת על הפסוק ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך רבי אלעזר אורמ בפה רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה וכו' את כל עבדותם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים, והיראים כתב שגם החלפת העבודה בין האנשים לנשים ולהיפך הוא אסור כמו שהיה במצרים, וכתב בזה בחת"ס שלכאורה מהכ"ת שיעבד האדון בעבדו העברי בחנפ ויכחישו ללא צורך עד שהוצרכה התורה להזהיר ע"כ לא תרדה בו בפרך, וכתב שהואיל והרמב"ן כתב שיציאת העבד בשנה השביעית היא זכר ליציאת מצרים וע"כ יאמר האדון אם לא אבעדו בו עבודת פרך לא יטעום העבד טעם יציאת חופשי ממצרים וע"כ טוב לעבוד בעבד עבודת פרך כי חסידות של שטות היא זו יעו"ש.

*

האם לא תרדה בו בפרך נוהג בכל ישראל ובדברי השערי תשובה

וידוע לכל מש"כ רבינו יונה בשערי תשובה השער השלישי אות ס' וז"ל: ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך לא ישתעבד אדם בחבריו ואם אימתו עליהם או שהם בושים להחל דברו לא יצוה אותם לעשות קטנה או גדולה אלא לרצונם ותועלתם ואפילו להחם צפחת מים או לצאת בשליחותו אל רחוב העיר לקנות עד ככר לחם, אבל אדם שאינו נוהג כשורה מותר לצוותו לכל אשר יחפץ (ב"מ עג ע"ב). וכן כתב ביוסף אומץ לדינא דאפילו בבני ביתו עובר בלא תרדה בו בפרך, וכן הביא דבריו החזו"א בקובץ אגרות חלק ב' סימן ט יעו"ש. ועיין עוד בחידושי המאירי קידושין כ"ב, ובארחות צדיקים שער האכזריות.

וכן כתב בספר החינוך מצוה שמו וז"ל: ואע"פ שאינה נוהגת בזמן הזה לפי שאין קנין עבד עברי נוהג מ"מ ראוי לו לאדם להיזהר בענין מצוה זו גם היום בהיות עניים בני ביתו להזהר בה הרבה ויתן אלא לבו כי העושר והעניות גלגל הוא שחוזר בעולמן וכו' יעו"ש, והנה מדברי החינוך כתב לדייק במנ"ח אות ג' שנראה מדברי הרב המחבר שאע"פ שאינה נוהגת

בזמן הזה וכו' ראוי לו לאדם וכו' כתב זה מדרך מוסר, אבל לא הלאו אינו עובר רק בעבד עברי כמבואר בספרא (שם פסקא ו) מובא בלחם משנה שם בו אי אתה רודה בפרך אבל אתה רודה בן חורין בפרך כמו עבודת עבד, ומה שלא כתב הר"מ דין זה כאן, סמך עצמו אמה שכתב אחר זה דמותר לעבוד בפועל כעבד והיינו עבד כנכנעני, אם כן הוא הדין בפרך, דעל עבד כנעני אין אנחנו מצווים בזה, ופשוט, ונוהגות בזכרים ובנקבות עכ"ד.

וכדברי החינוך מוכח שכן מבואר מדברי התוס' בסוטה דף ג' ע"ב בד"ה כתיב דכולה מילתא אסמכתא בעלמא הוא ועיין בחינוך שסיים שג"כ שמידת חסידות יש בזה גם בזמן הזה.

ומקור דברי השע"ת והחינוך איתא בגמ' בב"מ דף עג ע"ב רב סעורם אחוה דרבא הוה תקיף אינשי דלא מעלו ומעייל להו בגוהרקא דרבא אמר ליה רבא שפיר קא עבדת דתנינא ראית שאינו נוהג כשורה מנין שאתה רשאי להשתעבד בו תלמוד לומר לעולם בהם תעבודו ובאחיכם יכול אפילו נוהג כשורה ת"ל ובאחיכם בני ישראל איש באחיו וגו'.

ומבואר מדברי הגמ' ומהא דהגמ' אמרה ובאחיכם בני ישראל שהרי זה לאו דוקא בעבד אלא בכל ישראל, וכן כתב במסכת עבדים עם ביאור מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בקנין פירות סקמ"ה.

ושם כתב הגר"ח להקשות ע"ד הרבינו יונה מדברי המכילתא אבל אתה רודה בבנו ובתלמידו, והרי מוכח שאין שייך דין לא תרדה בו בפרך בבני ישראל, וכתב הגר"ח ק לבאר שרבינו יונה ס"ל שבבנו ותלמידו שאני שכיון שיש מצוה עליהן לכבדו ולהנותו וכדאמרינן בגמ' בכתובות דף צו ע"א המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד הוי כאילו מצווהו לתועלתו והנאתו.

וכן מוכח שאין בזה הזמן איסור שלא תרדה בו בפרך, ממש"כ הרמב"ם בהל' עבדים פ"א ה"ז וז"ל: כל עבד עברי אסור לישראל שקנהו להעבידו בדברים בזויים שהם מיוחדים לעשיית העבדים כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ או יחלוץ לו מנעליו שנאמר לא תעבוד בו עבודת עבד אינו נוהג בו אלא כששכיר שנאמר כתושב יהיה עמך, ומותר לספר לו שער ולכבס לו כסותו ולאפות לו עיסתו, אבל לא יעשה אותו בלן לרבים או ספר לרבים או נחתום לרבים, ואם היתה אומנותו זאת קודם שימכר הרי זה יעשה, אבל לא ילמדנו כתחלה מלאכה כלל אלא אומנות שהיה בה היא שעושה כשהיה עושה מקודם, בד"א בעבד עברי מפני שנפשו שפלה במכירה, אבל ישראל שלא נמכר מותר להשתמש בו כעבד שהרי אינו עושה מלאכה זו אלא ברצונו ומדעת עצמו עכ"ל, וכתב בכס"מ שהיסוד דברי הרמב"ם ע"פ מש"כ במכילתא שבבנו ובתלמידו רשאי, וכתב שה"ה לשאר כל אדם שאינו עבד ונתן טעם לדבר. ע"כ, ומבואר מדברי הרמב"ם שאם הישראל חייב לעשות את זה גם לשיטת הרמב"ם הוא עובר, ואמר לי מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שלפי"ז יש לבאר שאין מח' בין הספרא והגמ' שהספרא מדבר כשעושה מדעתו, ובגמ' בב"מ עג מדברת שעושה את זה בע"כ, ע"כ, ועיין עוד במה שהרחיב בזה בגליון אומרה לשמך מס' 165.

וכן מוכח ממש"כ בטור יו"ד סימן רסז שביאר דברי הגמ' שגם בבן חורין שמי שאינו נוהג כשורה מותר לרדות בו דכתיב לעולם בהם תעבודו ובאחיכם ומי שנוהג כשורה אסור לרדות בו דדרשין מדכתיב ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך וכתב בזה"ל: אין עבד עברי נוהג עתה שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג מ"מ מי שאינו נוהג כשורה היה מותר לרדותו להשתעבד בו כעבד וכן הוא מצות המלך שמי שאינו פורע המס שישתעבד למי שפורע בשבילו מותר להשתעבד בו עכ"ד, וכן כתב בשו"ע יו"ד סימן רסז סט"ו יעו"ש,

ובתורת חיים בב"מ כתב שיש להוכיח מדברי הגמ' בב"מ שמי שאינו נוהג כשורה מותר לרדותו

ואמנם בחת"ס כתב לחלוק על התורת חיים שלא נראה ליד א"כ מאי תקיף אינשי דלא מעלי דלשון תקיף משמע שלא היו משועבדים כלל לרבא ולכן פירש דהכי ילפינן דכיון דחזינן בעבד עברי דאנו מוזהרים שלא לרדות בו בפרך וא"כ מעיקרא לא נמכר לעבודת פרך ולענין זה הוה כבן חורין בעלמא ואפ"ה אם אינו נוהג כשורה מותר וא"כ ה"ה בן חורין גמור נמי

וכן מוכח מדעת המג"א דהנה בשו"ע סימן קסט סעיף א' כתב בזה"ל: כל דבר שמביאנן לפני האדם שיש לו ריוח ואדם תאב לו צריך ליתן ממנו לשמש מיד ומדת חסידות הוא ליתן לו מיד מכל מין ומין ולא יתן לו כל זמן שהכוס בידו או ביד בעל הבית יעו"ש עוד, וכתב שם במג"א סק"א לשמש מיד, פירוש דבר מועט, וכן משמע סעיף ג' וסימן קע ס"ג ואם התנה עמו בשעת שכירות שיתן לו מזונות כשאר בני הבית, אין צריך ליתן לו מכל מין ומין, רק ממין שיש לו ריוח, ומהאי טעמא אין אנו נוהגין ליתן לשמש מכל מין ומין, גם אנו מניחים לעבדים ללהולך כלינו אחרינו לבית המרחץ ולנעול מנעלינו דהוי כאילו התנו על כך (של"ה שער האותיות נט ע"א) אבל בספרי (תורת כהנים פרשת בהר סוף פ"ז) דריש בו אי אתה רודה בפרך אבל אתה רודה בבן חרויך בפרך עכ"ל, ועבדים שלנו כבני חורין דמי ויכולין לחזור בחצי היום דאין להם דין עבד עכ"ד.

ובחת"ס על השו"ע כתב להעיר ע"ד המג"א שס"ל דליכא איסור בבני חורין, שהרי בגמ' בב"מ דף עג ע"ב רב סעורם וכו' ומוכח דיש איסור בלא תרדה בו בפרך, וי"ל שעכ"פ אסור לשעבד בחנם כלל ולא גרע מממונו שלא מדעתו שאסור להשתמש בו אלא שאם השכיר עצמו לשמש אז מותר אפילו בפרך, והתם בגמ' בב"מ י"ל הא גבי עבד עברי אסור בעבודת פרך שמע מיניה שאינו נמכר לכך מעיקרא, ואפ"ה אם אינו נוהג כשורה מותר וע"כ לאו משום שהוא עבד אלא משום שהוא אינו נוהג כשורה, א"כ ה"ה לבן חורין גמור, וכתב שמדברי גהמ' בב"ק דף כח ע"א לא משמע כן יעו"ש עוד בחת"ס. ועיין בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ה פרשת בהר תשס"ג, ועיין עוד בשו"ת אדרת תפארת ח"ג סימן ס' מה שכתב להאריך בזה, ועיין עוד בספר ויבינו במקרא פרשת בהר מש"כ עוד להאריך בכ"ז.

גם להשערי תשובה והרמב"ם אם עושה מרצונו אין את האיסור של לא תרדה בו בפרך

ומ"מ גם בעיקר דעת הרמב"ם ראה בספר בני ציון סימן קסט ס"ב שכתב לדייק מדברי הרמב"ם שהא שאין איסור לא תרדה בו בפרך בבן חורין היינו שעושה מרצונו וכלשון רהמב"ם שישראל שלא נמכר מותר להשתמש בו כעבד שהרי אינו עושה מלאכה זו אאל מרצונו ומדעת עצמו אבל הגמ' בב"מ מיירי שרצה לשעבדם מדינא דמלכותא ולא היה מרצונם ולכן שפיר בכה"ג אסור, יעו"ש, כתב במהר"ם שיק בספר המצוות מצוה שמח סוסק"ב.

ומבואר מדברי הבנין ציון (או"ח עהשו"ע סימן קסט) בביאור דברי המג"א ע"פ דברי הרמב"ם שכל האיסור של לא תרדה בו בפרך, דוקא היכא שעובדים בהם שלא מרצונם, אבל היכא שהוא מרצונם כמו עבדים שמשכירים את עצמם, ממילא לית בהא איסורא של לא תרדה בו בפרך. וכתב הכי לדייק מדברי הרמב"ם.

והנה לפי דבריו יש ליישב הקושיה דמה דאמרינן דבבן חורין אפשר לרדות בפרך, י"ל דהיינו דוקא ברצון וכמ"ש ברמב"ם.

ושם ציין בבנין ציון למש"כ בקצות החושן סימן קעא כתב שבחציו עבד וחציו בן חורין אינו יכול לעבור בו ע"ע אפילו ביום רבו כיון דחצי בן חורין הוא אפילו ביום רבו ובישראל אסור לעבוד עבודת פרך, ובזה ביאר מש"כ ברשב"א שבחציו בן חורין לית ביה משום בהם תעבדו משום צד חירות שבו והיינו דכיון דמשום צד חירות שבו לעולם אין לו רשות לעבוד בו ע"ע ובהם תעבדו היינו ע"ע, וכתב שם בבנין ציון שהעירו עליו כמה אחרונים שנעלן ממנו דברי הספרי שדוקא בעבד עברי אינו עבד בפרך, אבל בבן חורין מותר.

ויעו"ש עוד שכתב לבאר דברי הקצות החושן שאפילו אי נימא שמותר לעבוד בו עבודת עבד אבל עכ"פ חיוב ומצוה ליכא וזה כוונת הרשב"א דלית ביה משום בהם תעבדו דבהם תעבדו הוא חובה ומצוה, וא"כ בחציו עבד וחציו בן חורין כיון שבצד החירות אפילו ניצא שמותר לעבוד בו אבל חובה ומצוה ודאי ליכא א"כ ודאי לא קאי עליה.

*

לא תרדה בו בפרך באשתו

ולא תרדה בו בפרך שייך גם באשתו, וכן הובא בספר כאיל תערוג יו"ד עמ' תקסא שהגראי"ל שטיינמן זצוק"ל אמר שאם הבעל ח"ו משעבד ורודה באשתו בעבודה קשה ומפרכת ואינו רואה בצערה ועניה יכול להיכשל באיסור דאורייתא של בואחיכם ובני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך שנצטוינו שלא ישתעבד אדם בחבירו עכ"ד ואף דאיתא בגמ' בכתובות מלאכות שהאשה עושה לבעלה, מ"מ אינה כעבד.

וכן כתב כבר רבינו חיים פאלאג'י זיע"א בספר תוכחת חיים וז"ל: "למדנו לימוד היטב הדק שאין לאדם להשתמש במשרתים שלו בעבודת פרך ובביזיון ובקושי השעבוד, כי אם ברחמנות בין האדם עצמו בין בני ביתו כי העושה להפך מזה הוא הנענש בעונש גדול להיות בעבדות ושעבוד או אחד מבניו. וצא ולמד כמה רעה גורם המשתעבד במשרתיו...

בעבור שהקפידה שרה אימנו על זה, שנאמר "ותענה שרי ותברח מפניה", ונחשב לה זה לחטא, וגם לאברהם אבינו שהודה לדבריה, וגרם חטא זה גלות עם בני אברהם להיות מעונים תחת ישמעאל... כי מזה מוכח כמה קשה העונש המשתעבד בעבד וכל שכן במשרתים. אשר בזה נראה לפרש מאמר רז"ל באיכה רבתי "גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה", שדרשו שם מעוני שגזלו מתנות עניים. ומרוב עבודה שנשתעבדו בעבד עברי. גלתה יהודה מעוני שהיו עושים עינוי לעבדים ושפחות, וכן מרוב עבודה שהיו משתעבדים בהם בריבוי עבודה בלי חמלה וחנינה כי זה הדבר גורם להם להיות גולים בגלות יעו"ש עוד.

וכן ראיתי בקובץ מבית הלוי חלק יא עמ' קמד בהערה שהגאון רבי נסים קרליץ זצוק"ל דרש באחד הפעמים בשבת הגדול שבעל הדורש מאשתו שתנקה לקראת הפסח נקוי כזה שמן הדין פטורים מלעשותו והאשה לא יכולה לסרב בגלל כבודו יש בזה משום לא תרדה בו בפרך כמו כן אדם הבונה בלי רשיון ואח"כ מקבל צו הריסה מבית המשפט ופונה לעזרת עסקני ציבור שישתדלו עבורו יש בו חשש של לא תרדה בו בפרך משום שלעסקנים לא תמיד קל נעים אך לא תמיד מסוגלים לסרב

לא תרדה בו בפרך בקטן

ובקובץ קול התורה (מס' נה עמ' לח) מובא בשם הגאון רבי אפרים זלזניק שלהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל היה מקום קבוע לתפילה בבית הכנסת שבבתי ראנו פעם אחת נכנס להתפלל וראה שכמה ילדים יושבים במקומו בבית כהנסת הלך רבי איסר זלמן וישב לו במקום אחר וכששאלו אותו למה לא הלך למקומו הקבוע ולא ביקש מהילדים שיתיישבו במקום אחר בבית הכנסת השיב לבקש ממישהו אפילו ילד קטן לעשות דבר שאינו רוצה לעשות הוא ובכלל בואחיהם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך

ויש שדנו שהרי כאן נאמר איש וא"כ הרי מצינו בכמה דוכתי דאיש הוא למעוטי קטן כמ"ש במרב"ם בפרק י' מהל' מעשה הקרבנות הלכה טו שאין הקטן חולק אפילו בקדישם קלים שנאמר ויקרא ז' י איש כאחיו וכמבואר במנחות דף עג ע"א ולמעשה הגר"ע פריד שליט"א אמר שיש בו לא תרדה בו בפרך.

*

האם יש לא תרדה בו בפרך שלא מחזירים ספרים למקום

ואמנם בעיקר דברי השערי תשובה אכתי יש להסתפק האם יש לא תרדה בו ברך בספרים, כי לכל דעות הראשונים פרך אינו שייך בהחזרת הספרים, והנה לגבי החזרת הספרים לקמום שיש בהא הלאו דלא תרדה בו בפרך, כן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סימן שצד שדברי רבינו יונה הוא חידוש פלא שהרי האלו שלא תרדה בו בפרך הוא קאי דוקא על עבד עברי, ושכן מבואר בספרא שבבן חורין כן הוא רודה, וכמו ששיטת הרמב"ם שבבן חורין מותר, ולכן כתב שם שנראה לדינא שאם הוא לחוץ מתוך פחד ובושה לא נקרא שעושה מרצונו ומדעתו ועובר על הלאו, וכתב שם ששמע על רב גדול בפרנקפורט שתלה מודעה בבית המדרש שמי שלוקח ספר ולא מחזירו עובר באלו דלא תרדה בו בפרך כיון

שגורם לגבאים לטרוח שלא מרצונם ולהחזיר את הספרים למקומם וחידוש גדול הוא שאפילו שלא ביקש מחבירו רק גורם לחבירו לטרוח בניגוד לרצונו שדינו כעבודת פרך ואסור בלאו, וכתב שמו"ר הגר"מ שניידער זצ"ל היה מאוד נבוך בזה שהרי האיסור הוא לרדות בפרך ולהחזיר ספרים למקומם אינה עבודת פרך אבל אמר שכיון שגברא רבה אמר מילתא הלאו הוא רבינו יונה מגדולי הפוסקים הקדמונים ראוי לחוש לדבריו ולא לגרום לחבירו לטרוח בניגוד לרצונו וכ"ש במקום שעלול לגרום לביטול תורה שמחפשים את הספר ולא מוצאים אותו כיון שאינו במקומו, יעו"ש, ומ"מ הרי דהחובה להחזיר את סהפרים מצד שלא להטריח וביטול תורה, ואולי יש להסוּף גם ואהבת לרעך כמוך, אבל מי שלא מחזיר לא עובר בלאו דלא תרדה בו בפרך.

הוא להטיל על אחרים מה שהוא הוציא ממקומו וכש"כ להטיל על ת"ח השוקד על התורה את המוטל על עצמו, ודורשי רשומות אמרו ברוך אשר יקים את דברי התורה וכו' ע"כ מכתבו, ומכתב זה תלוי בהרבה בתי כנסיות.

ובדרך שיחה ח"א עמ' שצט כתבו בשם מרן שר התורה הגר"ק זצוק"ל שהמודעה של הגאון רבי נחום מאיר קרליץ זצוק"ל בכולל חזו"א שמי שאינו מחזיר ספר לקומו עובר בלאו של לא תרדה בו בפרך של המסדר ספרים היה רוצה שכל אחד יחזיר את ספריו לארון הספרים וכיון שלא להחזירו את הספרים הרי הוא נאלץ להחזיר את הספרים שלא מרצונו כשי שהבית מדרש יהיה מסודר ולכן מי שלא מחזיר את הספרים עובר בלא תרדה בו בפרך.

ובספר מעדני יו"ט יו"ד ח"ב סימן צב כתב להוסיף לבאר בזה ממש"כ רש"י בתהילים יח מד על הפסוק תפלטני מריבי עם וז"ל: שלא אענש בדין ישראל להיות משפט ולא לשעבד בישראל יותר מן הרשות עכ"ל, ומבואר שדוד המלך התפלל ע"כ שלא ישעבד בישראל יותר מן הרשות ומוכח דאינו אלא הנהגה טובה.

ועוד טעמים ראה בזה בספר עלינו לשבח פרשת יתרו עמ' שמש שיש עוד סיבות שיש להקפיד להחזיר את הספרים גם משום ביטול תורה דרבים וגם משום גזילת הזמן של אניתן להשבון ומשום ואהבת לרעך כמוך ומשום והלכת בדרכיו מה הוא רחום וכו' וגם משום ביזוי ספרי קודש שמצטברים בערימה ואמורים ליפול ולהקרע ועוון חלול השם יעו"ש.

ואמנם לענ"ד מילתי אמורה שבבתי כנסיות מרכזים כמו בשטבילאך וכדו' שאין חייבים להחזיר את הסידורים למקום אדרבה זהו דרך השימוש ומקומם, ומ"מ כל מקום למקומו.

ואמנם במקומות שיש מאות ואלפי אנשים, כמו בישיבות, וממנים בישיבה גבאים בע"כ, וכ"ז מחמת הבחורים והאברכים שלא מחזירים את הספרים, ואפשר דגם לפי הרמב"ם עוברים בלא תרדה בו בפרך והוי כמלאכה שאין בה קצבה, ואכתי יש לפלפל בזה.

ועוד בענין להחזיר הספרים למקום ראיתי בספר חמדת חיים לידידי הגר"ח מלין שליט"א שהביא בשם מרן הגר"י זילברשטין שליט"א שע"י כן אפשר לבדוק את הבחור האם הוא ראוי לשידוך יעו"ש. [עייין לב אליהו ח"ג עמ' רעג שיש תיקון המידות להחזיר ספרים של אחר למקום]

וידידי הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א בעמח"ס עזרת אליעזר שלח לי שו"ת עם מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בהאי הלכות וז"ל: ש. באיסור של לא תרדה בו בפרך הנזכר בפרשת בהר (ויקרא כה' מו'), כיצד הדין במי שמוציא ספר לימוד ולא מחזיר ספריו למקום, האם חלילה כעובר על איסור חמור זה, או מכיון שלא מתכוין להדיא למישהו מסוים לעבדו בפרך, אולי לא עובר על איסור זה.

ת. מעין זה.

ש. מי שלא מחזיר את הספרים בגמר הלימוד, האם עובר איסור דאורייתא לא תרדה בו בפרך, שמשאיר את הספרים על השולחן וגורם לאחרים לאסוף את הספרים שלו.

ת. כן.

ש. נפק"מ במי שגומר ללמוד בבית כנסת ופתאום הוא צריך ללכת לאיזה מקום, אבל לא יכול להחזיר את הספרים שלמד בהם לארון, כי רואה שאנשים עומדים באמצע שמו"ע קרוב לארון ספרים ולא יכול להניחם במקומם. האם יוכל לעבור על האיסור לפני המתפלל כדי שלא יעבור איסור דאורייתא של לא תרדה בו בפרך במה שלא יחזיר הספרים למקומם.

ת. אונס רחמנא פטרי'.

ש. באופן שהישיבה ממנה בחורים כל שבוע שהם אחראים לאסוף את הספרים בבית מדרש, ובכל שבוע ממונים בחורים אחראים לאסוף הספרים, האם ג"כ עובר על לא תרדה בו בפרך מי שמשאיר ספרים בחוץ, כי אם היה מחזיר למקומו לא היו עובדים קשה באיסוף הספרים, או שכך הדרך שבכל פעם בחורים אחראים אוספים הספרים, אין האיסור.

ת. יתכן.

ש. בחור שהישיבה מינתה אותו להיות אחראי על אוצר הספרים ולקנות ספרים שבני הישיבה צריכים, האם מותר לדחוק בו ולבקש ממנו כמה פעמים שיקנה ספר מסוים עד שיקנהו, או שכל מי שדוחק בו עובר על לא תרדה בו בפרך.

ת. לבקש יכול ולא לדחוק. ע"כ.

ואמנם לגבי מש"כ לדון האם מותר לעבור לפני המתפלל משום לא תרדה בו בפרך, לכאורה י"ל דלא תרדה לרוב שיטות הראשונים אינו שייך בכה"ג, וממילא קשה להקל בזה.

ויש עוד דוגמאות בדיני לא תרדה בו בפרך. והגר"ש ברוך גנוט שליט"א כתב לי כמה שו"ת שרשום אצלו ממה ששאל את מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, וז"ל: שאלתי כך: האם אדם שמעביד מוכרת בחנות בצורה שצריכה לעבוד בעמידה, בלי לשבת כמה שעות, עובר על "לא תרדה בו בפרך"? ומרן השיב: אולי. שאלתי: האם אלו שזורקים ליכלוכים במקום שיש מנקה, והוא צריך לעבוד קשה יותר, עובר על "לא תרדה בו בפרך"? ומרן השיב: צריך

להיזהר, אבל אם אין מתכוין מותר. שאלתי: האם מי שלא מחזיר ספרים לארון בבית הכנסת, עובר על איסור זה? ומרן השיב: כן.

וכן ראה עוד בזהירות בזה בספר הליכות והנהגות ממרן הקה"י עמ' יב, זו"ל: לאחר תפלת מנחה בישיבה יצא רבינו זיע"א ללכת לביתו והלך בהליכתו הקשה כמאה מטורלפתע שב על עקבותיו וחזר לישיבה הסתכלתי לראות מה מעשהו וראיתי שהולך למקומו ולוקח הגמרא שלמד בה לפני מנחה והחזירה לארון הספרים ויצא והלך לביתו לא היה שולח לקרוא אליו שום אדם ואפילו לצורך גדול והיה אומר אינני רב הרב יוכל לקרוא שיבואו אצלו ואני אינני רב סיפר לי תלמיד חכם אחד שפעם הגיע אליו מרן הקהלות יעקב זצ"ל שיתקן לו ספר תורה וזה היה בזמן שההליכה היתה קשה עליו ביותר ולא היה הולך אפילו לבית הכנסת אמר לו הסופר מדוע לא שלחתם לקרוא לי והייתי בא השיב לו רבינו אני צריך אתכם ואתם תבואו אלי. עכ"ד.

וראה עוד במה שהובא בספר לשכנו תרדשנו ח"ב עמ' רלב זו"ל: אברך שהיה נוהג כדעת החזון איש לא ללמוד בשבת לאור הנר אפילו באור שדולק טוב משום לא פלוג רבנן סיפר לו פעם לפי תומו שלמד ע"י שומר ע"י חותנתו מרן גער בו על שעבר על לא תרדה בו בפרך בהדפסת ומכירת ספריו השתדל לסדר לבדו את כל הענינים שהיה יכול ולא להטריח על אחרים ואפילו לעת זקנתו היה בעצמו אורז את הספרים וקושרם פעם התבטא ת"ח אחד שנוכח בזה שיכול הוא להעזר בכך ע"י נכדו שהיה נוכח במקום ענה לו מרן בבדיחותא אני כבר רגיל בכך עוד מספרי החזון איש בדרך כלל היו לו למרן אנשים קבועים שהיו עוזרים לו בהגהת ספריו בהזדמנות אחת בעת שקיבל גליונות מהדפוס להגה"ה שהיה בביתו אחד ממקורביו והלה הציע את עצמו לעזור לו בהגה"ה מרן נענה לו ונעזר בו ולאחר שגמר להגיה אותו גליון נקרעו הדפים מרן תלה זאת כעונש על שהשתמש באותו אדם ועבר על לא תרדה בו בפרך ועל אף שהגליונות היו עדיין ראויים לא רצה להשתמש בהם אלא ביקש שישלחו לו מבית הדפוס גליונות חדשים להגיה ואמר על כך גליונות אלו שיסודם בעבירה על לאו דאורייתא של לא תרדה בו בפרך אי אפשר להשתמש בהם להדפסת ספר של דברי תורה. עכ"ד.

וכמו כן יש נפק"מ בלא תרדה, ללחוץ את חבריו לעלות חזן, ועוד ראיתי בשם הגר"י זילברשטין ללחוץ לאחד לתרום כליה, וכן נפק"מ עובד שמנקה חדר מדרגות בתשלום ואדם משאיר לכלוך שיודע שהעובד לא חייב לנקות אבל יכול לנקות את זה, או נפק"מ באדם שמשאיר לכלוך בבית הכנסת שהגבאי אח"כ ינקה את זה.

ועוד ראיתי למו"ר הגר"ע פריד שליט"א שכתב לדון בעוד כמה אופנים שיש לא תרדה בו בפרך, אם מפצירים באדם לכתוב מכתב או לחתום על מכתב והוא לא רוצה, אם מפצירים באדם שיבקש מבעלי מוסדות לקבל תלמידים וכדו', אם מבקש מאשתו או בניו ובנותיו מלאכות שלא נוח להם לעשותם ולא חייבים לעשותם, ועושים זאת רק מחמת שלא יכולים לסרב עכ"ד.

*

האם שייך לא תרדה בו בפרך בד"ת

בספר כאיל תערוג מגדולי הדורות עמ' תקסג בזה"ל: הגרש"ז אויערבאך שסיפר לו רבנו שפעם הייתה פגישה חשובה וגורלית באירופה סיפר באיזה ענין של כלל ישראל והיו שם כמה גדולי ישראל ובקשו גם מהחזון איש שיבוא והג"ר אלחנן וסרמן ביקש מהחזון איש שיאמר דבר תורה ואמר לו הג"ר אלחנן וסרמן שמבקש ממנו שיאמר אע"פ שיודע שקשה לו לדבר בפני אחרים מ"מ בדברי תורה אין איסור של לא תרדה בו בפרך וענה לו החזון איש מנין לך שאין לא תרדה בו בפרך בדברי תורה ואעפ"כ אמר החזון איש איזו קושיא שהייתה לו בתוס' ביבמות הגרש"ז שמעתה יש לפנינו פלוגתא בין הג"ר אלחנן וסרמן לחזון איש אם יש איסור ואמר לא תרדה בו בפרך בדברי תורה וא"כ איך עלינו לנהוג ורצה לומר שבאמת אין פלוגתא בזה אלא כל אחד דיבר לפי דרכו שהג"ר אלחנן וסרמן שהיה רגיל במסירת שיעורים ממילא אצלו לא היה חשש שלא לא תרדה בו בפרך לומר דבר תורה אמנם החזון איש שלא היה רגיל לדבר בציבור אצלו הייתה עבודת פרך לעשות זאת.

ועיין עוד בזה בארחות רבינו ח"ג פרק תורה ומדות אות סא שאיסור רדיה בפרך נאמר גם על דברי תורה ולכן צריך זהירות בזה כשאומרים לאדם לדרוש ברבים ויודע שלא יכול לסרב ואפשר שלא הכין יעו"ש, ועיין עוד במעדני שלמה עמ' שסב מה שהאריך בזה עוד מדברי הגרש"ז א.

וכן יש לומר שיש לא תרדה בו בפרך לשאול שאלות לרב, שלא צריך לתשובות.

*

האם לא תרדה בו בפרך גם במלאכה קטנה

וראה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן תק"מ) שמרן הרב מבריסק זל"ה הקפיד מאוד על דברי השערי תשובה, ולכן נזהר לא לבקש משום אדם לעשות מלאכה עבורו ואפי' להביא לו את הכובע וכדו', יעו"ש. ועיין שו"ת מענה אליהו סימן פט שאפילו בנשיא בעמו יש לא תרדה בו בפרך.

האם בפורים שמבקשים תרומות עוברים גם בלא תרדה בו בפרך

ועוד יש לדון בהא משום האיסור דלא תרדה בו בפרך, ע"פ דברי הרבינו יונה שיש לומר שאולי לא תרדה בו בפרך כיון שהדין הכא משום שכופין מדין צדקה, ומדין כל הפושט יד נותנין לו, ולא כתוב כמה נותנין לו, ויש שאינן פושטין רק לסכום גדול, ויל"ע בזה לדינא. ולגבי פורים ראה בקונ' שערי יוסף פורים מהדו' תש"פ סימן ד' מה שהארכתי בזה, ואמנם ראיתי בספר כל משלאותיך בשם מרן הגר"ק זצוק"ל עמ' תכד שנראה ששייך בזה לא תרדה בו בפרך, וכן ראיתי לידידי בגליון לענין הלכה כה"ג בשם השבט הלוי והגר"ק שאמרו לו שמעולם לא ביקשו מאנשים שיתנו להם מעות לעצמם יעו"ש, וכה"ג יש להוכיח מדברי הגמ' בב"ב דף ח' ע"ב יעו"ש.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת בהר

כה, ג: שש שנים תזרע שדך.

יעוין במנ"ח [רצח, יד] דנקט דזורע בשבת חייב על עצם מעשה הזריעה אפילו הוציאו מהאדמה קודם השרשה, לא כמו אפיה דאינו חייב קודם שיבשל, ולשיטתו כתב בסוף מצוה שכ"ו דאף דשביתת קרקעות היינו על הקרקע שתשבות ולא תעשה מלאכה אף ע"י גוי, מ"מ היינו דוקא על זריעה וזמירה דמפורש בקרא עוברים ג"כ על שביתת קרקעות, אבל שאר דברים אינם בכלל שביתת קרקעות. וא"כ אין מצווה על שביתה שלא יהא השרשה בשביעית, דזריעה משמע זריעה דוקא ולא השרשה, וא"כ שביתת קרקעות קאי על זריעה וזמירה ולא השרשה.

אולם הרש"ש [שבת עג, א] חולק וסובר דאף דכל שלא נשרש כמאן דמנח בכדא דמי, מ"מ כיון דע"י זריעתו עתה ישרש אח"כ חייב כמו אופה וצולה דחייב אע"פ שנאפה ונצלה אח"כ מאליו, והנה אם ליקט את הזרע קודם שנשרש נראה דפטור למפרע על מה שזרע כיון דלא נתקיימה מחשבתו.

ומידידי הרה"ג ר' יעקב שלמה שחר שליט"א שמעתי להביא ראיה להמנ"ח מהא דאיתא בגיטין [נג, ב] דתניא הנוטע בשבת בשוגג יקיים במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג ובין במזיד יעקר דברי ר"מ, רבי יהודה אומר בשביעית בשוגג יקיים במזיד יעקר, ובשבת בין בשוגג ובין במזיד יעקר.

ומבואר בגמרא שם דהמחלוקת הוא מצד קנסא וחשדא, ולכאורה לדברי הרש"ש דאם ליקט הזרע קודם השרשה הרי זה נפטר למפרע על מה שזרע, א"כ יהא מחוייב מדינא לעקור בין בשבת ובין בשביעית אחר שזרע קודם השרשה כדי שלא יעבור עבירה וינצל, אבל למנ"ח אתי שפיר דזה לא יועיל לו ליפטר. [ודוחק לעשות אוקמתא כשכבר השריש] וצ"ע עכ"ד.

ומה שטען הרש"ש האיקך אתה מחייבו על הזריעה בלי השרשה הא לא נתקיימה מחשבתו, יש מקום ליישב דבשבת ושביעית המחייב הוא על פעולת המלאכה ולא על התוצאה [כמו בכלאים וכדומה] וממילא השרשה שהיא דבר שנעשה מאליו לאחר זמן אינה בכלל אומנות מלאכת הזריעה ואין צריכין אותה כדי לחייב על הזריעה דסגי בקיום מחשבתו על אומנות מעשה הזריעה גופא, משא"כ באפיה ובישול שהדרך הוא שזה נעשה תיכף ומיד לבישול הרי זה בכלל אומנות אפיה והבישול גופא, ולכן אם רדה מהתנור קודם האפיה אין חייבין עליה דמיקרי שלא נתקיים מחשבתו ופטור עליו [יעויין באורחות שבת ח"א בסופו סימן א].

*

כה, ד: ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

איתא בירושלמי [ערלה פ"א סוף ה"ב] רבי יוחנן בשם רבי ינאי אילן שנטעו בתוך הבית **חייב בערלה** ופטור מן המעשרות דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה, ובשביעית דכתיב ושבתה הארץ שבת לה' וכתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, ופירש הפני משה **ולענין שביעית מספקא לן** וצריכה למיבעי, משום דכתוב אחד אומר ושבתה הארץ משמע דבכל מקום שהוא בארץ נוהג בו שביעית, וכתוב אחד אומר שדך לא תזרע וגו' דמשמע דוקא אם הוא בשדך ולא בתוך הבית, ומסתברא דספיקא לחומרא.

ובמראה הפנים עמד על זה שהרמב"ם לא הביא כלל לזה בהל' שמיטה.

ובחזו"א [שביעית כה, א] הביא דבפאת השולחן [כ [א] סקנ"ב] כתב דלדידן דשביעית בזמן הזה דרבנן נקטינן לקולא, וכתב על זה החזו"א דאינו מוכרע דיש לומר כיון דעיקר הספק בדאורייתא ואולינן לחומרא, ממילא גם לדידן אזלינן לחומרא עכ"ל. והיינו דכל ספק בדאורייתא שמתגלגל גם ספק בדרבנן לא מקילין בספק.

*

כה, ז: ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול.

יעויין ברמב"ן כאן שהאריך שמצות ביעור פירות שביעית "עניינו שיכלו הפירות אחר זמן מביתו להפקירן והוא ביעור שביעית שהזכירו חכמים בכל מקום".

והנה **מי שלוקח מאוצר בי"ד פירות בקדושת שביעית יש לו עצה שלא יתכוון לזכות בהן** ואז לא יצטרך להפקירן בערב פסח של שמיטה.

והנה שמעתי ממו"ר הגר"ש אלטמן שליט"א שהיה מעשה באחד שלא ידע מעצה זו ונתכוון לזכות בהן והיה לו 10 ארגזי יין של שמיטה בביתו שבקומה ב' והיה לו טירחא להוציאן לחוץ להפקירן, מה עשה קרא לג' שכיניו ואמר שמפקיר הבית עם מה שבתוכו כדי לקיים מצוה זו. והנה **אחד השכנים היה סבור שהנה צריך אני לחתן ילדים וכו', מה עשה נעל את הבית ונתכוון לקנותו וכמה שניסו להסביר לו לא הועיל וכו' עד שהלכו לדין תורה, ולכאורה ההפקר והזכיה היה כדין.**

הלכו הבית דין ושאלו את מורנו הגר"א גניחובסקי זצ"ל ואמר כמה פעמים שיגידו לדייר התחתון שכל מה שבבית דין יגידו לו בין כן ובין לא הוא יאמר כן, ואז כששאלו אותו אם רוצה לקנות הדירה בקומה שניה השיב כן, **וממילא בשעת ההפקר הגג שלו הוי חצר שקדמה וזכתה לו שלא מדעתו בקומה שניה עוד לפני שהשכן הלז הספיק לנעול וכו', ואיתו כבר יכלו להסתדר להשיבו לבעליו.**

ושאלתי למו"ר שליט"א למה היה צריך להזהיר לשכן התחתון שכל מה שיאמרו לו יאמר כן, יספרו לו את כל הסיפור שהשכן מלמעלה הפקיר וכו' ויש לו חצר שקונה לו שלא מדעתו, ואמר לי דכנראה אותו שכן לא היה מאותן שלושה שכנים שהפקיר בפניהן וחשש ללשון הרע, ולכן הזהיר לעשות באופן זה.

כה, יג: בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו.

פירש"י והרי כבר נאמר [פסוק י] ושבתם איש אל אחוזתו, אלא לרבות המוכר שדהו ועמד בנו וגאלה שחוזרת לאביו ביובל. המשך חכמה הביא שכן כתוב בתו"כ, וכתב דנראה ברור דטעות סופר נפל וצריך לומר המקדיש שדה ועמד בנו וגאלה שתחזור לאביו ביובל, וטעמו דהוי אמינא דכמו אילו היה ביד ההקדש הלא היה יוצא לכהנים ביובל, א"כ כי פדה הבן נמכר לו זכות וכח שהיה להקדש בה ולא תחזור לאביו ביובל, קמ"ל דדין בנו כאילו פדה הוא ולכן תחזור לאביו המקדיש, וכן שנינו במשנה בערכין וברש"י ג"כ טעות סופר, שוב מצאתי כן הגירסא בילקוט [המקדיש] עכ"ל.

ובברכת כהן עמ"ס ערכין בסופו כתב דאפשר הטעם דלא ניחא ליה לגרוס "המוכר", כיון דאי גאל בנו חוזרת לאביו מיד ולא ביובל, דכך הוא דין גאולת קרובים דחוזרת למוכר מיד ולא ביובל, ואין נשאר ביד הגואל עד היובל, וכן כתב הרב אברבנאל כאן. והמלבי"ם גרס "המוכר" וביאר דהיה הוי אמינא דהטעם של חזרה ביובל שלא תשוב נחלה לזרים דוגמת מה שכתוב ואיש אל משפחתו, ויש לטעות שאם היה הקונה בנו שאין עיוות בנחלה כי בלא זה עתיד ליורשו אין יוצא ביובל, לכן אמר שנית תשובו איש אל משפחתו.

*

כה, יד: וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו.

האלשי"ך הקדוש שואל מדוע פתחה התורה בפסוק וכי תמכרו ממכר בלשון רבים וסיימה לעמיתך בלשון יחיד, וביאר דשיעור ההונאה הוא שתות, וא"כ היה צד דכאשר יש מוכרים רבים לחפץ שהן שותפין בו וקונה אחד, ואת כל אחד לעצמו מאנה רק בפחות משתות מותר, לזה הוצרך לומר שגם זה אסור.

אמנם באבני חפץ סימן כ"א להג"ר אהרן לוין זצ"ל כותב שהאמרי אמת הקשה לו שלכאורה כל החשבון של האלשי"ך קשה, שהרי כאשר יש שני שותפים שקונים חפץ ששוויו מאה דולר והמוכר מוכרו ב 120 דולר, נמצא שהוא הונה כל אחד מהן ב 10 דולר דהיינו חצי שתות, אך כאן טמון הפירכא, שהרי הכל הוא באופן יחסי מאחר דכל אחד מהשותפין יש לו רק חצי החפץ השייך לו, וא"כ אין המוכר עובר על הונאה של חצי שתות אלא הוא עובר על הונאה של שתות ממש שהרי כל שותף ששייך לו חצי מהחפץ כגון בחפץ ששוויו 100 דולר וכל אחד מהשותפין שייך לו 50 דולר מהחפץ וכאשר מאנים אותו ב 10 דולר מהחפץ הרי זה הונאה של שתות ממש ששייך לו, וא"כ אין כאן שום חידוש במה שיש דין אונאה גם בכהאי גוונא של שותפים, וסיים כי קושיא זו היא חמורה ביותר ולית נגר ובר נגר דליפרקנהו.

והנה כשנתבונן יש כאן קושיא נוספת למה בקניה כתיב או קנה לשון יחיד לא כמו במכירה דכתיב תמכרו לשון רבים.

ובאמת קושיא מתורצת בחברתה על פי דברי האור החמה דמה דבמכירה כתיב לשון רבים משום שיש מוכר שהוא תגר ויש מוכר שהוא בעה"ב, וכדאיתא בגמ' בב"מ [נא, א] ולכך מזהיר את שני מיני המוכרים שלא נאמר דבעה"ב כיון שהוא עצב במכירתו שלא יגבילו אותו, אבל בקניה יש רק סוג אחד בלבד.

אמנם צ"ע מאחר דבחינוך מצוה של"ז כתב ולא נאמרו דינין אלו שכתבנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית אין בו אונאה עכ"ל.

שוב ראיתי בשו"ע [חו"מ רכג, כג-כד] שכתב ויש מי שאומר דדוקא שהלוקח יודע שזה המוכר בעה"ב, אבל אם לא ידע או שקנה ע"י סרסור יש בו אונאה. הא דמכר כלי תשמישו ואינה את הלוקח אין לו דין אונאה הני מילי בשתות, אבל ביותר משתות הרי הוא כשאר כל אדם ויש חולקים עכ"ד.

א"כ עדיין אפשר להעמיד האופן שרומז הפסוק שגם בלוקח מבעה"ב יש דין אונאה, באחד מגווני דלעיל דמבואר שיש דין אונאה.

*

כה, כז: ואיש כי לא יהיה לו גואל, והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו, וחישוב את שני ממכרו.
וגבי גאולת קרוב כתיב [פסוק כה] וגאל את ממכר אחיו, ולא מוזכר וחישוב וגו'. הב"ח בספרו משיב נפש [רות פרק ד ד"ה והנה, וד"ה וכל] הביא שהחכם אלקב"ץ בספר שורש ישי רצה לדקדק מזה דהגואל מצי לגאול מיד ואז החשבון ידוע ואין מה לחשב, ורק המוכר עצמו צריך לחשב כמה שנים מהמכירה כיון שאינו יכול לגאול פחות מב' שנים מהמכירה, והב"ח שם חולק דלעולם לא מצי לגאול פחות מב' שנים ואין חילוק בינו לבין קרובו עיין שם שכתב שדבר זה פשוט וברור. ולפי זה חוזר וניעור דקדוק הרב אלקבץ לדוכתיה וצ"ע.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

בשיטת הרא"ש והרע"ב ועוד דיש חיוב למנוע הפסד פירות שביעית

וְהִיְתָה שְׁפַת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה (כה, ו)

אמרי' בפסחים נ"ב ע"ב "לאכלה אמר רחמנא ולא להפסד", ותנן בשביעית פ"ח מ"ב שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך, ותניא עלה בתוספתא שם פ"ו ה"א "כיצד לאכול דבר שדרכו לאכול אין מחייבין אותו לאכול קניבת ירק ולא תבשיל שעבר צורתו" וכו', וכן איתא בירושלמי שם "כיצד לוכל דבר שדרכו לוכל אין מחייבין אותו לוכל לא פת שעטיפשה ולא קנובת ירק ולא תבשיל שנתקלקל צורתו", ופירשו הרא"ש והרע"ב שם "אע"ג דאמרה תורה לאכלה ולא להפסד, אין מחייבים אותו לאכול דבר שאין דרך בנ"א לאכלו כגון תבשיל שנתקלקל, ולא חיישינן אם הולך לאבוד", ולכאוי' משמע מהתוספתא והירושלמי והרא"ש והרע"ב דדוקא מה שאין דרך בני אדם לאוכלו לא חיישינן אם ילך לאיבוד ואין חיוב לאוכלו, אך דבר שדרך בני אדם לאוכלו באמת יש חיוב לאוכלו כדי שלא יפסד, וכ"ש שאסור לגרום לו הפסד (גם אם לא מפסידו בידים).

אמנם המגילת אסתר בשכחת העשין להרמב"ן מצוה ג' כתב על ברייתא זו "ובהיותם ראויים פשיטא כי אינו חייב ג"כ לאכלם שהרי אין כאן חשש שמא יפסדו מאחר והם טובים", ע"ש, וצ"ב כוונתו, דהא כל מאכל השווה כמה ימים בלי קירור מתקלקל, ולמה כתב שאין חשש שיפסדו, וצ"ע, עכ"פ מדבריו ג"כ משמע שאם היה חשש שפירות שביעית הראויים לאכילה יפסדו באמת היה חיוב לאכלם, וכ"ש שאסור לגרום להם הפסד.

אכן בחזו"א שביעית סי' י"ד ס"ק י' כתב "ירו' פ"ח ה"ב אין מחייבין אותו לוכל לא פת שעטיפשה כו', לכאורה אין חיוב לעולם לאכול פירות שביעית שאינם כשלמים שיהא מצוה באכילתן, אלא נראה דר"ל אין מחייבין אותו לחשבו למאכל אדם אלא רשאי להאכיל לבהמתו", אמנם פירושו הוא דוחק גדול, וגם אם נאמר שבתוספתא והירושלמי אפשר לדחוק כן כי הברייתות נכתבו בלשון קצרה וסתומה, מ"מ הרא"ש והרע"ב הנ"ל ודאי לא נתכוונו לזה, ומבואר שפירשו את התוספתא והירושלמי כפשוטו שלא מחייבים אותו לאכול, וא"כ משמע דאם ראוי לאכילה יש חיוב לאכול, וכנ"ל.

ובתורת הארץ פ"ח סי' כ"ו כתב דכוונת התוספתא והירושלמי היא "שאין אוסרין לו להפסיד זה שאם נאסור לו להפסידו יאכל זה מפני שחס על זה", וגם זה דוחק גדול, והרא"ש והרע"ב ודאי לא פירשו כן.

ובתוספתא פ"ה הי"ג תניא: "אם הלכה בהמה מאליה לתחת תאנה ואוכלת בתאנים כו' אין מחייבין אותו להחזירה משום שנאמר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", וכן כתב

הרמב"ם פ"ה משמיטה ויובל ה"ה, ולכא' משמע דדוקא הכא דאיכא קרא משום הכי אין מחייבין אותו להחזירה, אך בשאר אופנים אם רואה פירות העומדים להפסד חייב למנוע את הפסדם, וכדעת הרא"ש והרע"ב והמגילת אסתר הנ"ל.

ובמקדש דוד סי' נ"ט סק"ד עמד על ראייה זו וכתב לחלק דאם עומד לבא הפסד ע"י סיבה צריך למנוע את ההפסד, אך אם עומד להפסד ממילא ע"י רקבון וכדו' אין חיוב למנוע את ההפסד, וכן כתב מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל בדרך אמונה פ"ה משמיטה ויובל ה"ה בביאור ההלכה, ולפ"ז כתב שהרואה פירות שביעית מונחין בדרך צריך להגביהן או להזיזן למקום שלא ידרכו עליהן כיון דאנשים מפסידין אותן בידים, ואפי' גוים צריך למנעם מזה, ע"ש.

אך בענייני לא זכיתי להבין מה המקור לדין זה, דבשלמא אם היה כתוב בתורה שצריך למנוע הפסד פירות שביעית היה אפשר לומר דמיירי דוקא בהפסד ע"י מעשה, אך בתורה כתוב רק "לאכלה" ודרשינן "ולא להפסד", נמצא שאיסור ההפסד לא נזכר בתורה כלל, וכל האיסור הוא משום שבזה מתבטל הדין ד"לאכלה", ואם נפרש שיש חיוב לאכול פירות שביעית א"כ האיסור הוא שמבטל את מצות אכילת הפירות, וא"כ חייב למנוע כל הפסד שיכול להיות בהם, דהא עי"ז תתבטל האכילה, ואין נפק"מ אם יפסד ע"י מעשה או ממילא, ואם נפרש כדעת החזו"א שאין מצוה באכילתם, א"כ הפירוש הוא שהפירות הותרו רק לאכילה ולא הותר לעשות בהם שום דבר אחר, וכעין מה שפירש"י בחומש כאן "אע"פ שאסרתים עליך, לא באכילה ולא בהנאה אסרתים, אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית אלא הכל יהיו שוים בה אתה ושכירך ותושבך", וכמו כן גם לא הותר להפסיד את הפירות, ולפי פירוש זה לכא' אין שום מקור שצריך להציל את הפירות מהפסד, דאנן חזינן רק שלא הותר לעשות בהם מעשה הפסד כבעה"ב, כי רק אכילה הותרה ולא שאר מעשים, אך מנא לן שצריך למנוע את ההפסד, ודו"ק.

ועל כן היה נראה לכא' דכיון דמבואר מדברי התוספתא שיש חיוב למנוע הפסד פירות שביעית, על כרחך דהפירוש הוא שיש חיוב לאכול את הפירות, וכדעת הרא"ש ודעימיה, ולכן חייב למנוע את הפסד הפירות כי עי"ז יתבטל חיוב אכילתן.

ובתורת הארץ פ"ח סי' מ"ג ג"כ עמד על הראיה מהתוספתא הנ"ל, ודחה דאתא לאשמועינן דדוקא מאליה אוכלת הבהמה אך אסור ליתן לה בידים, ע"ש שהאריך בזה, אך דבריו צ"ע, דזה כבר תניא להדיא בתוספתא שם לפני כן "פירות שביעית אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות".

ובספ"ב דשביעית תנן "הדלועין שקיימן לזרע אם הוקשו לפני ר"ה ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן בשביעית ואם לאו אסור לקיימן בשביעית", ופי' הרמב"ם "מפני שפירות שביעית אסור לגנום ולהניחם לזריעה כמו שיתבאר", וכן פי' הרע"ב שם, ולכא' כוונתו משום איסור הפסד, ומוכח שאסור לגרום הפסד אפי' אם יפסד ממילא, ובשו"ת מהרי"ט ח"א סי' פ"ג כתב דהרמב"ם בחיבורו פ"ד משמיטה ויובל הי"ח חזר בו וכתב "ואם לאו אסורין בספיחי שביעית", ובבית רידב"ז סי' ה' סעיף א' כתב דהיא ראייה אלימתא דהרמב"ם

חזר בו ממה שסבר דגרם הפסד אסור, אך דבריו צ"ע דשמא לא חזר בו מעצם הדין דאסור לגרום הפסד לפירות שביעית, וחזר בו רק מהפירוש במשנה, דלשון המשנה משמע ליה טפי כדפירש שם.

ועוד כתב המהרי"ט שם להוכיח מהירושלמי שביעית פ"ז ה"א דמותר לגרום הפסד לפירות שביעית, דאמרו שם "הדא קניבתא דירקא מסקין לה לאיגרא והיא יבשה מן גרמה", אך ראייתו צ"ע, דהא קניבת ירק בלא"ה אינו חייב לאכלה כמ"ש בתוספתא ובירושלמי שבתחילת דברינו, א"כ אדרבה יש לדייק איפכא דדוקא קניבת ירק שרי לגרום לה הפסד אך ירק טוב אסור לגרום לו הפסד.

ועוד הוכיח המהרי"ט מהירו' שביעית פ"ט ה"א דאמרו שם "אין מחייבין אותו לשרש את הקורנס בשביעית אבל משקף בעלין כו' ולא נמצא מאבד את אוכלי בהמה, מאליהן הן אבודין", הרי דשרי לגרום שיפסד ממילא, אמנם הפ"מ שם פי' דמאליהן הן אבודין היינו שגם בלי זה יכמשו העלין, ובבית רידב"ז פ"ה סעיף י"ז ביאר דהמהרי"ט פי' בירושלמי שהעלים מגינים על הירקות ובלי העלין יתקלקלו הירקות, אך פירוש צ"ע, דהנה הרמב"ם פ"ד משמו"י הי"ח גרס בירושלמי "קנרס" והוא ירק שנזכר בכלאים ספ"ה ועוקצין ספ"א ופי' הרע"ב שהוא דרדר שנזכר בתורה, ודרדר הוא קוץ ואין לו פרי כלל, ולפי הגירסא דידן "קורנס" לכאן הוא הצמח "קורנית" הנזכר בשביעית פ"ח מ"ב ומבואר בר"ח שבת קכ"ח ע"א וערוך ערך סאה ובפיה"מ עוקצין פ"ב מ"ב שהוא מין אזור, והערוך כתב שהוא אוריגנו, והוא הצמח הידוע היום בשם "אוריגנו", ואין לו שום פרי (אכן באמת פי' הפ"מ ג"כ דחוק, וצ"ע).

ובבית רידב"ז פ"ה סעיף א' הוכיח דגרם הפסד שרי מהא דמוכח בסוכה ל"ט ע"א דמותר ליטול אתרוג של שביעית עם הלולב, ובאתרוג של תרומה אמרי' שם ל"ה ע"ב שאסור ליטלו מפני שמפסידו במשמוש היד, ומדלא חיישינן לזה באתרוג דשביעית מוכח דבשביעית גרם הפסד שרי, אך דבריו צ"ע, דגם אם גרם הפסד שרי לכאן משמוש היד הוא הפסד בידים ולא גרם הפסד, ואולי כוונתו דכיון שלא מתכוין להפסידו וגם אינו פסיק רישא לכן אין זה בגדר מעשה הפסד אך מ"מ לא עדיף מגרם הפסד.

אך לכאן יש לדחות את ראייתו, דמשמוש היד לא מפסיד את גוף האתרוג אלא רק את קליפתו, והנה תניא בתוספתא תרומות פ"י ה"ב (לגירסת הגר"א) "קליפי אתרוג אסורין מפני שהקאת אוכלת אותן" משמע דאין דרך בנ"א לאכול את קליפת האתרוג, וא"כ י"ל דהויא כקניבת ירק דכיון שלא חייב לאוכלה שרי לגרום לה הפסד כמשנ"ת לעיל, אך בתרומה גם אם אין דרך לאכלה אסור לגרום לה הפסד, דשם אינו משום מניעת האכילה אלא הוא דין בפני עצמו שצריך לשמור את התרומה דכתיב משמרת תרומותי.

ובחזו"א שביעית סי' י"ד סק"י כתב להוכיח מהא דתנן בתרומות פי"א מ"ה דהמנפה קמח תרומה יניח את המורסן במקום המוצנע ואינו חייב לחפש מי שיאכל את המורסן וכמו"כ פירות שביעית אינו חייב לבקש להם אוכלין, אך להנ"ל יש לחלק דבשביעית דכתיב "לאכלה" יש חיוב לאכול, אך בתרומה אין חיוב אכילה רק דין משמרת.

ושוב ראיתי בשו"ת מהרי"ט ריש סי' מ"ג שכתב שהמבי"ט וסייעתו אסרו לעשר פירות שביעית של נכרים משום הפסד פירות שביעית, הרי להדיא דסבירא להו דגם גרם הפסד אסור, דהא המעשר אינו מפסיד כלום בידים (והחזו"א לשיטתו כתב בשביעית ס"ס ט' דמעשר אי"ז הפסד שהרי אינו חייב לאכלה).

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

איסור השאת עצה שאינה הוגנת

וְלֹא תֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיִרְאֶתָּ מֵאֱלֹקֶיךָ (כה, יז)

כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ, ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר ויראת מאלהיך, היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו ויראת מאלהיך (רש"י)

יש להקשות, מדוע בלאו ד"לא תונו איש את עמיתו", נלמד ונכלל ענין זה של משיאו עצה שאינה הוגנת, הלא כבר הזהירה התורה את האדם לעיל (י"ט, י"ד) בפרשת קדושים, בלאו ד"לפני עור לא תתן מכשול", ופרש"י שם: "ולפני עור לא תתן מכשול - לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו, אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו" עכ"ל, וא"כ צ"ע מדוע נכפלו הדברים.

ת. ויש לבאר, כי הלאו של עיצה שאינה הוגנת ב"לפני עור", שונה מהלאו של עיצה שאינה הוגנת ב"לא תונו". ב"לפני עור לא תתן מכשול", הוזהרנו לא לכוין אדם לעצה שתגרום לו נזק או חיסרון, כספי או אחר, עצה שתהיה "מכשול" עבורו, וטובה עבור המייעץ, והוי כעין "ארור משגה עור בדרך".

וכלשון הספרא (קדושים פ"ב פ"ג, שאת קיצורה הביא רש"י): "ולפני עור לא תתן מכשול לפני סומא בדבר בא ואמר לך בת איש פלוני מה היא לכהונה אל תאמר לו כשירה והיא אינה אלא פסולה, היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו, אל תאמר לו צא בהשכמה שיקפחוהו ליסטים, צא בצהרים בשביל שישתרב, אל תאמר לו מכור את שדך, וקח לך חמור, ואת עוקף עליו ונוטלה ממנו, שמא תאמר עצה טובה אני נותן לו והרי הדבר מסור ללב, שנאמר ויראת מאלהיך אני ה'" ע"כ.

וכלשונו הקצר של המדרש אגדה (קדושים שם): "מי שהוא עור בסחורה, או בדבר אחר, ותשיאנו עצה שהיא הוגנת לך ולא לו" ע"כ.

נמצא מדברי חז"ל, כי אותה השאת עצה שאינה הוגנת, יכולה לא לגרום כלל צער לאותו אדם שקיבל את העצה. הוא יכול לחשוב שהוא עשה עיסקא טובה, ולא ידע שבכלל לא הרויח, ורק אדם אחר הרויח מכך. או מכיון שהוא "עיור" באותו תחום, אין לו מושג מה יכל להרויח מאותה עיסקא וכמה יכל להרויח.

אמנם כאן בפרשתינו, בלאו ד"לא תונו", שם בסיס הענין הוא לא נתינת המכשול לפני העיור, אלא ה"אונאה", ובאיסור "אונאה" כלולים ב' עניינים, ואפשר לבאר את החילוק באזהרה זו לפי כל אחד מאותם עניינים, וזה הראשון שבהם: א. אונאה עיקרה הוא הצער

הנגרם לשני בדיבור, וכמו ענין אונאת דברים המפורש בכתוב, שעניינו הוא לצער אדם בדיבורים שונים, המבוארים שלחם ערוך חו"מ סימן רכ"ח באורך.

ונראה דכיון דרש"י הסמיך את ב' הענינים זה לזה, גם אונאת דברים וגם השאת עצה שאינה הוגנת, וכתב בזה"ל: **"כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו"**, נראה לבאר דכוונתו כאן באותה עיצה שאינה הוגנת, שזה נכלל ג"כ באונאת דברים, לפי שגם דיבורים אלה יגרמו צער וטירחא לשני בחינם, שילך עפ"י עצתו ויטרח ולבסוף יפסיד וכדומה, ויצטער. ונמצא שמקודם איירי בעצה שאינה לטובתו, אבל לא מוכרח שיגרם ממנה צער לשני, ולכן נכללת היא בלאו ד"לפני עיור", וכאן איירי בעצה שתגרום צער וטירחא לשני לחינם, ולכן נכללת היא בכלל לאו דאונאת דברים.

ב. אמנם בסימן רכ"ם שם, מבואר שבכלל איסור אונאת דברים נכלל איסור נוסף ושונה קצת, והוא ענין איסור גניבת דעת. איסור זה, מבואר בטור בראשונים ובשו"ע, נאסר משום שהאדם מחזיק טובה לחבירו בחינם, כגון אדם שפותח לחבירו חבית חדשה, שגם כך היה צריך לפותחה, והוא מודיע לו בשקר שהוא פותחה בשבילו. גם דבר זה נקרא "גניבת דעת", שחבירו מחזיק לו טובה בחינם, שחושב שעשה עבורו טובה.

ההסבר והטעם ללאו זה של "גניבת דעת" הוא, שכל ענין "החזקת טובה" שיש לאדם עם חבירו, יגיע או קרוב לוודאי שיגיע בסוף לאיזו שהיא טובה והנאה עם ערך ממוני. כאשר אדם החזיק טובה לחבירו, שבסופו של דבר עשה לו טובה אחרת עבורה, הרי שאותו אדם לא רק גזל את דעתו של השני, אלא גם קיבל תמורה כספית לא ביושר, וזה נכלל בלאוי גניבת דעת, דווקא ענינים שיש עימם יחס ממוני.

מעתה יש לבאר ולחלק חילוק נוסף בין ב' המקרים המבוארים, כי מה שכתב רש"י בפרשתינו: **"ולא ישיאנו עיצה שאינה הוגנת לו, לפי דרכו והנאתו של יועץ"**, אין כוונתו כאן לבאר את ענין ה"לפני עיור", ואפשר שאף לא יגרם לו צער והפסד מאותו דיבור.

אלא שיש חשש, שאותו חבר המתייעץ, יסמוך ויעשה את העיסקא על סמך דברי חבירו, ויחשוב לו לתומו כי עשה עיסקא נהדרת על סמך דברי חבירו, ומחמת כן יחזיק לו טובה על "יעוץ מקצועי" ורווחי כביכול שנתן לו, בעוד שחבירו נתן לו "יעוץ אינטרסנטי" בלבד, שגרם טובה אך ורק למייעץ, ונמצא המייעץ גונב דעתו בחינם וגורם לו להחזיק לו טובה שלא כדין. ולכן מחמת פרט זה של "גניבת דעת", חילק רש"י את איסור השאת העצה לכוללו כאן בפרשתינו באיסור נוסף של "אונאת דברים" הכולל גם גניבת דעת, מלבד מה ששייך גם ללאו ד"לפני עיור".

נמצא לפי מהלך זה שחטא היועץ הוא בב' דברים: גם שחשב בעצה על טובת עצמו ולא על טובת המבקש. וגם שעתה מחזיק לו המבקש טובה בחינם, שהוא חושב שהוא יעץ לו לטובת המבקש, ולא יודע שהוא יעץ לו לטובת עצמו. ולכן הדגיש רש"י בדבריו: **"לפי דרכו והנאתו של יועץ"**, דאז יש כאן גניבת דעת כאמור.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

"דעתו של אדם נמשכת אחר הרבית ומורה לעצמו היתר".
"תימה", כיצד שייך "הוראת היתר", באיסור שהוא מפורש

אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלקיך (כה, לו)

וכתב רש"י: נשך ותרבית - ויראת מאלקיך - לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש הימנו ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, הוצרך לומר ויראת מאלקיך.

ומבואר, שקיים קושי גדול לשמור לאו של ריבית ושלשה סיבות נשנו כאן. א. "דעתו של אדם נמשכת". ב. "קשה לפרוש", "ומורה היתר לעצמו". וכל אחד מהם מגיע בתולדה מחבירו. תחילה "דעתו נמשכת", אחר כן "קשה לפרוש", ותוצאת הדברים "מורה היתר בעצמו".

אכן הדבר צריך ביאור ביותר, מה שייך הוראת היתר בדבר שהוא אסור, תינח בדבר שהוא ספק איסור שייך הוראת היתר, אמנם בדבר שהוא איסור תורה מפורש, מה שייך מורה היתר.

עוד צריך ביאור, שעל דברי רש"י אלו, כתב רבי ירוחם ממיר (דעת תורה פרשת יתרו), שישנם איסורים וכגון אכילת חזיר, שבאיסור זה שייך שיכשל אדם באכילת חזיר לפי ש"יצרו תוקפו", ואי אפשר לומר שאדם זה אינו בו יראת אלוקים, אלא שיצרו תוקפו ונכשל הוא באיסור.

אכן, בכך שונה איסור ריבית, שללא "ויראת מאלוקיך" לולי "יראת שמים" שיש לו לאדם, אדם מתיר לעצמו לעבור על איסור ריבית, למרות שיש איסור מפורש. לפיכך נאמר ויראת מאלוקיך, שלולי זה יעבור אדם על איסור ריבית.

וצריך ביאור מה יש בו באיסור ריבית שאף שהוא איסור מפורש שדעתו של אדם כל כך נמשכת אחריו.

אמנם הביאור בזה, שמסחר שבין בני אדם בנוי על הלואות וריבית, שכך דרכו של עולם שאדם מתפרנס מהכסף שיש לו נמצא שדרך העולם הוא להתפרנס מריבית. אמנם דבר נוסף יש כאן, וכפי שכתב ברש"י שבשעה שנותן את הכסף ומלווה אותו ללא ריבית "הרי מעותיו בטילות", ואין הוא מרויח כביכול אם אין מלווה בריבית. ואם כן כל שנדון על דעתו של אדם, היא מורה לו שכך צריך לעשות. להלוות בריבית.

ויש לבאר עוד, שהדברים מדוקדקים בלשון רש"י, שכתב "דעתו של אדם", ומבואר שדבר זה אינו מגיע מיצרו של האדם, אלא המושכל הפשוט "דעתו של האדם", היא שאומרת כן להשתמש בכסף לריבית.

ממילא כל שדעת אדם היא כזאת להלוות בריבית, שוב שייך בזה "הוראת היתר", שהרי כך היא דעת האדם. משום כן, בא ויראת מאלוקיך להפקיע חשיבה שכזאת, ואין לו לאדם להלוות בריבית.

ונמצא שויראת מאלוקיך אינו סתם ציווי כללי כפי שמצינו בהרבה מצוות, אלא הוא חלק מן איסור בריבית, והוא זה המונע מלעבור על האיסור וכדלהלן.

שלעיל (קדושים יט יד) נאמרו שם כמה וכמה איסורים, ובסופם נאמר, לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול.

וכתב שם רש"י "ויראת מאלוקיך - לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך המכיר מחשבותיך. וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו ויראת מאלוקיך:

ומבואר ש"ויראתך מאלוקיך נאמר בדבר שאין נראה לעין, דבר המסור ללב.

ובענינינו דבר זה נכון על הסיפא של רש"י כשמלוה בריבית על ידי נכרי, וכפי שכתב רש"י "או התולה מעותיו בנכרי, כדי להלוותם לישראל ברבית, הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו שאין איש יודע שהוא המלוה בריבית, לכך הוצרך לומר ויראת מאלוקיך, שהוא דבר המסור ללב.

אכן, כשהוא עצמו מלוה בריבית והוא הרישא של רש"י, הרי זה ידוע לכל ואי הוא מסור ללב, וא"כ מדוע נאמר ויראת מאלוקיך. ועוד שבאמצע הפסוק נכתב ולא בסופו.

אכן אחר כל המתבאר כאן יבואר הדבר היטב. שבדוקא נכתב כאן באמצע הפסוק "ויראת מאלוקיך", לומר שהוא גדר בשמירת האיסור של ריבית שלולי שיהא הוא ירא אלוקים, היה אדם עובר על איסור ריבית.

המלוה בריבית מסמל את הפירוד, והעליונות של האחד על גבי השני

ויש לבאר עוד מדוע נפש האדם דעתו של אדם נמשכת אחר הריבית, שבספרא (תורת כהנים ספרא בהר פרשה ה סוף פרק ו אות ג) נאמר: אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם, על תניי כן הוצאתי אתכם מארץ מצרים על תניי שתקבלו את מצות ריבית שכל המודה במצות ריבית מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצות ריבית כאלו כופר ביציאת מצרים. וצריך ביאור הקשר בין איסור ריבית ליציאת מצרים.

ובמדרש (תנחומא פרשת משפטים סימן יב): נאמר אם כסף תלוה, זש"ה טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט כי לעולם לא ימוט וגו' (תהלים קיב) כל בריותיו של הקדוש ברוך הוא לוין זה מזה, היום לזה מן הלילה ולילה לזה מן היום ואינן דנין זה עם זה כמו

הבריות שנאמר (שם /תהלים/ יט) **יום ליום יביע אומר וגו' אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם, הלבנה לוח מן הכוכבים והכוכבים ליון מן הלבנה וכשהקב"ה רוצה אינו מוציאן שנאמר (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום, האור לוח מן השמש והשמש לוח.**

והכונה "שיום לוח מן הלילה", שבקיץ היום הוא ארוך ולוקח חלק מן הלילה. ומחזיר בחורף ללילה, שהלילה הוא ארוך ואז מחזיר היום ללילה וכן על זה הדרך. כל דברי המדרש שם.

וביאר המהר"ל (נתיבות עולם נתיב הצדקה פרק ו): את דברי המדרש הללו. שההלואה בבריאה מורה על כך, שכל אחד מקבל מן השני וכל אחד צריך את השני וכל זה מראה שהעולם אחד שכל החלקים זקוקים אלו לאלו.

וביאר שה' יתברך הוא אחד, ולכך ברא את העולם אחד. שכל אחד מן הברואים לוח אחד מן השני, שאם היו הנבראים מחולקים זה מזה, היה פתחון פה למינים לומר שאין העולם אחד, וכאשר אין העולם אחד רק מחולק א"כ יש לעלות על הדעת כי האלהות שברא אותם ג"כ מחולק. ולכך כתב אבל עתה שהבריות מתחברים כי זה מקבל מזה וזה מקבל מזה א"כ העולם הוא אחד, וזה מורה אשר ברא אותם הוא ג"כ אחד יחיד ומיוחד.

ושם ביאר עוד שעם ישראל הוא עם אחד "מצד הגוף, וכן מצד הנשמה נשמותיהן של ישראל דבוקים בעם אחד".

מעתה ביאר שלכך נאמר באיסור ריבית אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים "מורה כי ישראל יש להם המעלה העליונה אשר באותה מדריגה העליונה אין שם ההעדר והנשיכה".

פירוש לפירושו, שאדם המלוה בריבית יש בכך הנצחה לחסרון של השני לי יש ממון ולשני אין ובכך יש את ניצולו של השני שאין לו, והוא המלוה נושך בו ומוסיף עליו ריבית. מעתה אין לך פירוד גדול מזה, ובכך אין לא מתקיים בעם ישראל "עם אחד", ומשום כך הוזכר בריבית את היציאה ממצרים, להורות על שאין להלוות בריבית שאין לך פיצול וביטול האחד שבישראל.

ונראה לפ"ז עוד שהוא עוד סיבה מדוע דעתו של אדם נמשכת אחר הריבית, שבטבע הגשמי של האדם רוצה הוא להתנשא על חבירו להיות מעליו, ועל זה באה אזהרה שתכונה זאת לרדות ולנשוך את השני אינה תכונה יהודית שהתביעה להרגיש כשתים שהם חלק מגוף אחד, וממילא אין מקום לנגוש את השני בריבית.

ונראה עוד להוסיף על דבריו, שעל הפסוק כמעשה ארץ מצרים לא תעשון. וכתב שם הרמב"ן, ויקרא יח ג וז"ל: ועל דעת רבותינו בתורת כהנים (אחרי ט ג) היו גם המצרים שטופים בזמה בכל העריות ובזכור ובבהמה, והוא האמת, כי גם קדש היה בארץ בזכור מאז ועד עתה.

ונתבאר בכמה מקומות במאמרינו, שיסוד הקלקול במצרים היה אהבה עצמית, ללא כל ריסון, ומשום כן היו מקולקלים בכל המעשים הללו שענינם שימת האני בראש הדברים אין אישה של איש אלא הכל מותר הכל פרוץ.

ונמצא שמצרים מסמלת בהתנהגותה את הפירוד הגדול שיש בכל מעשה מצרים. מעתה שעם ישראל שהוא כאמור עם אחד. וכולם הם חלק מנשמה וגוף אחד, בכך היו הניגוד למצרים שכל אחד מהם הוא פרוד וחלק בפני עצמו.

מעתה משום כן יוארו היטב דברי המהר"ל שדווקא באיסור ריבית נאמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שבא לבטא ולומר על יפריד איש מרעהו ואל ינשוך איש את חברו, שזהו פגם בעצם המהות של עם ישראל היותו עם אחד בגוף ובנפש.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

**ויחנו במדבר סיני (ג) - מתי נאמרו מצוות פרישה והגבלה -
ביאור שיטת רש"י על התורה**

וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה' אֲתָה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאֶבְיָהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
מִרְחֹק. וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדּוֹ אֶל ה' וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ. וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת
כָּל דְּבָרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'
נַעֲשֶׂה (כד, א-ג)

שיטת רש"י דמצוות פרישה והגבלה נאמרו בד' סיון

ופרש"י ואל משה אמר, פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדיברות ובד' סיון נאמר לו עלה:
ויבא משה ויספר לעם, בו ביום: את כל דברי ה', מצוות פרישה והגבלה עכ"ל, ומבואר
בדבריו דגם מצוות הגבלה נאמרה בד' סיון.

*

תמיה על דבריו דבגמרא מבואר דהגבלה נאמרה בג' סיון

וכבר תמה המזרחי וז"ל תימא דבפרק רבי עקיבא (שבת פח.). אמרו בהדיא דלכ"ע בתלתא
בירחא אמר להו מצוות הגבלה, ובד' בירחא עבוד פרישה, ומדברי הרב משמע דתרוייהו
בד' בירחא הוו וצ"ע עכ"ל.

ובגמרא שם מייתי ברייתא לבאר ההכרח דבתלתא בירחא אמר להו מצוות הגבלה וז"ל
הגמרא ת"ש שלישי שלישי בחדש וכו' לכדתניא וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה' (יט, ז),
וכתיב [וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן בְּעָבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עַמְּךָ
וְגַם בְּךָ יֶאֱמִינוּ לְעוֹלָם] וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה' (שם ט), מה אמר לו הקב"ה למשה,
ומה אמר להם משה לישראל, ומה אמרו ישראל למשה, ומה השיב משה לפני הגבורה זו
מצוות הגבלה, ופרש"י, וישב ויגד וכי מה אמר הקב"ה למשה בין וישב משה דנעשה לויגד
משה שאמר להן לישראל ומה אמרו ישראל למשה על כך שהוצרך משה להגיד למקום
והלא לא נאמר בינתיים אלא הנה אנכי בא וגו', זו מצוות הגבלה, שאע"פ שכתובה אחר
מצוות פרישה בשלישי נאמרה לו והוצרך להשיב שקבלו עליהן עכ"ל.

ומבואר להדיא בסוגיית הגמרא דמצוות הגבלה נאמרה להם לישראל בג' בירחא.

*

דברי הגור אריה

דמצוות פרישה והגבלה נאמרו לישראל בג' לחודש וביאור דבריו

ובגור אריה על פרש"י בחומש כתב וז"ל הקשה הרא"ם דהא בהדיא בפרק ר"ע קאמר דמצוות הגבלה אמר להם בד' ופרישה ביום ה', נכוונתו דמצוות הגבלה אמר להם ביום רביעי בשבת שהוא ג' לחודש ומצוות פרישה אמר להו ביום חמישי בשבת שהוא יום ד' לחודש, והכי הוא לשיטת רבנן], ולא עיין דודאי פרישה והגבלה אמר להו ביום ד' [היינו ביום רביעי בשבת שהוא ג' בחודש (וכ"כ השפתי חכמים בביאור דבריו)] אבל לפרוש מנשותיהם קאמר שיהיה ביום ה' [והוא בד' בחודש] ולכך אמר פרישה עביד ביום ה' [והוא ד' בחודש] אבל האמירה ביום ד' [ג' בחודש], והראיה לזה שהרי מצות פרישה נכתב קודם הגבלה ואם ביום ה' [שהוא ד' בחודש] אמר להו הפרישה לא הוי מקדים הפרישה, ועוד דאי אפשר רק ששניהם ביום ד' [ג' לחודש] נאמרו דהא יש לחוש שיבואו על נשותיהם ביום ה' [ד' לחודש] בהשכמה קודם שיאמר להם דהא אי אפשר לצמצם לומר להם בעלות השחר ופשוט הוא עכ"ל.

וביאור דבריו בתוספת נופך, דודאי הציווי על הפרישה וההגבלה היה באותו היום והוא בג' לחודש [ולרבנן היה ביום רביעי בשבת], אבל עצם מצוות הפרישה היה למחרתו ביום ד' לחודש [שהיה ביום חמישי בשבת].

וזה מדויק דבגמרא אמרינן ברביעי אמר להו מצוות הגבלה ובחמישי עביד פרישה ואמאי לא אמרינן בחמישי אמר להו מצוות הגבלה, דבאמת מצוות ההגבלה לא נאמר להם בחמישי אלא נאמר להו ברביעי שהוא ג' לחודש, וקיום מצוות פרישה עביד בחמישי וזה מה דהדגישה הגמרא בחמישי [בד' לחודש] עביד פרישה.

*

תמיה על דברי הגור אריה

ואני בעניי לא זכיתי להבין דברי רבינו המהר"ל בגור אריה, דהלא הוא בא להציל רש"י מהשגת המזרחי, ולדבריו הקושיא תגדל דהוא הכריח דמצוות פרישה והגבלה תרווייהו נאמר בג' לחודש ורש"י בחומש כתב דתרווייהו נאמרו בד' לחודש.

ותו מה דהכריח דציווי הפרישה נאמר ברביעי דהוא ג' לחודש מדכתיב בחמישי עבוד פרישה, א"כ הו"ל לגמרא לומר ברביעי [ג' לחודש] אמר להו מצוות פרישה והגבלה ואמאי לא אמר בגמרא אלא אמר להו מצוות הגבלה.

ומה שהקשה דא"כ למה נאמר מצוות פרישה קודם להגבלה כבר קדמוהו בזה רש"י בשבת פז. ד"ה בתלתא, והתוס' שם פז: ד"ה בתלתא והר"ן בחידושיו שם.

ותו מה שהוכיח דע"כ בג' סיון נאמרה דאם נאמר להם בד' יש לחוש שיבואו על נשותיהן ביום זה בהשכמה קודם שיאמר להם, ולא זכיתי להבין דבריו דאליבא דהאי תנא איירי אי אליבא דרבנן דבו' בחודש ניתנה תורה הא אמרינן להדיא שבת פז. דראב"ע קאי בשיטתייהו

דב' בחודש ניתנה תורה וס"ל דפולטת ביום הג' טהורה, ולדידיה גם אם הפרישן משה בסוף היום סגי דמקצת היום ככולו, ואי אליבא דר' יוסי דבז' ניתנה תורה ואליבא דמאן אי אליבא דר' ישמעאל דס"ל דפולטת ביום הד' טהורה א"כ אפילו אם הפרישן בסוף היום טהורה דאמרינן מקצת היום ככולו, ואי אליבא דרבי עקיבא דס"ל ה' עונות או אליבא דחכמים דס"ל דבעינן ו' עונות הא אמרינן בגמרא דלדידהו צריך לומר דמשה בהשכמה עלה ובהשכמה ירד ומיד הפרישן לישראל, ולדברי הגור אריה לא היה צריך לירד בהשכמה הא כבר הודיע לישראל על הפרישה מאתמול, ותו דא"כ לשיטת ר"ע היה להם לישראל ו' עונות ולשיטת חכמים היה להם ז' עונות דהיו יכולים לפרוש כבר מליל ד', וה' יאיר עיני בתורתו.

שו"ר בספר זרע יעקב [להגאון רבי יעקב גינזבורג זצ"ל] עמ"ס שבת פז. ד"ה בגמרא בתלתא אמר להו מצוות הגבלה וז"ל והגאון מהר"ל מפראג המציא דרך לעצמו ליישב פרש"י שם, ולכאורה תמוהין דבריו שהם נגד משמעות הש"ס עכ"ל.

*

שיטת הזרע יעקב דמשה הזהיר לישראל על ההגבלה גם ביום ד' לחודש

ובספר זרע יעקב שם כתב ליישב וז"ל ולי הצעיר נראה דכוונת רש"י שבד' חזר מעצמו והזהירן פעם שנית על מצוות הגבלה אף שהזהירן כבר בתלתא כדמצינו שגם הש"י צוה להזהירן פעם שנית ביום מתן תורה עצמו לבל יהרסו לעלות ש"מ דצריכין אזהרה לזה ביותר עכ"ל.

ולע"ד תמוה לומר כן דהא רש"י כתב דצוום במצוות פרישה והגבלה על האי קרא דכתיב ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה', ואי אמרת דמצוות הגבלה כבר נאמר להו מאתמול לא שייך בזה לשון סיפור שהוא לחדש דבר שלא היה ידוע להם.

שוב ראיתי דכדבריו מבואר בחידושי הר"ן שבת פז. ד"ה בתלתא, וז"ל ואיכא למידק והא פרישה קודם הוא להגבלה, וי"ל דמ"מ מקרא מוכח דהגבלה קודם וכו', ובאותו עליה ובו ביום אמר למשה מצוות הגבלה והיינו קרא דכתיב קדם פרישה ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן ורמז כאן מצוות הגבלה, ולומר אליך לבדך אבל העם יעמדו מרחוק ולא בהר, ובו ביום אמר משה לישראל מצוות הגבלה, והיינו קרא דכתיב קדם פרישה, ויגד משה את דברי העם אל ה', ועל כרחין ביום רביעי בהשכמה היה שהגיד משה שקבלו מצוות הגבלה, דאי לא מה הגיד לו ובאותה עליה שהוא ביום רביעי אמר לו מצוות פרישה וכו', והא דכתיב בתר פרישה והגבלת את העם, אפשר שלא פירש להם תחלה כל העונש וכל העניין וכל והויתו וכו', אי נמי רצה להזהירם קודם מעשה ובשעת מעשה, ורש"י לא פירש כן אלא והגבלת היה קודם פרישה ואעין מוקדם ומאוחר והראשון נראה עיקר עכ"ל הר"ן.

ומעתה א"ש דביום הרביעי חידש להם גם במצוות הגבלה מה שלא אמר להם ביום אתמול, אלא דהר"ן גופיה כתב דדבריו לא אתי שפיר לדברי רש"י.

**ישוב שיטת רש"י דבאמת נחלקו תנאי בזה - ורבי סבר דפרישה והגבלה נאמרו יחדיו ביום
רביעי**

ורש"י פירש כפי פשוטו של מקרא

והנראה בזה דהנה בברייתא בגמרא תניא ויָשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה' (יט, ז), וכתוב
[וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עַמְךָ וְגַם בְּךָ
יִאֱמִינוּ לְעוֹלָם] וַיִּגְד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה' (שם, ט), מה אמר לו הקב"ה למשה, ומה
אמר להם משה לישראל, ומה אמרו ישראל למשה, ומה השיב משה לפני הגבורה זו מצוות
הגבלה, [ופרש"י וישב ויגד וכי מה אמר הקב"ה למשה בין וישב משה דנעשה לויגד משה
שאמר להן לישראל ומה אמרו ישראל למשה על כך שהוצרך משה להגיד למקום והלא
לא נאמר בינתיים אלא הנה אנכי בא וגו', זו מצוות הגבלה, שאע"פ שכתובה אחר מצוות
פרישה בשלישי נאמרה לו והוצרך להשיב שקבלו עליהן עכ"ל]. רבי אומר בתחילה פירש
ענשה דכתיב ויָשֶׁב מֹשֶׁה דברים שמשבבין דעתו של אדם, ולבסוף פירש מתן שכרה דכתיב
וַיִּגְד מֹשֶׁה דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה, ואיכא דאמרי בתחילה פירש מתן שכרה
דכתיב ויָשֶׁב מֹשֶׁה דברים שמישבין דעתו של אדם, ולבסוף פירש עונשה דכתיב וַיִּגְד מֹשֶׁה
דברים שקשין לאדם כגידין עכ"ד הברייתא.

ולכי תידוק תראה דהנה בסדר המקראות נאמר מצוות הגבלה לאחר מצוות פרישה
וכדכתיב וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֶךְ אֶל הָעָם וְקַדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָּסוּ שְׂמֹלֹתָם. וְהָיוּ נֹכְחִים
לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לַעֲיֹנִי כָּל הָעָם עַל הַר סִינָי. (יט, י - יא) והוא מצוות
פרישה, ואח"כ נצטווה על ההגבלה, וכדכתיב וְהִגַּבְלָתָ אֶת הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשְׁמְרוּ לָכֶם
עֲלֹת בְּהָר וַיִּגַע בְּקִצְהוּ כָּל הַנֶּגַע בְּהָר מוֹת יוֹמָת (שם, יג), וכל מה שהיה מוכרח רבי יוסי בן
יהודה לומר דמצוות הגבלה נאמרה קודם למצוות פרישה הוא משום דכתיב ויָשֶׁב מֹשֶׁה
אֶת דְּבָרֵי הָעָם וגו', ואח"כ כתיב וַיִּגְד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם ולא נאמר ציווי ביניהם ומה היה
לו למשה לומר להקב"ה וע"כ פירש דע"כ אמר לישראל מצוות הגבלה בג' לחודש ויגד לה'
שקבלו עליהם מצוה זו וכמו שפרש"י.

אבל לרבי שתירץ דהנך תרי פסוקי וַיִּגְד מֹשֶׁה ויָשֶׁב מֹשֶׁה קאי על ב' אופנים של דיבור
לבני ישראל וחד מינייהו קאי על דברים הקשים וחד מינייהו קאי על דברים רכים וא"כ אין
הכרח להפריד ולהקדים הציווי של מצוות ההגבלה מציווי של מצוות פרישה, וא"כ קראי
כדכתיבי אינן ומצוות פרישה והגבלה באותו היום נאמרו.

שוב ראיתי שכ"כ בפירוש רבנו חננאל שם וז"ל ואיבעיא לן האי שלישי דאמר רבי יוסי
הוא שלישי לשבת ולחודש וכו' ופירוש כיון דבשני אמר להו ואתם תהיו לי, בשלישי וגו'
וישב משה והוא יום הגבלה לר' יוסי בן יהודה, ולרבי הוא יום שהודיען עונשין ומתן שכרן
ע"ש.

ומעתה אף אנן נמי נימא דרש"י דרכו בקדש לפרש כפשוטו של מקרא וכיון דפשטיה דקרא מצוות הגבלה נאמר לאחר מצוות פרישה, ע"כ בפירוש המקרא אזיל כשיטת רבי, ולזה כתב (יט, ג) **וַיִּסְפָּר לָעָם אֶת כָּל דְּבָרֵי ה'** זה פרישה והגבלה שהיה בד' לחודש, ולשיטתו פירש האי קרא **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'** (שם ט) וז"ל תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך רצוננו לראות את מלכנו עכ"ל, דכיון דס"ל דמצוות הגבלה נאמר למחרת פירש דהאי ויגד משה את דברי העם שרצונם לשמוע מפי הקב"ה בעצמו ודו"ק בכל זה.

שוב ראיתי במכילתא פרשת יתרו פ' י"ט אות ח' דנחלקו תנאי בביאור הני קראי **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה וַיָּשָׁב מֹשֶׁה וּג'** שיטות נאמרו בה, שיטת רבי יוסי הגלילי דאמר להו מצוות הגבלה, וכשיטת רבי יוסי בר יהודה בסוגיין, שיטת רבי אלעזר בן פרטא דאמר להם עונשין וכשיטת רבי בסוגיין, שיטת רבי שאמרו רצוננו לראות את מלכנו, ורש"י בחר לו כפירושו של רבי במכילתא, דכן הוא לפשוטו של מקרא.

*

שיטת רבנו בחיי כשיטת רש"י דבר' סיון נצטוו על פרישה והגבלה

שוב ראיתי שכ"כ הרבנו בחיי (כד, ב) וז"ל ודעת רז"ל שהתורה נתנה ביום שבת וכו', ואע"פ שרבי יוסי נימוקו עמו הלכה כרבנן דבתרי בשבא איקבע ירחא, וכיון שכן ביום ראש חדש יום שני לבריאת העולם באו מדבר סיני, למחרתו ביום השלישי [ב' סיון] נעתקו משם וחנו נגד ההר, וצוה הקב"ה למשה מצות אזהרה, וכתוב **וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו וּג'** (יט, ח), יום רביעי [ג' סיון] **וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'** (שם), יום חמישי [ד' סיון] מצות פרישה והגבלה, ואמר לו **וְקִדְשְׁתֶּם הַיּוֹם וּמָחָר** (שם, י) שהוא יום שישי והיו נכונים ליום השלישי הוא שלישי לקידוש והוא יום שבת, ויום שישי בסיון והא למדת כי בשבת נתנה התורה, ומזה תקנו רבותינו בתפלת שבת ישמח משה במתנת חלקו, לפי שהתורה נתנה בשבת ע"י משה עכ"ל.

ולשיטתו דס"ל דהציווי על פרישה והגבלה היו ביום אחד, פירש (שם, ח) ואפשר לפרש כי **וַיָּשָׁב מֹשֶׁה** (שם, ז) הוא שאמרו נעשה, **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה** (יט, ט) הוא שתבעו שהיו רוצים לשמוע מפיו יתברך וכו', ולפיכך כשהשיב משה נעשה אמר לו השי"ת **בְּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם**, ואז **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה** שהשמיעה מפיו היו תובעין, וכן מצינו בתחלת שיר השירים רבה **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'** (שם ט) שאמרו רצוננו לראות את מלכנו עכ"ל.

ורבנו בחיי לשיטתיה אזיל דהא כל ההכרח לומר דמצוות פרישה נאמר למחרת מצוות הגבלה הוא מחמת הכפילות **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה וַיָּשָׁב מֹשֶׁה** וכמבואר בסוגיא דמ"ת (שבת פח.), ועל כן פירש רבנו בחיי דלאו כפילות הוא וכמו שכתב רש"י **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'** (שם ט) שאמרו רצוננו לראות את מלכנו ודו"ק.

עוד נוסף חידוש בדברי רבנו בחיי דביומא קמא באו למדבר סיני, ובשני ויחן שם ישראל נגד ההר והיינו שהתקרבו לקרבת ההר.

ישוב בדרך מחודש דגם לרש"י בחומש נאמרה מצוות הגבלה בשלישי וברביעי

ובדרך מחודש נראה לי פירוש מחודש וליישוב פרש"י בחומש עם סוגיא דידן, דהנה בפני יהושע בסוגיין תמה וז"ל ובחומש פרש"י דהאי קרא דויגד משה את דברי העם היינו מה שאמרו שרוצים לשמוע מפי הקב"ה בעצמו וכו', וא"כ לכאורה דפרש"י בחומש סותר סוגיית הגמרא דכאן, אמנם לע"ד נראה דדא ודא אחת היא שע"י שאמר משה להקב"ה דברי העם שרוצים לשמוע מפי הקב"ה בעצמו רצוננו לראות את מלכנו, באותו שעה ממש, הוצרך הקב"ה לאמר מצוות הגבלה כדי שלא יהרסו לעלות חוץ ממקום הראוי להם, והיינו דכתיב בסוף הפרשה ויאמר ה' אל משה רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות וגו', והשיב משה להקב"ה לא יוכל העם לעלות כי אתה העדות בנו לאמר הגבל וגו', וזה ממש כמו שכתב כאן, כן נ"ל נכון עכ"ל.

והקשה ידידי המופלג בתוי"ש הגה"ח משה שמואל וידבסקי שליט"א (זצ"ל) דמאי רווח לן בפירוש הפני יהושע, הא ויגד משה היה בד' סיון ולדבריו תכף שאמר משה דברי העם שרצוננו לראות את מלכנו נאמר לו אז מצוות הגבלה, ושוב הדרא קושיא לדוכתא דמצוות הגבלה נאמרה בד' סיון ובסוגיין מבואר דנאמרה בג' סיון.

ונראה ביסוד דברי הפני יהושע לפרש פירוש מחודש, דהנה המהרש"א בחידושי אגדות שבת פז. ד"ה וישב משה כתב ז"ל ולי נראה דבהך אמירה גופא וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָב הָעֲנָן וגו', מפורש בה מצוות הגבלה כי מצינו בכתוב שמשה נגש לבד אל הערפל שהוא עב הענן והוא אל ההר כמ"ש וַיֵּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר (שמות יד, יח), ולזה אמר בכאן הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָב הָעֲנָן כי לך ניתן רשות לעלות אל ההר תוך עב הענן, אבל העם ישמעו תחת ההר בדברי עמך, ועי"ז גם כך יאמינו לעולם בנבואתך גדולה שהרי לא ניתן רשות לעלות לשם רק אתה וק"ל עכ"ל, וכיוון לדבריו במשך חכמה יתרו ד"ה ויגד.

ולפי"ז כשאמרו הענן רצוננו לראות את מלכנו היינו דלא הספיק להם בקבלת משה את התורה ורצו בעצמם לקבל את התורה מפי הקב"ה וכמשה שעלה אל ההר כן רצו גם בני ישראל לעלות אל ההר.

ולכן בד' סיון חזר הקב"ה ואמר כמוש"כ רש"י פס' י' ויאמר ה' אל משה אם כן שמזיקין לדבר עמם לך אל העם וקדשתם וכו', והוסיף שוב מצוות הגבלה, הגם שהסכמתי לדבר עמם לא יעלו לראש ההר, וזה מה שכתב רש"י סוף משפטים דבד' נאמר להם פרישה והגבלה.

^{טו} הדברים האלו נכתבו תוך כדי השמע הבשורה כי הוא שבק חיים לכל חי, ובודאי יהיו שפתותיו דובבות להמליץ טוב עבור כל ידידיו ותלמידיו אשר ראו בו דוגמא חיה של עובד ה' מופלא מתוך עניות ומידות טובות.

ומעתה א"ש מה שבעת התגלות כבוד ה' על הר סיני חזר שוב הקב"ה להזהיר על מצוות הגבלה, שלא יטעו כיון שהסכים הקב"ה לדבר עמם מותר להם לעלות אל ראש ההר כמשה וכדברי הפני יהושע, ונמצא דבני ישראל נצטוו על ההגבלה ג' פעמים בג' סיון, ובד' סיון וביום מתן תורה.

*

יביא סימוכין מדברי הר"ן שמצוות הגבלה נאמרה בשלישי וברביעי

אחרי כתבי מצאתי סימוכין לדברי בדברי הר"ן שבת פז: וז"ל בתלתא אמר להו מצוות הגבלה בארבעה עבוד פרישה, ואיכא למידק והא פרישה היא קודם להגבלה, וי"ל דמ"מ מקרא מוכח דהגבלה קודם, שהרי ביום השלישי שעלה משה בהשכמה כתיב וישב משה וכו', ובו ביום אמר למשה מצוות הגבלה והיינו קרא דכתיב קודם פרישה ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן, ורמז כאן מצוות הגבלה ולומר אליך לבדך אבל העם יעמדו מרחוק ולא בהר, [והוא כמוש"כ הפני יהושע והמשך חכמה הנ"ל], ובו ביום אמר משה לישראל מצוות הגבלה והיינו קרא דכתיב קודם פרישה ויגד משה את דברי העם אל ה', "ועל כרחין ביום רביעי בהשכמה היה שהגיד משה שקבלו מצוות הגבלה דאי לא מה הגיד לו", ובאותה עליה שהוא ביום רביעי אמר לו מצוות פרישה, ובו ביום אמר משה לישראל מצוות פרישה, והא דכתיב בתר מצוות פרישה והגבלת את העם, אפשר שלא פירש להם תחילה כל העונש וכל העניין והוייתו, אי נמי שהכל אמר להם בארוכה אלא שלא רצה הכתוב להאריך בו מתחילה והפסיק, אי נמי רצה להזהירם קודם מעשה ובשעת מעשה, ורש"י ז"ל לא פירש כן אלא והגבלת היה קודם פרישה ואין מוקדם ומאוחר, והראשון נראה עיקר עכ"ל.

ובדבריו מבואר דמצוות הגבלה נאמרה לישראל בשלישי, ולתי' קמא נאמרה בב' פעמים בשלישי פירש מצוות וברביעי עונשה, ולתי' בתרא אמרה בשלישי וחזר והזהירם בשעת מעשה, ולכאורה נראה דפעם שנית שהזהירם בהגבלה היה ברביעי דהא במקרא סמכה למצוות פרישה שנאמרה ברביעי, והוא כדברינו, ושמחתי על זה כמוצא שלל רב.

^י יש להעיר דבפסחים ו: אהא דאמרינן אין מוקדם ומאוחר בתורה אינו אלא בתרי ענייני אבל בחד עניינא מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר, והכא הוא עניין אחד.

ובאמת י"ל דרש"י לטעמיה אזיל דבסוף פרשת בראשית (ו, ד) עה"פ לא ידון רוחי באדם לעולם כתב וז"ל וא"ת משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה, אין מוקדם ומאוחר בתורה כבר היתה הגזירה גזורה עשרים שנה קודם לכן ע"ש, והא התם הוא חדא עניינא עם פסוק שלפניו ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' (ה, לב), וכ"כ רש"י (בראשית יח, ג) עה"פ ויאמר אד' אם נא ד"א קדש והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים, ואע"פ שכתוב אחר וירץ לקראתם האמירה קודם לכן היתה ודרך המקראות לדבר כן, והתם נמי חדא עניינא, וצריך לומר כמו שכתבו התוס' פסחים שם ד"ה אבל דכל זה היכא דליכא דרשה וטעם, אבל במקום דיש טעם לומר דאין מוקדם ומאוחר אמרינן ודו"ק.

בפסחים ה: מבואר דבחדא עניינא לא אמרינן אין מוקדם ומאוחר, אלא דרש"י לשיטתו בכמה מקומות לא ידון רוחי פרשת וירא . והתוס' שם כתבו דהיכא דאי אפשר אמרינן.

שוב מצאתי בספר זרע יעקב עמ"ס שבת פח. שזכה לכוון לדברי הר"ן וז"ל ולי הצעיר
נראה דכוונת רש"י שברביעי חזר מעצמו והזהירם פעם שנית על מצוות הגבלה, אף
שהזהירן כבר בתלתא, כדמצינו שגם השי"ת צוה להזהירן פעם שנית ביום מתן תורה עצמו
לבל יהרסו לעלות, ש"מ דצריכין אזהרה לזה ביותר עכ"ל, ואקוד ואשתחוה לה' אשר הנחני
בדרך אמת.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד משימים בשכונת פסגת זאב

שמיטה - בהר סיני

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר. דִּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'. שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר פְּרִמֹךְ
וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ. וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע
וּכְרִמְךָ לֹא תִזְמֹר. אֵת סִפִּיחַ קִצִּירְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֵת עֲנְבֵי נִזְיֶרְךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה
לָאָרֶץ. וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לֶאֱכֹלָה לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמָּתְךָ וּלְשִׁכִּירְךָ וּלְתוֹשֶׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ.
וּלְבִהֲמֹתֶיךָ וּלְחַיָּה אֲשֶׁר בָּאֲרֶצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל (כד, א-ז)

ויש להתבונן בפסוקים אלו:

א. יש להבין מדוע במצוה זו כתבה תורה שנאמרה למשה בהר סיני, שהרי כל המצוות
נאמרו מסיני, וחז"ל תרצו בזה שבא לומר מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה
מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. אך עדיין יש להבין מדוע הודגש זאת
דווקא במצוות 'שמיטה' שהרי היה אפשר ללמד זאת בכל מצוה אחרת.

ב. עוד יש להבין מה שאמר: "אשר אני נותן לכם". שלכאורה נראה מיותר. שיכל לומר
צווי על השמיטה בלא להוסיף מילים אלו, ופרט שכבר נאמרו כבר כמה פעמים בתור, ועם
ישראל ידע זאת בבירור שנתנית הארץ היא מהקבה שהרי לה' הארץ ומלואה.

ג. עוד יש להבין מאחר ומצוות השמיטה תלויה במה שהאדם עווב את האדמה ואינו
זורע וחורש בה, למה יחס השביתה לארץ שאמר: "ושבתה הארץ שבת לה". שלכאורה
היה ראוי לומר "תשבתו שבת הארץ לה". וביותר תמוה שהרי הארץ היא דוממת ולא
שייך בה שום הרגשת 'שביתה' כמו ששייך בבנ"א שלהם יש נפש ורוח ונשמה.

ד. עוד יש להבין שמתחיל לדבר בלשון רבין "כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם".
ומסיים בלשון יחיד "שש שנים תזרע ושש שנים תזמור". ושוב חוזר לדבר בלשון רבים
והיתה שבת הארץ לכם לאכלה".

ה. עוד יש להבין שכיון שבא לצוות על השמטת הקרקע בשנה השביעית, מדוע היה
צריך לומר: "שש שנים תזרע..". די במה שהיה אומר שכל שנה שביעית ישמטו הקרקע,
וביותר תמוה מה שאמר: "ואספת את תבואתה". שהרי ברור הדבר שמי שזורע הוא לצורך
לאסוף התבואה לעצמו.

וביאר רבינו האלשיך זיע"א: שהנה בהתבוננות פשוטה אפשר לראות שיש דמיון בין מצות
השמיטה, למצות השבת. שמלבד מה שנאמר בשמיטה "שבת לה". וכן ששניהם דומים
במספר 'שבע'. גם במהות המצווה יש דמיון, כי בזמן שאדם שובת ביום השביעי מורה
שמורה שמאמין שהשמים והארץ נבראו ע"י הקב"ה, וכמו שכתוב בעשרת הדברות: "כי
ששת ימים עשה ה' את השמים וביום השביעי שבת וינפש". (שמות כ, יא). וכמו כן אדם

ששובת ממלאכתו בשנה השביעית הרי הוא מראה שהעולם נברא ע"י הקב"ה, ועל כן הוא משבית את הארץ.

אלא שלפי זה היה ראוי לכאורה שהציווי על השמיטה יכתב בעשרת הדברות כמו הציווי על השבת. ועוד יש להקשות מדוע כיון שבמצוות שמיטה יש הוראה על בריאת העולם ע"י הקב"ה, מדוע חיוב מצוה זו היא רק בארץ ישראל ולא בכל העולם.

וביאור הענין שהנה אמרו חז"ל (ילקוט"ש בא קפ"ז) אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ"החדש הזה לכם". (שמות יב, ב). שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח ב"בראשית ברא אלהים". (בראשית א, א). משום "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים". (תהלים קיא, ו). שאם יאמרו אומות העולם לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו.

ולזה יש לומר הוסיף הקב"ה לתת אות ומופת באופן מוחשי להראות לכל העולם שהוא זה שברא את העולם, והוא זה שנתנה לעם ישראל ולא באו עליה בדרך ליסטים. וזה על ידי מצוות השמיטה [וכפי שיבואר להלן], ובזה יש לבאר מה שאמר "כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם". כיון שעל ידי מצווה זו יראו שהארץ היא של הקב"ה ולא היא שום טענה על עם ישראל שהם לסטים שגזלו נחלת גוים. ובזה מיושב מדוע דווקא בארץ ישראל יש מצוות שמיטה ולא בכל העולם כיון שבקיום מצוות השמיטה בארץ ישראל מודגש שהיא ניתנה לעם ישראל ולא לקחיה בגזילה משאר עמים.

ובזה יש לבאר מדוע דווקא במצוות השמיטה הודגש שנאמרה בהר סיני, כיון שהתורה באה לומר שבאמת גם מצווה זו נאמרה בהר סיני כמו שעשרת הדברות נאמרו בסיני, אמנם הסיבה שלא נכתבה יחד עם עשרת הדברות כיון שיש הבדל בין שבת לשמיטה, שבעוד שמצוות שבת ניתנה בכדי שאדם ינוח מעמלו של כל השבוע, ועל ידי זה יתחבר להקב"ה ע"י עסק התורה. וכמו שכתוב "למען ינוח עבדך ואמתך כמוך". (דברים ה, יד). מצוות השמיטה אין עניינה לתת 'מנוחה' לאדמה שהרי דרך עובדי האדמה לחרוש את האדמה שנה ולהובירה שנה, וכמו כן היה עולה לב עם ישראל לומר שהקב"ה ציווה לתת מנוחה לארצו פעם בשבע שנים. אלא שמיטה זו היא שבת לה' בלבד ולא לצורך האדמה כלל בכדי שיהא לה איזה מנוחה.

ובכדי להוכיח שהשמיטה לא באה לצורך מנוחת הארץ, הוסיפה תורה לומר: "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את תבואתה". שאחרי שתזרע שש שנים רצופות תראה שלא יחסר לך בשנה השניה מהראשונה, ולא בשלישית מהשניה, וכן על זה הדרך כל שש השנים, לא יחסר לך כלום מתבואתה הנהוגה לתת בשנים שקדמו, אפילו ממה שהוציאה בשנה הראשונה. כיון שארץ ישראל אינה כשאר ארצות שתש כוחם, שלכך נקראת זבת חלב ודבש, שזב שומנה מאת הקב"ה ואינה שייכת בכוחות הטבע הרגילים, ולכן דקדק לומר "ואספת את תבואתה". 'את' בא לרבות שבשנה השישית ימצא בה ריבוי. וא"כ בוודאי שלא בגלל תשיות הארץ ביקש הקב"ה לשומטה.

ועוד ראיה שגם בשנת השביעית שלא תעבוד באדמה, יהא בה ריבוי של ספיחים שיגדלו מאליהם, באופן שתכיר שאין שום תשישות באדמה, ולזה יש לישוב מה שבתחילה דיבר בלשון רבים, "כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם". ואח"כ בזריעה דיבר בלשון יחיד "שש שנים תזרע ושש שנים תזמור". ושוב חזר לדבר בלשון רבים "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". כיון שבא להראות שבשנים שאדם אכל לבדו מהאדמה היה מספיק רק לו ואילו בשנת השמיטה האדמה תוציא כ"כ הרבה עד שיאכלו בעלי שדות וכל אשר להם ועבדים ושפחות ושכירים וגרים וחסידים ובהמה. וא"כ מוכח שאין השמיטה בכדי שלא תותש הארץ, כי באמת כל הנהגת הארת היא למעלה מהטבע אלא כל השביתה היא לה'.

יחוס השמיטה לארץ - ולא לאדם

והנה הטעם שייחסה התורה את השמיטה לארץ, אף שלכאורה היה ראוי לייחס זאת לאדם ששובת, ובפרט הארץ היא דוממת ולא שייך בה שום הרגשת 'שביתה' כמו ששייך בבנ"א שלהם יש נפש ורוח ונשמה. לזה הקדימה תורה לומר: "וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר". שהנה על הר סיני נאמר: "והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת". (שמות יט, יב). דהיינו שהר סיני התקדש לשעתו, וא"כ אל ירע בעינכם מה שהתורה מייחסת את השמיטה אל הארץ, כיון שאמת גם הארץ קונה קדושה בשנה השביעית, כמו שהאיש הישראלי קונה בנפשו קדושה יתירה ביום שבת. אלא שלכאורה יש לחלק שהרי בהר סיני הקב"ה השרה שכינתו עליו באש, וכמו שנאמר: "רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אדני במ סיני בקדש". (תהלים סח, יח). אבל בארץ ישראל לכאורה לא היה כזה דבר. לזה אמרה תורה "כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם". שע"י מה שיבוא ישראל אל הארץ תקבל קדושה אחרת ממה שהיא כעת, ולזה אמר 'תבואו' ולא אמר 'תלכו'. כי ההליכה לארץ תחשב להם ביאה אל מקור מחצבתם, כיון ששורש נפשות ישראל באים מארץ העליונה שלעומת א"י התחתונה, והקדושת העליונה מרחפת עליה תמיד, נמצא כאילו עיקר מציאותם שם הוא. וע"י הארץ התחתונה ממוצעת ומחברת בין נפשותיכם לשורשן. ולכן בכל מקום שהתורה מזכירה הליכה אל הארץ אומר לשון 'ביאה'. משא"כ כל יציאה לחו"ל קוראת התורה 'הליכה' כמו שכתוב "וילך חרנה". (בראשית כח, י).

ולא עוד אלא גם יהא לכם עוד תוספת קדושה ממני ולכך הוסיף: "אשר אני נותן לכם". כי מתנה שבאה מהקב"ה בודאי שיש קדושה מצד עצמה; שנית. ועוד שנאמר בלשון 'מתנה'. וכמו שאדם נותן לבנו בכורו ממיטב שדהו ומיטב כרמו, כך אני נותן לכם מיטב כל העולם, כי הכל שלי, כי לי הארץ.

*

הגאון הקדוש בעל ה'אמרי יוסף' מספינקא זצ"ל כותב לבאר מדוע דווקא במצות השמיטה שנאמרה "בהר סיני". כיון שבמצווה זו הדגישה התורה עיקרון מיוחד שאנו צריכים לדעת אותו ולשנן אותו ולחיות על פיו העיקרון הנשגב **שהעולם פועל על פי התורה!**

הנה עם ישראל מתיישב בארצו איש תחת גפנו ותחת תאנתו כולם עובדי אדמה והתורה מצוה לשבות שנה שלימה' לא לזרוע לא לקצור **למען תדע כי לה' הארץ**, "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו וציויתי את ברכתי לכם בשנה השישית ועשתה את התבואה לשלוש השנים".

נס ופלאי במחזוריות קבועה של שבע שנים, בהגיע השנה השישית ישנו יבול גדול פי שלוש, כאלף וארבע מאות שנים ישב עם ישראל על אדמתו, הווי אומר שהוא חזה בפלא הזה **כמאתיים פעמים** בעקביות שמיטה אחר שמיטה, וכך עד לימינו אלו הטבע מתגייס לעזרתם של שומרי תורה ומצוות.

מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

סמיכת גאולה לתפילה - הכנה לתפילה והכרח שתתקבל

וְאִם מֵעַט נִשְׁאַר בְּשָׁנִים עַד שָׁנָה הֵיכַל וְחֶשֶׁב לֹא כָפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת גְּאֻלָּתוֹ (כה, נב)
כתב בעל הטורים: "תשע עשרה פעמים 'גאולה', 'יגאלנו', 'ונגאל' (בפרשה), כנגד תשע עשרה ברכות. לכן צריך להסמיך גאולה לתפלה" (ברכות דף ט ע"ב).

ורש"י (ברכות דף ד ע"ב) כתב: "וסמיכת גאולה לתפלה רמזה דוד בספר תהלים, דכתיב (תהלים יט, טו) 'ה' צוּרִי וְגֹאֲלִי, וסמיך ליה (שם כ, ב) 'יַעֲנֶךָ ה' בְּיוֹם צָרָה'".

מוסיף רש"י: "ואמרינן בברכות ירושלמי (פרק א'): מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה? לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך. יצא המלך ומצאו שהפליג - אף הוא הפליג. אלא יהיה אדם מקרב להקדוש ברוך הוא אליו, ומרצהו בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים, והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו", עכ"ל רש"י.

ומדברי רש"י אלו למד מו"ר הגה"צ רבי שמשון דוד פינקוס זצ"ל יסוד בהלכות ההכנה לתפילה (שערים בתפילה, הכנה), וז"ל: "...נראה שיש בזה עומק... במה שההכנה מעכבת לתפילה, מלבד ענין פיגוי מחשבות הלב לתפילה, דהנה בברכות (דף לא), "תנו רבנן, אין עומדים להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות-ראש, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה, ומפרש רש"י, 'שמחה של מצוה'. כגון דברי תנחומין של תורה, כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שהוא של שבח ותנחומין וכו', עיין שם. ומה שכתב 'סמוך לגאולת מצרים', לכאורה זו ההלכה של סמיכת גאולה לתפילה.

ובענין סמיכת גאולה לתפילה מפרש רש"י (ברכות דף ד ע"ב) בשם הירושלמי וז"ל, 'מי שאינו סומך גאולה לתפילה למה הוא דומה? לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך. יצא המלך ומצאו שהפליג, אף הוא הפליג. אלא יהיה אדם מקרב להקדוש ברוך הוא אליו ומרצהו בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים, והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו' עכ"ל.

ומתבאר שעל ידי ההכנה, משיג את הקירבה להקב"ה הצריכה לדבקות בתפילה, שבהכינו עצמו לפני התפילה, הקב"ה מתקרב אליו.

ואם כן, מי שמתפלל בלא ההכנה הרי זה כצועק אל המלך והמלך כבר חלף הלך לו. וכמו שאין אפשרות לדבר עם המלך לפני שיכנס לפלטרין ויעמוד לפניו, שבלא זה רחוק הוא מהמלך ואין המלך שומעו, כך המתפלל בלא ההכנה הוא כמי שעומד וצועק מבחוץ, והיאך תִשְׁמַע צעקתו?

ומבואר מעתה למה קשה כל כך לכוין בתפילה בלא הכנה, דהמדבר עם חבירו מקרוב נקל לו להמשיך רצף דיבורו זמן רב, שהרי אין מפריעים בינו ובין חבירו, אבל המדבר עמו

מרחוק, וביניהם עוד הרבה אנשים מדברים, וכמה קולות עוברים וחותכים את קו-דיבורם, ודאי ששיחתם תהא קרעים קרעים. כן הניגש לתפילה בלא ההכנה מוקדמת הוי כעומד מרחוק, ובינו ובין הקב"ה עומדים כל עניני עולמו שלא סילקם לצדדים, והיאך יוכל להמשיך שיחתו וכונתו יותר ממידה מועטת מאד?

ומובן מעתה מה שחסידי הראשונים האריכו מאד בהכנה, שההכנה היא הכניסה לפנים, וכל מה שיכנס יותר ויותר בקירוב ולחדרים היותר פנימיים, כן תגדל ערך תפילתו עוד ועוד, "עכ"ל מו"ר הגרש"ד פינקוס זצ"ל ב"שערים בתפילה".

וכעת לדברים נוראים שכתב מרן המשגיח דמיר, רבי ירוחם (דעת תורה, באורים, שמות יד, י): "אנחנו, כשמתפללים ולא נענים, אנו תולים תיכף בנו ובמעשינו, כי לא ראויים אנחנו שתקבל תפלתנו. לנו דומה כי מחמת גודל אמונתנו אין אנו מתקלקלים כלום במה שתפלתנו לא מתקבלת, ותמהים אנחנו באמת על הדור המדבר, איך נתהפכו מהרה מגודל תפלתם עד כדי להרהר אחרי משה ח"ו? אבל באמת כי אדרבה, אצלנו זה בא מחוסר ידיעתנו מגודל סוד התפלה וחוזק פעולתה, כי אמנם ה' לא נתקבלה תפלתם"י אינו מובן כלל, והרבה הרבה ביאורים צריכים באמת כדי ליישב את ה'לא נתקבלה תפלתם'.

אצל מנשה מצינו (רו"ר ה, ו), 'אמר רבי לוי בר חינא, עשו לו מולה של נחושת והיו מסיקין האור מתחתיו, והיה צווח, 'צלם פלן, צלם פלן, שזבני', נכלומר, היה קורא לכל עבודה זרה שעבד אותם, שיצילהו]. כיון שראה שלא הועילוהו כלום, אמר, זכור הייתי שהיה אבא מקרא אותי (דברים ד, ל) 'בצר לך ומצאוך וגו' כי א-ל רחום ה' א-להיך'. אנא צווח ליה, אין עני - הא טב, ואין לא עני - הא כולה חדא היא, כל אפיא שוין' נפירוש, אני אקרא ואתפלל אל השם. עם יענני - טוב, ואדע כי השם הוא א-ל אמת. ואם לא יענני - הרי כולם אחד הם וכל הפנים (לא) שוים (חס ושלום)] וכו', הדא הוא דכתיב (דברי הימים ב לג, יג), 'וַיִּתְפַּלֵּל אֱלֹהֵינוּ וַיַּעֲתָר לֹא וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ'. עד כדי כך הוא ענין תקפה של תפלה, כי מוכרחים להענות! ובאם לאו, הרי יש חלילה לומר "כל אפיא שוין".

הוא אשר אמר הכתוב (דברים ד, ז), 'כי מי גוי גדול אשר לו א-להים קרובים אליו כה' א-ל להינו בכל קראנו אליו'. ובתרגום: 'קרב ליה לקבל צלותה בעדן עקתיה' נקרוב אליו לקבל תפילתו בשעת צער]. ובאבן עזרא שם: 'שיענהו תמיד בכל אשר יבקש ממנו'.

הוא סוד 'היחידות', קרוב בתכלית באין כל חוצץ ומפסיק, 'אני ה' בקרב הארץ', והוא סוד הכלל ישראל שהם דבקים בתכלית אליו יתברך, כנאמר (שם ד, ד) 'ואתם הדבקים בה' א-ל היכם חיים כולכם היום'.

וכבר כתב באורחות חיים להרא"ש ז"ל (אות כו), 'להאמין בהשגחתו הפרטית, ובזה תקיים היחוד השלם וכו', כי מי שאינו מאמין ב'אשר הוצאתיך מארץ מצרים', אף ב'אנכי ה' א-ל

י" הכוונה לדברי הרמב"ן (שמות שם) המובאים שם קודם: "לומר כי מתחילה צעקו אל ה' לתת בלב פרעה לשוב מאחריהם, וכאשר ראו שלא היה חוזר, אבל היה נוסע וקרב אליהם, אז אמרו 'לא נתקבלה תפלתנו', ונכנסה בלבם מחשבה רעה להרהר אחרי משה כאשר בתחילה".

להיך אינו מאמין' ואין זה יחוד שלם, כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים, וזה יסוד כל התורה כולה'.

ומסוד היחוד הוא ההכרח כי תתקבל התפלה. והוא הענין של סמיכת גאולה לתפלה, כדברי הירושלמי מובא ברש"י (ברכות דף ד ע"ב) וז"ל, 'מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה? לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך. יצא המלך ומצאו שהפליג. אף הוא הפליג. אלא יהיה האדם מקרב להקדוש ב"ה אליו ומרצה בתשבחות וקלוסין של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו'.

הוא סוד יציאת מצרים, והוא סוד הגאולה - 'הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו', יחיד ומיוחד, קרוב ודבוק באין כל-דהו מפסיק, ובקרבות כזאת איך אפשר שלא להתפלל? ואיך אפשר שלא יתקבלו התפלות?

ואנחנו אשר אי-קבלת תפלתנו אינה פועלת עלינו כלום, אין זה כלל מצד מעלתנו, מצד גודל אמונתנו, אלא אדרבה, זה בא מצד גודל חסרוננו, כי רחוקים אנו ח"ו מסוד היחוד השלם.

כי על כן מובן ודאי איך שדור המדבר, כשראו שלא נתקבלה תפלתם, נכנסה בלבם מחשבה רעה להרהר אחרי משה, כי הם ודאי באו בסוד 'היחידות', בהיחוד השלם אשר בו נסתגלו, ולא היו יכולים להשיג ולעמוד על הענין - על מה שלא נתקבלה תפלתם לפי דמיונם הם, בראותם שמצרים נוסע אחריהם, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם, וכבר ראו טעותם בזה, ואז אמרו ודאי 'השם ימלוך לעולם ועד', הוא סוד המלכות, והוא סוד היחוד השלם, סגולת ישראל על כל העמים", עד כאן לשון רבי ירוחם זצ"ל ממיר.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מידת הרחמנות על האדם

וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לַעֲמִיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו. וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־
עַמִּיתוֹ וְיִרְאֶת מֵאֱלֹקֶיךָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֶיכֶם (כה, יד; כה, יז)

א} שואלת הגמרא מדוע כפלה התורה בתחילה אל תונו איש את אחיו ולאחר שני פסוקים חזרה לומר ולא תונו איש את עמיתו? ב} זאת ועוד יש לשאול מדוע נאמר ולא תונו ויראת מאלוקיך וכו' במצוה זו יותר משאר מצוות הרי כל המצוות הם מאת השם יתברך ולא נאמר בהם ויראת?

אחד הדברים שאדם דש בעקביו

כאשר נתבונן אחד הדברים שאדם דש בעקביו ואינו נזהר מחוסר ידיעה על חומרת ענישת האדם על כך, הוא גרימת צער לזולת, ולא רק כאשר הדבר נעשה במזיד ובכוונה תחילה מתוך שאינו מתייחס לחומרת הדבר, אלא אפילו כאשר נעשה הצער בלי כוונה ואפילו באונס ואפילו כאשר כוונתו לטובה ולשם שמים ומתוך ההגיון נראה שהוא צודק בגרימת הצער ולזאת בני אדם אינם נזהרים בדבר, וכך הדבר בתוך ביתו בין בני הזוג והמשפחה שלא נזהרים מגרימת צער אחד לשני והכל נובע מתוך חוסר חומרת הדבר והעונש הנוראי שיש בדבר כאשר נלמד מפרשתנו ומאמרי חז"ל.

איסור התורה לצער אדם

והנה מבואר במסכת בבא מציעא דף נח ע"ב שנאמר פעמיים לא תונו הראשון באונאת ממון והשני לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר. וכו'. ומביאה הגמרא חמישה דוגמאות שמצער חברו באיזה דיבור כגון א: אם הוא בעל תשובה ואומר לו תזכור איך היית בעבר, ב: או בן גרים אומר לו תזכור שהורייך גויים, ג: או הגר בא ללמוד ואומר לו איך פה שאכל טרפות ילמד תורה, ד: או אדם שביקש ממנו תבואה ואומר לו לך לפלוני שהוא מוכר תבואה למרות שידוע שמעולם לא עסק בזה, ה: או אין לו כסף ולא רוצה לקנות ושואל על מחירו, כל הדוגמאות האלה גורם צער לחברו וזה אונאת דברים. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי גדול אונאת דברים מאונאת ממון, שזה נאמר בו ויראת מאלהיך וזה לא נאמר בו ויראת מאלהיך. ורבי אלעזר אומר זה בגופו וזה בממונו. רבי שמואל בר נחמני אמר זה ניתן להישבון, וזה לא ניתן להישבון. ובזה מובן מדוע התורה הוסיפה ויראת במצוה זו ללמדנו חומרתה. וכן אמרו שם כל השערים ננעלו דכתיב שתם השם תפילתי חוץ משערי אונאה ופרש"י חוץ משערי אונאה. הצועק על אונאת דברים אין השער ננעל בפניו. והובא בספר החינוך פרשת בהר מצוה שלח. וכך כתב בספר שערי תשובה

מידת הרחמנות על האדם

לרבינו יונה שער ג אות כד. וכך פסק הרמב"ם הלכות מכירה פרק יד הלכה יח גדולה הונית דברים מהונית ממון, שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון, וזה בממונו וזה בגופו, והרי הוא אומר בהונית דברים ויראת מאלהיך לפי שהדבר מסור ללב, הא למדת כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך, וכל הצועק מהונית דברים נענה מיד שנאמר כי אני ה'. **וכן נפסק בשו"ע חו"מ סימן רכח סעיף א** כשם שאונאה במקח וממכר, כך אונאה בדברים. וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון, זה בגופו וזה בממונו, והצועק על אונאת דברים נענה מיד.

אונאת אשתו חמור יותר

עוד הוסיפה הגמרא בדרף נט ע"א אמר רב לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה. **ונפסק בשו"ע חו"מ סימן רכח בסעיף ג** צריך לזהר ביותר באונאת אשתו, לפי שדמעתה מצוייה. הרי מבואר בפירוש עד כמה חובת האדם להיות זהיר שלא לגרום צער לחברו ועוד יותר באשתו ובני ביתו, כמו שמסופר על רב רחומי **במסכת כתובות דף ס"ב ע"ב** שהיה רגיל לשוב לביתו בערב יום הכיפורים, ופעם אחת נתאחר לבוא, וגרם צער לאשתו עד שיצאו דמעות מעיניה, ובאותו רגע נתעורר עליו קטרונג, ונח נפשיה.

חומר ענישת בועז בשביל שלא הזמין מנוח וציערו, וכן פנינה

הגמרא במסכת בבא בתרא דף צ"א ע"א מספרת אמר רבה בר רב הונא אמר רב מאה ועשרים משתאות עשה בועז לבניו שנאמר ויהי לו שלושים בנים ושלושים בנות שלח החוצה ושלושים בנות הביא לבניו מן החוץ שופטים י"ב ט' וכל אחת ואחת עשה שני משתאות אחד בבית אביו ואחד בבית חמיו וכולן לא זימן את מנוח, אמר פרידה עקרה אין לו בנים, פרש"י במאי פרע לי. **המהרש"א מבאר** שהסיבה שלא הזמין בועז את מנוח לא נבעה מכוונה רעה חלילה מקובל היה שהאורח היה מביא מתנה לחתונה ואת שווי המתנה היה המקבל חייב להחזיר לנותן כשהוא יערוך חתונה, בועז ידע שלא יוכל להחזיר למנוח מאה ועשרים מתנות כיוון שלמנוח אין ילדים וממילא הוא לא יעשה שום חתונה לכן לא רצה לקבל מתנות חנם ולא הזמין את מנוח לשמחותיו. **מספרת הגמרא** וכולן מתו בחייו כל שישים ילדי בועז מתו בחייו ייסורים נוראים כאלה לאבא לקבור את כל בניו בגלל מה מפני שלא הזמין אדם אחד לחתונות ילדיו דברים נוראים, כוונתו הטהורה של בועז לשם שמים שלא לקבל מתנת חנם וגם המרחק בין מקומות מגוריהם כל אלה לא הועילו לבועז הוא נאלץ לשלם מחיר כבד של קבורת כל שישים ילדיו מפני שלא הזמין את מנוח לשמחותיו ובכך גרם לו צער, כמה חמור הוא גרימת צער אפילו בלא דיבור ובלא מעשה. **וכך מבואר מבואר בדברי חז"ל בבבא בתרא דף טז ע"א** שפנינה לשם שמים נתכוונה, כדכתיב (שמואל א, א ו) 'וכעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעימה כי סגר ה' בעד רחמה'. היינו, פנינה ציערה את חנה כדי שתרים קולה בתפילה לקב"ה על שהיא עקרה, ובכל זאת נענשה, כדכתיב (שם ב ה) 'עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה'. שכל בן שהיה נולד לחנה, פנינה היתה קוברת שניים מבניה.

תשובת רשב"ג לרבי ישמעאל על מה נתבע

עוד כתוב במסכת שמחות פרק ח' הלכה ח, מספרים חז"ל שכאשר הוציאו את רבי ישמעאל ורשב"ג מעשרה הרוגי מלכות להריגה, היה רבי ישמעאל בוכה, ואמר לו רבן שמעון ברבי, בשתי פסיעות אתה נתון בחיקן של צדיקים ואתה בוכה, אמר לו וכי בוכה אני על שאנו נהרגין, בוכה אני על שאנו נהרגין כשופכי דמים וכמחללי שבתות, אמר לו שמא בסעודה היית יושב, או ישן היית, ובאתה אשה לשאול על נדתה ועל טומאתה ועל טהרתה, ואמר לה השמש שהיית ישן, והתורה אמרה אם ענה תענה אותו, ומה כתיב אחריו, וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב; שמות כ"ב כ"ב. הדברים נוראים למרות שגם הרב צריך לאכול ולישון ככל אדם בכל זאת למרות שקיבל את האשה וזכתה להיכנס ולדבר אישית עם מנהיג הדור בכל זאת משום שנאלצה להמתין מספר דקות נענש לימדנו רשב"ג אפילו גדול הדור עם כל זכויותיו ולמרות הצדק שבדבר יכול לשלם בחייו אף על צער קטן של אדם. וביאר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שבאמת למה פנינה נענשה הלא נתכוונה לשם שמים, וכן רבי רחומי ורבי ישמעאל על צער כל שהוא שלא בכוונה ואף עוסק בתורה, אלא שפגיעה בחבירו היא אש, וכמו שאדם יכניס את ידו לתוך אש אף שכוונתו לשם שמים ידו תשרף, כך הפוגע בחבירו, כוונה טובה אינה יכולה לשנות מאומה.

מי שגורם צער לזולת טורפין תפילתו וחובת עזרה בבית

כתב בדרשות לפרשת השבוע של הרב מיכל שטרן דרשה פד: בברכות ה א אמרו שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהן להתפלל ויצא ולא המתין לחבירו טורפין לו תפלתו בפניו, כי כל עוד שלא היה לו מידת הרחמנות להשאיר יהודי לבד בבית הכנסת אז לא שוה כל תפלתו. מכאן ניתן ללמוד לפעמים הלחץ בבית להכין הילדים ללכת לחדר ולבית ספר לא תמיד האשה מסוגלת לעמוד בלחץ, פסק הגאון רבי משה פיינשטיין שעדיף שישתתף בעשיית הפרוסות והכנת האוכל וליווי הילדים להסעה מאשר ירוץ לבית הכנסת, וזהו בגדר שטורפין את תפלתו בפניו, וכשעושה כן הוא בכלל עשיית צדקה לפני התפלה שמעלתו רם ונשגב כמו שאמר הכתוב ואני בצדק אחזה בפניך.

חובת ההולך מביתו לעדכן בני ביתו ומעשה שהיה

בדומה לכך מונח פרט נוסף באם הנך הולך מן הבית הודיע נא לבני ביתך שעה המשוערת שתחזור ולאן אתה הולך שהרי בני הבית יש להם לב דואג ורחום וחוסר הידיעה מצערת, ולכן באם הנך רואה שאתה מאחר צלצל אליהם ותודיע שתחזור מאוחר יותר. וכמוש"כ החזו"א באגרותיו שבכל פעם שהבעל יוצא מן הבית עליו לומר לאשתו לאן פניו מועדות ומתי ישוב לביתו ועליו לספר לה מה עשה ולשתף אותה אפילו בענינים הנראים לו פעוטים כדי לשמחה. ואכן כך היה מעשה נורא היה עם אברך מסויים שהיה צריך לחזור בלילה ונתאחר והאשה חשבה בודאי יגיע מאוחר והלכה לישון הבעל חזר בשעה ואשתו כבר ישנה ונכנס בשקט כדי לא להפריע לה והלך לישון באותו לילה החליט ללכת להתפלל וותיקין לכותל וקם לפנות בוקר ויצא מהבית בשקט לבל יעיר חלילה את אשתו, והנה כאשר התעוררה אשתו וראתה שבעלה לא בבית נבהלה בחושבה שלא חזר, ומיד צילצלה

מידת הרחמנות על האדם

להוריה והעירה אותם משנתם וסיפרה על המאורע והחליטו לצלצל לשני חתניהם לילך לחפשו וכמו כן צילצלו להורי הבעל שגר בבני ברק אולי נסע לשם, בקיצורו של דבר הוריו החליטו לקחת ספיישיל ולבוא מיד לירושלים לחפשו, והנה כאשר חזר מהכותל היה כבר שבע וחצי וראה בית מלא אנשים הוריה והוריו גיסיו, רק אז הבין בגלל שלא הודיע עד כמה עגמת נפש גרם הבעל בהחסיר דבר קטן להשאיר פתק שהלך לכותל.

טעם איסור הצער שזה מצער את השכינה

ואפשר לבאר טעם האיסור לצער אדם על פי המבואר במסכת חגיגה דף טו ע"ב אשכחיה רבה בר שילא לאליהו, אמר ליה מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא? אמר ליה קאמר שמעתא מפומייהו דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר. אמר ליה אמאי? משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר. אמר ליה אמאי? רבי מאיר רמון מצא, תוכו אכל, קליפתו זרק אמר ליה השתא קאמר מאיר בני אומר בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי, קלני מזרועי. אם כך הקדוש ברוך הוא מצטער על דמן של רשעים קל וחומר על דמן של צדיקים שנשפך ע"כ. הראת לדעת כי ההלכה הראשונה שאמר הקב"ה בשם ר"מ שיש צער לשכינה מכל צער שנעשה לאדם, וכיון שהמצער אדם מצער את השכינה לכן יש חומרא בדבר, ואפשר להוסיף שזה ההסבר שכתב בטעם האיסור ויראת מאלוקיך אני ה', שהמכוון בזה כי כל צער שעושה לחברו מצער את השכינה וחמור עונשו. שנאמר ישעיהו פרק סג פסוק ט בְּכָל-צָרָתָם [לא] לוֹ צָר וגו':

ביאור הסגולה אלקא דמאיר ענני

ואגב ראיתי דבר יפה שכתב בספר דף על הדף מסכת סנהדרין דף מז ע"א והרה"ג ר' יצחק אריה ארליך שליט"א אמר שזה הסגולה בעת צרה שאנו מבקשים "אלקא דמאיר" ענני, הכוונה בזה שכשיש לי צער אז השכינה מקוננת ואומרת קלני מראשי קלני מזרועי, "ענני", כדי שלא תצטרך לומר קלני מראשי קלני מזרועי, ואז שפיר זוכים שהקב"ה יקבל בקשתינו. ודו"ק ודפח"ח.

תפילתו של בורא עולם להגביר מידת הרחמנות

ואכן כך מסופר במסכת ברכות דף ז ע"א אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל? שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי, תפלתם לא נאמר אלא תפילתי, מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל. מאי מצלי? אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי, ויגולו רחמי על מדותי, ואתנהג עם בני במדת רחמים, ואכנס להם לפנים משורת הדין. תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריאל יה ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני, ברכני אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין, ונענע לי בראשו. וקמשמע לן שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך.

מצוות לא תאמץ לבבך

כתב רבינו יונה זצ"ל בשערי תשובה שער ג' אות ל"ו הוסיף בזה לאו מיוחד וז"ל לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך דברים טו ז הזהרנו להסיר מנפשנו מידת האכזריות ולנטוע בה נטעי נאמנים הם הרחמנים והחסדים הנאמנים וכמו שכתוב דברים כח ט והלכת בדרכיו.

שמירת השמיטה לעורר רחמי שמים

ואכן כתב הזוהר בפרשתנו על שמירת השמיטה שעל ידי זה שהוא מרחם על האביונים כמו שכתוב שמות (פרשת משפטים) פרק כג פסוק (יא) וְהִשְׁבִּיעַת תְּשֻׁמְטָנָה וְנִטְשֹׁתָהּ וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ וַיִּתְּרֵם תֹּאכֵל חֵית הַשָּׂדֶה פֶּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתֶךָ: על ידי זה מעורר רחמי שמים ומשפיע ברכה על כנסת ישראל.

בזכות מידת הרחמנות זכה לאריכות ימים

ומסופר הגמרא במסכת בבא בתרא דף יא ע"א על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופת צדקה פעם אחת באה לפניו אשה בשנת בצורת ואמרה לו רבי פרנסני אמר לה העבודה נשבע שאין בקופה של צדקה כלום, אמרה לו רבי אם איך אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים, עמד ופרנסה משלו לימים חלה ונטה למות אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות מיד קרעו לו גזר דינו תנא הוסיפו לו עשרים ושתיים שנים על שנותיו ע"כ. זו כוחה של מידת הרחמנות להוסיף חיים.

העני העומד בפתח הוא המפתח למידת הרחמים עבורך.

ואכן כתב הגאון רבי אליהו לופיאן זצ"ל בלב אליהו בראשית עמ' קיט אמרו חז"ל זוהר הקדוש בראשית דף כג כאשר הקב"ה רואה שמידת הדין מתוחה על האדם מפני עוונותיו שולח לביתו עני שירחם עליו ובזה זוכה שמרחמים עליו מן השמים מידה כנגד מידה וזה ונתן לך רחמים כלומר שיתן בלבך שתרחם על העני ועל ידי זה ורחמך שהקב"ה ירחם עליך בעבור זאת כי במידה שאדם מודד מודדין לו וזאת על אדם לזכור תמיד העני העומד בפתח ומבקש ממך עזרה הוא הצינור של השפע הבא ממידת הרחמים עבורך ועל ידי שתרחם עליו ירחמו גם עליך מן השמים.

עוד כתב הגאון רבי אליהו לופיאן זצ"ל הכריז פעם בימי הסליחות בזה"ל אנחנו אומרים בסוף הסליחות מכניסי רחמים הכניסו רחמינו לפני בעל הרחמים. ומי הם אלו המכניסי רחמים" התשובה היא אותו משולח שדפק על הדלת שלך אתמול בלילה מאוחר וסירבת לקבל אותו או אותו חבר שניגש אליך אתמול בבית המדרש על מנת שתסביר לו דבר המוקשה לו בהבנה ואתה אמרת לו שאין לך זמן אלו הם היו השליחים להיות מכניסי הרחמים של בקשותיך היום, ומה עשית להם גירשת אותם מעל פניך ועכשיו אתה עומד וצועק מכניסי רחמים הכניסו רחמינו לפני בעל הרחמים, כך ממש אנו צריכים לראות את

מידת הרחמנות על האדם

הנהגת ה' איתנו בכל הזדמנות של רחמים הבאה לידינו נחטוף אותה מיד כי היא שלוחה לנו מן השמים על מנת לדחות מעלינו מידת הדין.

בזכות רחמנות על גרושתו ירד גשם

מעשה המובא במדרש בראשית רבה לג ג בזמן בית שני בתקופת שלטון הרומאים לא ירדו גשמים ולא הועילה להם שום עצה לבטל הגזירה ציוה רבי תנחומא על הציבור שיתנהגו ברחמנות אלו עם אלו כדי שעל ידי כן הקב"ה ירחם עליהם, והנה נתקלו באדם שנהג לתת כסף לגרושתו ולכן חששו לו לזנות והם סברו שבמעשה בלתי צנוע זה טמונה קללת הדור, מיד נחפזו אל רבי תנחומא וסיפרו לו המעשה המכוער הזה, שלח רבי תנחומא להזמין את האיש לחקרו אודות מעשהו השיב האיש וסיפר כי אכן נכון הדבר אישה זו היא גרושתו והוא נתן לה כסף, אמר לו רבי תנחומא הלא אסור לך להתקרב לגרושתך, והשיב האיש הלוא שמעתי ממך שכל הציבור ינהג במידת הרחמים המשיך האיש וסיפר פגשתי את גרושתי וראיתי שהיא בצרה לא היה לה פרוטה בכיסה לקנות מאומה ואמרתי בלבי אף על פי שהיא גרמה לי צער גדול עד שלא יכולתי לסבול אותה יותר ונאלצתי לגרשה מכל מקום כאשר ראיתי אותה בצערה וביזיונה הוצאתי מכיסי מעות על מנת שתוכל לקנות מעט לחם בכדי להרגיע את רעבונה, כששמע רבי תנחומא את דבריו הרים ידיו לאבינו שבשמים ואמר ראה נא איזה בנים יש לך מיד באותה שעה החלו לרדת גשמים ובאה ישועה לעולם.

כיצד ניצל ממות בשואה רבי חיים קריזווירט.

סיפר הגאון רבי חיים קריזווירט זצ"ל בתקופה שלמדתי בישיבה היה שם בחור עוור ומחוסר כל והוא נאלץ לישון על הריצפה הדבר חרה לי מאוד ריחמתי עליו ונתתי לו את מטתי לישן בה ואני ישנתי על הריצפה, לאחר תקופה הגיעו הנאצים ימ"ש לישיבה והעלו אחד אחד להוציא אותנו להורג בירייה, כאשר הגיע תורי גזר עלי השופט של הנאצים גזר דין מות ידעתי כי נותרו לי לחיות בערך עוד כשתי דקות, מיד פרצתי בבכי והעזתי לפנות לבורא עולם עם הבקשה הבאה זכור לי זכות זו שעשיתי עם הבחור העוור כאשר נתתי לו את מטתי והלכתי אני לישון על הריצפה, לפתע פונה אלי השוטר אשר נצטווה לחסלנו ואומר לי אתה אדם כל כך נאה חבל עליך תברח ואני אעשה עצמי כאילו אני יורה עליך אך מחטיא את המטרה, וכך הוי רבי חיים קריזווירט זצ"ל ברח וניצל, כשסיפר זאת רבי חיים זצ"ל הוסיף כל התורה שלמדתי בחיי כל כולה היא בזכות אותו מעשה חסד ורחמים שעשיתי עם הבחור העוור, צא וראה כוחה ושכרה של מידת הרחמים.

דברי האמרי אמת למשכיר שלא שלמו לו שכירות

מובא בספר בני חיל מעשה שאירע בעיר לודז' שבפולין חסיד אחד השכיר את דירתו ולשוכר לא היה לו מהיכן לשלם את דמי השכירות עד שהמשכיר איים עליו להוציאו מן הדירה, הסיפור עורר רעש בעיר וכולם סחו בו, כאשר הגיע חג השבועות החסיד נסע אל האמרי אמת מגור זצ"ל לוורשא, בעת שנכנס החסיד להקביל את פני רבו פנה אליו האמרי

מידת הרחמנות על האדם

אמת זצ"ל וגער בו בצורה נמרצת כך לא מתנהגים לאדם ששכר דירה ולפתע איתרע מזליה ואין לו מהיכן לשלם, שאל החסיד את רבו האמרי אמת זצ"ל רבי אינני מבין וכי אם יש בעיר אדם נזקק אני לבדי צריך לדאוג ולשאת בכל ההוצאות עבורו הלוא לודו' היא עיר מלאה בחסידים ואנשי מעשה יעשו הם מגבית בין כולם עבור השוכר וגם אני כמובן אשתתף ואתן את חלקי אבל מדוע עלי לשאת לבדי בכל הנזק ולהפסיד מידי חודש בחודשו את דמי השכירות, ענה לו האמרי אמת זצ"ל אם הקב"ה גילגל את הענין ושלח את השוכר לשכור את הדירה ממך אזי זוהי המצוה שלך ואין לאחרים חלק איתך, ככל הנראה הבורא יתברך מחפש את מידת הרחמים שלך כיון שלפעמים מידת הדין מתוחה על אדם מסויים והקב"ה מתוך רחמנותו האין סופית שולח לו הזדמנות לרחם על זולתו על מנת שעל ידי זה יוכלו לרחם גם עליו על פי הכלל הידוע המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים.

הרחקת עמון בגלל חוסר רחמנות

בגנות מידת האכזריות כתב רבי ירוחם זצ"ל בספרו דעת תורה פ' כי תצא דבר מבהיל הסיבה שהקב"ה הרחיק מכל וכל את בני עמון ומואב שלא יבואו בקהל ה' כלשון הפסוק דברים כג ד גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים.

עדות האור החיים על אכזריות מבצעי הרצח

ומפני גנות מידת האכזריות השם יתברך עושה נס עם אדם שנאלץ לנהוג באכזריות על פי התורה, וכתב באור החיים דברים (פרשת ראה) פרק יג פסוק (יח) ונתן לך רחמים ורחמך. כוונת מאמר זה כאן לפי שצוה על עיר הנדחת שיהרגו כל העיר לפי חרב ואפילו בהמתם מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב האדם, כמו שספרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר, והבחינה עצמה תהיה נשרשת ברוצחי עיר הנדחת לזה אמר להם הבטחה שיתן להם ה' רחמים הגם שהטבע יוליד בהם האכזריות מקור הרחמים ישפיע בהם כח הרחמים מחדש לבטל כח האכזריות שנולד בהם מכח המעשה. ואומרו ורחמך העיר בזה שכל זמן שהאדם הוא בגדר טבע אכזרי כמו כן יתנהג ה' עמו שאין ה' מרחם אלא לרחמן:

מוסר השכל

עלה בידנו ללמוד מפרשתנו וממאמרי חז"ל עד כמה חייב האדם להיות נזהר מלצער את חברו ועוד יותר צריך משנה זהירות תוך ביתו בינו לבין אשתו שדמעתה מצויה ולבני משפחתו מפני שמרוב ששודים בבית אחד כל הזמן יותר מצוי שבני אדם אינם נותנים דעת להיות זהירים בכך, ולזאת כל אחד צריך להרגיל עצמו לתת דעתו מפני חומרת העונש על גרימת צער בין בכוונה ובין שלא בכוונה ואפילו לטובה או למצוה ולשם שמים ובאונס על הכל יבוא בחשבון שמלבד שמצער את הזולת מצער את השכינה, כמו שסיפרנו על הרב רחומי, ועל בועז ועל רבי ישמעאל כה"ג אשר נענשו בחומרא למרות כל הטעדיקי שיש למעשיהם וק"ו לכל אדם, ובפרט בימי הספירה שמתו כ"ד אלף תלמידי ר"ע על שלא נהגו

מידת הרחמנות על האדם

כבוד נראה לבאר בגלל שאחד לא כיבד את חברו הדבר היסב לו צער ועגמת נפש לחברו וכשיש צער לחברו בגללו הרי מעורר קטרוג בשמים עליו ולכן נענשו, ולזאת פעם סיפרנו על הגאון הגדול מהר"י בכר בעל הדברי אמת היה מוכן לוותר אפילו על חצי עולם הבא בשביל למחול על פגיעה קטנה בחברו אפילו שנעשה בצדק, וק"ו לאדם שפוגע בחברו פגיעה קשה, ולזאת המזהיר והנזהר ירבה שלומו כנהר כי שומר פיו ולשונו שומר מצוות נפשו, וכאשר נזכה להתגבר על מידותינו ונתקן את מעשינו ונעורר את רחמנו נזכה שגם השם יתברך ינהג איתנו בחסד וברחמים בפרט ובכלל ויאמר די לצרותינו ויחיש את גאולתנו בחסד וברחמים מרובים בקרוב ולבניין ביהמ"ק ב"ב אכ"ר.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין עיקר נתינת התורה

וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי לֵאמֹר. דִּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבַּת לַה' (כה, א-ב)

ענין שמיטה אצל הר סיני

ופי' רש"י "בהר סיני - מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא
מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן
ודקדוקיהן מסיני, כך שנויה בתורת כהנים. ונראה לי שכך פירושה לפי שלא מצינו שמיטת
קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו
מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן
ודקדוקיהן, וחזרו ונשנו בערבות מואב", עכ"ל.

מהו הקשר בין מצות שמיטה להר סיני

והק' הכתב סופר על דברי רש"י, "הקושיה ידועה הא בוודאי כל התורה נאמרה בהר סיני
ולמה פרט כאן בהר סיני?"

ותי' וז"ל, "נראה כי מצוה נראה כי מצוה זו שורש ויסוד כל המצות, וכותב פה שנאמרה
בסיני ובכללה כל המצות. וצריך להבין זו שורש ויסוד כל המצות וכותב פה שנאמרה בסיני
ובכללה כל המצות וצריך להבין איך היא שורש האמונה ויסוד המצות איך היא שורש
האמונה ויסוד המצות?"

ונ"ל דבטעם שמיטה כתב הרמב"ם במורה שלו (ח"ג פרק ל"ט) כדי שתשבות הארץ ולא
יחלש כחה לגמרי ודחו טעם זה, כי הלא דרך הארץ לא כן הוא, אלא שזורע שנה ומוביר
שנה וכו', והתורה ציוותה לעבוד שש שנים זה אחר זה, וע"כ טעם זה ליתא, כי זהו הפירוש
מה שאמרה ושביתה הארץ שבת לה', שלא ישבות לטובת הארץ כמ"ש הרמב"ם רק לשם
ה', כנ"ל. והנה המפרשים כתבו טעם אחר לשמיטה להורות לנו כי לה' הארץ, ואל ידמה
האדם כי בכחו ועוצם ידו הגדיל בארץ, לכן ציוה ה' נגד הטבע כי שש שנים בזה אחר זה
יזרעו ויקצרו, ובשנה השביעית תשמטנה, ומה שצמח בשנה השישית יהיה די גם לשביעית
ולפעמים לשלש השנים, אף שהוכחשה הארץ שש שנים רצופים, ומזה נראה השגחת ה'
שעיני ה' דורש אותה תמיד וכו', ויבטח אדם תמיד בה' ואל יאמר מה נאכל מחר. והנה
האמונה והבטחון הוא יסוד מוסד לכל התורה, כי ע"י שמירת השבת מבטל ממלאכתו
ומהיכן יהיה לו לאכול, וגם ע"י איסור רבית ממונו מונח ואינו מרוויח בו, וגם איך ישב
האדם לעסוק בתורה אם אין לו מה לאכול ולפרנס עצמו, ורק הבטחון בה' הוא לו למגן
תמיד שלא יפסיד מכח המצוה, והוא ית"ש אמר ויעשה ויושיעו. ואין לך דבר הנראה לעינים
מופת חותך על כל זה משנת השמיטה כמ"ש לעיל, ולכן כתיב בהר סיני כי מצוה זו, שורש

ויסוד לקיום כל המצות ולימוד התורה וק"ל, עכ"ל. דברים נוראים!! הרי, מצות מצות שמיטה הוא לקבוע בלבו של כל אחד ואחד מדת האמונה ובטחון, והוא יסוד ושורש של כל המצוות.

עיקר נתינת התורה

וידועים דברי הגר"א במשלי (כב,יט) וז"ל, "ועיקר נתינתו התורה לישראל הוא כדי שישומו בטחונם בה' כמ"ש וישומו באלהים כסלם וגו', והוא לפי שעיקר הכל הוא הבטחון השלם, והוא כלל כל המצוות וכו'", עכ"ל. וכעין זה מובא מהגר"א (אבן שלמה פ"ג) וז"ל, "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי שלבו טוב במדת הבטחון אף על פי שעובר על עברות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחסר בטחון שעז"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם", עכ"ל. ועוד כתב הגר"א (חבקוק ד, ב) "שמדת הבטחון הוא כלל לכל המדות". וכבר האריך בזה רבינו בחיי (פתיחה לפרשת בא) שמילת "אשרי" אינו לשון יחיד אלא לשון רבים וכתב וז"ל: "ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך", כי במדת הבטחון נכללות כמה מעלות טובות וכמה מדות עצומות מאושרות, עכ"ל.

בא חבקוק ועמידן על אחת - "אמונה"

ומקור לכל זה הוא דברי הגמ' במס' מכות (סוף מכות): "דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם ... בא דוד והעמידן על אחת עשרה וכו', בא ישעיהו והעמידן על שש וכו', בא מיכה והעמידן על שלש וכו', בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה", ע"כ.

ופי' המהרש"א (שם) לבאר דברי הגמ' וז"ל, "ואמר שבא חבקוק וכו' שנאמר וצדיק באמונתו יחיה - שהוא האחד היותר כולל לכל בר ישראל בכל עת והיא האמונה שהיא אנכי מעשיין ולא יהיה לך מלאוין ששמענום מפי הגבורה כמ"ש לעיל ר"ל מפי הגבורה שהוא אחד ומצותיו א' ולא יקבלו המצות רבוי מצדו ית' ב"ה וע"ז רמז דוד בתמני אפי שאמר כל מצותיך אמונה וגו' ר"ל שכל המצות נכללים במצוה הראשונה שהיא אמונה ששמענו מפי הגבורה וכמו שהעמידה חבקוק שנאמר וצדיק באמונתו יחיה וגו'", עכ"ל. הרי כוונת דברי הגמ', שהכלל של כל התורה כולה הוא אמונה בהשי"ת, וכל המצות נכלל בכלל מצות האמונה בה'.

וביאר המהרש"א שמצות האמונה הוא כנגד "לבו" של אדם. שהוא מקור החיות של כל אדם, שכל האברים תלויים בחיות של הלב. "צדיק באמונת יחיה", החיות תלוי בלב, ולבו של יהודי הוא האמונה בהשי"ת.

המקיים מצות האמונה כאילו מקיים כל התורה כולה

ופי' הריטב"א (שם) ז"ל, "בא חבקוק והעמידן על אחת. שהמקיים אותה מקיים כל התורה, והיא האמונה בשם כראוי בקבלת אלהותו ויחודו ועול מלכותו כדרך שנצטוינו בפרשת

קריאת שמע שכוללת כל התורה, והיינו דכתיב וצדיק באמונתו יחיה כדרך שנאמר בכל המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", עכ"ל. וכן כתב רבינו בחיי (כד הקמח ענין בטחון) וז"ל, "מאחר שאתה מתחבר באמונה נמצא שאין אתה מתבטל מן המעשה הטוב אפי' שעה אחת שהרי אתה מקיים מצות האמונה שאתה כולל בה כל התורה כולה. וכמו שדרשו ז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב, ד): וצדיק באמונתו יחיה", עכ"ל. [נוע"ע במש"כ הבעל הטורים על הקרא "תמים תהיה" שהוא מקור למצות אמונה ובטחון וז"ל, "תי"ו גדולה - שאם תלך בתמימות, כאילו קיימת מאל"ף ועד תי"ו", עכ"ל].

ומובן היטב מדוע מצות אמונה בה' נחשב כאילו מקיים כל התורה כולה, שזהו הכלל של כל התורה כולה, כנ"ל, וזהו המקור של כל המצות, כמו שהלב הוא מקור החיות של כל האברים של כל הגוף.

נחיצת מדת הבטחון

ויש לבאר קצת גדול הענין ונחיצת מדת הבטחון עפ"י מה שיסד המשך חכמה על הפסוק "ובו תדבק", שלמד מקרא מצות "בטחון", וביאר שמדת הבטחון הוא דביקות בה', ונעתיק בכאן מקצת מתוך אריכות דבריו הק' (דברים י, כ): "אמנם לדעתי היא מצוה פרטית כוללת כל אנשי האומה, כל אחד לפי ערכו, וזה מה שלא מצאנו בתורה רק רמזים עליה. וזהו ענין הבטחון, שהפליג ירמיהו וקלל (ירמיה יז, ה): "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו". ודוד בכל תהלותיו אחז בה (תהלים כו, א) "בה' בטחתי לא אמעד", (שם קטו, ט) "ישראל בטח בה'". וישעיהו אמר (כו, ד) "בטחו בה' עדי עד". והענין, כי יש בטחון מוסרי, כבטחון העם בהמלך כי הוא ידאג למחסורם. ויש בטחון טבעי, כמו האשה תבטח בבעלה כי הוא ידאג בעד מחסורה. ויש בטחון יותר חזק, כבטחון הבן באביו המלך, כי ידאג בעדו כמו שדואג עבור עניני עצמו ויזמין לו כל מחסורו. כל אלה הענינים נקבצו אצל השי"ת "הוא מלכנו, הוא אבינו", אם כן "הוא יושיענו" (ע"פ ישעיהו לג, כב). ומסיבת האמונה כי השם דבוק לנבראיו להכין להם טרפם וצרכם, ולהגן עליהם מהמדות והחוללי, והעדר הענינים הנדרשים, ומרגיש עליהם יותר ממה שמרגיש האדם, וכביכול (ישעיה סג, ט): "בכל צרתם לו צר". והוא בעל היכולת האחד האמיתי הנצחי, ויודע כל מקריו ומצפוניו ועלילות בני אדם, אם כן הוא חושש לטובתם, יותר מהם על עצמם. אם כן הלא יהיה האדם יושב בטח ושלו ושקט, ולא יעשה הסיבות המוכרחות רק למה שהטילה על הנבראים גזירת הבורא יתברך, כמו שדבר בארוכה החסיד בשער הבטחון. וזה הענין נקרא "ובו תדבק", שכיון שיצייר האדם שהוא דבוק להשגחה העליונה מהשי"ת, ומרגיש השי"ת בעניניו יותר ממה שמרגיש האדם בעצמו, וכמו שדרשו על (שמות ג, ז): "כי ידעתי את מכאוביו", ובאגדת בראשית על "מה אקוב" וכו'. אז האדם בטוח ונח, ואינו דואג מאומה לעניניו, כי מה יועיל יכולתו נגד יכולת הבורא הדבוק עמו, ומרגיש בהעדריו כביכול. וזה נקרא דביקות, והיא מצוה כוללת בבחינות שונות לכל אנשי האומה בלא הבדל", עכ"ל.

ועי' במה שהאריך המהר"ל (מכות שם) וז"ל, "ואמר בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה וגו', ביאור זה כי ע"י אמונה יש לאדם דביקות בו יתברך, כי אין עצם האמונה רק הדביקות בו יתברך שהוא מאמין בו ומתדבק בו יתברך באמונתו ואין דבר זה

ענין חלקי. כי כל הדברים אשר אמרנו למעלה ע"י אחד מהם יש לאדם דביקות בו יתברך במה, והאמונה היא עצם הדביקות ולא נחשב זה דביקות במה, ולכך העמידן על אחת היא האמונה ובמקום אחר (נתיב האמונה פ"ב) פרשנו עוד. והבן הדברים האלו אשר אמרנו כי אין לבאר יותר מזה, אך כאשר תעמיק כל הדברים מבוארים, נמשכים מן החכמה ומגיעין עד הבינה ואל הדעת, ובדרך זה נמשכים אל יסוד ואמת ואמונה והבן זה, "עכ"ל.

שלימות האמיתי הוא רק בדביקות בהשי"ת

וע"ע מש"כ בענין דביקות בה' ית' במסילת ישרים (פרק א') וז"ל, "וכשתסתכל בדבר תראה כי השלמות האמיתי הוא רק הדביקות בו יתברך, והוא מה שהיה דוד המלך אומר (תהלים עג, כח): "ואני קרבת אלקים לי טוב". ואומר (שם כז, ד): "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי וגו'", כי רק זה הוא הטוב. וכל זולת זה שיחשבוהו בני האדם לטוב, אינו אלא הבל ושוא נתעה. אמנם לכשיזכה האדם לטובה הזאת, ראוי שיעמול ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, והיינו שישתדל לידבק בו יתברך בכח מעשים שתולדתם זה הענין והם הם המצות, "עכ"ל. ומבואר מדבריו הק' ששלימות אמיתי הוא רק ע"י הדביקות, וכ"כ בעוד כמה ספרים הק'. ולפי"ד מובן שפיר דברי הגר"א הנ"ל, שעיקר נתינת התורה היה כדי ששימו בטחונם בה', דהא רק ע"י בטחון אמיתי שייך להגיע לאותו שלימות האמיתי, [וע"ע בדברי המהר"ל סוף מכות].

וכל זה מפורש בדברי המאירי במכות (שם) ז"ל, "כל המצות פונות אל תכלית אחת והוא התכלית שראוי לכל משכיל להדריך עליו כל פעולותיו, והוא הכונה לעבודת השם, והוא שאמרו (אבות פ"ב, משנה י"ב): וכל מעשיך יהיו לשם שמים. והוא שדרשו בכאן על כלל המצות בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, "עכ"ל.

ונראה בביאור הענין, דמי שהוא בעל בטחון אמיתי, הרי הוא ממילא מגיע להך דרגה של דביקות בהקב"ה, כי בעל בטחון אמיתי אינו אלא מי שדבוק בהקב"ה באמת ובתם לבב. ועי"ז ממילא נעשה עובד ה' באמת, כי כל חפצו הוא לעשות רק רצון ה', וכי הוא דבוק רק ברצון ה' ית'. ובכן, כל ימי חייו - בכל עת וכל רגע - הקב"ה לנגד עיניו, ועי"ז נתעלה מעלה מעלה עד שמגיע למדרגת הכתוב (תהלים טז, ח): "שויתי ה' לנגדי תמיד", שהוא מעלת הצדיקים כמוש"כ הרמ"א בפתיחתו לשולחן ערוך, ודו"ק.

לתגובות: adebstein@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

מבט של אמת

וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר (כה, א)
'בהר סיני'.

התורה, ניתנה - על 'הר'. גבוה.

ואולי מותר לנו לשאול - מדוע.

הלא אין אפילו 'משהו' - בלא סיבה. אז מה הענין ב'הר' דוקא. למה לא במישור. בעמק.
מה יש ב'הר'.

[השאלה - היא על דרך ה'דרוש'. כמובן. כך גם התשובה].

יתכן לבאר.

יש 'מקצוע', או 'תחביב', שנקרא - 'מטפסי הרים'.

לטפס על הר, זה קשה. מאוד קשה.

אבל בכל זאת - הם עושים את זה. ובהתלהבות רבה.

- ולמה?

מכל מיני סיבות. חלקן הגדול קשור ל'קנאה תאוה וכבוד', המוציאים את האדם מן העולם
שלו, וגורמים לו להזיע ולקפוא, להסתכן - בחייו ממש, ולעמול מאוד קשה - עבור טיפת
'כבוד' מפוקפק.

- מוכר?

- בוודאי.

וכבר אמר פעם אדם חכם: כמה בזיונות מוכן אדם לסבול - עבור טיפת כבוד.

ולא רק בזיונות. גם הרשימה דלעיל. וגם עוד הרבה.

אבל - לטיפוס על הרים, יש עוד סיבות.

אחת מהן, היא - שכשאתה רואה את הכל 'מלמעלה', אז אתה רואה הרבה יותר. וכמה
שאתה גבוה יותר - אתה רואה עוד יותר.

אתה גם רואה 'הקשרים'. כשהיית על הקרקע, ראית - כביש. למה הוא כאן? אתה לא
יודע.

וכשאתה מביט מגבוה, אתה מבין. הכביש מוביל את הנוסעים לעיר פלונית. אתה רואה
את ה'יעד'. הכל נהיה מובן יותר.

מה'מישור', קשה לראות הרבה. וככל שאתה יורד יותר - אתה רואה פחות.

אז יש ל'הר' (לפחות) שתי 'תכונות':

א. קשה לטפס.

ב. רואים מציאויות חדשות. וגם רואים - ראייה 'כוללת' הרבה יותר.

העמק, הוא 'קל'. האדם 'מתדרדר' אליו בלא טיפת מאמץ. למקום ש'לא רואים', אפשר 'ליפול' בקלות רבה.

התורה הקדושה, היא ה'מבט' הנכון - למציאות כולה. מבט 'מלמעלה'. מבט - שרואה את 'הכל'. כל מה שצריך לראות.

וקשה 'לטפס' ל'גובה' הזה. לפעמים אפילו מאוד קשה.

אבל אלו הם חיינו. כשאתה 'חי' עם השי"ת - זה 'מבט' אחר לגמרי. מבט של 'הר' גבוה. הכי גבוה שיש. הכי 'רואה' שיש.

*

אדון הארץ האמיתי

ומאותו 'הר', אפשר לראות - את ה'ארץ'.

מי שהוא 'בתוך' הארץ, הוא לא מבין. מדוע יש להשבית את הארץ. למה לא לזרוע, לקצור, ולמכור - ולהרוויח כסף.

והוא בכל זאת מנסה להבין: האם זה בגלל שהקרקע זקוקה 'למנוחה'? אולי אם היא לא תנוח - היא לא תגדל את התבואה של השנים הבאות כמו שצריך. יהיה לה קשה מאוד. והוא 'מקשה':

אפשר 'לעזור לה' באופן אחר. 'להאכיל' אותה ב'זבל' משובח. להתייעץ עם אגרונום מומחה - שיתן דרך פעולה מניבה. [הדברים נשמעו ב'חוץ'. מגוחכים בדיוק כפי שזה נשמע כאן.]

ובכל זאת - מדוע.

וקודם שננסה לענות - נשאל:

- של מי הארץ?

נדייק - ארץ ישראל. ארץ הקודש.

לכאורה - זו ארצו של העם היהודי.

- לכאורה.

הלא ה' - נתנה לנו. והיא - 'שלנו'!

ככה 'סוברים' היום. שם, ב'חוץ'.

ובדרך כלל זה בלי ה'הקדמה' של 'ה' נתנה לנו. ואפילו - עם ההקדמה הזו.

לפני שנים, היתה - ממלכת 'אשור'. היא זו ש'זכתה' בכבוד המפוקפק, להיות ה'על ידי חייב' - לגלגל את אחד האסונות הגדולים שהתרחשו מאז ומעולם: גלות עם ישראל (עי' בכ"ז במלכים ב פי"ז).

מלך אשור, 'בלבל' את העמים. את עם ישראל, הוא הגלה מארץ הקודש. ואת הגויים - 'מבבל, ומכותה, ומעוא, ומחמת וספרוים' - הוא הביא לכאן.

גויים אלו התישבו בארץ ישראל, והחלו 'לחיות' - כפי שחיו בחוצה לארץ.

הם לא ידעו, שכאן - זה לא 'הולך' ככה. בארץ ישראל - הכל עובד אחרת.

'וַיְהִי בְּתַחֲלֵת שְׁבָתָם שָׁם, לֹא יָרְאוּ אֶת ה' . וַיִּשְׁלַח ה' בָּהֶם אֶת הָאֲרִיֹּת, וַיַּהֲרֹגִים בָּהֶם'. אריות. טורפים. הורגים.

ומדוע?

כי 'לא יראו את ה'.

ומה היה בחוצה לארץ? שם הם כן יראו את ה'?

- כנראה שלא.

אבל כאן - זה משהו אחר.

'וַיֹּאמְרוּ לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר לֵאמֹר הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלִיתָ וַתּוֹשֶׁב בְּעָרֵי שְׁמֶרֶן לֹא יָדְעוּ אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח בָּם אֶת הָאֲרִיֹּת וַהֲנֵם מִמֵּיתִים אוֹתָם כֹּאֲשֶׁר אֵינָם יָדְעִים אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ'.

זו הבעיה. כאן - יש את 'אלקי הארץ'. יש מנהיג - לארץ ישראל. מנהיג מיוחד. באופן פרטי ממש.

ובארצו שלו, יש 'משפט' - שלו. אין אפשרות להתנהג כמו בארצות העמים. כאן - הוא שולח אריות. ונמרים. ומרצחים. וגרזנים. כאן, צריך ללמוד - את 'משפט אלקי הארץ'. את ההתנהגות הנכונה - בטרקלין של מלך. בארמון שלו. בבית - שלו.

- בארץ - שלו.

כן. ארץ ישראל, היא - שלו.

היא לא של האמריקאים, וגם לא של האיחוד האירופי. וגם - לא של הפלשתינים. באמת לא.

והיא גם לא 'שלנו'! ממש לא.

- 'כי לי הארץ'. 'לי'. לה'.

ומה אנחנו?

- 'גרים ותושבים אתם עימדי'.

אנחנו - בני היכלו של המלך. בני מלכותו.

- כשאנחנו ראויים לכך. כשאנחנו - 'מתאימים' למלכותו. כשאנחנו, מקבלים אותה עלינו. מודעים לה. מתייחסים אליה. מכילים אותה בקרבנו.
אז - אנחנו בתכלית המעלה. בני המלך. בניו - של מלך מלכי המלכים.
כשה'ושכנתי בתוכם', אינו משהו 'ערטילאי' אצלנו; כשאנחנו מבינים שזה משהו ממשי, ושזה התאחדות איתו יתברך - אזי ה'מלכות', היא בקרבנו. חלק מאיתנו. ממש.
ואז - אנחנו כאן 'בני בית'.

*

לעלות להר

וכדי להבין את זה (מדין 'טעמי' המצוות, שיהיה 'טעם'. ה'סיבה' - גבוהה מאיתנו), יש לנו ציווי:
'שבת לה'.

שש שנים - תזרע. את הארץ של ה' יתברך.

ובשנה השביעית - תשבית אותה.

ככה זה. הארץ - שלי. לא שלכם. לא של 'מנהל מקרקעי ישראל', וגם לא של 'משרד השיכון'.

אפילו לא של בג"ץ. את זה קצת יותר קשה להבין, אבל בסוף מצליחים.

'הם', אוהבים לומר, וזה גם נכתב ב'מגילה' שלהם, שארץ ישראל - היא 'מולדתם העתיקה' של העם היהודי.

- וזה לא נכון. ממש לא!

ארץ ישראל, היא מולדתם - של הכנעני. והפריזי. והיבוסי. ועוד כמה.

[מקסימום - של 'זרעו שם שם' (רש"י בראשית יב, ו). היינו - כל זרעו. לא רק אנחנו. ויש סתירות בזה, עי' רש"י במדבר יג, כג. וע"ע רא"ם בראשית א, א.]

ומי שאינו מאמין ב'נטלה מהם ונתנה לנו', אז הוא מה'לסטים אתם' (עי' רש"י בראשית א, א). שודדים. ממש.

וגם ה'נתנה לנו', הוא לא לגמרי. הארץ - נותרה שלו יתברך. הוא רק 'מושיב' אותנו בה. וכשעברנו על רצונו - היא 'הקיאדה' אותנו. אם היא היתה שלנו, זו לא היתה 'הקאדה'. זה היה יכול להיות מוגדר - עונש.

וכשאנחנו שומרים שמיטה, אז אנחנו - עולים ל'הר'.

- מסתכלים 'מלמעלה'.

מבט רחב ועמוק. מבט ש'מתבונן'. שלא רק 'יודע', אלא גם 'חווה' - ש'לי הארץ'.

*

להאכיל את השונא

ה'ארץ', וה'נפש הבהמית' שלנו - 'מקבילים'.

הם מ'אותה משפחה'. אותם 'תכונות'. אפשר ללמוד ולהעתיק - מכאן, לשם.
אז כדי להתבונן היטב בנפש שלנו, ובמה שהיא זקוקה, וב'תיקון' שלה - צריך לעלות ל'הר'.

אותה 'נפש', לפעמים 'נמשכת' - למקומות שלא היינו רוצים. ה'מושך', הוא לא אחר מאשר - ה'יצר'.

שלמה המלך מלמד אותנו:

אם רעב שונאך - האכילהו לחם (משלי כה, כא).

ננסה להמחיש:

ל'ראובן', יש - שונא. שונא אמיתי. בכל נימי נפשו. אדם רע כזה.

והשונא הזה, רוצה שראובן יסבול. שיבוא עליו כל דבר רע. גולת הכותרת מבחינתו - שראובן ימות. בעת האחרונה הכרנו וחווינו כמה וכמה שונאים כאלו.

כל 'חיסרון' של ראובן - הוא ה'מילוי' של השונא. כל מה ש'אין' אצל ראובן - הוא ה'יש' הגדול ביותר של השונא.

ככה זה שונא אמיתי. אולי אנחנו פחות מכירים את זה, אולי לא רוצים להכיר. הכי נוח לנו 'לזרוק' את זה על ה'ערבים'. הם באמת - שונאים. לגמרי. רוצים בחסרוננו, רוצים במותנו. רוצים לראות דם יהודי ניגר. זו כל שאיפתם.

[אולי - ברוח ה'שפה' הרווחת כיום - לא 'כל הערבים' רוצים במותנו. יש כאלו שלא. אולי. אבל אלו שכן - אוהבים דם יהודי. זו תכלית העונג שלהם. לא מדינה, לא 'טריטוריה', גם לא 'זכויות'. שיהיה ברור לנו. זו שנאה תהומית, שורשית. ויסודתה - בעמלק. כך יש שרצו להוכיח].

אבל זה לא הנושא.

השונא הנ"ל. של 'ראובן'.

ונגיד, שביום בהיר אחד, ראובן 'השתגע'. הוא החליט - להעניק, לאותו שונא קרימינלי - ארוחות חינם.

הוא פותח 'בית תמחוי' מפואר, ומצוייד היטב, במיוחד - לשונא ה'יקר'.

למה הוא עושה את זה - ננסה לחשוב בהמשך. אבל כעת - לתגובתו של השונא.

אז ככה: אם יש ב'קומפיוטר' של ה'שונא' הזה טיפת 'טוב', יתכן שהוא יחשוב לעצמו - הנה, ראובן רוצה בטובתי. הוא אוהב אותי. אולי זה יגרום לו לשנות את ה'תוכנה'. לשנוא קצת פחות.

אבל אם אין בו טוב; אם כל כולו 'שונא', אז המחשבה היחידה שלו תהיה - ראובן כעת נחסר. כל אוכל שהוא נותן לי - חסר ממנו. הוא יאכל, ו'יחגוג' על כל 'ביס'.

*

שעיר וגחלים

ביום הכיפורים, זה שקראנו עליו בפרשה הקודמת, יש סוגיא של - 'שעיר לעזאזל' (עי' בכ"ז בזוה"ק ח"ג קב ע"א).

שעיר לעזאזל, הוא אחד - מתוך שני שעירים. חז"ל מלמדים אותנו, שעליהם להיות - שווים. שווים - בקומה, במראה, ובמחיר (יומא סב.). 'שוויון' מלא.

אחד מהם - הולך 'לה'. לקרבן. ל'גבוה'. והשני - לעזאזל. ל'צד השני'.

חז"ל מלמדים אותנו (זוה"ק ח"ג קב ע"א. וע"ע ע"ח שער מט, פ"ח), שהשטן, 'מתעסק' - בשפע שהוא מקבל, מהשעיר לעזאזל.

השטן, רוצה בחטאי עם ישראל. והסיבה לכך היא - שבכך הוא מקבל 'שפע'. לו - ולחילותיו.

וכשמלך מלכי המלכים מורה לנו לעשות פעולה שיוצרת ל'צד השני' שפע, אז ה'צד השני' - 'מתעסק' בשפע שלו. אין שם 'מקום' לשאיפה אחרת.

וכך - אתה 'חותה גחלים על ראשו'.

הוא חושב - שהוא מקבל. שטוב לו. שנחסר לכבוד שמים, כי ה'תאום' של אותו 'שעיר' שמוקרב לה' - ניתן, כביכול, לו.

אז ה'חסר' המדומה של כבוד שמים - הוא ה'יש' שלו. כמו ה'שונא' דלעיל.

אבל באמת - זה 'גחלים'. זה הכי 'אין' ליצר.

- והוא לא יודע מזה.

*

תהום וחושך

היצר, הוא - 'צר אופקים'.

הוא נמצא, ב'עמק'. במקום הפוך לגמרי מה'הר'. הוא אפילו נקרא - 'תהום רבה'. יותר 'עמוק' מ'עמק'.

הבעיה היא, שהוא מנסה - וגם מצליח לא מעט - לגרור את כולנו ל'תהום' שלו.

ובאותה תהום, לא רואים כלום. רק - את הרגע הזה. לא שניה אחת קדימה. אין 'חשבונות'. אין 'עתיד'. אין 'הקשרים'. אין 'תמונה רחבה'.

יש רק - 'אכול ושתו'. מה יהיה מחר - אין כזו חיה 'מחר'. המחר 'מת'. לגמרי. אפילו הדקה הבאה מתה.

היצר עצמו, גם הוא - אינו רואה 'קדימה'.

כשהוא 'מקבל' את ה'שעיר לעזאזל', הוא לא יודע - שאלו 'גחלים'. הוא באמת לא יודע. הוא חושב - שהוא 'מקבל' משהו. שהוא 'אוכל לחם'. ומאחר וזה ציוויו של מלך מלכי המלכים; מאחר - והוא 'מיתבעא לברייטא' (עי' כתובות עז:), מסיבות עמוקות - שהוא עצמו לא מודע להן לכאורה, אז עצם ה'חיות' שלו, שבאה ממקום קדוש - היא 'גחלים', למטרה הנוכחית שלו. בדיוק כמו - תורה שלא לשמה (עי' ביאה"ג משלי כה, כב). היצר, אינו רוצה שנלמד תורה. אפילו שלא לשמה. הוא רוצה - שלא נלמד כלל. כך הוא, וכך גם - עושי דברו. 'שליטי' הערב רב. 'מזרע עמלק'. ואנחנו - 'לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה' (פסחים נ; ועוד רבות). ובזה, ה'צד השני' חושב - שהוא 'מקבל' משהו. ל'דעתו' - הוא מצליח 'לגרור' את הלומד. הלא הוא חושב על כבוד, ומעמד, ו'שטעלע'. ואלו פריטים מתוך 'תפריט' ה'גורמה' של 'מסעדת היצר'. וזה באמת - ה'משכחו לבית המדרש'. קח אותו איתך לשם. שהוא יכנס גם ל'בית המדרש' (עי' ביאה"ג שם כא). אלו 'גחלים'. על ראשו. כי אנחנו - 'מתוך שלא לשמה בא לשמה'. כך כוונתנו מעיקרא, וכך זה יהיה. בעזרת ה' יתברך. והוא - לא יודע את זה. הוא לא 'רואה' את ההמשך שלך. את הכונה שלך. את התכנון לעתיד. אין כזו חיה 'עתיד'. 'מחר - נמות'. - הוא ב'תהום'. שם לא רואים מאומה. שם - הכל 'חשוך'. והוא עצמו, באמת - 'מחר ימות'. הוא יעלם, בקרוב, מהזירה. לחלוטין. וכבר עתה, הוא חושב רק על הרגע. ב'דיסק' שלו אין 'אפשרויות נוספות'.

*

לפייס את הנפש

וגם - ההנאות המותרות. לפעמים יש לנו 'נטיה' כזו, להרבות ברוחניות - ולמעט בגשמיות. עצם הנטיה - היא 'מידה'. קוראים לזה מידת ה'פרומקייט' (עי' עלי שור ח"ב עמ' קנב). אפשר, וצריך - להטות אותה למקום נכון. ולמינון נכון. כמו כל 'מידה' - שעליה להיות ב'מידה' הנכונה. אבל אפשר גם - וזה מצוי מאוד בבעלי מידה זו, להחסיר מהנפש את מה שהיא זקוקה לו. 'לקפוץ' מעל לדרגה, ולהיות 'איוולת אדם תסלף דרכו' (משלי יט, ג. עי' בביאה"ג שם). והתוצאות - מי ישורנו.

[הכותב עוסק ביעוץ תורני, ונתקל לא אחת ולא שתיים - בתוצאות ההרסניות של 'מניעת תענוג' באופן מעוות. זה מגיע עד כדי נטיות אסורות רח"ל. ואחד מהגורמים - זו הימנעות לא נכונה, או מחשבה שזה 'רע' ו'אסור' - כלפי השולחן אותו ערכה לנו התורה הקדושה. וד"ל.]

צריך לתת - לנפש שלנו. לנפש הבהמית. לגמול איתה חסד. היא זקוקה להנאות, במינון ובמידה נכונים - ובכונה הראויה.

רבנו הראב"ד (בבעה"נ שעה"ק), מלמד אותנו מהי 'קדושה'. ולאחר שהוא מדבר על 'רעבון הנפש ממיעוט הנאותיה ותענוגיה במאכל ובמשתה' - הוא אומר כך:

'רק שיהנה - מן הריח הטוב, ורחיצת החמין, לפי שהחמין ערבין עליו. והמאכל המעט שיאכל, יהא מתוקן ומתובל יפה, בעבור אשר יערב עליו, ותהיה נפשו מקבלתו, ומתפייסת במועט ממנו'.

נשים לב. ה'נפש', צריכה להיות 'מקבלתו'. וגם - 'מתפייסת'.

את הנפש - לא מרעיבים בלי חשבון. צריך 'לפייס' אותה. גם מי שהוא במדרגת ה'קדושה' (וזו מדרגה גבוהה. החזו"א כתב (באג"ק, ב) - 'על דרך החסידות, מי שראוי לכך - ממעט בתענוג'. מי ש'ראוי'!).

וכשאנחנו עושים משהו - על פי ציווי התורה הקדושה - שיש בו גאווה או תאוה, אז הנפש 'שוקטת'. היצר - ה'מקשקש' בתוכה - נרגע.

היצר, חושב - שזה לטובתו. שהרוחניות 'נחסרת'. שבסופו של דבר, האדם ייגרר - לתאוה גדולה יותר. ל'מנה' - 'מאתים' - וכו'.

אבל בכונה נכונה, ובמינון נכון, בציווי השי"ת - זה לא יקרה. הלא 'מתוך שלא לשמה - בא לשמה'.

*

שלא חיסר בעולמו

ולגבי עצם ה'מיעוט'.

יש - מידת ה'פרישות'. היא באה - לאחר 'זהירות', 'זריזות', וגם 'נקיות'. היינו - לאחר שהאדם הוא 'זהיר', 'זריז', וגם - 'נקי'. ו'נקי' - היינו 'צדיק' (עי' מס"י תחילת פי"ג).

אז ה'פרישות', מיועדת - ל'צדיקים'. למי ש'נקי' לגמרי.

וגם היא, חייבת להיות - מושכלת. מחושבת היטב. שמה ש'מוכרח לו לאדם' - לא ימנע מעצמו.

ולא רק 'מוכרח' כדי להתקיים פיזית; מוכרח - 'מאיזה טעם שיהיה' (עיי"ש בסוה"פ).

והנפש שלנו, יש דברים - שהיא 'מוכרכת' שיהיו לה. עליה 'להתפייס'. להיות רגועה. שלוהה. לא לחוש 'חסר' תמידי.

ומי שחש בחסר - סימן שבאמת חסר כאן משהו.

אדם צריך לבחון את עצמו. מה הוא מרגיש.

הפרישות ה'רע', הוא 'כדרך הסכלים' (מס"י שם). אסור לאדם להיות 'סכל'. צריך - דעת. מחשבה. מה טוב לי, ומה לא. וגם לבדוק. ולבחון. האם לאחר שהחסרתי משהו, אני 'שלם'? האם - אני בבית רגוע ושלו - או כועס וזועם?

האם ה'חסר' יצר אצלי 'קפיץ', שכשהוא 'ישתחרר' - אז הסביבה כולה תיאלץ 'למלא' את אותו חסר?

ולפעמים (ויש הרבה מאוד 'לפעמים' כזה) זו רק ארוחה טובה, וטעימה! זה מה שהנפש זקוקה, ואם לא ניתן לה את זה - 'עתיד ליתן את הדין' (עיי"ש).

- זהו 'דין'! ממש!

לא מזמן אמרנו - 'שלא חסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות, ואילנות טובים - ליהנות בהם בני אדם'.

העולם, אינו 'חסר'. ה' 'הכניס' לתוכו את כל מה שצריך. 'נפשות רבות, וחסרונן - על כל מה שבראת'.

וה'בריות טובות', וגם ה'אילנות טובים' - הם מיועדים כדי 'ליהנות בהם'.

- ואם אני רוצה להיות 'קדוש'? קדושים תהיו! הלא כן?...

ונגיד - שקצת הפרזתי ב'קדושה'. החסרתי 'משהו'. מה קרה?...

- קרה הרבה.

קרה - ש'חסר'. ב'עולמו'. בעולם שלך. בעולם הפרטי שלך.

קרה, ש'עתיד ליתן את הדין'.

קרה - שהנפש, אינה 'מפוייסת'. ומסתבר מאוד, שבעקבותיה - יהיו עוד 'כמה אנשים' באיזור, שיהיו קצת 'בלתי מפוייסים'. או הרבה.

וגם - האדם עצמו. החיים עצמם. לחסר - יש משמעות. הוא עלול להגדיל את עצמו, וגם לפתח 'ווריאנטים' חדשים. מתחת ל'רדאר'. האדם עלול למצוא בקרבו יצרים זרים, בלתי מוכרים לו, ומבהילים בעוצמתם.

[כמובן - שאין להפריז בהנאות. גם אין כל צורך 'לעשות היכרות' עם הנאות חדשות. אפשר גם לעשות 'תענית הראב"ד', להמעיט קצת בכל פעם. ובתנאי - שהנפש 'מפוייסת'.]

הכונה הנכונה

הנפש שלנו, חשובה היא. חשובה - עד למאוד. הלא כל המטרה שלנו כאן, היא - לתקן את הנפש (עי' ביאורה"ג לתיקון"ז, תחילת תיקון כ"א, ד"ה א"ל ר').

- לא את ה'נשמה'! היא - כבר מתוקנת. היא 'חלק אלוק'. אין בה 'פגם'.

את הנפש, הבהמית, צריך לתקן. 'להעלות' אותה. לנהל אותה באופן נכון, ולהכניס בה - את התוכן הנכון.

והתוכן הנכון הוא - ארץ ישראל. 'לי הארץ'. מקום ומשכן - השכינה הקדושה. 'פלטין' של מלך.

להבין, שתכלית הבריאה היא - לשכון ב'תחתונים'. היינו - ה'תחתית'. ממש.

והתחתית, היינו - הנפש הבהמית. ובתנאי, שהיא משתייכת - לעם היהודי.

וה'מקביל' שלה, זו ארץ הקודש. דוקא כאן, אפשר להביא את ה' יתברך - לשכון בנפש שלנו. להיות 'ושכנתי בתוכם'. הלא 'כל הדר בחוצה לארץ - דומה כמי שאין לו אלוק' (כתובות קי: זזה"ק, רע"מ בהר קט ע"ב). מה שאין כן - בארץ ישראל.

ומדוע?

'משום דזרעא קדישא לארעא קדישא סלקא, ושכינתא באתרא יתבא, והאי בהאי תליא' (זזה"ק שם).

בתרגום חופשי: זרע הקודש (עם ישראל) לארץ הקודש עולה. והשכינה - במקומה יושבת (ארץ ישראל), וזה בזה תלוי.

וכאן עלינו להשלים את הסוגיא. אולי 'להשלים' זו לא ההגדרה המדוייקת, כי כנראה - שזה העיקר:

הכונה. התוכן.

כשאנחנו נהנים - משולחנו הערוך של ה' יתברך, בהנאה הנכונה והראויה, עלינו לזכור: 'הוי"ה רועי - לא אחסר'.

אני משתדל לדעת, וגם להפנים, שהוי"ה - שוכן בתוכי, ו'רועה' אותי ממש.

רק אז - באמת 'לא אחסר'. לא אחוש 'חיסרון'.

הוי"ה, בכבודו, מאכיל אותי. מענג אותי. באהבה.

וכשאני נהנה - זהו כבודו. זו מלכותו. שוב, כשאני 'מייחס' את ההנאה - אליו יתברך.

זו עבודה תמידית. להכיר בכך ש'הוי"ה' - הוא מלך שלי. פטרון שלי. מנהיג אותי בכל עת. ושוכן - בקרבי.

וזו גם - עבודת בזמן ההנאה עצמה. לחוש את ההנאה, ולהבין - מיהו ה'רועה' אותי. מיהו זה שמענג אותי כל כך. לדבר על זה. להסביר. לתאר. להמחיש.

[קשה לתאר עד כמה 'עבודה' זו מועילה. לכל חלקי הנפש. היא 'מעלה' את האדם כמה דרגות קדימה. מי שינסה - יבין. ועד כמה שיתמיד בזה - יבין יותר. ומתוך הנסיון ביעוץ, אנו יכולים להעיד - גם ל'בעיות' נפש, זה מועיל מאוד.]

וכך - הנפש, זו ש'בוערת' ברצונות ותאוות, ומצד שני - ב'בעיות' נפש' למיניהן, תהיה אז - ב'מנוחה'. הלא כך כתוב שם: 'על מי מנוחות ינהלני'.

וגם - 'נפשי ישובב'. ישיב אותה - למקומה. למנוחתה. לשלמותה.

וכל זה - למטרה אחת ויחידה:

- 'למען שמו'.

למען - שהנפש תהיה 'מקום' - לשמו הגדול יתברך.

לסיכום:

ההבדל בין מבט של תורה, לבין 'מבט' של היצר, הוא - שהתורה, ניתנה על ה'הר'. גבוה. צריך להזיע הרבה כדי להגיע לשם, אבל זה שווה: אתה 'רואה'. הכל גלוי לפניך.

ואילו ה'מבט' של היצר - הוא 'נמוך'. ב'תהום רבה'. הוא אינו רואה סנטימטר אחד קדימה.

ואפילו היצר עצמו - אינו רואה קדימה. וכך אפשר 'לעבוד' עליו, לתכנן - והוא לא מבין. כמו למשל - 'מתוך שלא לשמה בא לשמה'.

ארץ הקודש - אינה 'שלנו', אלא - של ה' יתברך. זאת עלינו להבין, בשנת השמיטה. מהמבט של ה'הר'.

וגם ה'נפש' שלנו, ה'מקבילה' לארץ - צריכה מבט של ה'הר'. למה היא זקוקה. מה טוב לה. 'לנהל' אותה נכון. אסור לנו למנוע ממנה את הצריך לה.

ובעיקר - להכניס 'כוונה' נכונה. תוכן נכון. להפנים, ש'ה' - רועי'.

שהוי"ה - רצה לשכון בתחתונים. בנפש שלי. והוא 'רועה' אותה. שוכן בקרבה. מתקן אותה. 'ממלא' אותה, שלא תהיה 'חסרה'.

והוא יתברך - מעניק לה. מענג אותה. מהנה אותה. באהבה עצומה.

למען - שמו הגדול, אשר אמר לשכון - בנפש היהודי.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

לפרשת בהר

שורש מצות שביעית שחלה גם על הקדש

פרק כה פסוק ד. וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִית שִׁבַּת שְׁבִתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שִׁבַּת לֵה' שְׁדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר:

בירושלמי פיאה פ"ז ה"ז איתא דהנוטע כרם להקדש אף שפטור מן הערלה והרבעי ומן העוללות, מ"מ חייב שביעית. ור' זעירא בשם ר' יוחנן יליף לה מ'ושבתה הארץ שבת לה', דבר שהוא לה' קדושת שביעית חלה עליו. ומבאר רבינו הטעם על פי דברי הירושלמי בשבת פ"ח ה"ג דמר ר' יוסי בי ר' בון וכו' אחת לשבע שנים הקב"ה מחלף את עולמו, קמקמה (מין שרץ) מתעביד חו רב (מין נחש). ועל פי הגמ' בב"ק דף ט"ז ע"א דצבוע זכר לאחר שבע שנים נעשה ערפד. הרי לנו שיש חילוף והתחדשות בבריאה מידי שבע שנים. לכן גם בשל הקדש חלה שביעית, משום חידוש הארץ. [מקורות: צ"פ עה"ת]

*

לל"ג בעומר

בדברי רבינו על ההקלה בדיני האבילות בימי הספירה משום זמן תחילת יציאה להבאת הביכורים

בשנה החולפת הבאתי ידיעה שהתפרסמה בשם רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל, שהטעם שמתחילים בל"ג בעומר להקל בדיני האבילות, מכיון שמביאי הביכורים הרחוקים ביותר התחילו לצאת ביום זה ממקומם לעבר ירושלים בהמון חוגג. ונעשה שם חשבון להגיע למקור הדברים שזהו הזמן שלקח למביאי הביכורים היוצאים מהמקום הרחוק ביותר, ראה שם.

ברצוני הפעם, להראות בחשבון הזמן אימתי החלו דיני האבילות על פטירת תלמידי רבי עקיבא ביחס לזמן בית המקדש שעדיין היו מביאים ביכורים.

הנה בספרי (סו"פ ברכה ועיין תוס' ב"ב דף קי"ג ע"א ד"ה ומטו ובכורות דף נ"ח ע"א ד"ה חוץ) איתא דרבי עקיבא חי מאה ועשרים שנה. והנה בן ארבעים שנה התחיל לעסוק בתורה ואחרי שעסק כ"ד שנה היו לו כ"ד אלף תלמידים. וזה היה שהיה בן ס"ד. וכיון שאיתא בסדר הקבלה להראב"ד ז"ל שנהרג בפולמוס של אדריאנוס היינו בזמן חורבן ביתר שהיה נ"ב שנה אחרי חורבן הבית כדאיתא באיכה רבתי (פרשה ב'), א"כ בזמן חורבן הבית היה בן ס"ח שנה.

והנה בשנת פטירת תלמידי רבי עקיבא עדיין לא נהגו דיני אבילות, (כיון שהיה באמצע המגיפה). ובשנת החורבן לא הביאו ביכורים מפני שהעיר היתה במצור וגם עולי הרגל של פסח נשארו שם. א"כ נמצא שרק כשהיה בן ס"ה - ס"ז נהגו האבילות כשעדיין הקריבו ביכורים.

ואמנם גם זה לא מסתבר. כיון שדוחק לומר שבאותה שנה שנשלמו לו כ"ד אלף תלמידים מיד מתו. וגם להא דאיתא בחז"ל שהיה ר"ע ובנו אוחזים את לוח האותיות ללמוד א' ב', אם כן לא למד מיד כשנעשה בן ארבעים שאז נשא את אשתו. אלא נולד להם בן וכשגדל מעט למד עמו ביחד אצל המלמד. רק דאין זה מוכח דיתכן לפי זה שחז"ל אמרו בקירוב השנים ולא בדוקא ארבעים ממש עסק בפרקמטיא וארבעים למד.

אך כפי שכבר הערתי (במתורתו של הצפנת פענח - תשפ"א) שבמקום אחר כותב רבינו שלא הביאו ביכורים כלל בבית שני. ואם כן מה שהקלו מל"ג בעומר בדיני האבילות, זהו משום זכר לבכורים שהיו מביאים בימי בית ראשון. ועל כן יתכן מאוד שתלמידי רבי עקיבא מתו אחרי חורבן הבית. (יש מביאין מאגרת ר' שרירא גאון ז"ל שמתו במחמת ביתר, ויש דוחין, ואכ"מ).

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

נחלת ישכר / הרב ישכר דוד קלויזנר, עורך כתבי זקנו ה'משנה שכיר' הי"ד. מח"ס 'נחלת ישכר', נחלת הר חב"ד - קרית מלאכי

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

ב'ברכי יוסף' לרבנו החיד"א זי"ע - בתוספת הערות ומראה מקומות מאת הרב הגאון רבי דוד אביטן שליט"א - בשם 'פאת דוד' בהוצאה החדשה (ירושלים תשס"א), כתב על מה שכתב רבנו שם בהלכות פסח (סי' תצג ס"ד):

"הגהה. ומרבים בו קצת שמחה וכו'. כתב הרב מג"א ס"ק ג' משם כתבי האר"י זצ"ל דגדול א' אמר נחם ונענש, והשיגו בס' יד אהרן סי' תצ"ג דלא נענש אלא מפני שמחת רשב"י וכו' ע"ש. ולק"מ דיום ל"ג לעומר הוא יום שמחת רשב"י, וכן משמע שם בס' הכונות שסידר מהר"ש ויטאל. וגם כתבו רפטירת רשב"י היה יום ל"ג לעומר, והוא יומא דהלולא דיליה, אך עם כל זה עדיין אפשר רהקפידא היה שהיה שם על ציון רשב"י, והראיה שלא נענש מקודם כשאמר בשנים שעברו, ומ"מ יפה כתב הרב מג"א ס"ק ג' דמזה נלמוד דעכ"פ הוא יום שמחה, והגם שלא יהיה עונש ראוי לשמוח, ודוק היטב כי קצרתיו".

ומעיר שם ב'פאת דוד': "גם במורה באצבע אות רכ"ג כתב של"ג הוא יום הילולת רשב"י. אבל בטוב עין סי' י"ח אות פ"ז כתב: "מה שעושים שמחה בל"ג בעומר, אפשר שרבי עקיבא היה כלל גדול בתורה ולמדה לכ"ד אלף וכו' ומתו וכו' והיה העולם שמם וכו' ויום ל"ג לעומר התחיל לשנות לרשב"י ור' מאיר וכו' ויאור להם שתחזור התורה". ובמראית העין בליקוטים סי' ז' אות ח': "מ"ש בברכי יוסף שיש שכתבו שפטירת רבי שמעון בר יוחאי היתה בל"ג בעומר, כן כתב בפרי עץ חיים, אך כבר נודע שבנוסחאות כתבי האר"י היה ערבוב וטעויות סופר, והנוסחא האמיתית היא נסחת ח' שערים שסידר מהר"ש ויטאל, ובשער הכוונות האריך בטעם שמתו וכו' וכתב של"ג בעומר הוא יום שמחת רשב"י, ולא בא בפיו לומר שהוא פטירת רשב"י. ואפשר שהכוונה כמ"ש בטוב עין, שביום ל"ג בעומר התחיל רבי עקיבא ללמד לרבי שמעון בר יוחאי וחבריו, ודוק.

"הלום ראיתי בספר מנהגי החיד"א ח"ב עמ' ל"ח שכתב שרבינו נוקט לעיקר כמ"ש רבינו בברכ"י ובמורה באצבע, של"ג בעומר הוא יומא דהלולא. ותמהני מאן מפיס ליה, אדרבא ספר מראית העין הוא הספר האחרון שחיבר רבינו (כשנה לפני פטירתו), ושם חתך הדברים בסכינא חריפא. ואין ספק שלשון שער הכוונות מורה בבירור שיום ל"ג בעומר אינו יום פטירת רשב"י אלא יום שמחה הקשורה עם היותו מתלמידי רבי עקיבא האחרונים". ע"כ דברי ה'פאת דוד'

גם בספר 'פאת הים' - ירושלים תשע"ח להגאון המקובל הנודע רבי יעקב משה הלל שליט"א ראש ישיבת 'חברת אהבת שלום' - כרך א בדרושי פסח דרוש יב (ע' קסג) מסיק:

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

"והנה הגם שבספרי 'עמודי הוראה' (סי' ח אות ז), ובספרי 'עד הגל הזה' (מע' יב ואילך), ובספרי 'רוח הים' (סי' ד מע' מט ואילך), צידדתי באפשרות שיום ל"ג לעומר הוא גם יום הפטירה דרשב"י ז"ל, עתה, בלומדי 'שער הכוונות' ועיוני בו, ובפרט לאור מ"ש שכמעט שאין מקור לומר כן, כתבתי הנלע"ד עתה...". עכ"ל, וע"ש בארוכה.

ודבריהם במחכ"ת תמוהים ביותר, ובהקדים, דמסורת ישראל מאז ומקדם שיום ל"ג בעומר - יומא דהילולא של התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי הוא לכבוד יום פטירתו. בשנים האחרונות מתחולל פולמוס עז סביב המקור הקדום ביותר למסורות זו בכתובים. מן הראוי להדגיש כי מסורת ישראל אין לה שום צורך וחיזוק בכתובים וכוחה גדול לפעמים עד כדי עקירת הלכה, וכלשונו של הגה"ק רבי נחמיה בירך מדוברובנה (נכדו ותלמידו של רבנו 'בעל התניא' ובעל שו"ת 'דברי נחמיה') כי "המפורסמות אין צריכות ראיה שכבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות ענין הילולא דרשב"י ל"ג בעומר ומסתמא יש מקור לזה בזהר או בכתבי האר"י ז"ל". עם זאת, מאחר שנשמעו בענין זה כמה דעות, מן הראוי להביאן כהלכה.

כידוע, על אף שגורי האר"י מסרו לנו שהאר"י הקדוש נסע מירונה כבר לפני ל"ג בעומר, ושהיה מרקד שם ושמח שם בכל כוחו, וכן עשה שם תגלחת לבנו, עם זאת לא נמסר לנו באותה עדות שרבינו האר"י אמר כי יום זה הוא יום פטירתו של רשב"י. כיון שכך, היו שבאו לטעון כי המקור הראשון לכך הוא מספר 'חמדת ימים' שהודפס לראשונה בשנת תצ"א, שם כותב (חלק מועד פרק ב ליל לג): "מצאתי כתוב בספר הקדמונים, שיום ל"ג בעומר הוא יומא דאתפטר רשב"י ע"ה מן עלמא, ונוהגים לקבוע בליל זה לימוד ברוזין דחכמתא דיליה ובאדרא זוטא, וששים ושמחים בהילולא דיליה, אשרי אנוש יעשה זאת".

דא עקא, כידוע שהספר 'חמדת ימים' שלמדו בו רבים מגדולי ישראל יצאו עליו עוררין, ועל כן חלק מגדולי ישראל הדירוהו מעל שולחנם, ולפיכך יתכן שעדיף לא להסתמך ולומר כי 'חמדת ימים' הוא המקור הראשון להפצת מסורת של כלל ישראל, אף על פי שהוא עצמו מציין כי מצא כן כתוב 'בספר הקדמונים'.

והנה לכאורה המקור הנכון הוא ספר 'פרי עץ חיים' (כתבי רבינו חיים ויטאל שנערכו בידי גדולי תלמידיו ובהם רבי מאיר פאפריש בעמח"ס 'אור הישר' ו'אור צדיקים') שם כתוב (שער ספירת העומר פרק ז) "נראה מכל זה שיש שורש ליציאה זו... והטעם שמת רשב"י ביום ל"ג בעומר כי הוא מתלמידי רבי עקיבא הנ"ל שמתו בספירת העומר הנ"ל". - לכאורה הרי זה מקור נאמן למסורת ישראל שרשב"י נסתלק ביום ל"ג בעומר.

ברם, דברי ה'פרי עץ חיים' תמוהים, וכפי שעמד עליהם בשו"ת 'דברי נחמיה' הנ"ל (אורח חיים סי' לד), ומשום שבגמרא (יבמות סב, ב) מבואר שרשב"י הוא מתלמידיו של רבי עקיבא שהעמיד לאחר שנסתלקו כ"ד אלף תלמידיו, וכיצד יתכן לומר שרשב"י נפטר ביום ל"ג בעומר כפי שנפטרו באותו יום שאר תלמידי רבי עקיבא? ומה גם שרשב"י האריך ימים אחר רבי עקיבא ולא נפטר על פניו כשאר כ"ד אלף התלמידים. ולפיכך מציין בדברי נחמיה כי ככל הנראה גרסת ה'פרי עץ חיים' שלפנינו משובשת.

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

ואכן, בשנים האחרונות התגלה ע"י הרבנים ר' אייזיק בלוי ור' נחום זאב הלוי רוזנשטיין ב"ישורון" (קובץ טו) כתב יד קדום של ספר 'פרי עץ חיים' ששכן כבוד בספרייתו הגדולה של רבה של פראג הגאון רבי דוד אופנהיים. הגאון רבי דוד ששימש גם נשיא ארץ ישראל, היה ידוע כאוהב ספרים מושבע ויכול היה לנסוע למרחקים עצומים כדי להשיג ספרי קודש. עם השנים התגלגלה ספרייתו כולה לספרייה הגדולה שבאוניברסיטת 'אוקספורד' שבבריטניה (ספריית הברדוליאנה). ובאותו כתב יד קדום (שנכתב בשנת ת"ס - 1700 יותר משלושים שנה לפני הדפסת ה'חמדת ימים') מופיע הנוסח כדלהלן:

"וטעם שמ/ רשב"י ביום ל"ג לעומר כי הוא מתלמידי רבי עקיבא שהוא שמ/ ל"ג לעומר..."

כך בשינויים קלים - כמעט לא מובחנים נתיישבו כל תמיהותיו של ה'דברי נחמיה' שאכן הסיק אל נכון כי ישנם שיבושי דפוס בספר 'פרי עץ חיים' שלפניו. שכן ב'פרי עץ חיים' שבדפוס היתה שרשרת של שגיאות קשות, שנגרמו על ידי המדפיס. תחילה פתח בטעות את ה'שמ/' הראשון ל'שמת', ולכן שינה (בהתאם) מ'וטעם' ל'והטעם' שמת רשב"י ביום ל"ג בעומר, כי הוא מתלמידי רבי עקיבא 'שמתו בספירת העומר' - כאן [- ב'שמ/' השני] לאחר שכבר לא יכול היה לפתוח את הקיצור 'שמ/' - שמת, מאחר שכבר פתח באופן זה את הקיצור הקודם, פתח המדפיס את ה'שמ/' השני ל'שמתו'. אלא שכעת לא יכול היה להשאיר את הנוסח בל"ג לעומר, שהרי תלמידי רבי עקיבא מתו בכל ימי הספירה ולא בל"ג בעומר, ולכן שינה את זה ל'בספירת העומר'. כעת נולד נוסח הכלאים המשובש שרשב"י נפטר בל"ג בעומר כשאר תלמידי רבי עקיבא שנפטרו בימי הספירה.

אמנם, פתיחה אחרת של ראשי התיבות בכתב יד, תיישב את קושיותיו של בעל 'דברי נחמיה' וכן תעמיד מקור קדום למסורת קדומה. שכן אם נקרא זאת כך: **"וטעם שמחת רשב"י ביום ל"ג לעומר כי הוא מתלמידי רבי עקיבא שהוא שמת ל"ג לעומר..."**, הרי שהכל יבוא על מקומו בשלום - טעם שמחת ל"ג בעומר הוא מפני שזהו יום פטירתו של רבי שמעון שמת באותו יום, כמסורת המקובלת בכלל ישראל מדורי דורות.

בנוסף נמצא לאחרונה ע"י הרבנים ר' אייזיק בלוי ור' נחום זאב הלוי רוזנשטיין ב"ישורון" (קובץ טו) כתב יד נוסף. הפעם מדובר בעצם כתב יד קדשם של רבי חיים ויטאל ובנו הגה"ק רבי שמואל של ספר 'שמונה שערים' (שאחד השערים בו הוא 'שער הכוונות' המפורסם). שם מופיע שינוי קל בדברי רשב"י לאר"י הקדוש בנוגע לרבי אברהם הלוי שאמר נחם בל"ג בעומר על הציון. בעוד שבנוסח המפורסם מופיע **"אמור לאיש הזה אברהם הלוי כי למה אומר נחם ביום שמחתינו"**, הרי שבכתב היד הנוסח הוא **"... כי למה אומר נחם ביום שמועתינו"**. כאשר בין שני המושגים 'יום שמחתינו' ל'יום שמועתינו' פעורה תהום של ממש. בעוד שיום שמחתינו היינו ההילולא הגדולה הנערכת בל"ג בעומר, שאין הכרח המקשר אותה ליום הסתלקות רשב"י, הרי ש'יום שמועתינו' מתקשר להסתלקות באופן ישיר.

כידוע, המקור הקדום ביותר להנהגות יומא דהילולא הוא בדברי הגאונים המובאים בפירושו של רש"י לש"ס (יבמות קכב, א. ד"ה תלתא ריגלי): **"כל הנך ריגלי דאמוראי היינו**

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה שם.

וכמו שכתב הגה"ק בעל 'מנחת אלעזר' ממונקאטש זצ"ל בספרו 'דברי תורה' מהדורה ט (סי' לג) וז"ל: ברכות (ו, ב) "אמר רב אשי אגרא דבי הלולי, מילי" [=השכר שמקבלים על ההשתתפות בשמחת הנשואין, הוא בעד המילים (כולל דברי שבח על הכלה) שאומרים לחתן כדי לשמחו]. - "הנה בליקוטי הש"ס להאריז"ל פי' בזה (מהרח"ו ז"ל) וז"ל: "הנה זה סוד הלולא דצדיקייא שארז"ל בו ביום פטירת הצדיק מן העולם אין העסק כי אם בתורה ובמעשים טובים אשר חידש הוא, וזה סוד אגרא דהלולא מלולא, פירוש מילוליו ודבריו שחידש הוא. ועי' בזהר רות בהלולא דרב חסדא" עכ"ל. והנה לא מצינו לכאורה לשון הלולא על יום פטירת הצדיק רק על רשב"י כדאמרינן באדרא זוטא [זהר ח"ג רצו, ב. ח"א ריח, ב] בעת פטירת והלוי' רשב"י עאלו ואתכנשו להלולא דרשב"י. ועי' בשו"ת שם אריה הוספה לערוגת הבושם להגאון מזסלב ז"ל (חאו"ח סי' יד) מה שהאריך בזה. אמנם בדברי האריז"ל בלקוטי הש"ס כנ"ל מצינו דכל יום פטירתו דצדיק נקרא הלולא כמו שפי' אגרא דבי הלולא כנ"ל. ויתאחדו הדברים כאחד עם דברי רשב"י ז"ל בשם תשו' הגאונים (בסוף יבמות) שנקרא יום זה יומא דהלולא שמתאספין על קבר אדם גדול ביום שמת בו מרחוק ומקרב ואומרים שמועה מפיו עיי"ש, והיינו מילי או מלולא שאומרים בשמו כמ"ש בלקוטי הש"ס להאריז"ל כנ"ל. עכ"ל ב'דברי תורה'.

באותו מעמד של יומא דריגלא הקדום כאשר היו מושיבים ישיבה על קברו של האמורא ביום פטירתו, היה המנהג לחזור על 'שמועותיו', וכך היה המנהג הקדום גם בל"ג בעומר כאשר כדברי החיד"א (בספר 'מורה באצבע') "ויש מי שנהג לעשות לימוד בליל ל"ג בעומר בי עשרה, ללמוד שבחי רשב"י המפוזרים בזהר ואדרא זוטא" [בפ' האזינו רצו, ב].

כי זהו 'יום שמועותיו' של רבי שמעון בר יוחאי - אותו יום קדוש בו מתאספים כלל ישראל להלילא שלו, ונוהגים כאותו מנהג קדום לחזור את 'שמועותיו' ודברי קדשו^ט, וכפי שהיה ביום הסתלקותו כאשר שנה לתלמידיו את האדרא עד הסתלקותו מתוך עמוד אש קודש.

^ט ולפ"ז מיושב היטב מה שנשאר בקושיא בספר 'פאת הים' - ירושלים תשע"ח להגאון המקובל הנודע רבי יעקב משה הלל שליט"א ראש ישיבת 'חברת אהבת שלום' - כרך א בדרושי פסח דרוש יב (ע' קסב): "והנה לפי הגירסא ד'יום שמחתנו' מבוארת הכוונה, שהוא יום הסמיכה וקיום התורה בעולם וכנ"ל. אלא דלפ"ז קשה קצת מה שסיים וכתב וז"ל: וכתבתי כל זה להורות כי יש שורש במנהג הזה הנזכר, "ובפרט" כי רשב"י ע"ה הוא מחמשה תלמידיו הגדולים של רבי עקיבא, ולכן זמן שמחתו הוא ביום ל"ג לעומר, דמשמע מזה דמה שנקט בתחילה "יום שמחתנו" אינו משום שמחת הסמיכה אלא שום טעם אחר. . אלא דאם היינו יכולים לפרש דר"ל יום פטירה, היה מובן דקדוק הלשון דנקט "ובפרט", דהיינו שיש עוד טעם חוץ מטעם הסמיכה, והוא משום היותו יום הפטירה". וא"ש. אבל לפי מסקנתו שאי אפשר לומר שהכוונה ליום 'פטירתו' נשאר הקושיא מתיבת "ובפרט". ומה שהקשה משו"ע תק"פ דביום פטירת צדיק ראוי להתענות, לק"מ, ולקמן דנינו בזה בארוכה, ע"ש.

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

ב'אגרות קודש' (כרך ד' ע' ערה) כותב כ"ק אדמו"ר זי"ע (פסח שני תשי"א): "כמה טעמים נאמרו בשמחת ל"ג בעומר וחגיגתו, ואנו אין לנו אלא האמור בכתבי האריז"ל ומובא בדא"ח, אשר יום זה הוא יום הסתלקותו של רבי שמעון בן יוחאי - הילולא דרבי שמעון".

ובהערה שם כתב מקורו 'בכתבי האריז"ל' ומובא בדא"ח: "פרי עץ חיים שער ספירת העומר פ"ז, דרוש כ"ק רבנו הזקן (הוזכר בשו"ת דברי נחמיה חאו"ח סי' לד ס"ז). סידור שער הל"ג בעומר, ובלשון מהר"נ מדובראוונא (שם): כבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות ענין הילולא דרשב"י בל"ג בעומר", עכ"ל.

הרבי זי"ע במכתבו לרב זיין - 'אגרות קודש' כרך ג (עמ' קו-ז) כותב שאין פרי עץ חיים [מודפס] בו נכתב רשב"י נפטר בל"ג בעומר [כי כל הדפוסים משובשים]. וגם ה'חיד"א' וה'בן איש חי' מעולם לא אמרו של"ג בעומר אינו יום הסתלקותו של רשב"י ח"ו, הם רק העירו על הנוסח המשובש שבדפוס 'פרי עץ חיים' הנ"ל, כמו שהעיר ה'דברי נחמיה'.

ונראה, דאילו הרבי זי"ע היה רואה את מה שנאמר בעצם כתב יד קדשם של רבי חיים ויטאל ובנו רבי שמואל ב'שער הכוונות' שב'שמונה שער' את הנוסח "... כי למה אומר נחם ביום שמועתינו" - ולא "יום שמחתינו" - היה מציין בהערותיו גם ל'שער הכוונות' הנ"ל.

*

לאחרונה ביקרתי בספריה הלאומית בירושלים, וראיתי שם מיקרופילמים של 3 כת"י עתיקים של 'פרי עץ חיים', ובכולם ראיתי את הקטע המפורסם אודות ל"ג בעומר שהוא יום ההסתלקות של רשב"י זי"ע.

אחד הכת"י הוא המפורסם שבו מופיע פעמיים "שמ"/ - שזה מספריית אוקספורד משנת ת"ס - 1700 שאנו מכירים היטב - שה"שמ"/ הראשון אינו "שמת" - כמו שפענחו בטעות בכל הדפוסים, אלא 'שמחת' כנ"ל. וה"שמ"/ השני, פענחו הוא: "שמת", ואז הכל בא על מקומו בשלום. והדברים עתיקים כנ"ל.

והנה כעת ראיתי שם 2 כתבי יד עתיקים של 'פרי עץ חיים' נוספים לא ידועים שדווקא מחזקים את מה שאמרנו, ואלו הם:

כת"י קדום יותר מהנ"ל [ב-49 שנים] משנת תי"א - 1651, וזה לשונו (בע' ריח):

"וטעם שמח/ רשב"י ביום ל"ג לעומר כי הוא מתלמידי רבי עקיבא שהוא שמת ל"ג לעומר".

כת"י נוסף - אוקספורד - משנת תק"כ - 1760 נאמר כך (בע' רלח):

"וטעם שמחת רשב"י ביו/ ל"ג בעומר כי הוא הי/ מתלמידי ר"ע והו/ שמת בל"ג בעומר".

ולפ"ז מובן בפשטות שהכת"י אוקספורד הנ"ל - הידוע לנו מכבר משנת ת"ס - 1700 (בע' קפח - 188) שנאמר בו:

"וטעם שמו/ רשב"י ביום ל"ג לעומר כי הוא מתלמידי ר"ע שהוא שמו/ ל"ג לעומר"

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

הכוונה והפענוח הוא רק: "וטעם שמחת רשב"י ביום ל"ג לעומר כי הוא מתלמידי רבי עקיבא שהוא שמת ל"ג לעומר".

ורצו"ב צילומי כתה"י הנ"ל:

מצינו גדולי אמרנו כל כפי ידענו... גם צ"ל או ההוא... על רבי יוחאי... ודמיון ביומין...
אם ראיתו לומר... שנה... עם... וכן ביום... נחלת ישכר... וכל...
אשר... נחלת ישכר... וכן... נחלת ישכר... וכן...
אשר... נחלת ישכר... וכן... נחלת ישכר... וכן...
הנבואה... נחלת ישכר... וכן... נחלת ישכר... וכן...
נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...

גם... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...
ביום... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...
עם... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...
כ... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...
אשר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...
יטב... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...
הוא... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...

ביום... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...
ש... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...
נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...
נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר... נחלת ישכר...

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

תארו לעצמכם, אם המדפיסים בדפוס קארעץ תקמ"ב-תקמ"ה, אוסטרעא תקנ"ד, ודובראוונא תקס"ג-ד וכו' לא היו טועים אז בפענוח ה"שמ"/, והיו מדפיסים כמו שמופיע ב-3 כתה"י שלפנינו: **"וטעם שמחת רשב"י ביום ל"ג בעומר כי הוא היה מתלמידיו רבי עקיבא והוא שמת בל"ג בעומר"** - אז בכלל לא היה אפילו עולה על דעת אף אחד מה'חוקרים' להכחיש את מה שידוע מדורי דורות ולהטיל בזה ספיקות ח"ו, שאכן יום פטירתו של רשב"י הוא ההילולא רבה של ל"ג בעומר כפי שביקש.

אשרינו שזכינו לראות את 3 כת"י הנ"ל, מה שלא זכו החיד"א, ה'בן איש חי', ה'דברי נחמיה' והרבי זי"ע, שאילו היו רואים אותם לא היו מתלבטים כלל וכלל במה שמופיע בדפוסים.

*

הנה ה'חוקרים' טוענים "שהילולא אצל החיד"א בנוגע לרשב"י אינו יום פטירתו, שהרי ב'טוב עין' סי' י"ח כתב להדיא שהשמחה בל"ג בעומר היא על שאז התחיל ללמד את תלמידיו, ואמנם בברכ"י סי' תצ"ג כתב שכתבו שביום זה נפטר רשב"י, אך ב'שירי ברכה' שם דחה זאת בשתי ידיים וכתב שכ"כ ב'פרי עץ חיים', אך אין נוסחא זו עיקרית, וכתב שהשמחה היא משום שאז התחיל ללמוד מר"ע כנ"ל".

הנה רבנו החיד"א ב'ברכי יוסף' (תצג סק"ד) כתב וזל"ק: "גם כתבו דפטירת רשב"י היה יום ל"ג בעומר והוא יומא דהלולא דיליה". וכע"ז כותב ב'מורה באצבע' [סי' ח] אות רכג: "יום ל"ג לעומר ירבה שמחה לכבוד רשב"י זי"ע כי הוא יומא דהלולא דיליה, ונודע שרצונו הוא שישמחו ביום זה, כידוע ממעשה מהר"א הלוי זלה"ה, ומעשים אחרים אשר שמענו ונרעם משום רבנן קדישי. ויש מי שנהג לעשות לימוד כליל ל"ג בעומר בי עשרה ללמוד שבחי רשב"י המפוזרים בזהר ואדרא זוטא, והוא מנהג יפה" [=יום שמועתינו] שבכתי"ק של הרח"ו ובנו הנ"ל ב'שער הכונות'].

אולם ה'חוקרים' כותבים ש"בספריו מראית [ה]עין ו'טוב עין' חזר בו וכתב שיום ל"ג בעומר אינו יום פטירת רשב"י".

לפי דבריהם יוצא שבב' ספריו 'ברכי יוסף' (ליוורנו תקל"ד) ו'מורה באצבע' (ליוורנו תקמ"ו) סבר רבנו של"ג בעומר הוא אכן יום פטירתו של רשב"י, משא"כ בב' ספריו 'טוב עין' (ליוורנו תקמ"ו) ו'מראית העין' (ליוורנו תקס"ה) "חזר בו וכתב שיום ל"ג בעומר אינו יום פטירת רשב"י".

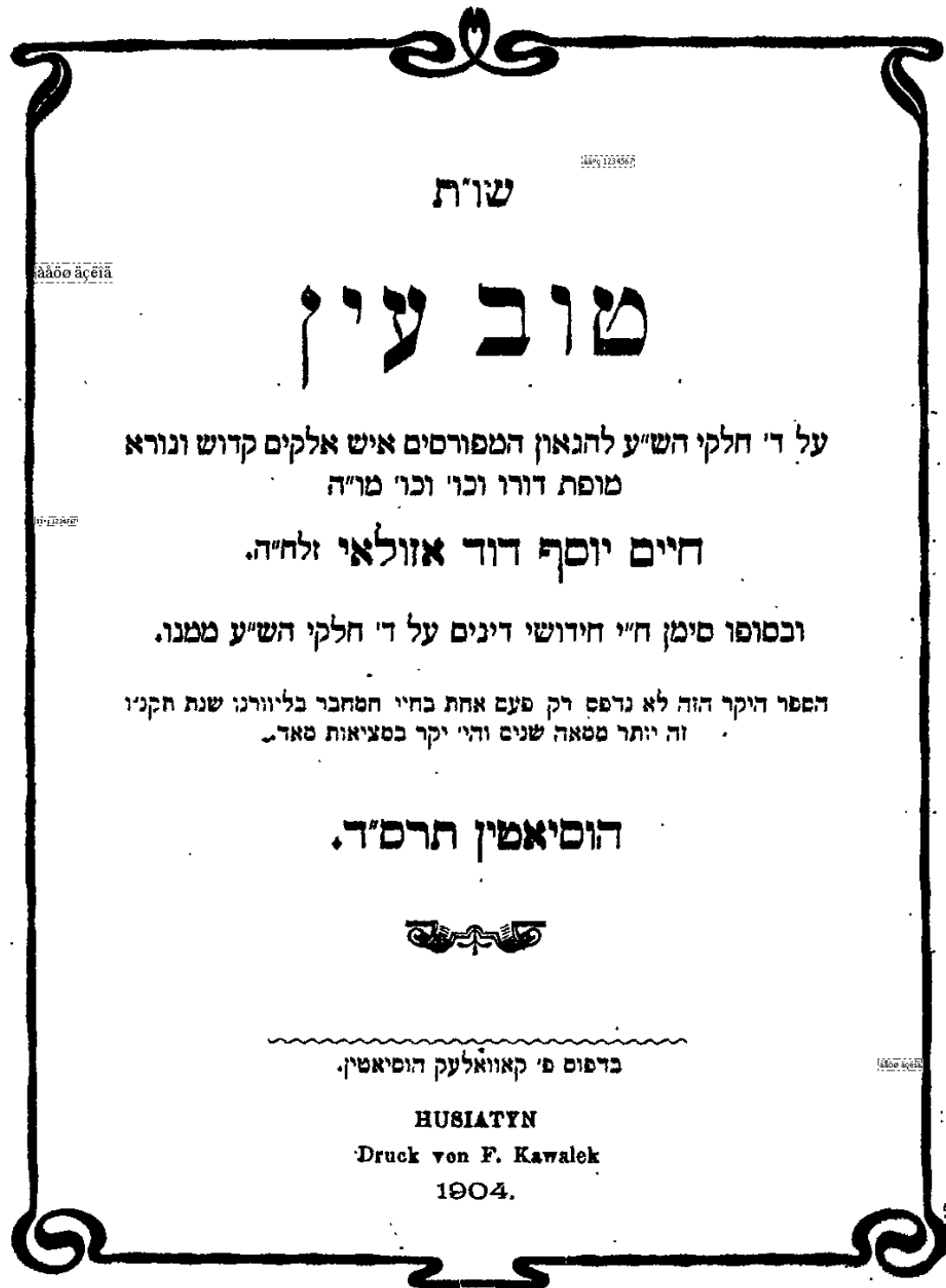
^כ בקובץ 'ישורון' טו מביאים הרבנים ר' אייזיק בלוי ור' נחום זאב רוזנשטיין גוף כתי"ק של רבנו החיד"א [שטרם נדפס] שמרן הבית יוסף רצה לבטל את המחולות בקברו של רשב"י: "בימי מרן הסכימו שלא יעשו ישראל . . . מחול בל"ג לעומר על ציון רשב"י . . . ונראה למרן ובית דינו שחש ושלום זלזול שאוכלים ומרקדים, ונכתבה הסכמה ולא נחתמה. כלילה חלם מרן עם הרשב"י, ואמר לו, שתבוא מגיפה גדולה בעבור זה ההסכמה, כי רצונו שישמחו בהילולא, ולמחר קרע ההסכמה" עכל"ק.

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

וזה אינו נכון כלל, כי גם ב'טוב עין' בהדיא ס"ל שהוא יומא דהילולא דיליה, וז"ל שם (סי' יח, תצג דין ב): "ומה שעושין שמחה בל"ג [בעומר], אפשר שרבי עקיבא היה כלל גדול בתורה ולמדה לכ"ד [אלף] תלמידים ומתו ונשאר העולם שמם, ויום ל"ג [לעומר] התחיל לשנות לרשב"י ורבי מאיר ורבי יוסי וכו', ויאור להם שתחזור התורה ולכך עושים שמחה. וגם אמרו דהלולא דרשב"י ביום ל"ג"א, עכ"ל.

הרי בהדיא שב'טוב עין' לא רק שלא חזר בו כלל ולא כתב "שיום ל"ג בעומר אינו פטירת רשב"י", אלא כתב את ההיפך ממש, ש"גם אמרו דהלולא דרשב"י ביום ל"ג". ופלא שמביאים את דבריו באופן חלקי בלבד: "וכך כתב החיד"א בשו"ת טוב עין (סי' יח)..." בהשמטת הקטע האחרון של "וגם אמרו דהלולא דרשב"י ביום ל"ג".

כא ואם ל"ג בעומר אינו יום פטירתו של רשב"י, אינו מובן כלל מה היא ההתכנסות הזאת על קברו במירון דייקא? וגם אם אינו יום פטירתו, מדוע קשור ההתכנסות לרשב"י דייקא ולא לרבי מאיר ולרבי יוסי ולשאר התנאים? - אלא מבואר בהדיא ששניהם יחדיו אמת, וא"ש.

òíää ïñ 1 èää òéí ææíæé, çééí éañó äää áí øòàì éöç ÷ æøçéä äääøñ ò"é úëðú äääø æçëïä

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

והיא עיקרית. ומה שעושין שמחה בל"ג אפשר
דרבי עקיבא היה כלל גדול בתורה ולמדה
לכ"ד תלמידים ומתו ונשאר העולם שמם
ויום ל"ג התחיל לשנות לרשב"י ורבי מאיר
ורבי יוסי וכו' ויאור להם שתחזור התורה
ולכך עושים שמחה. וגם אמרו דהלולא דרשב"י
ביום ל"ג:

—
ääöú= òì éäé ääöø äçēīä

הש"ס וחי' עיקרית. ומה שעושין שמחה
בל"ג אפשר דרבי עקיבא היה כלל גדול
בהורה ולמדה לכ"ד תלמידים ומתו ונשאר
העולם שמם ויום ל"ג התחיל לשנות
לרשב"י ורבי מאיר ורבי יוסי וכו' ויאור
להם שתחזור התורה ולכך עושים שמחה.
וגם אמרו דהלולא דרשב"י ביום ל"ג.

ääöú= òì éäé ääöø äçēīä

[ראיתי זאת ב'טוב עין' שלפנינו - בדפוס ירושלים תשמ"ו (שהוא צילום מתשכ"א).
וחפשתי עוד דפוס ומצאתי של הוסיאטין תרס"ד, וגם שם מופיע הקטע של "וגם אמרו
דהלולא דרשב"י ביום ל"ג"]. נמצא שרבנו החיד"א ס"ל במפורש בג' ספריו של"ג בעומר
הוא יום פטירתו של רשב"י נ"ע.

וגם יש להוסיף בזה, דכיון שה'מורה באצבע' וה'טוב עין' נדפסו באותה שנה ממש - ליוורנו
תקמ"ו, א"כ איך ניתן להעלות על הדעת שב'מורה באצבע' יכתוב של"ג בעומר הוא יום
פטירתו של רשב"י וב'טוב עין' יכתוב את ההיפך ממש [שחזר בו] "שיום ל"ג בעומר אינו
פטירת רשב"י"?!

ואפילו א' ה'חוקרים' הודה לי ש'יומא דהלולא דיליה' אצל רבנו החיד"א הכוונה ליום
פטירתו, והביא 'שבספר ראש דוד' להחיד"א פ' תולדות איתא בהדיא: "וכבר נודע דיום
סילוק הצדיק גמור הוא יומא דהילולא", ולכן נראה שבאמת כוונתו שאז נפטר רשב"י, וכמו
שכתב גם ב'מורה באצבע', וכוונתו לדברי ה'פרי עץ חיים' שהביא בברכ"י.

ומה שכתב רבנו החיד"א ב'מראית העין' (ליקוטים סי' ז אות ח): "ומה שכתבתי בברכי
יוסף בסימן זה דיש שכתב דפטירת רשב"י ע"ה זי"ע בל"ג לעומר, כן כתב בפרי עץ חיים.
אך כבר נודע דבנסחאות כתבי האר"י ז"ל היה ערבוב וט"ס והנסחא אמיתית היא נסחת הח'
שערים שסידר הרב מהר"ש ויטאל ז"ל בנו של רבינו מהרח"ו ז"ל. ובשער הכונות האריך
בסוד יומי העומר וטעם שמתו כ"ד אלף ואח"כ למדו ה' [תלמידים] אצל ר' עקיבא ר"ש
ור"מ וכו' והיא שמחת רשב"י. וכתב שיש שרש בשמחה זו שעושים. והוא האריך בזה ולא

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

בא בפיו לומר שהוא פטירת רשב"י ע"ה. ואפשר שהכונה כמ"ש אני עני בטוב עין דביום ל"ג התחיל ללמד ר' עקיבא לרשב"י וחביריו ודוק היטב", עכ"ל.

היוצא מדבריו:

א. דמה שכתב בברכי יוסף ד"ש שכתב' דפטירת רשב"י ע"ה זי"ע בל"ג לעומר, הכוונה הוא לדברי ה'פרי עץ חיים', [כי כן היה ידוע לכל מתוך כתה"י אפילו טרם הדפסת הפע"ח. וכמבואר גם ב'דברי נחמיה': "ובפרי עץ חיים שם נזכר עוד טעם לענין שמחת ל"ג בעומר שבו ביום מת רשב"י ע"ה. ועם היות שמה שכתוב שם כי הוא מתלמידי רבי עקיבא שמתו בספירת העומר, צריך עיון גדול לכאורה. . אבל מכל מקום גוף הדבר ודאי אמת נכון הדבר שהסתלקות רשב"י היה בל"ג בעומר והיינו הלולא דרשב"י בו ביום, אשר כבר נודע ומפורסם בכל העולם. . (ואולי יש טעות סופר בפרי עץ חיים שם במה שכתב כי הוא כו' כנ"ל, וצ"ע בדפוס קארעץ ששמעתי ששם נשמט זה)".

וממשיך ה'דברי נחמיה': "והן אמת שגם עיקר הדבר נעלם ממני כעת המקור ושרש לזה. . ובמשנת חסידים מס' אייר וסיון (דקי"ז) ראיתי שהשמיט דברי פרי עץ חיים הנ"ל, אלא כתב בטעם שמחת רשב"י שבל"ג בעומר לפי שהיו מזהה' תלמידים שנסמכו אז שע"י זה נתקיים העולם ע"ש (ומעין זה כיון הפרי חדש מדעתו ע"ש) וצ"ע. אך המפורסמות אין צריך ראייה! שכבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות ענין הלולא דרשב"י בל"ג בעומר".

ב. ומ"ש: "אך כבר נודע דבנסחאות כתבי האר"י ז"ל היה ערבוב וט"ס", הכוונה בזה שאמנם זה דבר בטוח שכך נאמר בפע"ח, וזה היה ידוע לכל מתוך כתה"י, [כי ה'ברכי יוסף' נדפס לפני הדפוס של הפע"ח והיה עדיין בכת"י], אבל אח"כ בכל הדפוסים של ה'פרי עץ חיים' זה השתבש מאד וה'מראית העין' כתב כך רק לאחר שנדפס כבר כמה פעמים [בקארעץ תקמ"ב-תקמ"ה, אוסטרדהא תקנ"ד, ובדובראוונא תקס"ג-ד] עם הטעויות.

אבל לפי 3 כתבי יד הקדומים האמיתיים נאמר כך: "וטעם שמחת רשב"י ביום ל"ג בעומר כי הוא היה מתלמידי רבי עקיבא והוא שמת בל"ג בעומר", והכל בא על מקומו בשלום, ושל"ג בעומר הוא ממש מה שחשבנו תמיד, יום הסתלקותו של רשב"י.

אבל לרבנו החיד"א שלא היה לנגד עיניו הכת"י הנ"ל לכן נשאר במבוכה אודות מה שנאמר בפע"ח שם, וכמו שנשאר במבוכה ה'דברי נחמיה' הנ"ל. אבל לגבי עצם דבר הסתלקותו אז, לא שללו זאת כלל, אלא אדרבה: "אך המפורסמות אין צריך ראייה! שכבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות ענין הלולא דרשב"י בל"ג בעומר. . ומסתמא יש מקור לזה בזוהר או בכתבי האר"י ז"ל".

ג. ש'הנוסחא אמיתית היא נוסחת הח' שערים שסידר הרב מהר"ש ויטאל ז"ל בנו של רבינו מהרח"ו ז"ל. ובשער הכונות האריך בסוד יומי העומר וטעם שמתו כ"ד אלף ואח"כ למדו ה' [תלמידים] אצל ר' עקיבא ר"ש ור"מ וכו' והיא שמחת רשב"י. וכתב שיש שרש בשמחה זו שעושים. והוא האריך בזה, ולא בא בפיו לומר שהוא פטירת רשב"י ע"ה. ואפשר שהכונה כמ"ש אני עני בטוב עין דביום ל"ג התחיל ללמד ר' עקיבא לרשב"י וחביריו ודוק

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

היטב". והיינו דלרבנו החיד"א היה לפניו שם רק הגירסא של 'ביום שמחתינו' בלבד, ולא ראה את הגירסא של גוף כתי"ק של "ביום שמועתינו", שהכוונה ליום של לימוד תורותיו וחידושיו (שעל יד קברו) - וגם לימוד השיא של חידושו ושמעותיו עם החברים בעת ההסתלקות כנ"ל - ביום פטירתו, ולכן בצדק אומר ש'לא בא בפיו לומר שהוא פטירת רשב"י ע"ה', כלומר דשם לא מופיע מה שידוע לכל העולם זה דורי דורות מכבר ושנאמר בפע"ח [והוא שמת בל"ג בעומר], אבל זה לא אומר ולא סותר כלל וכלל שאכן במציאות רשב"י אמנם נסתלק בל"ג בעומר, (כי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר).

ומעתה פליאה נשגבה לומר "אבל בספריו מראית [ה] עין וטוב עין חזר בו וכתב שיום ל"ג בעומר אינו פטירת רשב"י" מנין לומר זאת? והרי המילים "ולא בא בפיו לומר שהוא פטירת רשב"י ע"ה" אינו אומר עדיין כלל שאינו אכן כך במציאות, אלא שהכוונה הוא רק שכאן זה לא נזכר ומופיע, ותו לא. וגם לפי האמת ההיפך הוא הנכון, דלאחר שאומר "ולא בא בפיו לומר שהוא פטירת רשב"י ע"ה" הרי מסיים: "ואפשר שהכונה כמ"ש אני עני בטוב עין דביום ל"ג התחיל ללמד ר' עקיבא לרשב"י וחביריו ודוק היטב", והרי שם בהדיא כותב "וגם אמרו דהלולא דרשב"י ביום ל"ג", וא"כ איך בכלל ניתן לומר ש"כתב שיום ל"ג בעומר אינו יום פטירת רשב"י"? (ועי' לעיל הערה 2).

עוד תמוה, שהרי אלו ה'חוקרים' שמביאים את דברי ה'דברי נחמיה' הנ"ל כותבים: "מסקנת הדברי נחמיה כנ"ל שיש טעות סופר בדברי הפע"ח, וכע"ז כתב החיד"א בספרו האחרון (שחיבר כשנה לפני פטירתו) מראית עין" וכו'. - והרי מודים כולם שהדברי נחמיה ס"ל בהדיא שרשב"י נסתלק בל"ג בעומר דוקא, ושמקורו הוא בפע"ח, [הגם שאינו יודע להראות איה מקומו משום שגיאות הדפוס, ולא היה לפניו 3 כתה"י הנ"ל], וא"כ דבריהם ש"כע"ז [כמו הדברי נחמיה] כתב החיד"א בספרו האחרון (שחיבר כשנה לפני פטירתו) מראית עין" סותרים בהדיא את דבריהם מקודם ש"בספריו מראית [ה] עין וטוב עין חזר בו וכתב שיום ל"ג בעומר אינו פטירת רשב"י".

עוד ראיתי שה'חוקרים' מנסים לגייס גם את רבנו ה'בן איש חי' להכחשת יום הסתלקותו של רשב"י בל"ג בעומר, ממה שכתב בשו"ת 'רב פעלים' חלק א או"ח (סי' יא): "ואני אומר מאחר דאמירת חצי פסוק זה הובאה בספר פרי עץ חיים שהם דברי רבינו הגדול אר"י החי זלה"ה, דרוח אלקין קדישין ביה, אין לפקפק בהם כלום, כי מי יחוש יותר ממנו. ואף על גב דאמירת פסוק זה לא נזכרה בשער הכונות שסידר מהרש"ו ז"ל, ומצינו להגאון חיד"א ז"ל בשוירי ברכה א"ח סי' תצ"ג, בענין פטירת רשב"י זיע"א ביום ל"ג לעומר, שנזכרה בספר פרי עץ חיים ולא נזכרה בשער הכונות כתב שאין לסמוך על זה כ"כ, התם שאני, כי גם בספר פרי עץ חיים לא נזכר דבר זה בכל ספרי פע"ח, שיש דפוסים שלא נזכר בהם ד"ז, ועוד התם מצא טעם לטעון משום דבספר הכונות נחית לעשות שייכות לאותו היום עם רשב"י, ואמאי לא זכר שם גם דבר זה? והן אמת כי על זו הטענה יש פה להשיב, עכ"ז נראה דודאי יש לסמוך על ספר פע"ח באמירת חצי פסוק הנז', וכן נהוג עלמא, על כן חובה עלינו ליישב הדבר". ע"ש היטב.

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

אבל לפי האמת, שם המשמעות היא שבנדוד"ד סובר ה'בן איש חי' בהדיא שרק בשער הכוונות בלבד זה רק לא מופיע, אבל שפיר "בא אל פיו" בפע"ח [רק ששם יש בעיה עם נוסחת הדפוס שהיא משובשת מאד. ע"ש היטב. ואילו ראה ה'רב פעלים' את מה שכתוב ב-3 כת"י של פע"ח "והוא שמת בל"ג בעומר", היה כותב בדיוק כמ"ש בתשובתו שם בנוגע לאמירת "על כן ברך" וגו', שהגם שזה חצי פסוק ואסור לאומרו, בכל זאת כיון שזה מופיע בפע"ח, א"כ הפע"ח "הם דברי רבינו הגדול אר"י החי זלה"ה דרוח אלקין קדישין ביה, אין לפקפק בהם כלום, כי מי יחוש יותר ממנו [על האיסור לומר חצי פסוק, ועל כל דברי תורה חז"ל בתנ"ך בש"ס משניות בבלי וירושלמי זוהר ומדרשים שו"ע ופוסקים, וכל דברי הגאונים ראשונים ואחרונים פוסקים וכל גדולי הדורות בענין העצב והתענית שיש לנהוג בו בזמן פטירת צדיקים], ואע"ג . . זה לא נזכרה בשער הכוונות שסידר מהרש"ו!"

עוד טוענים ה'חוקרים' ש"מהותו של הספר 'פרי עץ חיים' - מי שכתבו - סדר הדורות דתלמידי האר"י - ואיך כתבו המהר"ם פאפריש, ושכל רצונו היה להעתיק את ספר 'שער הכוונות' כפי ששמעם בע"פ מתלמיד תלמיד תלמידו של האר"י וכו'. - הנה למעשה לא אני זה שמתעלם מכל זה, אלא רבנו ה'בן איש חי' ב'רב פעלים' (ח"א סי' יא) שכותב: ש'פרי עץ חיים' "הם דברי רבינו הגדול אר"י החי זלה"ה דרוח אלקין קדישין ביה, אין לפקפק בהם כלום, כי מי יחוש יותר ממנו. ואע"ג . . זה לא נזכרה בשער הכוונות שסידר מהרש"ו". דברים אלו אומרים הכל מה זה מהותו של ה'פרי עץ חיים' - שאפילו שלא נזכרו הדברים ב'שער הכוונות' (כי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר).

טענה נוספת בפי ה'חוקרים': ש"אתם מתעלמים גם מאחת מטענות הגדולות - לא יתכן כלל וכלל שהאר"י רצה לעקור את דברי תורה חז"ל בתנ"ך בש"ס משניות בבלי וירושלמי זוהר ומדרשים שו"ע ופוסקים [אם אתם רוצים - אביא עשרות ומאות מראי מקום ע"ז] וכל דברי הגאונים ראשונים ואחרונים פוסקים וכל גדולי הדורות בענין העצב והתענית שיש לנהוג בו בזמן פטירת צדיקים - באיזכור של מילה אחת "יום שמועתינו" לפי פירושכם, וודאי שאנו איננו יכולים לנהוג מנהגי שמחה ביום פטירה ע"פ ס"ס של גירסא בפע"ח . . לכזו עקירה של דעת חז"ל - צריך היה רבי חיים ויטאל לכתוב שבע עמודים של הסבר, ולא מילה אחת המוטלת בס"ס גדול. כל דברי שאינו בהכרח יום פטירה - אינם אלא יישוב מנהג ישראל ויישוב תמיהות החת"ס והשואל ומשיב".

ראשית תמוה ביותר, אם הח"ס והשו"מ קבעו של"ג בעומר הוא יום פטירתו, איך ניתן "להזיז" את זה (מפני קושיא) לתאריך אחר? מה זה? משחק דומיניו?

ולפי האמת אין כאן שום עקירה מדברי תורה ח"ו, דאיתא בשו"ע יו"ד סי' שד"מ ס"י: "מי שצוה שלא יספרוהו, שומעין לו" ומוסיף הרמ"א בהג"ה: "אבל אם צוה שלא לנהוג עליו ז' וגזרת שלשים אין שומעין לו". ובש"ך שם ס"ק ט: "אבל ציום האב ואם שלא לנהוג בהם י"ב חדש . . מצוה לקיים דבריהם. עי' באה"ט. ובפ"ת שם סק"ב שמביא מה'שבות יעקב' דה"ה לענין אבילות שבעה וקריעה שומעין לו, שלא כהרמ"א. - והשתא מכיון שרשב"י צוה לשמוח בו [אדרא זוטא ופע"ח 3 כת"י], א"כ פשוט דהדין הוא דשומעין לו.

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

והשתא שהרח"ו כותב מה ששומע מרבו האריז"ל שאמר לו רשב"י שקבור שם אומר לו: **"כי למה אומר נחם ביום שמועתינו"**, והרי אלו הם דברי רשב"י, ולא דברי האר"י והרח"ו! ורשב"י לשיטתיה שס"ל שיש לשמוח ביום פטירתו, ובלשון ה'דברי נחמיה': אך המפורסמות אין צריך ראיה שכבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות ענין הלולא דרשב"י בל"ג בעומר, - אז מה אתם רוצים לדרוש ממנו ש"לכזו עקירה של דעת חז"ל - צריך היה רבי חיים ויטאל לכתוב שבע עמודים של הסבר, ולא מילה אחת המוטלת בס"ס גרול?"

והרי אצל רשב"י לא היה שום ספק בדבר, ולכן איזכור של מילה אחת **"יום שמועתינו"** די והותר בשבילו, ומיותר לגמרי לרשב"י לכתוב שבע עמודים של הסבר. וגם אין כאן שום עקירת תורה ח"ו כדלעיל מש"ך יו"ד סי' שדמ סק"ט וכו', דאם ביקש לשמוח דשומעין לו ע"פ דין שו"ע.

בספר 'מנהגי החיד"א' [ה' חלקים - ע"י מכון 'משנת חכמים' ירושלים] - או"ח ח"ב (עמ' לח-ט) נאמר: **"יום ל"ג לעומר מרבים בשמחה לכבוד רשב"י זיע"א, כי הוא יומא דהילולא דיליה"**.

ובהערה ג שם כתב: **"מורה באצבע אות רכ"ג, וברכי יוסף סי' תצ"ג סק"ד. ונקט הכא רבינו במורה באצבע דיום פטירת רשב"י ע"ה שהוא יומא דהילולא הוא ביום ל"ג לעומר. הגם שבמקומות אחרים בספריו כתב בזה דברים מעורבבים, ונראה דס"ל דזהו עיקר טעם השמחה ביום ל"ג לעומר, דהיינו משום דהוא יומא דהילולא דיליה"**.

אחד ה'חוקרים' כתב ע"ד 3 הכת"י העתיקים של הפע"ח הנ"ל: **"דבאמת מציאה יפה מצא, אבל צריך לדעת, שעדיין לא העלה ארוכה לעניין זה. דהנה . . צריך לדעת ששורש הספק אינו רק מה הגירסא המדויקת בפרי עץ חיים, שהוא בגדר שאר כתבי תלמידי האר"י וכידוע, אלא העיקר הוא מש"כ בשער הכוונות - שהוא כידוע הסולת המנופה והמדויקת מתורת האריז"ל - והנה שם לא נזכר כלל מעניין זה דפטירת רשב"י, ונראה שם שיום ל"ג בעומר עניינו רק מחמת השמחה בכך שהניח רבי עקיבא את רשב"י (ועוד ד' תלמידים) לאחר שנסתלקו כל התלמידים"**. (וראה לעיל הערה 2).

אבל טעות גדולה טועה כאן, כי לפי האמת לא זקוקים לזה לשום מקור בכתובים, וכמ"ש ה'דברי נחמיה' אך המפורסמות אין צריך ראיה שכבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות ענין הלולא דרשב"י בל"ג בעומר.

איתא בפסחים (קיט, א): **"אמר רב יהודה אמר שמואל כל כסף וזהב שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים, שנאמר (בראשית מו, יד) וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא. אין לי אלא שבארץ מצרים, ושבארץ כנען בשאר ארצות מניין? תלמוד לומר (בראשית מא, נז) וכל הארץ באו מצרימה. וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהן, שנאמר (שמות יב, לו) וינצלו את מצרים. רב אסי אמר עשאוהו כמצודה זו שאין בה דגן, רבי שמעון אמר כמצולה שאין בה דגים"**.

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

"והיה מונח עד רחבעם. בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם, שנאמר (מלכים א יד, כה) ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים [על ירושלים] ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך. בא זרח מלך כוש ונטלו משישק. בא אסא ונטלוהו מזרח מלך כוש ושיגרו להדרימון בן טברימון. באו בני עמון ונטלו מהדרימון בן טברימון. בא יהושפט ונטלו מבני עמון והיה מונח עד אחז. בא סנחריב ונטלו מאחז. בא חזקיה ונטלו מסנחריב והיה מונח עד צדקיה. באו כשדיים ונטלוהו מצדקיה. באו פרסיים ונטלוהו מכשדיים. באו יווניים ונטלוהו מפרסיים. באו רומיים ונטלוהו מיד יווניים ועדיין מונח ברומי". והנה ברש"י וברשב"ם שם כתבו, מלחמתו של זרח במצרים גמרא, אבל מלחמת זרח באסא קראי [בדברי הימים ב יד, ז-יד]. והיינו שאין מקור בקרא ובכתוב למלחמה שהיתה בין זרח מלך כוש לשישק מלך מצרים, אלא שדבר זה היה מקובל במסורת שעברה לשמואל בעל מאמר זה, משא"כ המלחמה הגדולה שהיתה בין אסא לזרח מלך כוש מתוארת בדברי הימים.

ועד"ז מצינו בעבודה זרה (כה, א): "תנא, כשם שעמדה לו חמה ליהושע כך עמדה לו חמה למשה ולנקדימון בן גוריון. יהושע קראי, נקדימון בן גוריון גמרא [קבלה ומסורת היא שעמדה לו החמה], למשה מנלן? אתיא אחל אחל [בגזירה שוה] "וכו' ע"ש. וכ"ה בתענית (כ, א): "תנו רבנן, שלשה נקדמה להם חמה בעבורן, משה ויהושע ונקדימון בן גוריון, עיי"ש. והנה כל הנ"ל הוא דוגמא לנדוד, למ"ש בשו"ת דברי נחמיה או"ח סי' לד ס"ז וז"ל: "והנה כל הלחץ זה הדחק שנדחקו ונסתבכו בזה כל הפוסקים הנ"ל הלא הוא רק מפני שלא מצאו טעם ושרש לענין המעלה דל"ג בעומר אשר היה נודע ומפורסם בכל הדורות, אם להקל באבילות ממנו ואילך או אף לעשותו כעין יום טוב, אבל מאחר שכבר נודע על פי קדוש ה' האריז"ל עיקר ענין דימי העומר שהן ימי דין אשר על כן אז פגעה מדת הדין בתלמידי רבי עקיבא, ושביום הל"ג מתגלה שם כ"ו שהוא רחמים, אשר על כן אז פסקו מלמות. עי' פרי עץ חיים שער ספירת העומר פ"ז. וכבר הוסכם שיש לילך אחר ספרי קבלה כל שאינו מפורש להיפוך בגמרא ופוסקים וכל שכן בענינים כאלו, אם כן פשיטא שמהאי טעמא הוא שיום זה רשום וזכור לטוב מימי קדם לעשותו כעין יום טוב. ובפרי עץ חיים שם נזכר עוד טעם לענין שמחת ל"ג בעומר שבו ביום מת רשב"י ע"ה ועם היות שמה שכתוב שם כי הוא מתלמידי רבי עקיבא שמתו בספירת מעומר, צריך עיון גדול לכאורה, דהא הוא היה מאותן ה' תלמידים דאח"כ, כדאיתא בגמרא יבמות פ' הבע"י (סב, ב), וגם בלא"ה ע"כ רבי שמעון האריך ימים אחר רבי עקיבא, דהא כשמת רע"ק נולד רבי כדאיתא בקידושין (עב, ב), ורבי שמעון היה רבו דרבי כדאיתא בשבת (קמז, ב) אמר רבי כשהיינו לומדין תורה אצל רבי שמעון כו', והיינו רשב"י כדמשמע שם וכ"ה בהדיא ברש"י דביצה (כו, סע"א), אבל מכל מקום גוף הדבר ודאי אמת נכון הדבר שהסתלקות רשב"י היה בל"ג בעומר והיינו הלולא דרשב"י בו ביום אשר כבר נודע ומפורסם בבל העולם וצ"ל דזה היה באמת אחר זמן רב כו', ואולי יש טעות סופר בפרי עץ חיים שם במה שכתב כי הוא כו' כנ"ל, וצ"ע בדפוס

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

קארעץ ששמעתי ששם נשמת זה, והן אמת שגם עיקר הדבר נעלם ממני כעת המקור ושרש לזה... "עכ"ל ה'דברי נחמיה'.

ונדו"ד גם ע"ד הך דפסחים (סו, א): אמר להן הלכה זו שמעתי ושכחתי, אלא הנח להן לישראל, נניח לציבור לנהוג כפי המקובל בידם, מפני שאף אם אין נביאים הן על כל פנים בני נביאים הן, כלומר, ראו כיצד ינהגו הציבור כיון שניתן להסתמך על מנהגם שיהיה כראוי. ואכן למחר בשבת ערב פסח, מי שפסחו היה טלה תוחבו, תחב את הסכין בצמרו, וכך הביאו לעזרה, ומי שפסחו גדי שאין לו צמר אלא שיער שאין הסכין נתפס בו, תוחבו בין קרניו, ראה הלל את המעשה שעשו הציבור ונזכר בהלכה, ואמר, אכן כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון שמותר לעשות כן לצורך הבאת הסכין. ע"ש.

ומה שטוענים ה'חוקרים': ש"האר"י מעולם לא חידש עובדות היסטוריות - הנה בודאי שלא חידש כאן שום דבר! כיון (ובלשון ה'דברי נחמיה'): ש"המפורסמות אין צריך ראייה שכבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות ענין הלולא דרשב"י בל"ג בעומר, [וע"ד הך דשמואל בפסחים (קיט, ב. וע"ז כה, א), ונקדימון בן גוריון גמרא - קבלה ומסורת היא שעמדה לו החמה דע"ז הנ"ל], (ומסתמא יש מקור לזה בזוהר או בכתבי האר"י ז"ל). וכבר נאמר על זה דרוש מפי קדוש ה' מוח"ז רבינו [בעל התניא] ז"ל בטעם שביום הסתלקות דרשב"י הוא הלולא ובשאר צדיקים יום תענית. ובדרוש שבסידור שער הל"ג בעומר נזכר ענין שייכות הסתלקות והלולא זו לל"ג בעומר דוקא. ועכ"פ איך שיהיה הנה אמת נכון נודע הדבר מה שיום הל"ג בעומר היה רשום וזכור לטוב מימי קדם לעשותו כעין יום טוב כדמשמע מדברי הפוסקים הנ"ל, "עכ"ל ה'דברי נחמיה' (מלבד החצ"ר). ופלא מדוע ה'חוקרים' של ימינו אינם פותחים בחקירה אודות המסורת שבפסחים וע"ז הנ"ל, מאיפה המקורות לזה?

וזה שיום הסתלקותו של רשב"י נזכר בפע"ח ובשה"כ ולא בשו"ע - ובשו"ע אדמו"ר הזקן, הדבר מובן בפשטות, כי אצל רשב"י יש חידוש עצום בזה שרצה שיהיו שמחים בו ביום, וזה לא שייך עפ"י נגלה דתורה, כי ע"פ שו"ע יש רק תענית וכו', [ולכן גם לא נזכר רשב"י בשו"ע], משא"כ גבי מרע"ה וכל שאר התנאים וכו' לא נזכרים בקבלה, כי אצלם לא שייך ענין השמחה ביום היארציט, כדאיתא עד"ז בסידור אדמו"ר הזקן עם דא"ח וב'פרי צדיק' לרבנו צדוק הכהן מלובלין שמובא גם בקובץ 'ישורון' טו (ע' תתסט).

והנה ראיתי שכתב בזה בקונטרס 'הודך והדרך' [של קהילת 'דרכי תורה'] - טבריה תשס"ז (עמ' מה ואילך) ש"החיד"א קדם לו [לה'דברי נחמיה'] בספרו האחרון ליקוטים וכו'. א"כ בודאי שדבריהם אלו סותרים למה שכתבו ש"בספריו מראית [ה] עין וטוב עין חזר בו וכתב שיום ל"ג בעומר אינו פטירת רשב"י", כי ה'דברי נחמיה' גם לדעתם של מכחישי היארציט סוברים בהדיא שרשב"י נפטר בל"ג בעומר.

עוד ראיתי שב'בסוד שיח' פ' נשא תשע"א כתב (בסוף) בתגובתו: "עוד נעיר שבספר 'דברי תורה' עצמו (שהרבנתם לצטט) כתב (ח"ג סי' פג) בשם זקינו המהר"ש (בנו של בעל הבני

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

יששכר, סבו של האדמו"ר ממונקטש) בשו"ת שם שלמה כת"י, שרשב"י לא נפטר בל"ג בעומר.

וזה תמוה ביותר, כי כל מי שרק פותח שם יראה שלא כתוב שם כלל "שרשב"י לא נפטר בל"ג בעומר", [וגם זה בכלל לא יתכן שיחלוק על ה'בני יששכר' וכו'], אלא אדרבה, מבואר שם בהדיא דשפיר נסתלק אז, אלא דהכוונה שם הוא: דמה שאין אומרים נפילת אפים בל"ג בעומר אינו הטעם מחמת שמת בו רשב"י [שבאמת נפטר בו], אלא שהטעם הוא מחמת שבו פסקו התלמידים למות, וז"פ.

והנה אצל החיד"א - מלבד מה שכתב בהדיא בספר 'ראש דוד' פ' תולדות "וכבר נודע דיום סילוק הצדיק גמור הוא יומא דהילולא" - זה גם מוכרח שהילולא הכוונה ליארצייט של יום פטירתו - דב'טוב עין' בהדיא ס"ל דשפיר הוא יומא דהילולא דיליה, וז"ל שם (סי' יח, תצג דין ב): "ומה שעושים שמחה בל"ג [בעומר], אפשר שרבי עקיבא היה כלל גדול בתורה ולמדה לכ"ד [אלף] תלמידים ומתו ונשאר העולם שמם, ויום ל"ג [לעומר] התחיל לשנות לרשב"י ורבי מאיר ורבי יוסי וכו', ויאור להם שתחזור התורה ולכך עושים שמחה. וגם אמרו דהילולא דרשב"י ביום ל"ג, עכ"ל.

הרי בהדיא שב'טוב עין' לא רק שלא חזר בו כלל ולא כתב "שיום ל"ג בעומר אינו פטירת רשב"י", אלא כתב את ההיפך ממש, ש"גם אמרו דהילולא דרשב"י ביום ל"ג". וכאן הילולא זה לא רק 'שמחה' בלבד בלי יארצייט, שהרי זאת - שמחה - כבר אמר קודם בתחילת דבריו, וא"כ אינו מוסיף כאן כלום? אלא שכאן (ההוספה) 'הילולא' זה 'יום פטירתו'.

וגם כיון שה'מורה באצבע' וה'טוב עין' נדפסו באותה שנה ממש - ליוורנו תקמ"ו, איך ניתן להעלות על הדעת שב'מורה באצבע' יכתוב של"ג בעומר הוא יום פטירתו של רשב"י וב'טוב עין' יכתוב את ההיפך ממש [שחזר בו] "שיום ל"ג בעומר אינו פטירת רשב"י".

ב'ישורון' טו מביאים הרבנים ר' אייזיק בלוי ור' נחום זאב רוזנשטיין גוף כתי"ק של רבנו החיד"א [שטרם נדפס] שמרן הבית יוסף רצה לבטל את המחולות בקברו של רשב"י: "בימי מרן הסכימו שלא יעשו ישראל . . מחול בל"ג לעומר על ציון רשב"י . . ונראה למרן ובית דינו שחס ושלום זלזול שאוכלים ומרקדים, ונכתבה הסכמה ולא נחתמה. בלילה חלם מרן עם הרשב"י, ואמר לו, שתבוא מגיפה גדולה בעבור זה ההסכמה, כי רצונו שישמחו בהילולא, ולמחר קרע ההסכמה" עכ"ל ק.

והרי "הילולא" אצל החיד"א [בפרט בנוגע לרשב"י] הוא יום פטירתו [וכדאיתא גם ב'ברכי יוסף', ב'טוב עין' 'במורה באצבע' 'ראש דוד' ו'שיורי ברכה' וכו' כנ"ל], הרי בהדיא שרשב"י רוצה שישמחו ביום הסתלקותו בכל שנה ושנה ביום היארצייט שלו, ולא רק בפעם הראשונה שנסתלק. [ומה שמנסים ה'חוקרים' לחלק בין פעם הראשונה בעת ההסתלקות שאכן שמחו כדאיתא בהדיא באידרא, ליארצייט אח"כ שאין לשמוח - תמוה ביותר, שהרי אדרבא, וההגיון הפשוט אומר זאת, שאם יש שמחה בעת הפטירה א"כ כש"כ וק"ו שכן הוא בעת כל ההעליות שיש בכל יארצייט ויארצייט].

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

וז"ל ה'חתם סופר' בתשובותיו חלק ב (יורה דעה) סימן רלג: "אמנם ידעתי כי שמעתי שעכשיו אכשיר דרי וממרחק יבואו ידרושו את ה' בעה"ק צפת ביום ל"ג בעומר בהלולא דרשב"י ז"ל. ואם כי כל כוונתם לשם שמים שכרם רב בלי ספק ע"ד ודיגולו ודליקו נרות עלי אהבה. . אבל מטעם זה בעצמו הייתי אני מן הפרושים כבן דרותאי שלא אצטרך להיות יושב שם ומשנה מנהגם בפניהם ושלא ארצה להתחבר עמהם בזה."

וז"ל בשו"ת 'שואל ומשיב' מהדורא ה' סי' לט: "אדרבה במות צדיק וחכם יש להתענות, ואנו מתענין על מיתת צדיקים, ואיך נעשה יום טוב במות רבנו הגדול רשב"י ז"ל?"

הרי רואים בהדיא שה'חתם סופר' וה'שואל ומשיב' נקטו במפורש של"ג בעומר הוא באמת יום הסתלקותו של רשב"י [כדאיתא ב'פרי עץ חיים' ב-3 כת"י שלפנינו: "וטעם שמחת רשב"י ביום ל"ג בעומר כי הוא היה מתלמידי רבי עקיבא והוא שמת בל"ג בעומר" - וב'שער הכוונות': "יום שמועתינו" - ע"פ עירובין (סד, א) ד'שמועות' הם חידושי תורה: "כל האומר 'שמועה' זו נאה" וכו'. וממילא יוצא ד'יום שמועתינו' הוא יום של לימוד חידושי תורה הרבים שחידש רשב"י בחייו, ובפרט ביום הסתלקותו], שאל"כ מה הפריע להם? וגם לומר "אבל מטעם זה בעצמו הייתי אני מן הפרושים כבן דרותאי שלא אצטרך להיות יושב שם ומשנה מנהגם בפניהם ושלא ארצה להתחבר עמהם בזה" - והרי אם סיבת השמחה היה מטעמים אחרים, והיא בכלל לא יום הסתלקותו - כמו שמנסים ה'חוקרים' כל הזמן להסביר כך - לא היו מקפידים כלל על השמחה הזאת - אלא שבהדיא מבואר שהחת"ס והשו"מ ס"ל ש"יום ל"ג בעומר בהלולא דרשב"י ז"ל", וש"הילולא" היא יום פטירתו, ולא משהו אחר.

ואילו רבנו החת"ס והשו"מ היה יודעים מה שכתב רבנו החיד"א בכת"ק שרשב"י "אמר לו. . כי רצונו שישמחו בהילולא", היו חוזרים בו מדבריהם, בדיוק כמו שחזר בו רבנו הבית יוסף ש"למחר קרע ההסכמה" - כלשון החיד"א בכת"ק.

לסיכום: דברי רבינו החיד"א שהיה רבן של כל בני הגולה - כל מילה שלו - בכל תחום שהוא - שיצא מעטו - קדוש ומדויק, לפיכך מה שכתב שרשב"י אמר "שתבוא מגיפה גדולה בעבור זה ההסכמה [לבטל את המחולות במירון] כי רצונו שישמחו בהילולא", מדויק מאד, ושהכוונה היא שישמחו ביום פטירתו - ביארציט שלו - כאן למטה בעודה"ז - במושב מירון, כמו שחגגו בשנים שעברו ב"ה יותר מחצי מליון איש - כ"י, וכן יחגגו בעתיד תמיד עד שרשב"י יקום בתחיית מתים, ונזכה לראותו בעינינו בינינו.

*

ומה שה'חוקרים' מתלוננים שבצילום כתה"י 'פרי עץ חיים' כמדומה לא פיענחו כראוי. בכת"י העליון [מתק"כ]: שמענו מכל זה כי יש שורש וטעם שמחת רשב"י כי הוא היה מתלמידי ר"ע והם שמת בל"ג בעומר, או מתלמידי ר"ע הנ"ל [ראה כמה שורות קודם ליד מילת ר' אברהם הלוי מילה זו והיא כנראה הנ"ל]. ובכל אופן בודאי לא כתוב שם 'והוא' כמ"ש הכותב, ואם כתוב, והם אינו נכון כלל כמובן, ואם כתוב הנ"ל הוא כמו המודפס

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

לפנינו בפרע"ח, גם הוא ט"ס דהרי תלמידי ר"ע לא מתו בל"ג בעומר. ועוד דבאמת קשה לפענח אם כתוב שמת או שמח, ועיין היטב שיש גרש מעל המילה וא"כ הוא שמתו או שמחת". וזה תמוה ביותר מה שהוא טוען, כי כל אחד יכול לראות בהדיא שכתוב: "והו/ [=והוא] שמת בל"ג בעומר".

ומה שמתלוננים שבכת"י התחתון [מתי"א] נראה שצ"ל 'שהוא שמח ל"ג לעומר'. ובודאי לא שמת. ונראה לבאר מדוע המדפיס בקארעץ וכו' הדפיס זאת בצורה כזאת. די"ל שהיה לפניו הכת"י השני [הקדום ביותר - משנת תיא] ששם מופיע "שמח"/ ו"שמת". ואכן יש בעיה ששם נראה ה"תיו" כמו "חית", וכיון שהראשון הוא "שמחת" [ולא יתכן "שמת" כמובן], וכיון שהבין המדפיס שהראשון הוא "שמחת" והשני "שמח", לפי"ז יצא לו שהמשפט הזה באמת תמוה בגלל שחוזר על עצמו, כי לא יתכן פעמיים משמעות של "שמחה" כמובן, ולכן החליט להשמיט את ה"שמחת" הראשון, וככה יצא הניסוח המעורפל הזה. אבל לדידי ברור שבכת"י הזה השני הוא "שמת" ואצל הסופר הזה "ת" נראה כמו "ח", כמו שרואים בכת"י שם לפני"ז בתיבת "תשכון" שניתן בקלות לקרוא "חשכון", ושם ברור שזה "תשכון" כמובן, ולפ"ז הגיוני מאד שכאן נאמר "שמת", ואז שוב כל המשפט מובן היטב, ואז הוא גם זהה לשתי כת"י האחרים שנאמר בהם [וא' מהם בהדיא] "שמת". ואז גם כל שלשת הכת"י תואמים למה שידוע כבר דורות רבים שרשב"י הוא זה שמת בל"ג בעומר, ולא צריכים לכבות ח"ו את המדורות בל"ג בעומר כפי שהציע לפני 9 שנים החוקר המלומד ה' אברהם קוסמן בכל אמצעי התקשורת.

הנה כל הכחשת ה'יארצייט' הזה התחיל אך ורק לפני עשרות שנים בלבד על ידי כל מיני 'חוקרים', וכמו שרואים כנ"ל את דעתם הק' של החיד"א וה'בן איש חי', שבהדיא סוברים שרשב"י אכן נסתלק בל"ג בעומר, והחל מהע"ח ("יום שמועותינו"), פע"ח ("שמת בל"ג בעומר"), יערות דבש, אמרי פנחס [לרבנו מקאריץ], בעל התניא - 'סידור בעל התניא' ו'אגרת הקודש' שלו, 'ליקוטי הלכות' - ברסלב, 'חיי אדם', רבי צדוק הכהן, 'בני יששכר', שם שלמה, מנחת אלעזר וכו' וכו'.

קשה מאד להבין מה 'מרויחים' אלו שמתעקשים ל"הוכיח" "איפכא מסתברא" נגד מליוני בני"י שקבלו במסורת זה דורי דורות שרשב"י נסתלק בל"ג בעומר, ושזה דוקא תואם עם המקורות של רבנו החיד"א וה'בן איש חי' וכו' כנ"ל, ועם כל "הצדיקים ובעלי רוח"ק שלא טעו בזה" הנ"ל.

מדוע ה'חוקרים' הללו אינם פותחים בחקירה חדשה על מה שנאמר בפסחים ובע"ז הנ"ל על שאין מקור להך דשמואל בפסחים (ק"ט, ב) הנ"ל, והך דנקדימון בן גוריון שגמרא - קבלה ומסורת היא שעמדה לו החמה, שרק מסורת וקבלה היא שכך היו הדברים.

הנה זה עתה ראיתי בספר 'תורה בציון' (תשע"ז) שכתב על ל"ג בעומר (ע' קפז) בהאי לישנא: "אמנם מקובל בפי העולם כי יום ל"ג לעומר הוא יום פטירת הרשב"י עליו השלום. וכן מובא ומורגל בלשון הפוסקים האחרונים. אבל באמת שאין אף שמץ ראיה שהוא יום

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

פטירתו, ולא ציינו לכך שום מקור מוסמך, ולא חקרו מאין ומהיכן נולדה שמועה זו, ובפרט שלא נרמזו כן בדברי רבנו האר"י ז"ל ובדורות שלפניו כלל.

והנני עומד ומשתומם על הסתירה האיומה שבדברי עצמו, שמצד אחד קובע: ש"מקובל בפי העולם כי יום ל"ג לעומר הוא יום פטירת הרשב"י עליו השלום. וכן מובא ומורגל בלשון הפוסקים האחרונים". - והכוונה כנ"ל להע"ח ("יום שמועותינו"), פע"ח ("שמת בל"ג בעומר"), יערות דבש, 'אמרי פנחס' [לרבנו מקאריץ], רבינו החיד"א, רבנו הזקן בעל התניא - 'סידור בעל התניא' ו'אגרת הקודש' שלו, 'ליקוטי הלכות' - ברסלב 'בן איש חי' ב'רב פעלים'. 'חיי אדם', רבינו צדוק הכהן, 'בני יששכר', שם שלמה, מנחת אלעזר וכו' וכו'. - ותוך כדי דיבור מסיק: "אבל באמת שאין אף שמץ ראייה שהוא יום פטירתו, ולא ציינו לכך שום מקור מוסמך, ולא חקרו מאין ומהיכן נולדה שמועה זו, ובפרט שלא נרמזו כן בדברי רבנו האר"י ז"ל ובדורות שלפניו כלל" - לאו כל מוחא סביל דא... איזה 'שמץ ראייה' חסר כאן? - וצע"ג מאד.

ומה שמתלוננים ה'חוקרים' עוד: "ובטור וש"ע או"ח סימן תק"פ בשם הבה"ג שנכתב בתקופת הגאונים לפני כ-1500 שנה, הובאו תאריכי פטירה רבים של תנאים ואמוראים, ונאמר שם שיש להצטער להתאבל באותם ימים. ולא הוזכר שם רשב"י"

- זהו באמת קושיא גדולה, אבל לדברינו א"ש מאד ולק"מ, כי רשב"י הוא מתלמידי רבי עקיבא שהם שייכים בעיקר לחלק הסוד שבתורה כנ"ל [מסידור רבנו הזקן ומרבי צדוק הכהן מלובלין], ולגבי אלו הצדיקים דוקא שמחים (גם למטה!) ביום ההסתלקות כפי שצויה רשב"י בעצמו בהדיא - כמ"ש בשדי חמד (ח"ו מע' א"י ע' 140), לכן זה נאמר גם דוקא בחלק הסוד שבתורה - בזהר ובכתבי האריז"ל, משא"כ "בטור וש"ע או"ח סימן תק"פ בשם הבה"ג שנכתב בתקופת הגאונים לפני כ-1500 שנה, הובאו תאריכי פטירה רבים של תנאים ואמוראים, ונאמר שם שיש להצטער להתאבל באותם ימים", מיירי דוקא מאלו הצדיקים ששייכים בעיקר לנגלה שבתורה, ואצלם באמת אין שמחה ביום ההסתלקות אלא אדרבה וכו', וזה נאמר דוקא בחלק הנגלה שבתורה, וא"ש מאד.

ועי' ע"ד זה מ"ש בשער הכולל פ"א ס"א: "שמעתי מפי הרה"ג החסיד המפורסם ר' הלל פאריטשער זי"ע אשר פעם אחד שאלו את אדמו"ר הזקן איך יש לנהוג בדבר שהמקובלים מחולקים עם הפוסקים, והשיב אדמו"ר מסתמא יש לנהוג כהמקובלים. ושאלו אותו הלא הוא בעצמו בשו"ע שלו (סימן כ"ה סעיף כ"ח) כתב שיש לילך אחר הפוסקים, והשיב כן כותבים הפוסקים (ובשו"ע נמשך אחר הפוסקים) אבל המקובלים כותבים לילך אחר המקובלים נגד הפוסקים (שהכריעו נגד המקובלים). וזה לא יצויר שהמקובלים יהיו נגד התלמוד (או הפוסקים שלמדו דבריהם מן הגמ' שבזה כל ישראל שוים) כמבואר בשו"ע סימן ס"ח) ע"כ שמעתי. וכן הוא בשערי תשובה סימן כ"ה ס"ק י"א בשם הרדב"ז והחכם צבי. וזהו טעמו שחבר אדמו"ר מהדורא תנינא על השו"ע להכריע כהמקובלים. רק אנחנו לא זכינו לראות מן המהדורא תנינא רק הארבעה סימנים הראשונים."

ל"ג בעומר יום הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי

ולפ"ז יבואר היטב מדוע בשו"ע רבנו הזקן באו"ח (סי' תצג) לא מופיע מאומה אודות
ההילולא דהסתלקות רשב"י, אולם רק בסידור (עם דא"ח) ובספר המאמרים תקס"ב (ע'
תלא) ובאגרות קדש שלו זה בהדיא כן מופיע, - עי' ב'ישורון' טו שנשאר בזה בצ"ע - כי
דבר זה שייך לחלק הסוד שבתורה בלבד, ולכן לא כתב ע"ז בשו"ע שלו, וא"ש.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

מ"ט שערים הם כניסות לקבלת התורה

ענין ספירת העומר הוא כדי להיכנס בשערי הקדושה. וכבר העיר מו"ר מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל זי"ע, איזה שערי קדושה היו להם לפני שקיבלו התורה, ואמר דהשערים היינו המדות.

והנה בכלל יש להבין מהו ענין השערים. ומצינו בחז"ל שערים המצויינים בהלכה. ונראה אמנם דהשער הוא הכניסה, כי צריך לאדם הקדמה להתעורר ללימוד התורה, והוא הוא השער לתורה.

והנה כאשר אדם הראשון הכיר בטובתן של גשמים, הוא התפלל עליהם, ואזי ירד גשם, וכמו כן כאשר האדם מכיר בטובתה של תורה, הוא מתפלל עליה וזוכה לתורה. ואם כלל ישראל לא בירכו בתורה תחילה הרי יצאו לגלות, ונקרא זה בפי חז"ל הקדושים, עזיבת התורה - עזבם תורת, כידוע. ובני ישראל כשיצאו ממצרים נכנסו למדרגת אהבת התורה, וידיעת והכרת הצורך לתורה, ובלא זה אין שייך כלל שום מדרגה של ידיעת התורה, כי כאשר אין מכיר בערך התורה אינו מתחזק בה, ואינו עמל ומתייגע להשיגה.

ובזה יש לפרש הפסוק, **פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה קה**, דכאשר האדם מכיר בהצורך דעבודת השם אזי כאשר הוא נכנס הוא מודה להקב"ה שנכנס. כמ"ש **ואני ברוב חסדך אבוא ביתך**, דהוא מכיר שהוא רק ברוב חסדו של הקב"ה, והוא ענין אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה, כאשר ביאר מרן הגאב"ד **דפוניבו' זצ"ל** שכל עמלכם יהי' התורה, וכיצד זוכים לכך ע"י ההכרה כי זה הצורך הגדול להאדם, כי תורתנו היא תורת חיים. דכשם שיש תורת חטאת ותורת אשם ותורת העולה, כך יש תורת חיים, המלמדת כיצד לחיות, והוא בגדר כדי חיו, ועל דרך מאן בעי חיי. כי ר' אלכסנדר לימד ששמירת הלשון הוא דרך חיים ובלא זה אין חיים, ובאמת הרשעים בחייהם קרוין מתים, כי חסר להם תורת חיים, אבל בטבע של האדם הא חושב שיש חיים בלי תורה.

אמנם כבר כתב החפץ חיים - על יסוד דברי הגמ' ברכות דף ס"א ע"ב במעשה דרבי עקיבא עם פפוס בן יהודה, והמשל עם השועל והדגים - כי האדם בלי תורה הוא כדג בלי מים, אבל את זה צריך ללמוד ולשנן שוב ושוב מ"ט ימים, וכאשר לומדים ומשננים זאת, אזי התורה שלומדים שונה בתכלית.

*

כח הקבלה - מקור הברכה

והנה בפרשת בהר, וְכִי תֹאמְרוּ מֶה נֹאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסָף אֶת תְּבוּאָתֵינוּ. וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂיתָ אֶת הַתְּבוּאָה לְשֵׁלשׁ הַשָּׁנִים.

והנה הברכה הזאת היא מיוחדת רק לשומרי שביעית, אולם הברכה היא כבר בשנה השישית, למרות שעדיין לא שמרו שביעית, אלא רק שמתכוונים לשמור, ורואים שאם האדם מקבל על עצמו לשמור שביעית, הקב"ה נותן לו הברכה מראש. ורואים מכאן את כח הקבלה, שאם האדם מקבל על עצמו הוא כבר מקבל הברכה עוד לפני קיום המצוה, וכמו כן רואים יסוד זה ממה שבאמירת נעשה ונשמע, כלל ישראל זכו מיד לב' כתרין, עוד לפני שהתחילו לקיים המצוות, (ויתכן שעצם הקבלה הייתה מצוה, כי הקב"ה שלח את משה רבינו ע"ה לשאול לעם ישראל אם יקבלו ונמצא שבמה שענו קיימו מצוות ה').

והנה ידוע שהנס הזה של וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי, זהו אחד הנסים היותר מפורסמים וגלויים, ועד היום הזה רואים נסים שמתרחשים לשומרי שמיטה בדווקא.

ואולם הפלא הגדול הוא, שזה קורה לא רק אחר ששומרים שמיטה, אלא גם קודם לכן, שהרי הברכה מתרחשת בשנה הששית, עוד קודם שהחלה שנת השבע.

ומכאן יש ללמוד את כח הקבלה, והיינו שאם מקבל על עצמו לשמור שנת השמיטה הרי הוא בכלל הברכה. וזו הערה נפלאה.

עצי שיטים / הרב שמואל יוסף שטרן, מח"ס 'אוצר נחמד' וש"ס

שנת השמיטה בחשבון גאולת שדה אחוזה

במספר שני תבואת ימכר לך (כה, טו)

יש לחקור בגאולת שדה אחוזה לאחר ב' שנים, דכתיב וחישוב את שני ממכרו [פסוק כז]
שגאולתו לפי חשבון השנים, האם שנת השמיטה בחשבון, או דמפשטות הפסוק במכירת
השדה משמע במספר שני תבואות ימכר לך, ובשנת השביעית דאין חריש וקציר ואין
תבואה אינו כלול במכירה.

מרש"י בכמה מקומות במסכת ערכין מבואר ששנת השמיטה בתוך חשבון השנים, דז"ל
רש"י בדף יח: ובדומה לזה בדף כט: יחשוב שנים מיום שמכרה עד היובל, אם היו עשר שנים
והוא מכרה בעשרה מנים נמצא שמכרה לכל שנה במנה. וגם ברמב"ם פי"א משמיטה
ויובלות ה"ה כתב וז"ל הרי שנשאר ליובל י' שנים ומכר לו שדהו במאה דינר אכלה הלוקח
ג' שנים ורצה המוכר לגאול נותן לו שבעים דינר ומחזיר שדהו. הרי לך ששנת השמיטה
בתוך חשבון השנים דהא בעל כרחך יש שני שמיטות בעשר שנים שלפני יובל, ואעפ"כ
מנכה מנה לשנת השמיטה ג"כ.

אבל לכאורה צריך להבין הסברא דכיון דאין תבואה בשנת השביעית האיך אפשר לנכות
לו על שנת השמיטה, יותר היה מסתבר לומר שאם מכר לו לעשר שנים שיחלקו את הסכום
לתשע תבואות שיצמחו בו.

*

והנה בסוגיא דמכת מדינה (ב"מ קו.) אי' לענין גאולת שדה אחוזה שאין גואלין בתוך שני
שנים, היתה שנת שדפון וירקון או שביעית או שהיו שנים כשני אליהו אינו עולה לו מן
המנין. קתני שדפון וירקון דומיא דשנים כשני אליהו, מה שני אליהו דלא הוי תבואה כלל
אף הכא נמי דלא הוי תבואה כלל, אבל דאיכא תבואה סלקא ליה ולא קאמרינן מכת מדינה
היא, אמר רב נחמן בר יצחק שאני התם דאמר קרא במספר שני תבואות ימכר לך שנים
שיש בהן תבואה בעולם. אמר ליה רב אשי לרב כהנא אלא מעתה שביעית תעלה לו מן
המנין דהא איכא תבואה בחוצה לארץ, אמר ליה שביעית אפקעתא דמלכא היא. אמר ליה
מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא אלא מעתה שביעית לא תעלה לו מן הגירוע [מקדיש
שדהו ובא לפדותו - רש"י] אלמא תנן נותן סלע ופונדיון לשנה, אמר ליה שאני התם דחזיא
למישטחא בה פירי. ע"כ הגמ'.

היוצא מדברי הגמ' דלגבי מנין השני שנים אזלינן בתר שני תבואות דהא כתיב במספר
שני תבואות ימכר לך, אבל די לנו בזה שיש תבואה בעולם וגם בשנת השביעית יש תבואה
בחו"ל, רק כיון דהוי אפקעתא דמלכא הרי היא כמי שאינה ולא קראו הכתוב שנת תבואה
[רש"י]. אכן לגבי פדיון השדה מהקדש דכתיב [ויקרא כז, יח] וחישוב לו הכהן את הכסף על

פי השנים הנותרות עד שנת היובל ונגרע מערכך, הואיל וראוי למשטח ביה פירי סלקא ליה דגבי פדיון שדה אחוזה לא כתיב שני תבואות [רש"י].

הרי לן שלגבי פדיון שדה מהקדש שמגזה"כ יש לחשב ע"פ השנים הנותרות, ששנת השמיטה נכנס בתוך החשבון, אלא דיש לעיין האם בדוקא נקט הגמ' בפדיון מהקדש, או דגם בגאולת שדה אחוזה שנת השמיטה עולה למנין, דהא גם בגאולתו לא כתיב ביה תבואות אלא **וחשב את שני ממכרו** [כה, כז] וכמו שבפדיון הקדש סגי בזה שראוי לשטחת הפירות כמו כן בגאולת שדה אחוזה.

ועי' רש"ש ערכין כט: דנקט בפשטות דכוונת הגמ' בב"מ להקשות מסתם פדיון לא שנא דהקדש ולא שנא ממכירת שדה אחוזה דהא בתרווייהו לא קפיד קרא אתבואות דלא כתיב וחשב את שני תבואות ממכרו. ש"מ דלא קפדינן אלא אשנים.

*

בספר בית פנחס [לבעל הפתחא זוטא] רוצה לומר שכיון דהבטיחה התורה וצויתי את **ברכתי לכם בשנה השישית ועשת את התבואה לשלוש השנים**, ממילא אינו מפסיד הלוקח כלום על שנת השמיטה, ולכן יכול להכניס את השמיטה בחשבון השנים שמנכה.

*

ועפ"ז אפשר לתרץ כמה דקדוקים. א. למה פסוקים אלו של ההבטחה נכתב אחרי פרשת אונאה ולא מיד עם פר' שמיטה. ב. למה מפרש רש"י שההבטחה נאמרה רק על שנת השמיטה ולא על שנת היובל כמו שהרמב"ן מפרש ששלוש השנים קאי באופן שיש יובל אחר שמיטה. ולהנ"ל מתורץ דעיקר ההבטחה בא לתרץ איך אין כאן איסור אונאה והא בשנת השמיטה אין תבואה, וע"ז בא לומר שהתורה מבטיחה שאינו מפסיד כלום משנת השמיטה וע"כ אין כאן אונאה, אבל ביובל שהשדה ממילא חוזרת לבעליה אינו שייך לדיני אונאה.

ועפ"ז מבאר החתם סופר את דברי רש"י [פסוק יז] **ולא תונו איש את עמיתו** - כאן הזהיר על אונאת דברים, וז"ל: ויל"ד מה ענינו לכאן דמדבר באונאות ממון במספר שני תבואות. וי"ל כי הנה צריך הוא לחשוב מספר השנים, ועתה יאמר לא לנכות לו מספר שני השביעיות שמשנת המכרו עד שנת היובל שזהו אינו משני תבואות, ואם אמור יאמר המוכר הלא הברכה שבשנה ששית ממלא הפסד השביעית כדכתיב וצויתי את ברכתי וגו', הלא ישיב לו אונאת דברים, ויאמר לו כל עלמא יודעים שאתה אינך צדיק להיות כדאי לזה - כי פירש"י בסוף הסדר שכל הפרשה על הסדר נאמרה וזה שלא שמר שמיטה וכבר מכר ביתו ולא חזר בו לסוף מוכר שדהו], ואם השדה ברשותך (הלואי לא) לקתה שדפון וכדומה, ואם תצליח ברשותי זכותי גרמה, ומה לך ולשני השביעיות להשתלם לפי חשבון אותן השנים, כה יאמר הלוקח להעני המוכר, נמצא שאינו מאנהו אונאת ממון לפי דבריו שהרי משלם לו כל שנה לפי חשבון, אך מאנהו אונאת דברים לומר אני הצדיק ואתה אינך כדאי, ע"כ הזהירה תורה לא תונו באונאת דברים כנ"ל, אלא אם תשמור חקותי לשלם לו גם שווי של שנת השביעית על בטחון שאברך לך שנה השישית, אזי ונתנה הארץ פריה ולא זולת זה.

אמנם לכאורה יש לעיין בתירוץ זה, כי אם נאמר דהבטחת התורה גורמת שגם השנה השביעית תמנה בחשבון בעבור שבשנה השישית צומח לשלש השנים, א"כ גם אם השדה תיגאל בתחילת השנה השביעית לא ישלם עבור שנה שביעית דהא הקונה כבר הרויח את התבואה של שנת השביעית בשנה השישית.

*

ועוד יש לעיין בתירוץ זה לפי מה שביארו המפרשים, עי' באור החיים דעיקר ההבטחה של התורה אינו בצומח שכבר הבטיחה התורה ונתנה הארץ פריה וכו', אלא שמבטיח ברכת התבואה ככד קמח הצרפית וכשמן דאשת עובדיה, והוא שדקדק לומר **ועשת את התבואה וכו'** הגם שהארץ תוציא צמחה כמדי שנה בשנה. וכע"ז בספורנו שעיקר הברכה הינו **ואכלתם לחמכם לשובע** דהיינו שאוכל קומעא ומתברך במעיו, וכי תאמרו מה נאכל שכאשר הדבר הזה יסופק אצלכם ולא תבטחו שיהיה המעט מספיק באיכותו, אז וצויתי את ברכתי ועשת את התבואה וכו' באופן שתשבע עין מראות ותראו שיספיק הכמות. כלומר שעיקר הבטחת ה' היינו באיכות התבואה ולא בכמות התבואה, רק למי שאינו בוטח בה' יצוה ה' שגם יראה בעיניו את הברכה. והוא מעין דברי הנועם אלימלך הק' הידועים בשם אחיו הר"ר זושא זי"ע דהתורה מלמדת את האדם שישים בטחונו בה' ואז תלך השפע בלי הפסק, ולא יאמר מה נאכל, כי רק אז וצויתי את ברכתי ויטריח את הקב"ה. וא"כ מה שיירך לומר שבעבור הבטחה זה ימנה שנת השביעית ככל השנים.

וביותר יש להקשות על זה מהסוגיא דלעיל, דלמה להגמ' לדחוק **שאני הדתם רחויא למישטחא בה פירי** הא יש לתרץ בפשטות דהבטחת התורה משלימו לשנת השביעית כאילו גדל בו תבואה.

ובשלמא אם קושית ותירוץ הגמ' היינו דוקא בפדיון שדה הקדש, יש מקום לומר דהבטחת התורה הוי רק בשדה אחוזה דהדיוט העומד לזריעה וקצירה, משא"כ בשדה הקדש דאינו עומד לזריעה ולא שייך בזה הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתינו, והוי כשדה הפקר דמסתבר שלא חל עליו הבטחת ה', ולכן שפיר הקשה מר זוטרא **אלא מעתה שביעית לא תעלה לו מן הגירוע**, והוצרכו לתרץ דעדיין חזיא למישטח בה פירי ואין קפידא בפדיונו שיהיה שני תבואות דוקא כנ"ל. אכן אם נאמר דכוונת הגמ' להקשות גם מגאולת מכירת שדה אחוזה כמו שכתב הרש"ש הנ"ל, יש להוכיח מכאן דלא כמש"כ הבית פנחס והחת"ס.

*

לכן נלענ"ד דכל הספק מעיקרא ליתא, ובין במקדיש שדה אחוזה ובין מוכר שדה אחוזה מחשבים שנת השביעית בתוך השנים, אכן בהסבר הדברים יש חילוק ביניהם, המקדיש שדה אחוזה אינו דומה למקח וממכר הנעשה בין שני אנשים הן החלות הקדש שאינו צריך שום קנין דאמירתו להקדש כמסירתו להדיוט והן קביעת דמי שויו ופדיונו, וכמו"כ אין הונאה להקדישות, דהתורה קבע דמי פדיונו לפי זרעו ולא לפי שוויה **חמישים שקל לבית זרע חומר שעורים** ואפילו שוה אלף זוז ואפילו אינו שוה אלא דינר [רש"י ושיטה מקובצת ערכין ה.]. והתורה מתנה דזה דוקא **אם משנת היובל יקדיש שדהו כערכך יקים**, אבל אם

אחר היוכל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות. כלומר דהתורה צוה לשלם שקל לכל שנה הנשאר עד היוכל בלי שום התחשבות לכמות התבואה הצומח, ומעתה למה לא יהא שנת השביעית בכלל, גם ללא הבטחת התורה וצויתי את ברכתי, הא לא איכפת לן בשווייה של הקרקע ובכמות הפירות שהיא מוציאה. אלא דקושית הגמ' היתה דכיון דשביעית הוי אפקעתא דמלכא הרי היא כמי שאינה [ולא גרע מהא דהמקדיש שדה טרשין] [היא שדה שאינה ראויה לזריעה] פודין אותה בשווייה - ובשנה השביעית דהוי כמי שאינו הרי אינו שוה כלום], וע"ז תירץ הגמ' שכיון דחזיא למישטחא בה פירי אין זה כמי שאינה ולכן עולה לו מן הגירוע.

ובמוכר שדה אחוזה אין הדבר כן, דלא מצינו שהתורה קובע את מחירה ושויה של השדה, דהא הכול נעשה כדין מקח וממכר בקנינים המועילים כפי מה שמסכמים הקונה והמוכר ביניהם, ואדרבה מחיר השדה משתנה בין שדה לשדה לפי סוג, ואיכות, וכמות הגידולים, התורה רק מזהירה את המוכר על איסור הונאה דהיינו שידוע לקונה ויחשב עמו כמה שנים יש עד היוכל, וכמה תבואות יש עד שהשדה חוזרת לבעליה, וע"ז מסתבר שהקונה לא ישלם יותר משווייה של השדה הנמכרת.

*

אבל כשבאים לחשב את שווייה של שדה ע"פ נתוני העבר של השדה ניוכח שאין השנים שוות, יש שנים שיש ברכה מרובה בתבואה ובפירות, ויש שנים של בצורת שהשדות אינן עושים פירות, ויש גם שנת שביעית שאינו מוציא פירות, א"כ האיך יכול הקונה לעמוד על שווייה האמיתי, אלא הדרך הנכון כפי שידוע בין הסוחרים הוא לאמוד כמה שנים ביחד, דהא אין המטרה לידע במדויק כמה יוציא השדה בשנה הבאה, אלא די לנו בזה שנדע כמה יוציא כל חמש או עשר שנים גם אם בתוך השנים קרה שנת בצורת או שביעית, ובזה נדע את שווייה ונקבע מחירה הממוצע לכל שנה, א"כ גם ללא הבטחת התורה וצויתי את ברכתי שנת שביעית בכלל שווייה של השדה, דהרי ממילא ידוע לנו בשעת הקניה שיש כמה שמיטות שאין השדה מוציא פירות, ואדרבה כל זה נלקח בחשבון ועפ"ז נקבע שווייה בין במוכר לקונה.

*

זאת ועוד אי' בגמ' ערכין יח: [והובא ברש"י על הפסוק] **במספר שני תבואות פעמים שאדם אוכל שלש תבואות בשתי שנים**, דכיון דשנים שבשדה אחוזה - מעת לעת, כלומר השתי שנים שאין רשאי לגאול שדה אחוזה אינו לפי מנין עולם מתשרי, אלא מיום המכירה, ואם קנהו בניסן מלאה פירות הרויח בזה יבול שלם, נמצא שלפעמים יש רוחים עודפים מסתם שנים. ובכלל יתכן לומר לפי דברי הגמ' שמענין מעת לעת דהיכא שקנה בניסן ומנינן שנה מניסן לניסן, אין לנו שנת שמיטה בפני עצמו, כי חציו הראשון מצטרף לשנת השישית, וחציו השני יצטרף לשנת השמינית. כל זה מוכיח שאין כאן מחיר קבוע מן התורה, אלא הכול כדרך מקח וממכר הנקבעין ע"י נתונים שונים ומשתנים, ואחרי שנקבע שויה של השדה ונמכרה ובא במוכר לגאולה מצוינו התורה וחשב את שני ממכרו שנחלק את שווייה

לפי השנים בממוצע, ואם לדוגמא נשאר עד היובל עשר שנים ולפי כל חשבונותיהם נקבע מחירה עשר מנה, הרי יוצא בממוצע מנה לכל שנה וכולל גם שנת השמיטה הנמצא בתוכו, וזה כוונת רש"י בערכין והרמב"ם שיחשוב שנים מיום שמכרה עד היובל, **אם היו עשר שנים והוא מכרה בעשרה מנים נמצא שמכרה לכל שנה במנה.**

מקורות: משחת שמן להג"ר חיים שאול קויפמאן זצ"ל מגייטסהד.

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

'עמך' - מצב-הביש שלו מלמד משהו על כולנו!

וכי-ימוך אחיך עמך ונמפר-לך לא-תעבד בו עבדת עבד (כה, לט)

יש להבין מה הדגש התורה וכי ימוך אחיך עמך

ואפשר לומר בזה שהנה בכל פרשה זו רואים הדגש מיוחד במילה 'עמך' וכי ימוך אחיך עמך וגו' כשכיר כתושב יהיה עמך וגו' ויצא מעמך וכו', ובמפרשים עמדו הרבה על תוספת זו. מה כוונת התורה שכתב וכי ימוך אחיך עמך, מה התוספת עמך. ובפרט תגדל התמיה שבשלמא שאר המופעים שכתוב מילה זו, הרי הייחס בה לזמן של השהות של העבד אצל אדונו, וכאשר הם נמצאים בצוותא מתאים לומר 'עמך', אך בפעם הראשונה מתואר אדם שהפסיד את כספו ומה מתאים הלשון וכי ימוך אחיך עמך, הרי אדונו לא היה עימו בשעה שהפסיד את הכסף, ואין לו כל שייכות אליו, ומה פשר לשון זו.

ביאור המשמעות של כל ישראל ערבים זה לזה, שלא רק מסייעים זה לזה, אלא גם שקיים בהם הסיבה למצוקות של הזולת

ואפשר לומר. שכידוע כל ישראל ערבים זה לזה, ובמפרשים כתוב שיש שני פירושים, או שערבים זה לזה או שמעורבים זה בזה. ועומק הדברים, שכאשר יש ליהודי מצוקה שייך שיהודי יעזור לו לצאת מכך, וזה הכוונה ישראל ערבים זה לזה, שכמו עורב שמסייע ללוח כן יהודי מסייע ליהודי בשעת צרה.

אך קיים מעלה יתירה מזה, שהנה יש פעמים שבכך שיהודי במצוקה זה מורה על חיסרון של הכלל, שנגרם לכך שיהודי הגיע למצוקה, כלומר שלא היו מספיק ערניים ואפשרו לאדם להגיע למצב קשה כ"כ. וזה הכוונה 'ישראל ערבים זה בזה' היינו מאוחדים כאחד, בעליות ובחסרונות, והם יהודי נפל זה מורה כל בעיה בכלל.

כסמך לדברים מצינו בדברי הרוז'ינער שאמר שכל חלק זהב שיש במרכבתו מסייע ליהודי בפריז לא להשתמד, וכן רבו דברי צדיקים בזה על כך שפעולה טובה או התגברות של יהודי אחד מסייעת רוחנית ליהודי אחר. ומעל הכל הדברים נוכחים בפרשת המלחמה בתורה, שעל כל יהודי שהיה יוצא למלחמה היה כנגדו יהודי שהיה מתפלל לשלומו, כי כך בנוי עם ישראל, הרוחניות שלו תלויה ומשולבת האחד עם השני ובעיקר בשני.

כאשר אדם עושה מעשה מושפל, בהכרח שעשה מתוך הבנה שיתקבל הדבר בהבנה אצל החברה

לאור הדברים הללו, הרי כאשר אדם מגיע לשפלות של מעשה גניבה, או עצלות נפשית ויאוש שכבר אין לו כוח לסבול על הפרנסה ומוכר עצמו על מנת לא להתמודד עם הפרנסה, או כאשר נפל אדם בקושי כלכלי גדול. הרי מלבד מה שמוטל על כל יהודי לסייע במה שיש ביכולתו, הרי שיש משמעות עמוקה יותר, במקום מסוים גם מחמתו קרה דבר.

כאשר עם ישראל מתוקן ומושלם, הפרט לומד מהכלל, הוא רואה את הדוגמא הכללית ושואף להיות כמותה, אין אדם שעושה דבר בצורה מכוונת אם הוא לא סבור שהדבר יתקבל בהבנה מסוימת אצל החברה, ולכן אם קורה אצל הפרט מקרים לא טובים קיצוניים, זה מורה שגם בחברה יש זיקה לבעיה זו.

בכוונת התורה בממכר עבד, שהמכירה 'עמך' אמורה להשפיע על ההתנהגות והרוחניות של העבד והאדון

זוהי כוונת התורה בשני ההדגשים במכירת עבד א. כי ימך אחיך עמך, כלומר זה שהוא מושפל זה 'עמך' שפלותו של הנמכר אמורה לעורר גם את המוכר לחוש את אותה הרגשה, שאם היה רוחני יותר לא היה אדם שמעז לגנוב, ואם היה שם ליבו לצורך הזולת היה מונע בטרם עת, את מצבו הכלכלי הקשה של הנמכר לעבד, ועוזר לו להימנע מלהגיע למצב זה.

ותהליך זמן השהיה של העבד אצל המוכר, פועל בפעולה משולבת, בשניהם, אצל המוכר לסייע לזולת מעבר למה שמצופה מאדם באופן רגיל, לתת את האוכל שלו, לתת את המיטה הטובה לא להעביד בפרך וכו'. דבר זה יקנה אצלו גם ערנות לצרכי הזולת, וגם ירומם את קומתו הרוחנית שמתוך השפעת חסד האדם מתעלה.

ולאידך גיסא פעולה זו פועלת אצל הנמכר בגניבתו או אצל הנמכר מחמת קושי כלכלי, פרק זמן של למידה ממארחו דרכי חיים טובים, והנהגות טובות, איך לחיות חיים טובים יותר, תקופה זה עבור העבד היא כעין 'תקופת ריפוי' על כל עברו.

ואכן התורה מסיימת בסוף דבריה בפרשת ממכר עבד 'וַיֵּצֵא מֵעַמְּךָ הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ וְשֵׁב אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל-אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב', ותמוה הכפלות שמדוע צריך להדגיש להיכן ישוב, הריהו שב אם משפחתו למקום שאליו הם צריכים להגיע, ומה משנה המיקום. אלא הביאור שאחרי התקופה שבה היה אצל האדון, הוא יכול לנהל לאת אחוזת אבותיו, שלא כמו שהיה קודם לכן.

לכאורה ההקלות על עבד עלולות לעודד אנשים להגיע למצבים כלאו שינצלו את המעביד למעשה, אחר שנתבונן, ייתכן שכל מציאות העבדות ודיניה לא ניתנה מלכתחילה אלא בעבור מטרה זו.

שהרי בדברי התורה מצינו שני אופנים של מכירת עבד, או כאשר אדם מישראל העני, או כאשר אדם גנב 'ונמכר בגניבתו'.

בפרשה זו, פרשת מכירת עבד ישראל, עולה תמיהה רבת משקל, מה הסיבה שהאדם ישקיע מאמצים למען יוכל לפרנס משפחתו, הרי במצב של קושי כלכלי יוכל למכור עצמו לעבד, והכניס סכום של כסף, ועוד לבטח לעצמו כלכלה מסודרת למשך כמה שנים טובות, בלא מאמץ מרובה, שכאמור אין להעביד עבד עבודות קשות וכו'. ומה סיבת התורה בדינים אלו?

כמו"כ תגדל השאלה, כלפי המוכר עצמו בגניבתו שמה הסיבה שאדם לא יגנוב. שהרי כאשר אדם יודע שאם יגנוב יהיו לכך השלכות קשות, ככניסה לכלא לתקופה ממושכת,

בתנאים נחותים, הוא נמנע מלגנוב, והיינו שבפעולה של כניסה לכלא של גנב יש שני משמעויות גם עונש לגנוב, שבכך ימנע מפעם נוספת של גניבה, וגם הרתעה לשאר האנשים?

אכן בדברי התורה, שנותנת לעבד יחס מועדף, אסור להעבירו בפרך, ואם יש לאדון אוכל הוא צריך לתת לו כל צרכיו, ולפרנס את כל משפחתו, ותנאים מעולים למחיה. וזמן עבודתו מוגבל, עד שנת השמיטה. ויוצא שמלבד סכום מכירתו לעבד, הוא גם מקבל סיוע כלכלי למשך כל התקופה של השנה בבית אדונו, מעתה לא מובן מה צורת הענישה הזו על גניבה, שהורתה התורה: הלא אדרבה זה יכול לעודד אנשים לגנוב, ובכך להסדיר לעצמם תנאים מעולים למשך כמה שנים קדימה למי שיקנה אותם?

אמנם, לאור המבואר לעיל הדבר נהיר וברור - העבדות אינה באה כעונש, אלא כתקופת ריפוי, הן לעבד והן לאדונו, כאשר עצם השנה בבית האדון גוררת בעקבותיה את הריפוי הרצוי.

נראה כולנו לתקן את עצמנו, למעננו ולמען סביבתנו.

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפירא ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן בפרשת בהר

וצויתי את ברכתי | מהו לשון הציווי שנאמרה כאן? את מי מצווה ה' על הברכה?
(ויקרא כה, כא) וְצוֹיְתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂתָּ אֶת הַתְּבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:
מהו לשון הציווי האמורה בענין זה? ובאיזה אופן תבוא ברכת השמיטה על בני ישראל?
בפסוק לעיל (יט) נאמר: "ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע", וברש"י הביא את דברי חז"ל
שהאכילה תהיה לשובע, מחמת שאף בתוך המעיים תהא בו ברכה.
ובספורנו הרחיב זאת:

"שיהיו הפירות רבי המזון כענין שהיה בעומר שהיה מספיק לגדול כמו לקטן. כאמרם
ז"ל 'אכל קמעא ומתברך בתוך מעיו'".

ולאור זאת מה שנאמר בפסוק דידן 'וציותי את ברכתי' היה מקום להבין שאין זה ברכה
על כמות התבואה, שתהא כמות זו מספקת לשלוש השנים. אלא על איכות התבואה,
שתהא התבואה באיכות כזאת שאותה הכמות המספקת בדרך כלל לשנה, תשביע למשך
שלושת השנים.

וכך כתב האור החיים כאן:

"וציותי את ברכתי - ברכה זו אינה בצומח, שכבר הבטיח (פסוק יט) ונתנה הארץ פריה
שהוא גבול שגבל ה' בכוחה. אלא שמבטיח ברכת התבואה, ככד קמח הצרפית (מלכים א'
יז, יד) וכשמן אשת עובדיה (מלכים ב' ד, ה) והוא שדקדק לומר 'עשת את התבואה' פירוש,
הברכה שיצו ה' תעשה ריבוי בתבואה, כדי שתספיק לשלוש שנים, הגם שהארץ תוציא
צמחה כמדי שנה בשנה..."

אולם ת"י מבאר זאת באופן שונה:

וְאַפְקִיד יִתְּ בְּרַכְתִּי לְכוֹן מִן אוֹצְרֵי טְבִין דְּבִשְׁמִי שְׂכִינְתִּי בְּשִׁתָּא שְׁתִּיתִתָּא וְתַעֲבִיד יִתְּ
עֲלִילָתָא דְּתַסְפֹּק לְתֵלֶת שָׁנִין:

[וצויתי את ברכתי לכם מאוצרות טובים אשר בשמי שכינתי בשנה הששית, ותעשה את
התבואה שתספיק לשלוש שנים]

ומדבריו מתבאר שציווי הברכה הוא על אוצרות השמים שיצווה ה' עליהם שיפתחו,
ודבר זה משתמע מלשון הת"י 'אוצרות טובים' - שהוא לכאן עפ"י לשון הכתוב (דברים
כח, יב) "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל
מעשה ידך".

הרי שאופן ברכת התבואה לשלוש שנים יהיה באמצעות הגשמים, שיפתחו האוצרות הטובים שבשמים, ותצמח בארץ תבואה בכמות שתספיק לשלוש שנים. וכמש"כ הספורנו (כה, כא) שזה הבסיס לשאלת 'מה נאכל בשנה השביעית', הן הכמות לא נראית לעיננו ואיננו מספיק בטוחים שהמעט יספיק באיכותו. וז"ל: "וכאשר יסופק זה אצלכם ולא תבטחו שיהיה המעט מספיק באיכותו, ועשת את התבואה באופן שתשבע עין מראות ותראו שיספיק הכמות".

*

והארץ לא תמכר לצמיתות | על איזה מכירה מדבר הפסוק? מכירת הארץ עצמה, או מכירת קרקעות הארץ?

(ויקרא כה, כג) **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכַר לְצִמְתוֹת כִּי לִי הָאָרֶץ כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עַמִּי:**
מה הפירוש והארץ לא תמכר לצמיתות?

ברש"י פירש בשם התו"כ, שפסוק זה מדבר על חזרת השדות ביובל, וליתן לאו ללוקח הכובש את הקרקע ואינו מחזירה, וזהו שאמרה התורה 'כי לי הארץ', אל תרע עינך להחזיר את השדה, כי גם בשעה שהיתה ברשותך אינה שלך אלא שלי.
בת"י הוסיף דבר נוסף:

וְאֶרְעָא דִּישְׂרָאֵל לֹא תִזְדָּבֵן לְחִלוּטִין אַרוֹם דִּילִי אֶרְעָא אַרוֹם דִּיִּירִין וְתוֹתְבוֹן אַתּוֹן עַמִּי:
[וארץ ישראל לא תמכר לחלוטין, כי לי הארץ, כי גרים ותושבים אתם עמי]

בפסוק נאמר 'והארץ', ת"י מוסיף 'וארעא דישראל', מהוספה זו דקדק הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל בעל 'בית אהרן' שכוונת ת"י לפרש את הפסוק בשונה מדברי רש"י, ולפירושו הפסוק מדבר על 'מכירת הארץ עצמה' ולא על מכירת הקרקעות הנעשית בתוך הארץ. וכמו שאיתא בתו"כ על סוף הפסוק:

"כי גרים ותושבים את עמדי - דיו לעבד שיהא כרבו, כשתהא שלי הרי היא שלכם"

ומהתו"כ נראה שהפסוק מדבר על כלליות הארץ, שהיא לא תמכר לצמיתות, והדברים אמורים על זמן הגלות בשעה שיגלו בני ישראל מארץ ישראל, ועל כך נאמר שהארץ לא תמכר 'לצמיתות', ובת"י מתרגם 'לצמיתות' - 'לחלוטין'. שאין גלות ישראל מארץ ישראל לעולם, 'כי גרים ותושבים אתם עמדי' - 'ודיו לעבד שיהא כרבו' ובזמן שתהא שלי הרי היא שלכם. - וסופכם לחזור לארץ ישראל.

*

נשך ותרבית | מהו נשך ומהו תרבית בפשט הכתוב?

(ויקרא כה, לו - לז) **אֶל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתִרְבִּית וְיִרְאֶת מֵאַלְהֶיךָ וְחִי אֲחִיךָ עִמָּךְ: (לז) אֶת פֶּסֶפֶךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְתִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלֶךָ:**

האם נשך ותרבית הם מושגים שונים? ומה באה התורה ללמדנו בכפילות זו?

ברש"י הביא את דברי הגמ' בריש פרק איזהו נשך (ב"מ ס:): הדנה בשאלה זו מהו נשך ומהו תרבית, והתבאר שם שנשך פירושו מה שהמלוה נושך מהלוה יותר ממה שנתן לו. ו'תרבית' זה מה שהתרבה ממונו של המלוה על חשבון הלוה.

למסקנת הגמ' (שם) מכיון שלא קיים ציור שבו יש רק את אחד האופנים, כי לעולם כאשר הלוה ננשך - התרבה ממון המלוה, וכן לעולם כאשר מתרבה ממון המלוה - ננשך הלוה, לכן הסיקה הגמ' שאין מדובר כאן בשני מושגים שונים, אלא מדובר באותו איסור ריבית שהתורה כפלה אותו בשני איסורים, 'כדי לעבור עליו בשני לאוין'.

בת"י ישנו חידוש בנושא זה:

עמי בית ישראל לא תיסבון מניה לא שערין ולא ריבין ותדחל מאלהך ויתפרנס אחרך עמך: (לו) עמי בני ישראל ית כספיהם לא תתנון ליה בשערין ובריבין לא תתנון עביריכון: [עמי בית ישראל לא תקחו ממנו לא שערים ולא רבית, ויראת מאלוקיך, ויתפרנס אחרך עמך. (לו) עמי בני ישראל את כספיהם לא תתנו לו בשערים וברבית לא תתן מזונך]

ומבואר בת"י שפירש את המילה 'נשך' - 'שערים', כלומר לקיחת כסף בשער מסוים. והיה מקום להבין שכוונת דבריו לאיסור 'פסיקה' המבואר בגמ' (ב"מ סב:) שגם בדרך מקח וממכר אסור לפסוק בזמן הזול שישלם הלוקח למוכר כשער העתידי - העלול להתייקר, כתמורה להקדמת חפצי המקח. ואולם בגמ' מבואר שדבר זה אסור רק מדרבנן ולא מסתבר לומר שלדעת ת"י הוא מדאורייתא.

ויותר מסתבר שכוונתו למש"כ כאן הרמב"ן בביאור שאלה זו:

"ולפי פשוטו נראה בעיני כי הנשך הוא שילוננו מנה ליתן לו ברביתו חמשת שקלים בכל שנה. ויקרא כן בעבור כי אחריתו כנחש ישך שמבצבץ ועולה. התרבית הוא שילוננו עד זמן פלוני ואז יפרענו ויתן לו רבית חמשה שקלים, ואין בו רבית אחר הזמן ההוא כי זה איננו נושך שלא יעלה יותר מן הסך ההוא, אבל הוא רבית. ולכך אמר (בפסוק הבא) "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" כי המנהג להלוות את הכסף בנשך בכל שנה יתן כך, והאוכל ילוננו עד הקציר, ואז יפרענו מגרנו בתוספת קצוב"

הרי שנשך פירושו הלוואה עם ריבית המתרבה לפי משך זמן ההלוואה, והיא הדומה לנחש המבצבץ ועולה וכך גם הריבית טופחת וגדלה. ואילו תרבית זו הלוואה בריבית הקצובה מראש ואינה משתנה לפי משך זמן ההלוואה. והוצרכה התורה לאסור שני אופנים אלו, שהאופן השני קל מן הראשון ובכל זאת הוא אסור.

*

כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם | מה ביאור הכפילות עבדים - ועבדי?

(ויקרא כה, נה) **כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני יי אלהיהם:**

מדוע לא נכתב 'כי לי בני ישראל עבדים, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים'? מה נוסף בחזרה שוב על ענין העבדות - 'עבדי הם'?

באור החיים כאן עמד על שאלה זו ויישב שמבואר כאן שני סיבות שונות לעבדות בני ישראל, סיבה אחת מצד הקב"ה, וסיבה אחת מצד בני ישראל. א. 'כי לי בני ישראל עבדים' - היא סיבה מצד הקב"ה, שבנ"י עבדים מחמת 'שמעיקרם קדושים הם מבטן ומהריון בשורש נפשותם, הגם שלא היה מוציאם ממצרים'. ב. 'עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים' - היא סיבה מצד בני ישראל, 'המוכרח להם, ומחייב להתייחס להם שם עבדות מחמת שה' גאל אותם ממצרים'.

בבית אהרן דקדק בדברי ת"י ביאור נוסף לשאלה זו בדרך זו:

אָרום דִּילִי הֵינֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּעֲבָדוֹן לְאוֹרֵיתִי עֲבָדֵי הֵינֹן דְּאִפִּיקִית יְתֵהוֹן פְּרִיקִין מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אָנָּא הוּא יִי אֱלֹהֵכוֹן:

[כי לי הם בני ישראל משועבדים, עבדי הם שהוצאתי אותם גאולים מארץ מצרים, אני הוא ה' אלקיכם]

בהוספת ת"י 'משתעבדון לאורתי' נראה שבא לומר, שבני ישראל עבדים לה' מב' סיבות, סיבה אחת עוד קודם יציאת מצרים, מחמת שהם השתעבדו לתורתו. וזה היה במצוות שעשו בני ישראל טרם יציאתם, פסח ומילה, שמהותם היא קבלת עבדות ה'.

הפסח - שתוכנו שחיטת אלהי מצרים לעיניהם - משכו ידיכם מעבודה זרה, ההתנתקות מאלהי הנכר בדרך של מסי"נ כי כך ציוה האדון ה'.

והמילה, שהיא הביטוי ל'ברית' שתוכנה של הברית הוא קבלת עבדות ה'יב, המבוטאת במילה החיצונית. וכלשון הספורנו: (בראשית יז, יא) "לאות ברית - זכרון תמידי ללכת בדרכיו בהיותו כחותם האדון בעבדו".

וזהו שאמרו בגמ' (קידושין כב:): "דלת ומזוזה שהיו עדים בשעה שפסחתי ואמרתי כי לי בני עבדים" כלומר שהשתעבדו לי בקיום מצוות אלו, וזהו המכוון בדברי ת"י: 'משתעבדין לאורתי'.

וסיבה נוספת לעבדות היא: 'עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים' שביציאת מצרים קנה אותנו ה' להיות לו לעבדים במה שהוציאנו לחרות.

*

יב הברית שכרת ה' עם אברהם אבינו כללה הבטחות רבות מצד הקב"ה לאברהם □ אך מצידו של אברהם לא נדרש דבר מלבד מעשה המילה - 'המול לכם כל זכר', ויש כאן פליאה היכן היא הברית? הלא ברית היא הסכם בין שני צדדים, והמילה אינה הברית עצמה, אלא היא החותם החיצוני המסמל את הברית □ וכלשון הכתוב 'אות ברית', ושמירת התורה והמצוות לא נדרשה בברית מילה כמבואר ברמב"ם (פ"ג ממילה ה"ט) שמטעם זה גדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות שכל התורה כולה נכרתו עליה ג' בריתות, ואילו ברית מילה שאינה כוללת אלא את הברית עצמה ניתנה ב"ג בריתות. ומבואר בספורנו (בראשית יז, יא) שהמילה היא כחותם האדון בעבדו, וכנ"ל שהצד של אברהם ובנ"י בברית מילה הוא קבלת עול העבדות עוד לפני קבלת התורה והמצוות, וזה מה שנרמז ב'כי לי בני ישראל עבדים' עוד לפני יציאת מצרים. יסוד זה מדויק גם בת"י בפרשת מילה ואכמ"ל.

ואבן משכית לא תתנו בארצכם | מהי אבן משכית? וממה ריצפו את ריצפת העזרה?

(ויקרא כו, א) לא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפֶסֶל וּמִצֵּבָה לֹא תִקְיִמוּ לָכֶם וְאֶבֶן מִשְׁכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

מהי אבן משכית? ומה טעם איסורה? והיכן מותר לשים אבן משכית?

ברש"י מפרש שמשכית מלשון כיסוי, - אבן כיסוי המחפה את הרצפה. ולדבריו נאסר להשתחוות בפישוט ידיים ורגלים על כל ריצפת אבנים ואפילו אם אינה מצוירת. גם כאשר משתחוה לשמים. ורק בבית המקדש ניתן להשתחוות לה' על רצפת אבנים.

אולם רוב המפרשים^כ העמידו את הפסוק באבן מצוירת וכלשון הרשב"ם: "אבן רואה שיש בה צלמים וציורים להסתכל בהם".

גם בת"י העמיד את הפסוק באבן מצוירת אך הוסיף בזה כמה חידושים:

לֹא תַעֲבֹדוּן לְכוֹן טַעֲוֹן וְצִילְמִין וְקַמְתִּין מְטוּל סְגוּדָא לֹא תִקְוִמוּן לְכוֹן וְאֶבֶן מִצֵּייר לֹא תִתְּנוּן בְּאַרְעֲכוֹן לְמַגְחֹן עָלֶיהָ בְּרִם סְטִיּוֹ חֲקִיק בְּצִיּוּרִין וְדִיּוּקְנִין תְּשׁוּן בְּאַרְעִית מְקַדְשִׁיכוֹן וְלֹא לְמִסְגֹּד לָהּ אֲרוֹם אֲנָא יְיָ אֱלֹהֵכוֹן:

[לא תעשו לכם אלילים, ופסלים ומצבות בשביל להשתחוות - לא תקימו לכם. ואבן מצוירת לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה, אולם רצפה חקוקה בציורין ודמויות תעשו בקרקע מקדשיכם ולא להשתחוות לה כי אני ה' אלקיכם]

ומבואר בדבריו שאכן תירגם את אבן משכית - אבן מצוירת, ומדבריו למדנו כמה דברים:

גם כריעה שאינה בפישוט ידיים ורגלים נאסרה באבן מצוירת

א. מדוקדק בלשונו שתרגם את המילים 'להשתחוות עליה' - 'למגחן עליה'. שסבור שאיסור השתחוויה כולל בתוכו גם אופן של כריעה ולא רק השתחויה בפישוט ידיים ורגלים. דבר שבגמ' (עיין תוס' מגילה כב: ד"ה ואב"א^כ) נאמר שהוא אסור מדרבנן, ורק השתחוויה בפישוט ידיים ורגלים אסורה מדאורייתא, אולם לדעת ת"י אף אופן של גחינה אסורה מדאורייתא.

רצפת בית המקדש היתה מאבנים מצוירות

ב. בהמשך דברי ת"י מבואר שאיסור אבן משכית הוא רק ב'ארצכם', אך בבית המקדש עושים אבן חקוקה בציורים ודיוקנים, אלא שאין להשתחוות לה - לאבן, אלא להשתחוות עליה לה'.

^כ כ"כ האב"ע והדעת זקנים, ובאונקלוס כתב

^{כד} וכן ברמב"ם פ"ו מהלכות עכו"ם הלכה ו והלכה ח'. מבואר שהמשתחוה לא בפישוט ידיים ורגלים אינו לוקה אלא מכת מרדות.

מדברים אלו למדנו שלדעתו רצפת המקדש היתה עשויה מאבן מצוירת, ואכן מצינו שבבית ראשון היתה רצפת ההיכל מצוירת בציורים (ראה הערה כה) אך לכאן כוונת ת"י לרצפת העזרה ששם הוא מקום ההשתחויה. ועל רצפת העזרה מצאנו במקורות שהיתה משיש, (רש"י שבת יט: ופסחים סד.) אך לא מצאנו שהיתה מצוירת.

אכן ברמב"ם בהלכות בית הבחירה כתב: "וּמִרְצֵפִין אֶת כָּל הָעֶזְרָה בְּאַבְנֵי יְקָרוֹת", ולא פירש מה הם 'יקרות', וברמב"ם שם בהלכות לפני, הביא את דברי הפסוק במלכים (א פ"ה לא) "אבנים גדלות אבנים יקרות ליסד הבית" ובפירוש המילה 'יקרות' שנאמר בפסוק מצינו כמה פירושים, ברש"י פירש אבנים כבודות, ועיין ברד"ק על שם שיקרות מתפרש כאבנים חתוכות. או כאבנים משובחות שהגיעו ממחצב מיוחדים.

אם ננקוט ברמב"ם כמו הפשטות שכוונתו לאבנים טובות שערכן רב, יתכן שסבור בדברי ת"י שהאבנים היו מצוירות ועל כן היו יקרות, והטעם שאבנים מצוירות הם יקרות מבואר ברמב"ם בסה"מ (ל"ת יב) שעשיית האבן המצוירת היתה 'מלאכה מחוכמה', ומסתמא מלאכה זו יקרה את האבנים.

נקודה זו המובאת בת"י נאמרה גם בתו"כ: (בהר קה הובא במגילה כב:)

"ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה - בארצכם אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש".

דעת ת"י במחלוקת הראשונים בשורש האיסור של אבן משכית

ג. נחלקו הראשונים בשורש האיסור של אבן משכית, ברש"י מגילה (כב:) כ':

"לא אסרה תורה בפסוק זה אלא שלא יעשו רצפת אבנים בבית הכנסת דוגמת של מקדש".

כלומר שאיסור זה יסודו, לא לעשות רצפה כדוגמת בית המקדש, וכמו שאסור לעשות בנין כדוגמת בית המקדש, או כלים הדומים לכלי המקדש. ולצד זה הרי שסיבת האיסור נובעת ממה שכך היתה המציאות בבית המקדש, והסיבה שכך עשו בבית המקדש היא משום נוי. ומשום שדבר זה התייחד בבית המקדש, נאסר להשתחוות בכל מקום אחר על אבן מצוירת.

^{כה} עצם המושג של רצפה מצוירת במקדש מפורש בפסוק שכך היה ברצפת ההיכל בבית ראשון. וכך נאמר בדברי הימים (ב' ג, ה) שכאשר בנה שלמה המלך את הבית חפה את קרקעיתו בעצי ברושים. ועל העצים חפה זהב. ועל הזהב העלה ציורי תמר ושרשרות. הרי שבבית ראשון היתה רצפת ההיכל מצוירת, אלא ששם לא היה זה אבן מצוירת אלא עץ מחופה זהב.

והיה מקו"ל שאף בבית שני שרצפת ההיכל היתה משיש (כמבואר ברע"ב סוטה פ"ב מ"ב) עשו את הציורים על אבן השיש. אלא שדוחק לבאר בזה את דברי ת"י ולומר שכוונתו לרצפת ההיכל, משום שמקום ההשתחויה הוא בעזרה ולא בהיכל, כפי שהיה בעבודת יום הכיפורים.

^{כו} וכן מצינו בדברי הימים ששלמה שיקע במשבצות הזהב של קירות ההיכל אבנים יקרות לנוי ופאר וכלשון הפסוק (דה"י ב' ג, ו) "ויצף את הבית אבן יקרה לתפארת". עיין במפרשים שם.

מאידך בדעת זקנים כאן מבואר ששורש האיסור הוא מחמת החשד, שהמשתחויה על רצפת האבנים המצוירות נראה כמשתחויה לצורה שע"ג האבן, וכ"כ החינוך^{כז} (מצוה שמט).

ולדעה זו הטעם שבבית המקדש הותר לעשות אבן מצוירת, משום ששם אין חשד, וכלשון החינוך (מצוה שמט):

"ומפני שהבית הקדוש נבחר לעבודת השם ברוך הוא. ומפורסם לכל העולם כשמש בחצי השמים, שאין עבודה שם בלתי לה' לבדו, אין שם מקום לחשד".

וכתב המנחת חינוך (מצוה שמט א) שהנפק"מ בין ב' הטעמים היא, האם איסור זה הוא אביזריהו דע"ז ויש עליו יהרג ואל יעבור, או שהוא רק איסור לעשות כדוגמת בית המקדש ואין בזה יהרג ואל יעבור^{כח}.

מדברי ת"י שפירש את הפסוק רק באבן מצוירת, וסיים בהוספה על בית המקדש יותר מסתבר^{כט} שנקט כדעת רש"י ששורש האיסור הוא לעשות כדוגמת בית המקדש ולכן נאסר להשתחוות על אבן מצוירת כי כך היה בבית המקדש.

*

את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו | האם יש שייכות בין השבת למקדש או שבפסוק נאמרו שני דינים שונים?

(ויקרא כו, ב) אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִירָאוּ אֲנִי יְיָ:

על איזה שבת מדבר הפסוק? ומהו ה'מקדשי' האמור בפסוק?

בפירוש פסוק זה נחלקו המפרשים, יש שפירשו שהשבת האמורה בפסוק, היא 'שבת הארץ' - שנת השמיטה, שהוזכרה בפרשה זו. ועליה נצטוונו שוב בפסוק זה לשומרה. (כך כתבו האב"ע. החזקוני. בשם תרגום ירושלמי. והאור החיים בפירושו הב').

ולדבריהם פירשו אף את סוף הפסוק, 'ומקדשי תיראו' כהמשך לתחילת הפסוק 'את שבתותי תשמרו':

^{כז} גם הרמב"ם הלך בסגנון זה שהאיסור אינו כדעת רש"י משום דוגמת בית המקדש, אך גם לא כהדעת זקנים מפני החשד, אלא שורש האיסור הוא להידמות לע"ז, וכך כתב הרמב"ם: (סה"מ ל"ת יב) **"שהזהירנו מעשות אבן מוכנת להשתחוות עליה אפילו היה זה לאל יתברך, וגם כן שלא יתדמה לע"ז כי כן עושין אבן מצוירת במלאכה מחוכמת לפני הצלם וישתחוו עליה לאותו צלם".**

ועיין בחינוך (מצוה שמט) שהתפלל על שיטת הרמב"ם שלטעמו כל שכן שהיה ראוי להרחיק את האבן המצוירת ממקום המקדש שלא לפגל מחשבת המשתחויה לשם בזכרו אותם.

עוד צ"ב בדעת הרמב"ם שבהלכות עכו"ם (פ"ו ה"ו) וכן בהלכות תפילה נראה שהאיסור להשתחוות על רצפת אבנים הוא לאו דווקא באבנים מצוירות, וצ"ב כיצד זה עולה בקנה אחד עם דבריו שכתב בסה"מ.

^{כח} עיי"ש שהביא עוד נפ"מ האם מותר לרצף את רצפת הר הבית שאם הטעם הוא מחמת החשד אף בהר הבית 'גלוי כשמש שאין עובדין אלא להשי"ת לבדו'. אך אם האיסור הוא לעשות כדוגמת בית המקדש אין מקום להתיר זאת בהר הבית אלא אך ורק בעזרה עצמה.

^{כט} אמנם יתכן שסבר שהוא משום לתא דע"ז ודווקא באופן של אבן מצוירת נאסר כי רק כך עשו העובדי כוכבים.

האב"ע והחזקוני פירשו ש'מקדשי תיראו' הכוונה לשנת היובל, שהיא השנה שנקרת 'קדש' - 'קדש תהיה לכם'. ולדבריהם ישנה שייכות בין 'שבתתי תשמרו' המדבר על השביעית, ל'ומקדשי תיראו' המדבר על היובל, ששניהם ענין משותף להם - עזיבת הבעלות לצורך ההכרה ב'כי לי הארץ'.

גם באור החיים (בפירושו הב') ביאר ש'ומקדשי תיראו' הוא ההמשך ל'שבתתי תשמרו', ולדבריו הפסוק מזהיר על שמירת השמיטה, שבעוון ביטולה נחרב המקדש, וזהו 'ומקדשי תיראו' - השמרו מלהחריב את ביהמ"ק, באמצעות חילול השמיטה.

בת"י נראה שסבור שאין שייכות בין ב' החלקים של הפסוק:

יֵת יוֹמִי שְׁבִיָּא דִּילִי תִטְרוֹן וּלְבֵית מוֹקְדְּשִׁי תִהוֹן אֲזֵלִין בְּדַחֲלִתִי אָנָּא יְיָ:

[את ימי השבת שלי תשמרו, ולבית מקדשי תהיו הולכים ביראתי, אני ה'.]

ממה שתרגם ת"י את 'שבתתי' - 'שביא', ולא בלשון שמיטה כדרכו בכל הפרשה, ניכר שלדעתו הפסוק מדבר על שבת קודש. (וכ"כ רש"י הרמב"ן, הדעת זקנים, הספורנו, והאור החיים בפירושו הראשון. ועיין בגמ' יבמות ו.)

וכן את 'ומקדשי תיראו' תירגם על מצוות מורא המקדש, (וכ"כ תרגום אונקלוס, והרמב"ן) ולדבריו נראה שבפשט הכתוב אין שייכות בין ב' החלקים של הפסוק, ונאמרו כאן ב' מצוות שונות לא.

בת"י מדוקדק ש'מקדשי תיראו' מדבר על פרט מסוים במצוות מורא מקדש והוא 'ההליכה' לבית המקדש. ולכאו' כוונתו לדברי המשנה (ברכות נד.) "ולא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו, ובפונדתו, ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפנדריא"

ומה שנקט לשון 'בדחלתי' - תהיו הולכים ביראתי, ולא אמר 'ביראה', הוא לרמז על מה שאמרו חז"ל (תו"כ ויקרא יט, ל) "לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש".

*

^ל שכתב 'מכאן שאין בנין ביהמ"ק דוחה שבת' הרי שהפסוק מדבר על שבת.
^{לא} עיין ברמב"ן בסוף דבריו שפסוק זה הזהיר את העבד הנמכר לעכו"ם על שמירת המצוות, ויש כאן רמז שכל המצוות בכלל שבת ומקדש, עיי"ש.

“וטובל בשמן רגלו - מלמד שארצו של אשר מושכת שמן כמעין, מעשה שנצטרכו אנשי לודקיא בשמן ומינו להם פולימוטוס שליח אחד, אמרו לו לך וקח לנו שמן במאה ריבוא, הלך לו לצור אמר להם שמן במאה ריבוא אני צריך, אמרו לו לך לגוש חלב, הלך לו לגוש חלב אמר להם וטובל בשמן רגלו, נתן לפניו לחם ואכל ושתה, לאחר שאכל ושתה עמד ומדד לו שמן במאה ריבוא, אמר לו רצונך שוב, אמר לו אין לי מעות, אמר לו טול, ואני אבוא עמך ואטול את מעותי, עמד ומדד לו שמן בשמונה עשרה ריבוא, אמרו לא הניח אדם זה לא גמל ולא חמור בארץ ישראל שלא משכו עמו, הכירו אנשי לודקיא וקדמו לפניו שלשת מילים וקילסו לפניו קילוס גדול, אמר להם לא תקלסו לי קילוס זה, אלא לאדם זה שהכל שלו, ולא עוד אלא שאני חייב לו שמונה עשרה ריבוא...”

כדברי ת"י מבואר אף בספרא (דברים כג, לד):

“דבר אחר יהי רצוי אחיו” - אין בכל הארצות שמשמטת בשביעית כארצו של אשר.

*

היות ופרשת בהר עוסקת בעניני שביעית הבאנו כאן כמה מעניני שביעית המיוחדים בת"י שנקבצו מפרשות אחרות

והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים | האם קדושת שביעית תלויה בקדוש בי"ד? והאם קדושת שביעית בזמן הזה מן התורה?

(בראשית א, יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מֵאֵרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:

מה הפירוש שהמאורות יהיו אותות לשנים?

וַיֹּאמֶר יי' יְהוָה נְהוֹרִין בְּרָקִיעַ דְּשָׁמַיָא לְמַפְרָשָׁא בֵּינֵי יַמָּא וּבֵינֵי לַיְלָא וַיְהוֹן לְסִימָנִין וּלְזִמְנֵי מוֹעֲדִין וּלְמִימָנֵי בְּהוֹן חוֹשְׁבֵן יוֹמִין וּלְמַקְדָּשָׁא רִישֵׁי יְרַחֲנִין וְרִישֵׁי שָׁנִין עֲבוּרֵי יְרַחֲנִין וְעֲבוּרֵי שָׁנִין וּתְקוּפַת שְׁמָשָׁא וּמוֹלַד סִיְהָרָא וּמַחְזוּרִין:

[וַיֹּאמֶר ה' יהיו מאורות ברקיע השמים, להבדיל בין היום ובין הלילה ויהיו לסימנים ולזמני מועדים, ולמנות בהם חשבון ימים, ולקדש ראשי חודשים, וראשי שנים, עבורי חודשים ועבורי שנים, ותקופות שמש, ומולד הלבנה ומחזורים]

ומבואר בת"י ששנים פירושו לקדש את ראשי השנים, ומשמעות דבריו הם שכשם שקידשו הבית דין את החודש כך קידשו את השנה בכניסתה. וקדושת השביעית היתה תלויה בקדוש זה כקדושת החודש.

באהבת יונתן הבין בת"י שאין כוונתו לקדש מיוחד לשנים אלא כוונתו לעיבור השנים והחודשים.

והשיגו עליו רבים^{לב}, דמלבד שבת"י מנה את ראשי השנים כדבר בפנ"ע ואח"כ מנה אף את עיבור השנים והחודשים, מבואר בת"י בחומש דברים על הפסוק " וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה"^{לג} שתרגם ארום קרא בית דינא שמיטתא קדם ה'לג.

וכבר הרגיש מהר"י ענגיל ז"ל בס' אוצרות יוסף על ענייני שמיטה אות ל"ו שמדברי התרגום יונתן 'ארום קרא בית דינא שמיטתא קדם ה'" מדויק שכדי שתחול קדושת שנת השמיטה ודיניה, צריך הכרזת וקידוש בית הדין הגדול, ויוצא שבזמן הזה שאין בית דין שיקדשו את שנת השמיטה ולשמה אין קדושת שביעית מן התורה כי לדברי ת"י הפסוק נותן טעם לשמיטת כספים 'כי קרא שמיטה לה' כי הבי"ד קידשו את שנת השמיטה, הרי שבזמן שאין הבי"ד מקדשים אין את דין שמיטת כספים ושאר דיני השביעית מן התורה. וסיים באוצרות יוסף שזו ראייה גדולה לסברת הרב ר' זרחיה בעל המאור ז"ל שהובאו דבריו בספר התרומות בדיני פרוזבול שער מ"ה שכתב מעצמו סברא זולד.

כדברי ת"י מבואר במדרש ובפסיקתא:

במדרש רבה (בראשית פרשה ו, א):

'ולמים אלו ראשי חדשים ולשנים זה קידוש שנים'.

ובפסיקתא רבתי ריש פרק ה' עה"פ (תהלים קד ט):

"עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו" - אמר ר' יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד, יהי מאורות - מארת כתיב, אם כן למה נבראת הלבנה אלא לקדש בה ראשי חדשים וראשי שנים.

*

והשביעית תשמטנה ונטשתה | האם יש מצוה להפקיר את הפירות בשביעית?

(שמות כג, יא) וְהִשְׁבִּיעַתָּ תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ וַיִּתְּרֵם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָרְמְךָ לַיִּתְךָ:

מצוות 'ונטשתה' נמנתה במוני המצוות כמצות עשה, וידועה מחלוקת המבי"ט והב"י האם נצטוו להפקיר את הפירות הגדלים בשביעית, או שהם מופקרים מאליהם היות

^{לב} עיין בספר ברכת אברהם עה"ת שדן בנושא זה באורך.

^{לג} בתורה שלמה (כרך כ"ד תרגומי התורה פרק י"ח) הוסיף שכדברי התרגום יונתן כאן איתא גם בתרגום שיר השירים עה"פ עיניך ברכות בחשבון שתרגם: "ספריך מליין חוכמתא כו' וידעין לממני חושבני עבורין ומעברין שנין וקבעין רישי שנין ורישי ירחין בתרע בית סנהדרין רבא".

וכן בתרגום בדברי הימים א' (פרק יב, לג) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" תירגם: "ומן בני יששכר ידעי סוכלתנו לעדניא חכימין למקבע רישי שנין ורישי ירחין ולעברא ירחיא ושניא..."

^{לד} ואולם שיטת הר"ה לא נפסקה להלכה וידועים דברי החזו"א שאין להשתמש בסברא זו להלכה, גם לא כצד בספק ספיקא

והשביעית היא אפקעתא דמלכא, ומצוות ונטשתה היא לקיים את ההפקר ולא לעשות פעולות הפוכות. ראה במנחת חינוך על פסוק זה שמביא את המחלוקת.

ת"י נוקט כשיטת הב"י שיש מצוה להפקיר את הפירות:

וְשִׁבְעִיתָא תְּשַׁמְטִינָא מְפֻלְחָנָא וְתַפְקֵר פִּירְהָא וְיִיכָלוּן מְסִכְיָנִי עֲמָא וְשִׁיּוּרְהוֹן תִּיכּוּל חֵיוֹת
בְּרָא כְּדִין תַּעֲבִיד לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ:

[והשביעית תשמטנה מעבודה, ותפקר פירות ויאכלו מסכני העם והנותר תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך].

היות והפסוק מדבר בלשון ציווי ולא סיפור דברים שכך יארע בשמיטה, מבואר בת"י שהתורה מצווה לאדם להפקיר את פירותיו. וכ"כ הרמב"ם:

"הוא שצונו להפקיר כל מה שתצמיח הארץ בשנת השמיטה והתיר צמחי אדמתנו כולם לכל אדם, והוא אמרו ית' והשביעית תשמטנה ונטשתה". (שמיטה ויובל פ"ד הכ"ד)

*

יהי רצוי אחיו | מי סיפק מזון לבני ישראל בשנות השמיטה?

(דברים לג, כד) וּלְאֲשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנִים אֲשֶׁר יְהִי רְצוֹי אָחִיו וְטֵבֵל בַּשָּׁמַן רִגְלוֹ

מה הפירוש 'יהי רצוי אחיו'?

במפרשים פירשו בזה פירושים רבים ושונים. אך ת"י קושר את הפסוק לשנת השמיטה:

וּלְשִׁבְטָא דְאֲשֶׁר בְּרִיךְ מֹשֶׁה נְבִיא דִּי וְאָמַר בְּרִיךְ הוּא מִבְּנֵי דִיעֶקֶב אֲשֶׁר יְהִי מְרַעֵי לְאָחִיו
וּמְסַפֵּק לְהוֹן מְזוּנֵי בְּשָׁנֵי שְׁמִיטָתָא וְתַחוּמֵיהָ יְהִי מְרַבֵּי זִיתִין סְגִיעִין עֲבָדִין מְשַׁח מְסַפְקִין
לְמַטְבּוֹל בֵּיהּ רִיגְלוֹי:

[ולשבט אשר ברך משה נביא ה' ואמר ברוך הוא מבני יעקב, אשר יהי רצויל אחיו ומספק להם מזונות בשני שמיטה, וגבולו יהיה מגדל זיתים רבים, עושים שמן, מספיקים לטבול בו רגליו]

ומבואר בת"י שאשר סיפק מזון לאחיו בשנת השמיטה ומפני זה היה רצוי לאחיו. הנה חז"ל הפליגו בשפע המיוחד שהיה לאשר בשדותיו, שמהם ניתן להבין שלאחר הניסים הגלויים שהיו לו בריבוי פירותיו, היה זה בדרך הטבע שכל ישראל הסתפקו משדותיו המופקרות בשמיטה כמעשה המובא בספרא ובגמ' ורש"י כאן ציין לו (ספרא דברים לג, כד. ובמנחות פה):

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

שנת השמיטה - שנת האמונה והבטחון

וְשַׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שְׁבַת לַה' (כו, ב)

כותב רש"י: לשם ה'.

מבאר המשגיח הנודע רבי ירוחם לייבוויץ' ממיר (בספרו דעת תורה), על פי מה שכותב הראב"ד (בהקדמת ספרו בעלי הנפש) יסוד הנוגע לרוב המצוות: **כוונת המצוות היא כדי שידע האדם שיש לו בורא המושל עליו.**

אחרי שהקדוש ברוך הוא נתן את הארץ לבני אדם, עלול האדם לחשוב כי הארץ שלו והוא בעליה ואין זולתו, ואת ה' ישכח חלילה. כדי למנוע שכחה זו, הקיף הקדוש ברוך הוא את האדם במצוות וחוקים ומשפטים בכל מעשיו ותנועותיו.

והראב"ד מציין מספר דוגמאות: כאשר העניק הקדוש ברוך הוא לאדם שדה, ציווה לו כמה חוקים בחרישה, בזריעה ובקצירה, אסר חרישה בשור ובחמור יחדיו, בעת הקציר ציווה להניח פאה לעניים, כאשר נושרים מידו שיבולים בשעת הקצירה, הרי הם לקט לעניים. גם אחר כך בעת אסיפת העומרים, אם ישכח עומר בשדה לא ישוב לקחתו. אחרי כלות המלאכה בגורן, חל חיוב הפרשת תרומות ועשרות. כשלש עיסה, חייב להפריש חלה. מברך לפני אכילתו ואחריה. בעבודת הכרם נוספות מצות הפרט והעוללות.

נצטוינו לא ללבוש כלאים. בבגד שיש בו ארבע כנפות נצטוינו לקשור ציציות. פטר חמור יש לפדות בשה. בכור בהמה טהורה יינתן לכהן. בנטיעה יש איסור כלאים. לאחר מכן ערלה ונטע רבעי.

לכן פרשתנו פותחת "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם", ועלולים אתם לבוא לידי מחשבה כאילו אתם בעלי הארץ מאז ומעולם, לכן מיד "ושבתה הארץ שבת לה", לידע להודיע ולהודיע כי לה' הארץ ואין אנו אלא כשכירי יום. מסיבה זו בבוא השמיטה תופקר הארץ ואין לנו רשות לחרוש ולזרוע בה.

כאשר האדם מכיר ויודע כי לה' הארץ, יכול הוא לבטוח בו בלב שקט, שלמרות שלא יחרוש ולא יזרע שנה שלימה, לא זו בלבד שפרנסתו לא תגרע, אלא תשלט הברכה המשולשת במעשי ידיו "ועשת את התבואה לשלוש השנים".

אמונה תמימה

מעשה בעורך דין ידוע שהתגורר באנגליה שהיה שומר תורה ומצוות אך לא היה מהדר במצוות. באחד הימים הופיע בפני הרב ובפיו שאלה: נמצא אני בצרה גדולה בעקבות משפט גדול שמתנהל נגדי, בגין הגנה שהענקתי ללקוח רמאי שהפיל אותי בשקריו, ואינני

רואה מוצא מלבד לפנות לבורא העולם, שהוא היחיד שיכול לחלצני ממיצר במצב כה מסובך.

מששמע זאת הרב הגיב בחיוב: מצויין! אם כך תפנה אליו, לאביך שבשמים, ובקש ממנו רחמים. בוודאי ייעתר לתפילותיך. השיב לו אותו יהודי: זו צרתי! אכן מאמין אני בכל ליבי שהוא היחיד המושיע, אך הבטחתי לו כי יותר לא אבקש ממנו ישועה □ ואיך לא אעמוד בדיבורי?

משהבחין אותו יהודי כי הרב מתקשה להבינו, פתח לפניו את צפונות ליבו והחל לספר: לפני מספר שנים הוזמנתי לאוסטרליה לצרכי עבודה. יצאתי לשהות של ששה שבועה חדשים, לקחתי עמי בנסיעתי את בתי היחידה והאהובה שהיתה אז בת שבע שנים. בהיותינו שם באוסטרליה חלתה לפתע הילדה, ולאחר סדרת בדיקות התברר כי מדובר במחלה קשה ביותר. מיד פתחו בסידרה של טיפולים, אבל עברו כמה שבועות ומצבה הלך ונעשה גרוע יותר ויותר, עד שיום אחד, היה זה בשבת, אמר לי הרופא כי מצבה קריטי ולא נותרו לה אלא שעותיים שלוש בלבד לחיות.

הייתי מזועזע ונחרד לשמע הבשורה הנוראה, ולא ידעתי כיצד אוכל להושיע לבתי היחידה. בצר לי נזכרתי כי יש אחד יחיד בעולם שממנו ניתן לבקש אפילו אם חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, והחלטתי ללכת מיד לבית הכנסת.

הרבה לא ידעתי אודות יהדות, זולת דבר אחד שזכרתי, שביום שנעשיתי בר מצוה, לקח אותי אבי לבית הכנסת והנחתי תפילין. לא השתהיתי, והתחלתי לחפש בית כנסת בסביבה בה הייתי. היתה זו כבר שעת הצהרים, ואחר זמן מה מצאתי בית כנסת.

הוא היה ריק מאדם, אך לשמחתי הוא היה פתוח. נכנסתי פנימה, ובהיות לבי מר עלי, פרצתי בבכי עז שנמשך שעותיים ללא הפוגה. בתוך בכיי שאגתי בצעקות: "רבונו של עולם, אני מוכרח לבקש ממך דבר, ואני מבטיח לך שיותר לא אבקש עוד משהו! אני מאמין שרק אתה היחיד שתוכל להושיעני מעומק צרתי. באתי לבקש ממך שבתי האהובה תישאר בחיים".

עוד זמן מה התמוגגתי בבכיי, עד שלפתע חשתי הקלה פושטת בלבי. באותו רגע גמרתי אומר שמהראוי לחזור לבית החולים ולשאול למצב בתי. בשובי לבית החולים, ליד מיטת בתי מקדם הרופא את פני: דבר פלא מאוד מוזר אירע לנו. היא פקחה את עיניה. הרופא לא היסס וערך לה בדיקה, ובסיומה אמר לי: תראה, יש תקווה.

למחרת בבוקר, כשחזר שוב האב לבית החולים, היא כבר ביקשה מעט מים. כך החל תהליך מופלא של שיקום הילדה, שכעבור שבועיים כבר ירדה מן המיטה.

משהגיעה למצב זה החליטו מיד לעשות לה בדיקות יסודיות, והתוצאות הדהימו את כולם: נס ופלא! אין שום דבר! הרופאים השתוממו מאוד ואספו את כל רופאי העיר כשהם מציגים בפניהם את הצילומים הראשונים הישנים בהשוואה לעומת הצילומים החדשים, וכולם הפטירו ואמרו שאין זה אלא נס משמים.

סיים עורך הדין את סיפורו ואמר לרב: עתה הלא שמעת, הבטחתי לה' שלא אבקש יותר, ואיך אוכל להפר הבטחתי...

אמר לו הרב: אין בכך כלום. וכי חושב אתה שה', היחיד מכולם שיכול להושיע, יוותר מרחוק מול תחנוני בניו שמכירים ויודעים ומאמינים שהם יכולים להיוושע רק ממנו? בקש בקשותיך והתחזק במעשיך הטובים, וה' הרחום והחנון ייעתר לך. מששמע כך הלך והתפלל שוב, ואמנם תפילתו הועילה לו והוא ניצל מן המשפט ויצא זכאי.

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל היה מרבה לספר למקורביו על קורותיו, בעת שהשלטונות בברית המועצות הגלו אותו למחנות העבודה בסיביר.

פעם סיפר, שתנאי החיים בסיביר ועבודות הפרך שהוטלו על הגולים היו מרים ממוות. כאשר היה קם בבוקר ואומר "מודה אני", היה מהרהר לעצמו: "איזה יום מצפה לי? יום של מכות ובזיונות. אילו לכל הפחות היה באפשרותי גם ללמוד תורה, ניחא. אבל גם לחיות בתנאים עלובים שכאלה, וגם בלא האפשרות ללמוד תורה, - על מה אפוא, אומר אני "מודה אני"???

"אולם", הוסיף הרב ואמר, "כאשר המשכתי לומר והגעתי למילים "רבה אמונתך" - שאבתי עידוד רב. "רבה אמונתך" - את האמונה בהקדוש ברוך הוא, כך אמרתי לעצמי, הם אינם יכולים לקחת ממני! אמנם תורה אין ומצוות אין, מכות יש וגם בזיונות. אך אמונתי בבורא עולם נשארת בקרבי! ואם כך "מודה אני לפניך מלך חי וקיים" - עבור יום זה שווה לי לקום בבוקר. גם עבור האמונה לבד, יקרים החיים עד למאוד!"

המשגיח הצדיק והקדוש של ישיבות מיר ופוניבז', רבי יחזקאל הלוי לוונשטיין זצ"ל, אמר פעם לתלמידו המשגיח בישיבת באר יעקב הרב שלמה וולבה זצ"ל, אמור לבחורים בישיבה שתחת הנהגתך, שיש בורא לעולם.

זמן רב תמה הרב וולבה על דברי רבו, וכי איזה בן ישיבה אינו יודע שיש בורא לעולם?... משהתבונן בדבר, ירד לסוף דעתו והבין כי אכן, הבחורים לומדים כל היום, אבל האם הם מרגישים שהם לומדים תורת ה'? אמנם הבחורים מתפללים בכל יום, אבל האם חשים הם שעומדים הם לפני ה' יתברך בורא העולם?

צריך להזכיר לבחורים, שיש בורא לעולם, את תורתו הם לומדים ואליו הם מתפללים. הוא היה מספר באירוניה, על בחור ישיבה שקם בבוקר וסיפר לחברו, לא פחות ולא יותר, שראה את רבו של עולם בחלום...

אמר לו חברו בפסקנות, "זה לא יתכן!"

מדוע הנך כה בטוח בכך?" נפגע חברו.

"זה פשוט מאד", נענה החבר, "הרי חולמים בלילה רק על מה שחושבים במשך היום, ומתי היה לך זמן לחשוב על רבונו של עולם?"

והרי קמת בבוקר ומיד רצת להתפלל, אכלת ארוחת בוקר ומיד הלכת ללמוד, אחר כך התפללת מנחה, אכלת ארוחת צהרים, הלכת לנוח ורצת לסדר ב', לאחריו סדר מוסר, מעריב, ארוחת ערב וסדר ג', והלכת לישון, מתי היה לך זמן לחשוב על רבוננו של עולם?"

*

בפרשת האזינו נאמר (דברים לב, ד): א-ל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא.

אומר על כך ראש ומייסד ישיבות אור ישראל הגאון הצדיק רבי יעקב ניימן זצ"ל (בספרו דרכי מוסר) שאין צורך בחכמה יתירה כדי להאמין שהקדוש ברוך הוא ברא שמים וארץ, כי השכל הפשוט מחייב להאמין בזה. המדרגה הגדולה באמת באמונה היא להאמין בה' כאשר האדם רואה דברים המנוגדים לשכל ומעוררים קושיות חמורות כביכול על הנהגת ה' יתברך בעולם. זהו נסיון אמיתי באמונה. אם למרות התמיהות שיש לו, האדם מתעלם מהן לחלוטין ומאמין בה' מתוך הבנה שלא יתכן שתמיד הנברא יבין את בוראו, זו המדרגה הגדולה ביותר באמונה. וזה מה שנרמז בפסוק כאן, שהאמונה האמיתית היא זו שאומרת "ואין עוול", אף שלמראה עינים אפשר לטעות ולחשוב חלילה שנעשה כאן עוול כביכול.

כלל ישראל עבר נסיון כזה בדור השואה, כאשר שליש מבני עמנו נטבחו, וביניהם צדיקים גאונים וקדושים, תמימים וישרים, תינוקות של בית רבן שלא חטאו, גברים ונשים. עיירות שלמות נעקרו, משפחות שלמות נגדעו ולא נשאר מהם זכר. עם כל זה צריכים אנו להאמין באמונה שלימה ש"אין עוול" וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד. בלב המאמין אין כל ספק שעל הכל יש חשבון צדק מלמעלה.

מביא הרב ניימן שאמר לו פעם החזון איש, משל לחייט שנוטל מספריים גדולות בידו וגוזר בד יקר לגזרים. יכולים אנו להיות בטוחים שכוונתו לעשות מגזרים אלה בגד מעולה. כשם שאדם שאינו מסוגל ללמוד גמרא אלא משניות, בודאי לא ינסה ללמוד סוגיא קשה מאחר שהוא יודע את מגבלותיו, כך עלינו לדעת שלאדם לא ניתנו שכל וכשרונות לדעת את דרכי ה', כי זהו דבר שמעבר להשגותיו.

לכן נסיון העקידה היה הנסיון הגדול ביותר אצל אברהם אבינו, כי נדרש לפעול נגד השכל, ולעשות מעין מה שעשו בזמנו עובדי עבודה זרה, דבר שהוא עצמו טרח כל השנים לעקור מן העולם.

למרות זאת הוא לא שאל שאלות אלא עשה את רצון ה' מתוך אמונה תמימה.

ולסיום: רבים שואלים מי יראנו טוב ויורנו הדרך נלך בה למען לא נחטא ולא נכשל.

התשובה אף היא מתחילה באמונה. אם אתה מאמין, אתה יודע שיש למעלה מסך גדול, על גביו רואים אותך, ובורא עולם רואה שם כל פעולה שלך. "עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים". המאמין ויודע זאת, לא מסוגל לחטוא...

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

מה בין חירות הגוף לחירות הנפש

ידועים בשער בת רבים דברי הרמב"ן (ויקרא כג, לו) אודות חשיבות וגדלות ימי הספירה שהם נחשבים כמו ימי חול המועד, וזה לשון קדשו: "ומנה ממנו תשעה וארבעים יום שבעה שבועות כימי עולם, וקדש יום שמיני כשמיני של חג, והימים הספורים בינתיים כחולו של מועד בין הראשון והשמיני בחג, והוא יום מתן תורה שהראם בו את אשו הגדולה ודבריו שמעו מתוך האש ולכך יקראו רבותינו ז"ל בכל מקום חג השבועות עצרת, כי הוא כיום שמיני של חג שקראו הכתוב כן".

והשפת אמת (אמור תרמ"ב) ביאר "ימי הספירה נזכרים תוך המועדות שהמה ימים טובים כמו חול המועד שיש קדושה לפנייהם ולאחריהם מיציאת מצרים עד קבלת התורה, וכתוב תמימות תהיינה ובמדרש אימתי הן תמימות כשעושין רצונו של מקום וכו' לכן הם בכלל מועדי ה' והרי נקראו בפסוק שבע שבתות מכלל שכל הימים אלו יש להם בחי' שבתות בצד מה". ובספר מור וקציעה (ס' תצ"ג) כתב שלכן אין עושים מלאכה בעת ספירת העומר כדי להזכיר לנו שהם כימי חול המועד.

והנה חידוש זה שהיו"ט של שבועות נחשבת כיום אחרון של חג הפסח צ"ב, הלא פסח היא יו"ט לעצמו ושבועות היא יו"ט לעצמו. היו"ט של פסח חוגג היציאה ממצרים ושבועות חוגג זמן קבלת התורה, והם שני ענינים נפרדים, ומהיכי תיתי שנאמר שהם דבר חדא ויום טוב אחת.

ונראה שדברי הרמב"ן מתבארים עם דבריו בהקדמתו לספר שמות שעמד על זה שבספר שמות שהיא ספר הגאולה יש כמה סדרות שאינם שייכים כלל לענין יציאת מצרים כמו תרומה תצוה ויקהל פקודי שבהם מובאים דיני הקמת המשכן, ולכאורה יותר היה ראוי שהסדרות הללו שעוסקים בעניני המשכן תהיו נכללות בספר ויקרא שהוא הספר שעוסק בדיני הקרבנות והלכותיה. וכתב הרמב"ן בשוב הדבר וז"ל:

"נתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש ובגאולה ממנו. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלוהי עלי אהליהם והם הם המרכבה ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד".

הרי כשיצאו בני ישראל ממצרים עדיין לא נחשבו גאולים, ואפילו אחרי קריעת ים סוף הגם שכבר נהרגו כל המצריים שרדפו אחריהם, עכ"ז גם אז לא היו עדיין נחשבים כגאולים. רק אחר שקיבלו התורה והקימו המשכן ושב אל מעלת אבותם, אז נחשבו גאולים.

מה בין חירות הגוף לחירות הנפש

והאדמו"ר מטשארטקוב זצ"ל האריך בזה כמה פעמים בספרו גנוזי ישראל וז"ל: "הנה ידוע כי יש חירות הגוף ויש חירות הנפש, ואם כי חירות הגוף הוא טוב, אבל לא יסכון לגבר, כי לא טוב היות אדם אך בחירות הגוף בלבד, כל עוד לא הוציא את נפשו מתחת היצר אשר רק רע כל היום יסיתהו. ולכן כדי להוציא את עצמו מתחת סבלתו, נתן לנו ה' את התורה, כי על ידה יצליח לכל גבר להכניעהו ולרדות בו. וזהו שבחג השבועות נחוג חירות הנפש, וזהו (אבות ו, ב) "אל תקרא חרות אלא חירות". כאשר אנחנו מקבלים עלינו עול התורה בחג השבועות, אז נצא לחירות עולם אמיתית, חירות הגוף והנפש גם יחד, בלי שום מושלים, אלא נתונים אנחנו עבדים למלך מלכי המלכים הקב"ה".

"והנה בפסח היה להם חירות הגוף משעבוד מצרים, ואחר כך על ידי ספירת שבעה שבועות שהיה להם הכנה ויגיעה לקבלת התורה, שעל זה נקרא חג העצרת חג שבועות על שם אלו ז' שבועות הספירה, היה להם אחר כך בקבלת התורה חירות הנפש. והנה חירות הגוף יכול להיות ברגע אחד, מה שאין כן לחירות הנפש צריך אדם לעבוד ביגיעה והכנה רבה".

"חירות הנפש הוא היפך חירות הגוף, כי בחירות הגוף העיקר הוא בפריקת עול והתבטלות ממלאכה, אבל חירות הנפש היא דוקא ע"י התעסקות בתורה ועבודה וקבלת עול מלכות שמים.

אכן בגאולת מצרים השיגו בני ישראל רק חירות הגוף, כשיצאו מכבלי השעבוד ונכנסו לרשות עצמם, ואילו חירות הנפש השיגו רק ע"י קבלת התורה והמצוות ועול מלכות שמים, כי בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע יצאו לחירות מושלמת, כמו שאיתא במדרש (שמו"ר מא, ז) 'חרות על הלוחות (שמות לב, טז), מהו חרות, רבי יהודה אומר אל תקרי חרות אלא חירות מן הגלויות, ר' נחמיה אומר חירות ממלאך המות, ורבותינו אומרים חירות מן היסורין'. מזה יש להורות, כי עיקר החירות הוא חירות הנפש, לכן אחרי שהגיעו בני ישראל לחירות הגוף, התחילו מיד לספור את הימים והשבועות לקבלת התורה, שע"י יגיעו לחירות הנפש" עכ"ל.

ויסוד דבריו כבר מובאים בחינוך (מצוה שו) בטעם מצות ספירת העומר וז"ל "משרשי המצוה על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, וכמו שכתוב (ירמיהו ל"ג, כ"ה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר השם למשה (שמות ג', י"ב) וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, ופירוש הפסוק כלומר, הוציאך אותם ממצרים יהיה לך אות שתעבדון את האלהים על ההר הזה, כלומר שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם. וענין גדול הוא להם, יותר מן החירות מעבדות, ולכן יעשה השם למשה אות צאתם מעבדות לקבלת התורה, כי התפל עושין אות לעולם אל העיקר":

הרי שהדגיש החינוך שיציאת מצרים היא הטפל וקבלת התורה היא העיקר, והחשיבות של יציאת מצרים היתה שהיא ההכנה לקבלת התורה.

(בהספד "נשמה מעולם האצילות" שכתב אחד מתושבי וינה על האדמו"ר מטשארטקוב לאחר פטירתו, הוא מספר: זכיתי לדבר עם הרבי מטשארטקוב בווינה בשנת תרע"ז, וכה התחילה שיחתי אתו: רבי, מטבעי לאהוב רק את התוך של "המצוות המעשיות" ואם כי אדע נאמנה שהן נחוצות והכרחיות, קשה עלי לשמך כראוי. הרבי ענה לי בזו הלשון: **בטל את הטפל שהוא הגוף אל העיקר שהיא הנשמה ואז תוכל לשמור את המצוות המעשיות על נקלה.** אם יש לאדם איזו גבורה רוחנית, עליו לבטל כליל את נטיותיו החמריות מפני ההכרח הפנימי ומפני הקול המצווה עליו: "עשה").

וזהו טעם מצות ספירת העומר שנוכה לבוא לחירות הנפש, ודבר זה א"א להשיג ברגע אחד כמו חירות הגוף, שמי שהיה בתפיסה יכולים לשחרר אותו ברגע אחד ויוצא מעבדות לחירות, "מה שאין כן לחירות הנפש צריך אדם לעבוד ביגיעה והכנה רבה" כנ"ל.

ומאחר שעבודת ימי הספירה היא לקנות "חירות הנפש" מבואר מה שכתב השל"ה הק' (מס' פסחים פרק נר מצוה אות מב) "ענין ספירת העומר הוא ענין גדול וקדושה עליונה שממשיכים על עצמם כמו שיתבאר, ע"כ צריך שיתעורר בלבו בתשובה ויהיה קדוש וטהור". ובסידורו של שבת (ח"א שורש שביעי ענף ב) כתב "מה שאנו מצווין לספור ספירת העומר לאו בספירה באמירה בפה בלבד תליא מילתא והעיקר הוא בלב לספור ולזכך ולטהר את לבבו מכל מיני טומאות והרע והס"א השולט בו ע"י התאות התחזקות והרהורי הלב".

ורבות יסופר מעבודת גדולי הצדיקים איך היו מברכים ספירת העומר בכוונה יתירה ובדחילו ורחימו, ולמשל כך מסופר אודות הרה"ק ר' משה'ניו מבאיאן הי"ד (שו"ת דעת משה, פרקי תולדות פר' ה) "כשהגיע לספירת העומר הוא עמד ופניו אל הקיר ובבכיות והתעוררות הלב אמר את הברכה הספירה המזמורים ותפילת רבש"ע, כל מי שנוכח במקום לבו נשבר בקרבו".

ואכן תכלית עבודת ספירת העומר היא להכין את עצמינו שנהיה ראויים לקבל התורה, ואין מספיק לעשות רק השבועות תמימות אלא העיקר היא שאנחנו בעצמינו נהיה תמימים וכמו שדרשו חז"ל במדרש (ויק"ר כח ג) עה"פ תמימות תהיינה "אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום".

ועל דרך זה אמר הס"ק מרוזין זי"ע ששאני היו"ט של שבועות מכל שאר מועדים ורגלים וז"ל (עירין קדישין שבועות עמ' רג.) "והנה ידוע וכן הוא האמת כי כל החגים והמועדים אשר בשנה כשמגיע החג ההוא מאיר השי"ת האור ההוא שייך להרגל בבהירותו וזכותו כמו שהיה מקודם (פע"ח שער מקראי קודש פר' ד) ועם האור ההוא אנו עושים אותו בעבודתינו, אז הקב"ה מקבל תענוג, חוץ מחג השבועות אין מאיר בו האור מעצמו, רק כאשר היה מקודם שזככו אבותינו את כל הז' מדות שלהם כמ"ש וספרתם לכם וכו' עד שהיו ראויים לקבל התורה, וכן גם עתה אם אנו מזככים את הז' מדות הנ"ל אנו עושים את הרגל כאבותינו, ואם לאו ח"ו להיפך, כי רגל זה הוא תלוי ועומד בעבודתינו" עכ"ל.

וראה ביאור יסוד זה בגנזי ישראל (שבועות שנת תרס"ו) שבזה ביאר הפסוק (במדבר כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם, מקרא קודש יהיה לכם" שהכל תלוי "בשבועותיכם" עיי"ש.

ולכאורה יסוד זה כבר מבואר ברבינו בחיי (שם כג, טז) שכתב "שלא הזכירה תורה חג שבועות ביחוד כשאר החגים ושיאמר כן בחודש השלישי בששי בו חג השבועות כמו שאמר בפסח 'בחמשה עשר יום לחודש הזה חג המצות', בא ללמד כי הוא חג נגרר אחר מצות העומר, וארבעים ותשעה יום שסופרים בין ראשון של פסח עד השבועות הנה הם כחולו של מועד בין ראשון של סוכות ושמיני עצרת".

המ"ט יום דספירת העומר המה להעלות בני ישראל ממ"ט שערי טומאה. והגם שאין אנו יכולים להשיג דבר זה למה יש דוקא מ"ט שערי טומאה לא פחות ולא יותר ומ"ט שערי קדושה, יש לציין לדברי הפסיקתא רבתי (אות יד) "כשם שהכסף צרוף נכנס לכור ומצרף ומסתונן עד שהוא עומד ביופיו, כך היא התורה מסתוננת ומזוקקת ארבעים ותשע פנים. מזוקק שבעתים (תהלים י"ב) מהו מזוקק שבעתים א"ר יוחנן בן פזי שהתורה נדרשת ארבעים ותשע פנים".

וכתב הריטב"א בעירובין (יג): "כשעלה משה למרום לקבל התורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט להיתר" וסיים הריטב"א "ונכון הוא ובדרך האמת יש סוד בדבר". המהרש"ל בהקדמתו לים של שלמה כתב "והמקובלים כתבו טעם לדבר לפי שכל הנשמות היו בהר סיני וקבלן דרך מ"ט צינורות והן שבעה פעמים שבעה מזוקק שבעתים" עיי"ש.

ובבית אהרן (פר' אמור) מהרה"ק מקרלין זצ"ל איתא: "מזוקק שבעתים ז' פעמים ז'. וזהו ענין הספירה. מזוקק שבעתים. כי כל הדברים הוא עד מ"ט. יש מ"ט פנים טהור ויש מ"ט פנים טמא כדי לברר אותם. לכך צריך לברר כל יום וכל מדה מהספירות כדי לבא לתכלית השלימות".

הרי שאחרי שבני ישראל ספרו העומר וביררו כל המ"ט ימים והמ"ט ספירות היו יכולים לקבל כל המ"ט פנים של תורה, מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר. וזה מה שביאר רש"י עה"פ בתהלים (פר' יב, ז) "אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים" וביאר שם רש"י: "מזוקק שבעתים, מדרש אגדה יש ומיושב על הסדר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי תינוקות שהיו בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעים לדרוש את התורה במ"ט פנים לכל צד וזהו שבעתים, והיה דוד מתפלל עליהם רבש"ע ראה כמה תורתך ואמרתך ברורה ומזוקקת שבעתים בלבם, אתה ה' תשמרם שמור אותם בלבם תצרנו מן הדור הזה שלא ילמדו דרכיהם להיות דלטורין":

וכדי שהתינוקות יהיו ראויים להשיג כל המ"ט פנים היה צריך דוד המלך להתפלל על התינוקות "אתה ה' תשמרם שמור אותם בלבם תצרנו מן הדור הזה שלא ילמדו דרכיהם", וכן שמעתי כמה פעמים ממרן אדמו"ר שליט"א מבאיאן דכן אנו צריכים להיות לראות שיהא פסוק זה שגור בפינו להתפלל על עוללינו וטפינו "אתה ה' תשמרם תצרנו מן הדור זו

לעולם שלא יהיו מושפעים לרעה מכל הסכנות הרוחניות ברחוב ובאינטרנט וכו' ואז יהיו ראויים ללמוד ולקיים את התורה כראוי.

וכן כתב האדמו"ר מטשארטקוב זצ"ל בספרו גנזי ישראל (אמור תרס"ז) וז"ל: "עם כל השתדלותנו לחנך את ילדינו, **צריכין אנו לעזור ה'**, וזהו מה שכיוונו ג"כ במדרש (ויק"ר כו, ב) עה"פ (תהלים יב, ח) **"אתה ה' תשמרם תצרנו מן הדור זו לעולם"**, דקאי על הילדים, **שביקש דוד מן ה' שהוא ישמרם**, ואז נוכל אנחנו לעשות את שלנו, להורות להם דרכי ה', האהבה והיראה הטהורה".

ובמטה אפרים ס' תקפ"ה באלף המגן סק' ה' איתא שלכן אומרים ז' פעמים מזמור למנצח לבני קרח לפני תקיעת שופר, כי יש במזמור זה ז' פעמים אלוקים נגד מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור, ובאמירה זו מבטלין כל גזירות קשים ורעים ומהפכים מדת הדין לרחמים.

ובשפת אמת (אמור תרמ"ט) הוסיף "לכן הכין לנו הש"י אלה הימים דכתיב וספרתם לכם שהיא מתנה לטובתינו שנוכל לבוא לטהרה, וכל השנה תלוי באלה הימים כמו שגידול כל התבואות בימים אלו כן חיות האדם מתגלה עתה".

וזהו עבודתנו בחמישים ימי הספירה לבטל כל המ"ט שערי טומאה ועל ידי זה לבוא לתורה וכדאיתא בספר דברי שמואל (פר' שמיני) מהרה"ק ר' שמעלקי מניקולשבורג זצ"ל שביאר על דרך שאמרו שכלל ישראל נמשל ליונה כמו שנאמר "עיניך יונים" (שיר השירים א, טו), ונאמר "יונתי בחגוי הסלע" (שם ב, יד), ודרך היונה לא להרחיק יותר מחמישים אמות מהשובך כמבואר בגמ' בב"ב (כג:), ואם הרחיק יותר הוי הפקר, וזהו עבודת החמישים ימי הספירה שלא נתרחק מהקב"ה שהוא בעל השובך, וכל זמן שאנו נמצאים בתוך חמישים של הקב"ה הוי סימן שאנו שלו ונאמר עלינו "יונתי תמתי" (שם ה, ב) "יונתי בחגוי הסלע" וזוכים לכל הברכות ולקבל התורה כראוי.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרן' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

במצות ספירת העומר שקשורה ביו"ט של פסח והנפק"מ

הראשונים הקשו מה הטעם שאין אנו מברכים שהחיינו על ספרה"ע, והרז"ה בסוף ער"פ תירץ דבספרה"ע אינו אלא רק לזכר בעלמא, ועוד תירץ (שם) שלא מצינו ברכת הזמן אלא בדבר שיש בו משום הנאה, כגון נטילת לולב שהוא בא לשמחה, ותקיעת שופר לזכרון בין ישראל לאביהם שבשמים, ומקרא מגילה דחס רחמנא עלן ופרקן וכו', משא"כ ספרה"ע "שאין בו שום הנאה אלא לעגמת נפשנו ולחורבן בית מאויינו", וע"ע בר"ן (שם) שהביא את דבריו וכך בשו"ת הרשב"א סי' קכ"ו [ונאמרו עוד תירוצים ואכמ"ל בהם].

ובשיבולי הלקט [סי' רל"ד] כתב בשם אחיו ר' בנימין הרופא, וז"ל "ועוד כתב מה שלא נהגו לברך שהחיינו לפי שזמן הספירה תלוי בקביעת פסח כמה דתימר וספרתם לכם ממחרת השבת, לכן נראה שאין מברכין עליו זמן "ודי לו בברכת זמן של יו"ט עצמו", ועיי"ש שביאר דלא דמי לברכת שהחיינו של שופר וד' מינים שאינו יוצא י"ח בברכת שהחיינו של ליל יו"ט, דעצם המצוה היא "העשייה" וחובת הברכה נתקנה על "העשייה".

וצ"ב במש"כ בשיבולי הלקט שברכת שהחיינו של ספרה"ע יוצאים ע"י ברכת שהחיינו של פסח, דסו"ס ליל של ספרה"ע הוי יום נפרד מליל הסדר ואין קשר בין המצות של ליל הסדר ללילה שלמחרת שבו סופרים ספרה"ע, ועוד יש בפוסקים שרצו לבאר שאין ברכת שהחיינו של ליל סוכות ור"ה עולים ליום המחרת לגבי מצות תקיעת שופר וד' מינים, כיון דהוי יום אחר [ודלא כהטעם שהביא השיבולי הלקט] וא"כ גם בעניננו, ומה הצד שברכת שהחיינו של ליל הסדר יעלה גם למצות ספרה"ע.

ועוד צ"ב על תירוצו של האבני נזר שכתב ליישב את דברי הרמב"ן בקידושין (לד.) שמצות ספרה"ע הוי מ"ע שאין הזמן גרמא, [ובשמחת מיכאל על השו"ע ח"א סי' ע"ג הארכתי בביאורו], וביאר (שם) את דעת הרמב"ן, דכיון שאנו רואים בתורה שלא תלו את הספירה בזמן של ט"ז בניסן, אלא נא' "ממחרת השבת", וביאר אונקלוס (שם) "מבית יומא טבא" דהיינו ממחרת יו"ט ראשון של פסח, ולא הוי מ"ע שהז"ג ככל שאר מצוות ליל הסדר שחייבות כמצה ומרור, ולדעת החינוך סיפור יצ"מ, כך גם ספרה"ע היא תלויה ממחרת יו"ט של פסח, וכשם שבליל הסדר נשים חייבות א"כ ג"כ בספרה"ע יהיו נשים חייבות, עכת"ד.

וצ"ב במש"כ לבאר דספרה"ע לא הוי מ"ע שהז"ג כיון שתלויה בליל הסדר שנשים חייבות במ"ע שהז"ג דאמנם ספרה"ע תלויה "ממחרת השבת", אולם אכתי הוי מצוה שאינה קשורה כלל לליל הסדר ובשלמא מצה, מרור וכו' הוי מצוות שחכמים דרשו בפסחים, דכל מי שישנו "בבל תאכל חמץ" ישנו "בקום אכול מצה", אולם ספרה"ע אינה קשורה כלל

לליל הסדר, וכיצד נקט שכשם שמצוות ליל הסדר נשים חייבות ולא הוי מ"ע שהז"ג כך גם ספרה"ע, וצ"ב.

ועוד תיקשי מקושית האור"ח עה"ת בפרשת אמור [פכ"ד, פסוק ב'] שהקשה מה הקשר שהתורה כללה את מצות ספרה"ע בפרשת המועדות, שלכאורה עיקר מצות ספרה"ע אינה קשורה לפרשת המועדות, וכן הקשה (שם) על צווי של "ויקחו אליך שמן זית" והדלקת המנורה שנא' (שם) אינו קשור לכל המועדים וכו', [ועיי"ש שתיירץ שיש מכנה משותף בין כל הציוויים (שם) מצד שכולם קשורים למספר שבע שבמצות חג הפסח ז' ימים, סוכות ז' ימים, ר"ה ויוה"כ בחודש השביעי שהוא תשרי, וכן הדלקת הנרות של שבעה קנים וכו', וכן ספרה"ע הוי שבע שבתות].

ועוד יש להקשות על עיקר דקדוק הפסוק "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה", ולכאורה מדוע התורה היתה צריכה לציין מב' תאריכים שאם התורה כבר מציינת "מיום הביאכם" את עומר התנופה, שהוא למחרת היו"ט, א"כ מיותר לציין "ממחרת השבת", וצ"ב.

והנראה לבאר עפמש"כ החינוך במצוה ש"ו בשורש וטעם מצות ספרה"ע "להראות בנפשנו החפץ הגדול או היום הנכסף לליבנו כעבד ישאף צל" וכו', כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא וכו'.

ועיי"ש שכתב וז"ל "ואל תשאל א"כ למה אנו מתחילין אותו ממחרת השבת ולא מיום ראשון, התשובה כי היום נתחייב כולו להזכרת הנס הגדול והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחידוש העולם ובהשגחת השם על בני האדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד", עכ"ל.

ומבואר לן בדברי החינוך שעיקר חיוב הספירה מעיקר הדין הוא מליל הסדר, אולם כיון שנתייחד ליל הסדר כולו להזכרת הנס הגדול שהוא יצ"מ אין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, אולם עיקר חיוב הספירה מקומו הוא מליל הסדר ממש, ומשום סיבה צדדית שלא מערבים בשמחת החג והאמונה עוד מצוה שהיא ספרה"ע.

ולפי"ז א"ש דברי האבנ"ז (שם) שספרה"ע לא הוי מ"ע כיון שתלויה בליל הסדר שנקט שמצות ספרה"ע "ממחרת השבת" א"כ הרי היא נכללת כשאר מצוות ליל הסדר כמצה ומרור וכו', דלא הוי מ"ע שהז"ג מצד כל מי שאינו בבל תאכל ושאינו בקום אכול וכו', ולפמש"נ בדברי א"ש שעיקר חיוב ספרה"ע היתה צריכה להתחיל בליל הסדר אלא שיש סיבה צדדית שהמ"ע של הספירה נדחית מצד שאין מערבין שמחה בשמחה, ויש עניין לייחד את ניסי מצרים בפנ"ע, ולא לערב בהם את מצות ספרה"ע.

ובזה א"ש מה שהתורה מציינת וספרתם לכם "ממחרת השבת" מיום הביאכם את עומר התנופה, ולכאורה תיקשי מדוע התורה צריכה לציין שספרה"ע גם ממחרת השבת וגם מיום הביאכם שהוא ממחרת השבת, ולפמש"נ א"ש "ממחרת השבת" היינו שמעיקר הדין היה צריך להתחיל לספור מליל הסדר ממש, אלא כיון שיש ענין לייחד את ניסי מצרים,

התורה מציינת "ממחרת השבת" שהדחייה היתה מכח סיבה צדדית לייחד את ליל הסדר בניסים ונפלאות ולא בעוד מצוה של ספרה"ע.

וכן א"ש שהתורה בפרשת אמור כללה את ספרה"ע בפרשת החגים, והאורה"ח ביאר שיש קשר ומכנה משותף מצד המספר שבע, ולפמש"נ יש לפרש באופ"א הרי שספרה"ע היא כחלק ממצוות ליל הסדר וכמש"נ שאכן מעיקר הדין היא מצוה שעיקרה מליל הסדר, ומה שהתורה חייבה ממחרת מסיבה צדדית שנייחד יום זה בפנ"ע לניסי מצרים.

ובזה א"ש פסק השיבולי הלקט שביאר דכיון שספרה"ע תלויה ממחרת השבת "די לו בברכת זמן של יו"ט עצמו", ולפמש"נ עיקר חיוב הספירה מקומו הוא ליל הסדר, אלא שאין מערבין שמחה בשמחה, ולכן לא מברכים שהחיינו על ספרה"ע משום שיוצא י"ח בברכה של ליל יו"ט.

והוסיף לי בני יקירי הבה"ח מיכאל נ"י, שיש להטעים את דברי הראשונים הרש"י עה"ת [ויקרא כ"ג, ט"ז] ובתוס' מנחות (סה:) ד"ה כתוב שהקשו סתירה שנא' "שבע שבתות" ומאידך נא' תספרו חמישים יום, ועיי"ש במש"כ לתרץ ולפמש"נ"ל על דרך הדרש יש לבאר שהתורה נקטה חמישים יום כיון שעיקר הספירה מקומה הוא בליל הסדר אלא משום סיבה צדדית שלא לערב את ספירה"ע בשמחה ובחובת הלילה של האמונה של ליל הסדר.

והעולה לן בדברי החינוך שעיקר זמנה ומקומה של חיוב ספרה"ע הוא בליל הסדר שכבר מלילה זה חל חיוב לספור ולצפות "כעבד ישאף לצל", אלא כיון שנתייחד ליל הסדר לניסים והנפלאות של יצ"מ התורה העבירה את חיוב הספירה "למחרת השבת" ובזה א"ש א. דברי האבנ"ז בביאור דעת הרמב"ן שספרה"ע הוי מ"ע שאין הו"ג, כיון שחיוב הספירה קשור לכל מצוות ליל הסדר, ועד כמה שעליהם חל דין כל מי שישנו בבל תאכל חמץ, ישנו בקום אכול מצה וכו' כך היה צד שגם על מצות ספרה"ע. ב. ובזה א"ש שיטת השיבולי הלקט שנקט שלא מברכים שהחיינו על ספרה"ע כיון שיוצאים י"ח שהחיינו של ליל הסדר ולפמש"נ חשיב כמצוות הסדר. ג. ולפי"ז א"ש מדוע התורה ציינה ב' זמנים גם ממחרת השבת וגם מיום הביאכם את עומר התנופה שהמחרת השבת היא דחיה מסיבה צדדית שלא לערב בליל הסדר עוד מצוה אחרת וכמש"נ בדברי החינוך. ד. ולפי"ז א"ש מדוע התורה כללה את ספרה"ע עם שאר פרשיות של המועדות פסח, סוכות, שבועות, ר"ה ויוה"כ, כיון שמצוה זו עיקר חיובה הוא בליל הסדר, אלא שלא לערב את מצות ספרה"ע בניסים והנפלאות של ליל הסדר.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

**מהטהרה אל הקדושה העליונה | ביאור שורשי: שבת, קדש,
חפש, דרר, חור**

וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שַׁבַּת לָהּ (כה, ד). וְקִדְשָׁתָם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים
שָׁנָה וּקְרֵאתָם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הוּא תִּהְיֶה לָכֶם... יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה
תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נְזִירֶיהָ, כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ
תִּהְיֶה לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת תְּבוּאֶתָהּ (שם י-יג).

מבואר בפסוקים שהשנה השביעית שהיא השמיטה הינה בגדר 'שבת', אולם שנת
החמשים ה'יובל' הוא בגדר 'קדש' ויש לו דינים נוספים על שנת השמיטה, וגם דיניו
המשתווים לשמיטה [-איסור העבודה והפקרת הפירות] גם הם מתבצעים מחמת
ה'קדושה' ולא מחמת ה'השבתה'.

וכבר בשבת בראשית מצינו את שני ההגדרות הללו, כי בפרשת ויכולו נאמר 'וישבות
אלקים ביום השביעי מכל מלאכתו, ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו', וצריך
להבין מהו החילוק המשמעותי בין שני הנושאים הללו, ומה עלינו ללמוד מזה.

עוד יש לעיין בענין ה'דרור' של שנת החמשים, כי כאן נזכר הענין של 'דרור', ובדיני שילוח
עבדים מצינו את הלשון 'חופש' - לחפשי ישלחנו, כי לא חופשה, ואילו אנו מתייחסים לחג
הפסח כ'זמן חרותנו' שבו יצאנו ל'חירות עולם', וזהו התרגום הארמי של 'דרור', ודומה לו
התרגום של 'חפשי' שהוא 'בר-חורין'. וצריך להבין מהו החילוק בין 'דרור' ל'חופש', ולמה
אנו משתמשים בתרגום הארמי?

שבת

נתחיל מהענין של 'שבת' שכבר הזכרנו אותו בשבוע העבר, כתבנו ש'שבת' הוא ענין
'התכנסות' -

דהיינו, אדם יש לו מחשבות המפעילות רגשות והם ממשיכים אותו למעשים, וכעין
שאמרו חז"ל 'עין רואה ולב חומד וכלי המעשה גומרים', וכאשר אדם מצוי בעולם המעשה,
המחשבות שלו מביטות על עולם המעשה שלפניו, מתעוררים בו רגשות כלפי כל מיני
השגות והצלחות, ומקבל זרם לתוך כלי המעשה הפונים אל העשיה בפועל -

וכאשר אדם מחליט לשבות, זהו מצב שהפתיחות הזו חוזרת ומתכנסת בכיוון ההפוך, כלי
המעשה מפסיקים לפעול, כאילו עוזבים את עולם המעשה וחוזרים לעצמם, וממילא
הרגשות גם הם מפסיקים להביט על עולם המעשה, ואינם מתעוררים כלפיו, ובכל זאת
הרי אדם זקוק להרגיש את לבו ולחוות את רגשותיו, ולכן פונים הם כלפי עולם המחשבה,

מבקשים להתרגש ממחשבות, אולם כח המחשבה היודע שאין לו למקד את המחשבות בעולם המעשה, פונה הוא כלפי מעלה, להביט על האלוקות, למצוא שם השגות שיעוררו בו 'רגשות קודש'.

היסוד הזה מבואר גם מדברי האריז"ל האומר שהענין של שבת הוא 'אם תשיב משבת רגלך' - להשיב את הרגלים המעשיים לקומת הנפש הרגשית, ולהשיב את הקומה הרגשית לקומה השכלית, וזהו ענין 'עלית העולמות' הנעשה בשבת.

אולם ישנם שני דרכים לביצוע ההתכנסות הזו, האחת היא כמו שכתבנו שבתחילה מפסיק את העשיה, וממילא הרגש מחפש משהו אחר. והדרך השניה היא להיפך שמפסיק לחשוב על עניני המעשה, מתחיל לעיין במושכלות נאצלות, וממילא נמשכים רגשותיו לשם, ולפתע מוצא את עצמו 'שובת' מעולם המעשה, פשוט אינו שם.

והנה המציאות שאדם מבוטל מעשיה גשמית כי דבוק הוא בעולם הרוחני זהו מצב של 'קדושה', וכמו שיבואר לפנינו בס"ד, והמצב שאדם מתנתק מהעשיה הגשמית זהו מצב של 'שביתה'!

ולכן בדרך הראשונה השביתה מביאה את הקדושה, ובדרך השניה הקדושה גורמת לשביתה.

קדש

ונבאר יותר את הענין של 'קדש': ידוע ומקובל ש'קדושה' הוא ענין 'הפרשה והבדלה', אולם מבואר שנכלל בו גם ענין 'התייחדות', כמו שכתבו התוס' ריש קידושין שכשאומרים לאשה 'הרי את מקודשת לי' - הכוונה 'מיוחדת לי ומזומנת לי', והיינו שכל המצב של 'הפרישות' שנאסרת על כל העולם הוא מחמת ש'מיוחדת ומזומנת' לזה שמקודשת אליו. והיסוד הזה ברור מאד, שהרי ענין 'הבדלה' מוזכר בתורה כמה פעמים, ואם קדושה הוא הבדלה לא צריך לחדש תיבה של 'קדושה'...

אלא הענין של 'הבדלה' הוא שיהודי הינו יהודי מחמת שאינו גוי, ה' מתייחס אליו אחרת מהיחס שלו אל גויי הארצות, אבל עדיין אין הכרח שיהא לו קשר ושייכות מיוחדים עם ה', יתכן גם שמצד עצמו יתנהג כמו גוי, אך כאשר הוא 'גוי קדוש' הכוונה שיש לו שייכות מיוחדת עם ה', מתנהג כפי הוראות ה' [ולא כמו גוי], ואז ממילא הוא 'מובדל' מגויי הארצות, והחילוק יכול להיות כל כך בולט, עד שלא צריך להגדיר את הענין בחילוקים דקים של 'הבדלה', אלא כל רואה אומר שהנה זה 'קדוש'.

כאשר לפנינו מישהי שעדיין לא התקדשה, היא פנויה לכל, אם נעיין ב'הבדלה' נוכל להבין שהיא שונה מחלק גדול של העולם, וברור שהיא לא תינשא להם, אבל עדיין ישנם הרבה אנשים שיתכן שהיא תנשא להם, אבל ברגע שמקבלת קידושין, נעשית מקודשת למישהו אחד, משתייכת לרשותו, ואז כבר אין מקום להתעסק עם הבדלה, כי הכל ברור, כמו שנביט על 'יד' של אדם - לא נאמר שה'יד' הזו מובדלת מכל העולם, אלא נאמר שה'יד' הזו היא היד של מי שהיא אחוזה בו, כך 'אשה מקודשת' היא עצם מעצמיו ובשר מבשרו.

לכן כל הענין של קדש מפוצל ל'קודש' ו'קדוש', כי יש רשות מקדשת שכל המתייחד לה נעשה מוגבל בהגבלותיה ומקבל כינוי של 'קדוש', [ולפעמים נעשה 'קודש' ומקדש אחרים], ואשה צריכה להיות מקודשת [לרשות המקדשת של בעלה], וכאשר היא 'קִדְּשָׁה' הרי זה כמו שהיא פותחת רשות עצמאית ומושכת אחרים אליה ואל תנאיה.

ואפשר להאריך בזה, והנוגע לנו הוא שיש זמנים קדושים ומקומות קדושים וחפצים קדושים, והתורה רוצה שיתייחסו לקדושה, יקבלו את ההגבלות, כך גם יזכו להרגשי ההתעלות שיש בקדושה, אך יתכן גם להיפך שההגבלות ייעשו מתוך רגשי ההתעלות שיש בקדושה.

וכאן אנו חוזרים לנקודה שכתבנו ב'שביתה', שיתכן שהקדושה תגרום לשביתה, שהעסק עם רגשות ומחשבות הקדושה, יגרמו לשבות ממעשי חול. ויתכן שמצב השביתה מעיסוקי החול [-ההגבלות] הם יגרמו להתייחס לקדושה ולהרגיש אותה.

שביתה לקדושה - קדושה לשביתה

ומעתה מובן שבשמיטה אין על האדמה או על עובדיה השראה של קדושה, מה שאין עובדים בשדות הוא לא מפני שהזמן קדוש, אלא התורה רוצה שאדם יזכור שהוא לא הבעלים על הארץ, יזכור שיש מישהו שנתן לו את הארץ, יתחיל לחשוב על הנותן במקום לחשוב על הארץ, ואז ממילא מסתבר שיתעלה יותר, יתחיל להשיג רוממות וקדושה, וזוהי קדושה הנעשית מחמת השביתה.

מה שאין כן כאשר מגיע יובל, הסדר הפוך, קודם יש מצב של קדושה, זמן נעלה יותר, מצב של מעין העתיד לבא, אין עבדים, אין בעלות על הקרקעות, הכל חוזר למצב הראשון שבו הנחיל ה' את הארץ. ומצב הקדושה הזו גורם להתייחס לרגש המאיר בשנה הזו, וממילא גם אין עבודת קרקע, ואין בעלות על הפירות.

חופש דרור וחירות

'חופשי' הוא אדם התלוי בעצמו, אינו תלוי באחרים, יכול להחליט לעצמו את החלטותיו, וזהו ההיפך מ'עבד' המשועבד לאחרים, אין לו זכות לדעה עצמית.

ויתכן שאדם שהוא 'חפשי' יהא אדון המשעבד אחרים, [או סתם שתלטן המשתלט על אחרים, מלחיץ או כופה לקבל את דעותיו וכו'].

והמצב של 'דרור' הוא מצב שאין כלל משועבדים, כולם חופשים, וכלשון הפסוק 'וקראתם דרור בארץ לכל יושביה', מצב של קדושה המבטל את כל המושג של בעלות אחד על השני, המושג שמישהו יכול לקנות ולנחול את רכושו של השני, כל אחד מצוי במקום הטבעי שהכין לו ה'.

ויתכן לומר לומר ששער החמשים בטומאה הוא שאיש הישר בעיניו יעשה ואין שום השתעבדות אפילו בבחינת מוראה של מלכות, [וזה היה המצב לפני יציאת מצרים לאחר מכת בכורות שאם היו נותרים לא היה עליהם לא עול מלכות שמים ולא עול מלכות].

ולעומתו, שער החמשים בקדושה הוא שכל אחד נמצא במקומו הפרטי במלכות שמים, שעושה את עבודתו הפרטית שלו בשלמות ואינו גוזל כלום מעבודת חבירו...

כי במצב הרגיל של ה'עולם-הזה' הבלתי מתוקן, יש אנשים חמדנים שחמדו להם מעמד ותפקיד שאינו ראוי להם, וממילא הראויים לזה צריכים לעסוק במשהו אחר שאינו ראוי להם, ויש גם עצלנים המתחמקים מתפקידם, וצריכים צדיקים אחרים להשלים את התיקונים החסרים במלכות שמים, וזה על חשבון מנוחתם, או אף על חשבון תפקידם שלהם. וכל המצב הזה נעשה מחסרון 'קדושה', שלא מרגישים את נוכחות ה' בעולם, לא מרגישים את תביעותיו, לא מרגישים את העזרה שמזמין לכל אחד לענין והתפקיד המיועד לו, במקום שכל אחד יביט כלפי מעלה ויקשיב למצפוניו ורגשי לבבו ולפעמים יכוון את עיסוקו - מביטים על הארציות וההמוניות והראויות ובוצע לשאיפתו את מה שתפס את עיניו... אולם כאשר מאיר האור של קדושת יובל, כל המירוץ הזה מתבטל, הזמן מסוגל להרגיש את הטוהר והאמת.

עדיין עלינו לבאר את הענין של 'חירות' ו'בן חורין' שהוא התרגום של 'חפשי' ו'דרור', וכידוע אנו זכינו למצב של 'חירות עולם' כבר ביציאת מצרים לפני בחינת ה'חמשים' של מתן תורה, ואת שורש התיבה הזו מצינו גם בלשון הקודש שיש 'חור', ויש חֹר, ויש גם צבע 'חור' שכתבו המפרשים שהוא צבע לבן.

והנה השורש הזה בלשון הקודש מורה על משהו מרוקן, כי 'חור' זה מקום ריק בתוך מהות מסוימת, ו'חֹר' הוא אדם שהאדמימות של צבע החיים שבו התרוקנה ממנו, וצבע לבן הוא מראה של ריקנות.

ולכן נראה ש'חירות' הוא הצלחה להתרוקן מכל מיני שעבודים, והיינו, שלפעמים יש אנשים או סיבות המשעבדים את האדם, אך לפעמים האדם משעבד את עצמו, כופה על עצמו כל מיני התחייבויות שאף אחד לא חייב אותו, ואף אחד לא הבטיח לו שהם טובות בעבורו, כאשר אדם מסוגל להיות במצב מרוקן שכזו, ולבחון את מטרות חייו באמת ובתמים - הריהו 'בן חורין', יכול להתקרב למצב של 'דרור' שלא תהא שום אפשרות לשעבד אותו למשהו זר, יהא כמו 'צפור דרור' שאינה מקבלת מרות, והיינו שמתוך שמרגיש חופשי, מסגל את עצמו למצב של דרור שלא יהא מישהו זר שיוכל ליטול ממנו את החופש.

לטהרנו ולקדשנו בקדושתך העליונה

גם אנו כעת בימי ספירת העומר, מצויים במצב של שבתות, וכאשר יגיע היום החמשים נזכה ל'קדושה העליונה', של בחינת חמשים, הקשור לענין ה'יובל'.

כי הנה גם מי שלא ספר ספירת העומר, אינו פטור מהקדושה של חג השבועות, חייב לקיים את כל הדינים של 'מקרא קודש', אלא שמבואר בזה"ק [שאומרים בתיקון ליל שבועות] שחסר לו 'טהרה' - אינו מגיע טהור ליום הזה...

ולכאורה ההסבר הוא כך: שאמנם קדושה מרוממת למצב נעלה של שביתה, הזמן מסוגל לכך, אבל מי שדוקא לא ירצה לנשום את הקדושה, לא ירגיש אותה, וכדי לחפץ להרגיש

קדושה, או כדי להעזיז לחוש את הקדושה ולהצטרף לרגשותיה הנעלים, צריך עבודה של 'שביתה', כי כאמור, כאשר אדם שובת ושוקט מהמעשים הארציים, ממילא פונים רגשותיו ומחשבותיו אל הרוממות של הקדושה.

ושבע שבתות שנים שסופרים שבע פעמים הם המקרבים את ישראל לאוירה של הקדושה, וממילא כאשר מגיע היובל, יכולים לקבל את ההשראה של היובל, להרגיש את האמת של ה'דרור'.

וכמו כן ב'ספירת העומר', ביארנו בשבוע שעבר, שבכל ספירה מתנתק יהודי מה'יש' הארצי שלו, מפנה את מחשבתו ורגשותיו להרגיש את הכוחות הנפשיים המושפעים עליו מן השמים, מבקש לראות את החלק הרוחני בכל ענין, גם בכל חיטה ושעורה שקוצר מבקש לחוש את ה'מוצא פי ה'', ולא רק את ה'לחם', להרגיש כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל... והשביתה הזו מטהרת יהודי מהארציות והחומר, והטהרה הזו מסגלת אותו שכאשר יגיע הקודש של החמשים - ירגיש את הקדושה והארתה.

'נמשחת ממדת הקודש'

ואחד מיסודות הטהרה הנחוצים ומכריעים מאד להרגיש את ה'קדושה העליונה', הוא היום והספירה של 'ל"ג בעומר', ה'הוד שבהוד', כי הענין של 'הוד' הוא שאדם מתפעל מאיזה דמיון, מרגיש שזה אמת, סומך על המראה הזה, מתפעל ממנו, ויש בעולם הרבה 'הוד' של שקר, כל הפיתויים הארציים המחזקים את עוצמותיהם מדור לדור בזה שסוחפים אנשים לסמוך עליהם ולהיגרר אחריהם בעינים עצומות, זהו ה'הוד' של צד הרע, ולעומתו, יש 'הוד' של קדושה, שאדם עדיין אינו במצב של קדושה, אבל רואה מרחוק 'הארה של קדושה', מרגיש שיש בעולם צד רוחני, שגם הוא יש לו מה למכור, יש לו מה להציע, אפשר להעזיז להצטרף לאותו עולם, לסמוך עליו, זהו ה'הוד' של 'ל"ג בעומר', רואים מרחוק את ה'אש הבוערת בראש ההר', עדיין רחוקים משם, יש עוד רפידים ומלחמת עמלק באמצע, אבל כל זה לא מונע לראות את הקדושה שמרחוק, להאמין שנגיע לשם למרות כל העיכובים...

את את הוד הקדושה הזו רואים גם בעינים עצומות, ופשוט שה'הוד' של הקדושה אינו זקוק ל'מסכים' אשר ההוד של הצד האחר אינו יכול בלעדו, וצריך להשגיח מכל מיני בלבולים חיצוניים המבקשים שלא יתפנו לתפוס ולהרגיש את האור הטהרה והקדושה של היום הזה.

ונסיים בדבר טוב, שההארה הנזכרת מיוחדת לר' שמעון בר יוחאי, שהיתה תורתו אומנותו, לא הבין כיצד אפשר לעסוק בחרישה וקצירה, כל כך ראה את הקדושה העליונה, ונמשך אחריה, גרמה לו ל'שביתה', להיות תלמיד חכם בחינת שבת, סמך ובטח בה' שיתן לו כל צרכיו, ובמקום מנוחתו מאיר ביותר האור של הספירה הזו [ועדיין באורך מה שכתבנו ב'תבונות מועד'], ובפרט ביום הזה, והנה אמרו חז"ל 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה', כי עסק התורה הולך ביחד עם המסוגלות להתנתק משיעבודים ארציים, גם תחושת החירות הזו מאירה ביום זה, וכמבואר מהאריז"ל שביום זה מאיר הענין של בטחון

במדת הרחמים, מרגישים שכל הישועות שלנו הם ביד ה', לא תלויים בכוחי ועוצם ידי, השלך על ה' יהבך, תסמוך על מדת רחמיו, שהרי קודש ישראל לה', אנו מקודשים אליו, משוחים בשמן משחת קודש, בודאי אל יעזבנו ואל יטשנו.

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

כל לבבות דורש ה'

וְלֹא תֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיִרְאֶתָּה מֵאֱלֹקֶיךָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (כה, יז)

וברש"י: "כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ. ואם תאמר, מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר ויראת מאלהיך, היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו ויראת מאלהיך".

משכן המח הוא מקום המחשבות, שם ניתנת הפקודה לכל אבר ואבר כיצד לנהוג ומה לבצע וכו', אך כל מחשבה באה ויוצאת אל הפועל יחד עם רגשות. אדם פועל כך וכך כי הוא חפץ בכך, הרגש שלו אומר שכדאי לו לפעול כך. כלומר - המח והלב עובדים יחדיו, כל מעשה ומעשה שאנו עושים הוא שילוב של רצון וחשק יחד עם הפקודה היבשה שבאה מן המח לפעול את מה שחפץ האדם.

ישב לו מרנא ה' בית הלוי' זצוק"ל בחדרו של חמיו, שהיה מחסידי מרן רבי משה מקוברין זי"ע ולמד שו"ע ונו"כ. הרה"ק מקוברין היה בעירו באותה בעת, ועז היה רצונו של השווער שחתנו הגאון בעל 'בית הלוי' יפגש עם רבו הק' מקוברין, לכן הניח השווער את התפילין של רבו בחדרו של חתנו וכשנכנס הרה"ק מקוברין לבית החסיד וביקש את התפילין אמר לו החסיד שהתפילין נמצאות בחדרו של חתנו. הרה"ק מקוברין נכנס לחדר וראה את ה'בית הלוי' לומד, שאלו "אברך, מה אתה לומד", "שו"ע או"ח סי' א'" אמר לו הבית הלוי, "ומה כתוב שם" שאלו הרבי, וקרא הבית הלוי את דברי הרמ"א הידועים בסימן הראשון בשו"ע: "שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר: אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' (ירמיה כג, כד), מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד".

"שמעת מה הקראת" אמר לו הרבי והקשה לפניו "מדוע כתוב כשישים אדם בלב, היה צריך להיות כתוב כשישים אדם במוחו, הרי המחשבה היא במח ולא בלב" ואז המשיך הרבי ואמר לאברך הגאון מרנא הבית הלוי זי"ע "אלא מוכרחים לומר שעבודת ה' צריכה להיות חקוקה בלב האדם, ולא כמצוות אנשים מלומדה".

אדם עובד את ה' במוחו, הוא מניח תפילין או נוטל לולב, כי הוא יודע שצריך ליטול לולב או להניח תפילין, הוא עושה את המעשה, אבל לא בהכרח שיש לו חשק לעשות את המצווה, אבל העובד את בוראו ועושה את מצוותיו של מקום מהלב בבחי' הכתוב (דברי הימים א. כח, ט) "וְאַתָּה שְׁלֹמֹה בְנִי דַע אֶת אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וְעִבְדֵהוּ בְּלֵב שְׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֹצָה כִּי

כָּל לִבָּבוֹת דּוֹרֵשׁ ה' וְכָל יֵצֶר מִחֲשָׁבוֹת מִבֵּין אִם תִּדְרֹשְׁנוּ יִמָּצֵא לָךְ וְאִם תַּעֲזֹבֵנוּ יִזְנִיחֶךָ לְעַד",
או אז הוא עובד ה' כדבעי בדרך הרצויה, כי הוא חפץ בכך, הוא רוצה, הוא חושק, ואוהב
את הקב"ה בכל ליבו.

המחשבה בלבו כלשון רש"י, זוהי הייתה הבעיה, שלבו חשק בעצה שאינה הוגנת, לבו
חפץ לעשות רע, ומידה טובה מרובה עד כמה חשוב והכרחי שהלב ירצה בטוב, ולבבו יבין
ושב ורפא לו, ולא יעבדו את ה' כמצוות אנשים מלומדה אלא בלב שלם ובנפש חפוצה.

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל צ בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.

מאמר 'גודל מעלת קדושת היהודי'

מיוסד על שיחה שנמסרה בליל ששי פרשת אמור (בא"י פ' בהר) תשע"ב

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמּוּיוֹ (כא, א) וברש"י: "אמור ואמרת - להזהיר גדולים על הקטנים (יבמות פ"ה, ת"כ)".

ה"מאור ושמש" בפרשתנו מפרש את הפסוק, ש'כהן' מרמז על עובדי ה', והם מכוונים בשם "כהן" כי הם מתנהגים כבני אהרן אשר קירבו יהודים להשי"ת והרבו שלום בעולם - כדברי הלל במסכת אבות (פ"א מי"ב) "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". עובדי ה' הללו הם ה'גדולים' שאותם ציווה השי"ת שיזהירו את הקטנים, דהיינו, שעל ידי שהם עצמם יתנהגו על טהרת הקודש וכתלמידיו של אהרן, יוכלו להשפיע גם על פשוטי העם את אור קדושת הבורא ית'.

דווקא אם הם מקרבים יהודים, אז "לנפש לא יטמא בעמיו", אז הנהגת החיים שלהם תוכל להשפיע עליהם קדושה וטהרה. עליהם להיזהר חלילה לא לרחק - "שלא יטמא שום נפש מישראל המתקרבת אליו", כי רק הקירוב והאור הם שמשפיעים. כך הוא בכל תקופה ובכל זמן, עד סוף כל הדורות.

כיוצא בו מבאר אף ב"תפארת שלמה" בפרשתנו את פסוק זה, שהכהן לא יניח שום נפש מישראל להיטמא וליפול בבוץ, חלילה, אלא שיקרב ויעלה יהודים להשי"ת.

התורה הקדושה מלמדת אותנו, שצריכים אנו להישמר מהכיעור והדומה לו, שלא לטמא את נפשנו בטומאת העולם וזוהמתו ח"ו. בין כאשר אנו בינינו לבין עצמינו ובין כאשר אנו באים להשפיע סביבנו - על בני המשפחה, על תלמידים ועל ידידים טובים, בכל עת עלינו לקיים את הציווי "לנפש לא יטמא בעמיו", להישמר מלהיטמא בטומאת העמים.

*

ענף א': קדושת ישראל מעל כל לשון

אנו אוחזים קרוב ליום הגדול, יום מתן תורה, אשר בו נעשו כלל ישראל ל"עם ה'", וכפי שאנו אומרים בכל יום טוב "אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים". בעת מתן תורה באה לידי ביטוי בחירת השי"ת בנו מכל שבעים האומות.

בחירה זו שבחר בנו בורא כל העולמים להיות לו לעם סגולה, אין מטרתה לתת לנו את זכות-הקדימה בעולם המעשה - "ראשית - בשביל ישראל שנקרא ראשית", אלא זה מחייב

קליפת שיטת ה'ליברליות'

אותנו, להשתעבד לאורייתא, ולהזריח אור בעולם המגושם - באמצעות האור האמיתי של התורה והמצוות, מעשינו הטובים דבר יום ביומו, במחשבה, דיבור ומעשה, אשר 'זה כל האדם'.

ומפני מה בחר בנו השי"ת? רק בגלל "אַהֲבַת אוֹתָנוּ", ועל אהבה אין הסברים, זהו למעלה מטעם ודעת.

מובא בספרי חסידות, שאהבת ה' לעמו ישראל היא בחינת 'רצון', ו'אין טעם ברצון', אין מקום לשאול "מדוע" רצה בנו השי"ת, כי 'רצון' הוא למעלה מטעם. "וְרָצִיתָ בָּנוּ" - השי"ת רוצה אותנו, ולפיכך "וְרוֹמְמֵתָנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת" מפרש הרה"ק ר' בונם מפשיסחא זצוקללה"ה ("רמתים צופים" בתדבא"ר פרק י"א, אות כ"ז, ובפרק ו', אות ה'): כל מעלה שישנה בעולם אפשר לפרשה ולהמשילה בכח הדיבור שלנו, עם כח הרגש או כח הציור. אפשר לגשם ולהרחיב זאת, כדי שאנשים יוכלו לתפוס את הענין בשכלם. אבל ישראל שהם כביכול אחד עם הקב"ה, הינם גבוהים מכל הלשונות, עד כדי כך ששום אומה ולשון אינה יכולה להשיג בקדושתם ומעלותיהם, "וְקִדְשָׁתָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ" - מפני שאנו כה חשובים קידשנו הקב"ה עם תורתו ומצוותיו, "וְקִרְבָּתָנוּ מִלִּפְנֵי" במעמד הר סיני, למטרה אחת: "לְעִבּוֹדָתְךָ", לעבדך בלבב שלם.

*

קליפת שיטת ה'ליברליות'

יהודים יקרים, הבה ונתבונן! 'לא נתנה תורה למלאכי השרת'. אנו חיים בעולם כה מגושם, בגוף מגושם, בעולם מלא זוהמא אשר לא היה כמוהו מאז בריאת העולם ועד ימינו. מעולם לא היו חוצפא ועזות שכאלו - נתקיימו בדורנו דברי חז"ל (סוטה מט:): "... בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר ... ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים ... פני הדור כפני הכלב ... ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים וכו'".

מעולם לא היו הפקרות ופריקת עול שכאלו, עד שכל הצורה האנושית אבדה בין העמים. אכן קשה לפרט את כל פרטי חוליי הדור, כי רבים הם, ובראשם קליפת שיטת ה'ליברליות' אשר היא נצר זדון מזרע העמלק - 'אשר קרך בדרך'. זוהי קליפה שרוצה לעקור את הכל, לבטל את כל צורת אנוש.

בעוה"ר נפרצו גדרי עולם 'בתוך עמי', בקרב קהילות הקודש ביודעים ובלא יודעים, עד שהלבוש היהודי כבר אינו מחייב דבר. כבר מקטנותו לובש הנער כיפה לראשו, ואפילו כאשר כבר אינו זכאי לכך, כשאבדה ממנו צורת אנוש רח"ל, נשאת היא עליו בכל מצבי חייו.

*

'סטייל' או בגדי צבא ה'?

הלבוש עצמו הפך אצלנו ל'סטייל', מגיל צעיר מאוד מחפשים ביגוד אופנתי, שהכיפה והמכנסיים יתאימו, ושהילד ייראה הכי 'חמוד' איתם. האם שמעתם פעם על חייל בצבא שלובש את בגדיו כדי להיראות 'חמוד' ולמצוא חן בעיני הזולת? או שמא לבושו בא לסמל מדינתו ואת נאמנותו למולדתו? הלא דברים קל וחומר, אנחנו העם הנבחר, מה לנו ולמראה ה'חמוד' הזה? הרי כלל ישראל הלכו בצורת יהודי גם בהיותם נתונים בערות הארץ^ל ובוזה שמרו את עצמם שלא להתערב בין המצרים. מיהו הפתי שיבחר ב'סטייל' על פני שמירה מעולה?

פעם בחור שאל אותי, למה יש אצלנו תקנות בנושא המשקפיים, באיזו אופטיקה ואלו משקפיים לקנות, בעוד שבמקומות אחרים אין הקפדה כזו? אמרתי לו: נותנים לך משקפיים כדי שתראה אתה דרכם את הזולת, ולברור לך את דרך האמת, במה יש לבחור וממה יש לפרוש, ולא להיפך - בשביל איך שהזולת יראה אותך ויסתכל על ה'סטייל' שלך. אם כן, מה מקום יש לערוך השוואות בענין זה בינך לבין הזולת?... הצעתי לאותו בחור שיחשוב על כך היטב וכל השאלות שלו תיפולנה בזו אחר זו.

כמו כן, בתקופה האחרונה נשלחו בדואר מטעם מוסדות החינוך, דפי תקנות שעוסקים בסוגיית בגדי הבנים, אלו מכנסיים ללבוש. השתגענו! באמת כל כך ירדנו שאין לנו שום שכל עצמי ושום רמה שאנו צריכים שידריכו אותנו גם בזה?! ועוד יש כאלו שהם 'ברוגז', כועסים על כך שגוזלים מהם את ה'חמוד' של ילדיהם. שומו שמים! כל צורת היהודי שהוא בגדי מלכות הפך ל'חמוד'! הלבוש היהודי נעשה משחק! הגיע הזמן שתתעוררו משנתכם המתוקה.

אחיי היקרים! כדי לתפוס על מה אנחנו מדברים כאן, עלינו קודם כל להתעורר ולהתחבר למקור מחצבתנו, ושיתברר לנו מה חובתנו בעולמנו. שנשיב אל לבבנו את ה'אשרינו מה טוב חלקנו' שלא עשאנו השי"ת כגויי הארצות, כעם ההולך על שתיים ודומים לחמור. רק

^ל כדאיתא בספר מעין גנים (הגהות הצבי והצדק בהוספות מהרצ"א אחרי סי' פ"ו אות ד')... והנה תדע ידידי שיש גירסאות במדרשים שלא שינו את בגדיהם ג"כ במצרים זה א"צ לפנים כי ע"כ נצטוינו במצות ל"ת מן התורה לא תלכו בחוקות הגוי, וקבלו חז"ל שמחוייבים אחב"י להיות מצויינים ומיוחדים במלבושיהם וניכרים לעם בפני עצמם, ובשעת הגזירה ח"ו צריכין למסור נפשם אפילו על ערקתא דמסאני וכו'. ובעוה"ר, בדור הזה, אותן כתות הרשעים בוחרים לעצמם במלבושים נכרים ורוצים להתערב בגוים □ הן המה שונאי התורה ושונאי ישראל, וחלילה לזרע יעקב אשר קרבת אלקים יחפצון לעשות איזה שמץ מזה, אפילו בגד קל, ובפרט מלבושי הנשים אשר בא מזה קלקולים רבים וקנאות האומות בגלות המר הזה.

כדאי' בתנא דבי אליהו (רבה פכ"ג): ... וכשהיו ישראל במצרים נתקבצו כולם וישבו יחד משום שהיו כלם באגודה אחת וכתרו ברית יחד שיעשו ג"ח □ (גמילות חסד) זה עם זה, וישמרו בלבם ברית אברהם יצחק ויעקב, ולעבוד את אביהם שבשמים לבדו, ושלא יניחו לשון בית יעקב אביהו, ושלא ילמדו לשון מצרים מפני דרכי ע"א. כיצד? כשהיו ישראל עובדין את אביהן שבשמים לבדו במצרים, ולא היו משנים לשונם, היו המצריים אומרים להם "למה לא תעבדו את אלהי מצרים ויקל עבודתו מכם?", משיבין ישראל ואומרים להם "וכי שמא עזבו אברהם יצחק ויעקב אבותינו את אלקינו שבשמים שיעזבו בניהם אחריהם אותו?", ואמרו להם המצריים: "לאו". ואמרו להם ישראל: "לא עזבו אבותינו את אלקינו שבשמים, כן אנחנו לא נעזב אותנו. וכשהיו שומרים ישראל את ברית אלקיהם שבשמים, ומלין את בניהם במצרים, ואמרו להם המצריים אם לא תשמרו ולא תמולו שמא תקל העבודה הקשה מכם, היו ישראל משיבין ואומרים להם שמא שכחו אבותינו את ברית אלקינו שבשמים שישכחו בניהם אחריהם? ואמרו להם 'לאו', ואמרו להם ישראל: 'כשם שלא שכחו אבותינו, כך לא נשכח אנחנו לעולם'.

בחיים עם הכרה זו יכול להיות קיום נצחי לדרך היהדות המסורה, שלא נשקע לגמרי בבוץ העולמי.

עלינו לזכור שנשלחנו לכאן רק לסיבה אחת ויחידה: **"לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ, וְהַאֲלִילִים פְּרוֹת וּפְרִתוֹן"**, וכי יש לך עבודה זרה גדולה מכל ה'מודה' הזו שאנחנו נמשכים אחריה? מהרדיפה להיראות 'חמוד' בעיני הזולת?! הן אנחנו חיילים בצבאות ה', העומדים לשרת אותו ולשמור את כבודו, במטרה יחידה: **"לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שֶׁ-דִּי"י"** בשביל **"וְכָל בְּנֵי בְשָׂר יִקְרְאוּ בְּשִׁמְךָ"**, שנשפיע אורה על כל הסביבה ועל כל העולם! הלוא כל העולם כולו צריכים להיות מושפעים מעם ישראל משרתי ק-ל. לכן, ראשית-כל צריכים אנו להיות 'מצוינים' בקרב הגויים, אשר זאת דייקא בדברים שבהם היינו מצוינים במצרים - שלא שינו שמם, לשונם ולבושם.

בו בזמן שהחיים שלנו מתנהלים פחות או יותר במנוחה ובהרחבה, ב"ה, הרי ששרויים אנו בגלות מרה. הגלות היא בתוך מוחנו, בלבול הדעת ופיזור הנפש בקרב מחננו. הלימוד ב'מסכת עירובין' וב'הלכות תערובות' הוא קשה ביותר, זוהי הגלות הקשה ביותר מבחינה רוחנית.

אבל הבשורה הטובה היא, שאם הקב"ה בחר בנו שבדיוק כאן, בדור הזה ובתקופה הזאת, נעמוד לשרת אותו ונשמור תורתו ומצוותיו, הרי בוודאי גם נתן לנו את הכח והעוז להתגבר על כל המצבים, הן אלו שעוברים על הכלל והן אלו שעוברים על כל יחיד ויחיד בפרט. אלא שכל אחד מאתנו צריך תחילה ליישב את דעתו, ורק מתוך יישוב הדעת יוכל בס"ד למלאות את השליחות שבעבורה נשלח לכאן, להשלים מה שמוטל עליו לתקן.

התורה הקדושה היא נצחית, הוראה לכל יהודי באשר הוא שם, ועלינו 'לחיות' עמה את חיינו, ובפרט עם פרשת השבוע כפשטה.

*

'לנפש לא יטמא'

בתורה הקדושה אשר ניתנה לנו בסיני, נצטוונו בציווי **"לנפש לא יטמא"**, אשר כפי שהבאנו מהספרים הקדושים זו הזהרה לכל יהודי, לכל הדורות ולכל הזמנים, וגם לימינו. האל"ף-י"ת של זה הוא שמירת צורת היהודי, אשר זה מגן אשר יגן על נפשינו שנוכל להיות קדושים, ובפרט ששמירת הגדרים והסייגים הרי הם בכלל 'דברי חכמים', ואמרו חז"ל (יבמות כ.) **'כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש'** ושאינו מקיים נקרא רשע, ועוד אמרו (שם): **'קדש עצמך במותר לך'**.

מחובתנו לשמור את כל הגדרים והסייגים אשר ייסדו גדולי ישראל בכל דור ודור לשמור את כרם בית ישראל שלא ייפרץ. אכן, בענין זה חשוב לציין, שכאשר מדובר ב'מנהג ישראל' הרי שיש בכך חומרא מיוחדת. 'מנהג ישראל תורה הוא', ולא עוד אלא שמנהג שנתקבל

בכל ישראל הריהו נכנס בגדר עשה ולא תעשה דאורייתא (כמבואר בדברי הרמב"ם ריש הלכות ממרים הל' ג', וראה חו"מ סכ"ה ובאור הגר"א ס"ק כ"ב, הל' ת"ת רפ"ב).

*

ניסיון הסקרנות

לפעמים הקב"ה שולח את האדם למקום ניסיון מחוץ לד' אמות של הלכה, לדוגמא בהמתנה לרופא, ועוברים עליו שם כל מיני ניסיונות קשים מחמת יצר הסקרנות. נאמר לו: אף אחד לא נמצא איתך שם, רק אתה והקב"ה לבד, דע לך שהקב"ה המסבב כל הסיבות שלח אותך לשם כדי שתקדש שם שמיים שם 'בסבך', ותשמור על עצמך כיוסף הצדיק בשעתו.

כמו כן מי שנוסע למרחקים לצורך עסקיו ומתנסה בממון בלתי-כשר, ומוסר נפשו שלא להכניס לכיסו שום פרוטה אשר לא כדת, ומתנהג על פי דרך התורה מבלי לוותר על אף אחד מהעקרונות שלו - הרי הכסף שמרוויח אלו ניצוצי קדושה שמלקט ומעלה לשורשם!

כמו כן, לפעמים ריבונו של עולם שולח את האדם למקום כדי שיאכל שם, ועושה ברכה כראוי ומתעורר, ובפרט אם הוא שוחט את היצר הרע על המזבח, שמתאפק מלאכול בגלל שהמאכלים אינם בהכשר שהוא אוכל, או שהוא שומר על עדינות נפשו וממעט לאכול - עליו לדעת שאין שום מקרה בעולם כלל, 'מֵה' מִצְעָדִי גִבֹּר כּוֹנֵנוּ' (תהלים לז, כג). שם שמיים מתקדש על ידו באשר הוא שם, ועושה להשי"ת דירה בתחתונים.

אדם שמתבונן בזה נהיית לו הרגשה טובה בלב, הוא מרגיש על עצמו 'כגמול עלי אמו' שאינו דואג את דאגת המחר ולא כואב את כאב האתמול, רק מקבל אחריות על מעשיו שעושה עכשיו, ואז הוא שרוי תדיר בהשראה של שמחה.

ב'אור לשמים' (פ' חקת) אומר דברים מחזקים ביותר המתאימים בפרט לדורנו, רוח הקודש נוססה בו - שכל נשמה של יהודי אשר נטע הקב"ה בעולם, במקומו ובסביבתו, בסבך שלו, 'בעומק הקליפות' שלו, תאוותיו, הפחזות, העצבים החלשים שלו, הוריו, ביתו וילדיו - כולם ניתנו לצורך שליחות אחת, כדי שיכניע את יצרו.

ומביא דוגמא¹: כמו אברהם היה בן תרח שהיה ראש לעובדי עבודה זרה, וגם רבי עקיבא היה ממשפחת גרים, ועל ידי זה כשרצה לעבוד את ה' היה קשה לו מעשה אבותיו כקוצים

¹ ספר אור לשמים שם: וז"ל הגמרא (מנחות כט ע"ב) רבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תלים של הלכות, כי הנה כל הנשמות הקדושות והגדולות הקב"ה נוטע אותם במקום עומק הקליפות כדי להכניעם ולברר הני"ק (□) הניצוצות קודש) שנשארו בתוכם בעת שבירת הכלים, כמו אברהם היה בן תרח שהיה ראש לעובדי ע"ז, וגם ר"ע היה ממשפחת גרים, ועי"ז כשרצה לעבוד השם היה קשה לו מעשה אבותיו קוצים ודרדרים, וכשאדם מכניע החלק הרע מקרבו ומברר מדותיו גורם יחוד עליון בגן עדן, ואח"כ נמשך הדבר לעולם הזה ונעשה מזה הלכה, וז"ל על קוץ וקוץ - ממה שעקצו אותו כקוצים וברקנים, נעשה מזה תילי תלים של הלכות... להמשיך שיהיה קיבוץ גליות בנחת, מתוך הרחבה ע"י השפעות טובות. ... שזוכה לקרב הגאולה וביאת משיח והתרוממות קרן ישראל ומלכות בית דוד מהרה אמן, עכ"ל ק.

'להזהיר גדולים על הקטנים' במצוות הטהרה

ודרדרים. אילו היו אברהם אבינו ורבי עקיבא קיימים בימינו, בוודאי היו שולחים אותם לטיפול פסיכולוגי עקב הטראומות שחוו. אין צורך לפרט כל מה שהם עברו, איך אברהם אינו ע"ה גדל בבית תרח, וכן רבי עקיבא, כל ייסורי נפשו עד שנעשה התנא רבי עקיבא, בדרך שכולה קוצים ודרדרים. היה להם כזה עבר, כאלו ייסורי נפש, אבל הם הכניעו את עצמם תחת רצון ה', כלשונו הק', **'... שאדם מכניע את חלק הרע שבקרבו ומברר מידותיו - הריהו גורם יחוד עליון בגן עדן'**, שיתקדש שם שמיים על ידו, ובעת שיש הכנעה - אזי 'עוז וחדוה במקומו' אין טראומות.

*

'להזהיר גדולים על הקטנים' במצוות הטהרה

לא רק כלפי האדם עצמו מצווים במצוות הקדושה והטהרה, אלא כפי שרש"י מוסיף: **"להזהיר גדולים על הקטנים"**. כה חמורה היא מצוה זו, עד שהגדולים בעלי האחריות צריכים להפריש את הקטנים. על הגדולים התפקיד להפרישם מהכיעור והדומה לו. אמנם כפי פשטו של מקרא הציווי עוסק בטומאת מת, אבל לפי דרך העבודה כל דבר שהוא משוקץ ומתועב נכנס בציווי זה, להפריש ממנו את הקטנים.

הדרך להתקדש ולהשתפר מתחילה בהכנעה להנהגת ה', וממשיכה דרך ויתור האדם מעצמו, שלא צריך שהכל יתנהל דווקא כפי התוכנית שלו. זהו נושא רחב מאוד ואין כאן מקומו, עוד חזון למועד בע"ה, בעת שנשוחח בשבועות הקרובים אי"ה על אודות תורת הנפש היהודית, אשר אז נוכל להבין יותר את הלך-נפשנו ואת הדרכים שבהן אפשר להבריא אותה.

כדי לתמצת את הענין בקיצור מילין, אביא לכם לעת עתה את לשון השפת אמת (פ' קדושים): **'איש אמו ואביו תיראו' כו'.** בזהר הקדוש שהש"י הוא אביהם של ישראל. וברש"י **'איזהו מורא? לא יושב במקומו' כו'**, לפי זה יש לברר, דכתיב **'מלא כל העולם כבודו'**, ואם כן איך יכולים לקיים 'תיראו' כלפי מעלה, הלא הוא בכל מקום? אלא, בזה מחדש יסוד גדול, שאע"פ שהאדם נצטוו לעשות מעשה השתדלות, וכדברי הספרי (פרשת ראה טו, יח): **"וברכך ה' אלקיך, יכול אפילו יושב ובטל תלמוד לומר בכל אשר תעשה"**, אבל עליו לדעת שכפתור השליטה [control button] נשאר ביד השי"ת בלבד ולא נמסר בידינו. לכן צריך האדם להרגיל את עצמו תדיר להיכנע תחת הנהגת השי"ת, ועל זה מזהיר: **'ובוודאי צריכין לידע בכל פעולה ותנועה גדולה וקטנה כי הוא מחיות הש"י'**, ועל ידי שיכניע את עצמו להנהגת ה', מתוך 'ויתור' על שאיפותיו האישיות, אז יקיים גם **'ולא יושב במקומו'**, עכ"ל.

*

מצוות הקדושה - לא על חשבון הזולת!

כשעוסקים בסוגיית מצוות הקדושה, חשוב להזכיר שהדבר לא יהיה על חשבון יהודי אחר.

ענף ב': איך נתגבר על יצרנו בדור שכזה?

על דרך מליצה יש לפרש: "דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו" - מלמד שנאמרה פרשה זו בהקדלה מפני שרוב גופי תורה תלוין בה" (ויקרא רבה, תורת כהנים). למה דווקא מצוה זו נאמרה בהקדלה?

אלא שכל מצות עשה - כמו הנחת תפילין, שמירת שבת וכדו' - היא רק לאדם עצמו, אבל מצוות הקדושה יכולה להתקיים בשני אופנים: או שהאדם יהיה ירא שמיים כלפי עצמו, שיהיה 'ערליכער יוד' הנזהר ונשמר מהכיעור והדומה לו, או שיהיה 'פרומער' על חשבון הזולת, שיחמיר על עצמו בכל מיני חומרות או יתנהג בהנהגות משונות בבית או בבית המדרש וכדו' באופן שמפריע לזולת, מבלי להתחשב, הלא הוא 'א פרומער'! קדוש!... לכן באה התורה הקדושה וציוותה את מצות 'קדושים תהיו' בהקדלה, כדי שהאדם יוכל לבחון את עצמו אם קדושתו היא על פי תורה או שהוא למעשה 'רשע' שמתנהג בגינוני קדושה.

הקדוש האמיתי הוא זה שגם הסביבה תעיד עליו שהוא קדוש לאלוקיו, שהקהילה מסביבו יכולה להעיד שהוא קדוש, שהנהגתו אינה מפריעה לסביבה, לרעיו, למשפחתו וכדומה. רוב גופי תורה תלויים במצות 'קדושים תהיו', ונרמז בכך, שגם מצות הקדושה נכללת במצות 'ואהבת לרעך כמוך' שהיא 'כלל גדול בתורה', היינו הך! ולא להפך.

*

ענף ב': איך נתגבר על יצרנו בדור שכזה?

וכאן הבן שואל, השאלה נשאלת: איך נוכל במציאות להתחזק ולהתגבר על יצרנו אשר רוקד ומשתולל מבית ובחוץ?!

השבוע נקדש אי"ה מזמנינו למצוא פתרון ועצה לבעיה זו, כפי שמתברר באור תורת החסידות.

כידוע לנו, הדם הוא הנפש^ל, וזהו הרצון. לשון רש"י במסכת חולין (ק"כ. ד"ה 'לרבות'): "... נפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם", עי"ש. לכן, כדי להשקיט את הרצונות,

^ל איתא בספר שפע טל (חלק טל - שער רביעי פרק שלישי) מספר של"ה הקדוש (תולדות אדם - בית ישראל): ... כי צורת אדם נחלקה לג' חלקים, והם נפש רוח נשמה. חלק הנפש הוא בכבד, שהוא הכח החיוני, כח הטבעי, שבו כח הזון וכח המושך ההזנה לכל האברים, וכח המחזיק המאכל שיעור הראוי לו, וכח המגדל, וכח המוליד בדומה, וכח המרגיש שהוא השמיעה והראות והטעם והריח והמישוש, כל אלו כחות בנפש הטבעי. חלק הרוח הוא בלב, שהוא הרצון, והוא המנהיג כל כחותיו לפי רצונו, כמלך המנהיג את עמו לפי רצונו, וכמלך המפרנס את שריו ומשרתיו ועבדיו לתת לכל אחד פרנסתו ומזונו לחם חקו, כראוי לכל אחד לפי מדרגתו □ כמו כן הרוח חיים שבלב מפרנס לכל הכחות זון ומכלכל לכל האברים לכל אחד ואחד כפי הראוי לו. חלק הנשמה היא במוח, והיא המחשבה השכלית המולכת בכלן. ולהבינך זה, הנה תדע, כי קודם שירצה הרצון שבלב לעשות איזה דבר שירצה לעשותו, עולה במחשבה שבמוח שמחשב מה לעשות, ואחר שהסכים במחשבה שבמוח מה לעשות אז יתלבש המחשבה שבמוח ברצון שבלב, וגומר מחשבתו ע"י רצון הלב שהוא הרוח. ומפני זה הטעם נקרא זה הכח שבלב 'רוח', כי רוח פירושו 'רצון' כענין 'אל אשר שמה הרוח ללכת שמה ילכו' (עי' קהלת א), והרוח שבלב מתלבש בכחותיו, שמתפשטים מנפש שבכבד, ועושה על ידם, וגומר הפעולה שהיתה במחשבת המוח, כפי רצונו שהסכים המוח במחשבתו. נמצא, שכלם מתאחדים באחדות

"פוסעים פסיעה קטנה" בתיקון ויישור המידות

ראשית צריכים אנו לקדש אותם, וכשהרצונות יהיו קדושים הדבר יסייע בידו להגיע לכלל יישוב הדעת.

הדברים מבוארים **בספר צמח צדיק** (פ' קדושים), שכותב, שיסוד זביחת היצר הרע הוא שהאדם יכניע את רצונו הפרטי לרצון השי"ת, ומוסיף שם שכל הרצונות הלא-טובים באים כתוצאה מדעות נפסדות וממחשבות שאינן-טהורות, עי"ש^{לח}.

בפרט לעת עתה, בימי ספירה, ימי ההכנה לקבלת התורה, כולנו [פחות או יותר] אומרים 'פרקי אבות' בשבת, אבל צריכים אנו בעיקר ללמוד מדי שבוע עד ראש השנה משנה אחת או שתיים היטב עם דברי המפרשים, לפי סדר המשנה, כדי לעסוק בתיקון המידות וליישר את הדעות הנפסדות ואת המחשבות הבלתי-טהורות, אשר זה נקרא שאנו עוסקים בקידוש הרצונות.

כל אחד ואחד בעת לימודו עם בנו או תלמידו, צריך לשים דגש למצוא בעצמו את החולשות האישיות שלו, שמאוד קל לעורר את הזולת, ויותר קשה לאדם לקבל אחריות על עצמו. לכן הזמן מוכשר מאוד שאדם יקדש את עצמו במידות ישרות.

*

"פוסעים פסיעה קטנה" בתיקון ויישור המידות

הזמן תובע תפקידו, שכל אחד יקבל על עצמו קבלה טובה במידה אחת הצריכה חיזוק. אמנם, אל יתחיל דווקא במידה הכי קשה, שהכי מתנגדת לטבעו, אלא להפך - "פוסעים בו

גמור. הנפש מקבל מרוח שהוא הלב שהוא הרצון, והרצון אינו עושה אלא כפי הסכמת המחשבה שבמוחו, וכפי ההסכמה שבמוחו הם פועלים.

וזה"ק על הפסוק 'וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחוהו' וגו' (ויקרא יט, ה): פירוש, כשהאדם רוצה לזבוח את יצרו כדי שיהיה שלמים לה', ר"ל שיזכה לשלימות האמיתי, העצה לזה □ לרצונכם תזבחוהו, פירוש, שיזבח הרצון שלו, שלא יעשה מה שהוא רצון שלו, רק מה שהוא רצון הקב"ה. והעיקר הוא שיקדש מחשבתו, כי כל הרצונות לא טובים באים מדעות נפסדות ומחשבות לא טהורות, ולכן אמרו ז"ל (זבחים מז.) 'לרצונכם □ לדעתכם', ור"ל שיזבח הדיעות נפסדות שלו, ואז יבטל רצונו מפני רצון המקום, ועל ידי זה נעשה בחי' עירוב, כי ענין העירוב הוא שכל אחד מקנה רשותו לחבירו, וזה גם כן מקנה רשותו ורצונו להקב"ה, ועל ידי זה גם הקב"ה מקנה רשותו ורצונו להצדיק. ולכן כתיב 'צדיק מושל ביראת אלקים' (שמואל ב' כג, ג), ו'צדיק גזור והקב"ה מקיים' (מו"ק טז ע"ב), וממתיק כל הדינים והגבורות בשמות הרחמים.

וכן איתא **בספר זרע קודש** (פרשת ויקרא): ... וזה היה ענין הקרבן, שעיקר הקרבן [היה] זריקת הדם, כי התאוות באים מתגבורת ורתיחת הדם, שמשם יש כח להסטרא אחרא להביא אותו לתאוות ח"ו, ולכן שמו של בשר ודם אדם, שצריך לצרף אות א' להד"ם, שלא ילך אחרי התאוות של תגבורת ורתיחת הדם, מחמת שיכיר את כבוד אלופו של עולם ואחדותו ית"ש, המרומו באות אל"ף, ולכן כתיב (דברים לג, כט) 'אשריך ישראל' באל"ף גדולה, לרמוז על הנ"ל, שיתחזק האדם את עצמו נגד היצר הרע ורתיחת הדם ושיזכור תמיד בגדולתו של אלופו של עולם ית"ש ובאחדותו, ו'אשריך' הוא לשון 'אשרו חמוץ' (ישעיה א, יז), לשון חיזוק, שבוה מתחזק עצמו שלא לילך אחר רתיחת הדם, ואם ח"ו כבר חטא והלך אחר רתיחת הדם, היה התקנה להביא קרבן ולזרוק הדם, להורות שמתחרט על שהלך אחר רתיחת הדם והלך אחר מותרות, ובוה היה התפשטות הסטרא אחרא ח"ו, [ועתה] מתחרט על זה, ורוצה לזבוח את יצרו ותגבורת הדם שלו שלא יתאוה רק לעבודתו ית', וזה הוא זריקת הדם על גבי המזבח □ וכמו שנאמר (ויקרא יט, ה) 'לרצונכם תזבחוהו', שיזבח הרצון שלו, כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ד) 'בטל רצונך מפני רצונו ית', ויקריב את רצונו רק לה' לבדו.

המבחן בין יעקב לעשיו - כאשר 'הוא עיף', ברגע קשה

פסיעה קטנה". עליו לעלות לאט לאט מן הקל אל החמור, ואז יקוים בו "וסועדים בו" - מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת.

על האדם להתחיל בדברים שיכול להתגבר, ואע"פ שנופל מפעם לפעם בל ייפול ברוחו, שהרי זו עצת היצר כדי להכשילו מדחי אל דחי. אדרבה, יסיח את דעתו מזה, ויתחזק מעכשיו והלאה.

כמו כן נחוץ להקדיש זמן מדי יום ויום ללמוד בספר מוסר שעוסק במידה שעליו לתקן, ויחזור על ספר זה שוב ושוב. למשל: מי שיש לו נפילות מפעם לפעם במידת הכעס, ילמד בספר היקר 'ארך אפים' שמבאר את חומר מדת הכעס על פי דברי חז"ל ומקורות נאמנים. אמנם חשוב שבשעת לימודו יראה רק את עצמו, ולא יחשוב שהדברים נאמרו כלפי פלוני ופלוגי...

אם נגענו בנושא הכעס חשוב לדעת, שהטענה "הוא הרגז אותי" אינה הצדקה, זה לא מתיר לכעוס ולא פוטר את הכועס. ההפך הוא הנכון! דע לך, שיסוד ההצלחה בחיי האדם הוא בעת שהאדם מקבל אחריות על עצמו, והרי לכל אדם יש את הכח להשיג שליטה עצמית, ולהתנהג בנחת וכראוי בכל מצב. זהו כלל בכל מדה הצריכה תיקון, שראשית-כל צריך האדם לקחת אחריות על עצמו, ומכאן ואילך יוכל להתמודד עם הקושי, להתגבר ולמשול ברוחו.

*

המבחן בין יעקב לעשיו - כאשר 'הוא עיף', ברגע קשה

תלמידי היקרים! לא עת לחשות, אנו קרואים למלחמת קודש! עלינו להאמין, שאם הקב"ה שלח אותנו למלחמה זו - כל אחד ואחד בניסיונות שלו, ניסיונות קשים ומרים ביותר - הרי שיש לנו את הכח והעוז להתגבר עליהם.

דעו לכם, שמאז ומעולם נקבעו שתי דרכים בעולם - דרך הקדושה מול דרך הטומאה, אסור מול מותר, חייב מול זכאי וכדו', זה לעומת זה - מצד ימין - הישיבה באהלה של תורה, שהחיים יהיו באופן של "נשאת ונתת באמונה", ומצד שמאל - הרחובות, ההפקרות ופריקת העול. תכף אלפיים שנה שאנו מודים להשי"ת, ששמת חלקי מיושבי בבית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. בימינו, למרבה הצער, ישנם גם יושבי קרנות בלבוש חרדי, ה' ישמרנו, כאשר לעומתם יש את 'יעקב אבינו', "תתן אמת ליעקב" - יהודי מרוצה שנעים במחיצתו, שחי חיים של שמחה, עם ישוב הדעת.

לזקננו יעקב אבינו לא היו חיים ערבים - "הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדר שנתני מעיני" (בראשית לא, מ), עד-כדי כך שהוא נופל באפיסת-כוחות - "ביקש יעקב לישוב בשלוה". אבל עם כל עגמות-הנפש וטרדות-החיים, אף פעם לא התייאש, אלא העמיד י"ב שבטי י-ה. לעומתו אחיו עשיו, כאשר אך הלך לו קצת בקושי, כשהיה לו יום קשה או הייתה לו דקה קשה, בעת "ויבא עשו מן השדה והוא עיף", שהיה מותש ברגליים כושלות,

'לחיות' על קידוש השם

הרי ש... "וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן הָאָדָם הַזֶּה פִּי עֵינָךְ אָנֹכִי", אני כל כך צמא, רחם עליי ושפוך לי פנימה כמו לבהמה. הוא השליך את כל האנושיות שלו, בטענה: "אוי! עייף אנוכי". הוא טוען: "וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בִכְרָה" - לא הולך לי טוב, איני מצליח, נו... אין עצה אחרת, רק "הולך למוות", לאבד עצמי לדעת רח"ל. "וַיֹּאכַל וַיִּשֶׁת וַיָּקֶם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֲשׂוּ אֶת הַבִּכְרָה". זהו עשיו איש שדה - הולך בטל שמסתובב ריקן ברחובות, כל חייו הם בלי שום תוכן, "ויאכל וישת ויקם וילך" כמו בהמה.

מהי ההבחנה בין יעקב לעשיו? כאשר מגיע רגע של ניסיון, כשמגיעה דקה חלשה. אז רואים למפרע איך היא כל הנהגת החיים שלו. הפרופסור, הגוי המלומד, כשרגליו כושלות והוא מאומץ ומיוגע, בביתו שלו, ב'בוידע'ם' ששם יש לו את כל המלוכה והתוקף, אזי "ויבז עשיו את הבכורה".

*

'לחיות' על קידוש השם

כולנו שמענו וקראנו סיפורים על מסירת נפשם של דורות העבר, איך זקנינו מסרו את נפשם על קידוש השם בשואה ובכל הגלויות. הקב"ה יודע תעלומות בוודאי ידע שבנו אין את הכוחות למסירת נפש מסוג זה, החליף את מלחמתנו שתהיה 'לחיות' על קידוש השם, אשר זהו קידוש השם המעולה ביותר^{לט}.

על כך אדם לחפש את הקב"ה בתוך חייו, בתוך הבוץ הזה שהוא שקוע בתוכו. כל אחד יודע נגעי עצמו, ואיננו צריכים לפרט ב'רחל בתך הקטנה'.

כולנו לומדים פרשת העקידה, אנו רואים שהתורה הקדושה מייחסת את הניסיון לאברהם אבינו [בעוד שיצחק הוא זה שהתבקש למסור את נפשו באופן ממש]. במעשהו לא עקד אברהם רק בן אהוב ואהוב מאוד, אלא גם הקריב את כל עתידו. אחרי נס כל כך גדול שבו שרה יולדת את יצחק בגיל מופלג, אברהם בטוח שנולד הבן שימשיך את כל מה שהוא החל לבנות. ניתן להניח, שכל שאיפותיו ורצונותיו של אברהם היו מרוכזים בבן הזה, אולם באופן פתאומי אברהם מצטווה לקום ולעקוד את הכל, אברהם נדרש למסור את תקוותיו

^{לט} כנאמר בספר ביכורי אבי"ב (פ' לך ד"ה אם כן): כמו ששמעתי בשם רבינו הקדוש מו"ה יעקב יצחק מלובלין זצוק"ל שאמר שזה ניסיון יותר גדול להיות חי רק בשביל ה' יתברך שמו ולא להנאות עצמו כלל, מאשר ליהרג למען ה' יתברך. וכדברי השפת אמת (השבוע תרמ"ג): במצות 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' □ מסור עצמך וקדש שמי. ובכל מקום אמרינן 'וחי בהם' □ ולא שימות'. משמע שבמצוה זו של מס"נ לקדש שמו ית' יכול אדם לתקן כל מה שנברא בעבורו. וע"ז אמרו 'יש קונה עולמו בשעה אחת'.

ובאמת על ידי מס"נ באין לשורש האחדות, שנותן כל חייו בעבור קדושת שמו ית'. ונקרא שעה אחת, כי שעה היא רצון. וע"י ביטול כל הרצונות בפועל ממש בא למקומו ושורשו. אכן הוא ענין חפזון ומהירות, אבל מה שאדם פועל ביטול הרצונות בימי חייו בישוב הדעת ובמתנות הוא נאה ביותר. וע"ז אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עוה"ב. ופשיטא שחיי עוה"ב העיקר הביטול אליו ית', כי בעוה"ב בוודאי אי אפשר להיות נמצא במציאות נפרד בלתי בהמשכות חיות מחי החיים. ע"ז רמזו, שכשזוכין לרצון האמת ושעה אחת בעוה"ז על ידי תשובה ומעשים טובים, חשוב יותר.

נאחז בסבך

העתידידות, ובעצם את כל עצמיותו וההמשך שלו על מנת לקיים את הציווי האלוהי. אם כן, מסיפור עקידת יצחק אנו למדים על רמת מסירות הנפש הנדרשת מעובד השם, הכוללת לא רק את הנכונות למות על קידוש שמו, אלא גם שיהיה מוכן למסור את כל הרצונות ואת כל תכנית-החיים שלו כדי לקדש את שמו של הבורא יתברך.

*

נאחז בסבך

הדברים נוגעים כלפי אחד אחד ואחד מאיתנו, בניסיונות החיים שלו. ידועים הדברים המבהילים שנאמרו בשם הרה"ק החוזה מלובלין זצוק"ל: "... והנה כל האדם אשר יושרש נפשו מתאוה רעה או אהבה רעה, זה גם כן נקרא בחינת עקידה", עכל"ק.

תורתנו הקדושה היא נצחית, 'המלמד אדם דעת' - דרך ישרה ללכת בה בכל ימי חייו. הבה נלמד יחד בפסוקי התורה הקדושה שבספר בראשית (פרק כב): **וַיִּשְׁלַח אֲבִרְהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמֶּאֱכָלֶת לְשָׁחַט אֶת בְּנוֹ, לְשָׁחוֹט אֶת 'בֶּנְךָ יָחִידְךָ אֲשֶׁר אֹהֶבְתָּ, לַהֲעֵלוֹתוֹ לְעוֹלָה בְּלִי שׁוֹם חֲשׁוֹנוֹת, טַעֲמִים וְסִבְרוֹת, מִה יִהְיֶה עֲתִידוֹ שֶׁל כָּלל יִשְׂרָאֵל. תִּיכַף לִקַּח אֶת הַמֶּאֱכָלֶת לְשָׁחוֹט כִּפִּי שְׁצִיּוּהוּ הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, דּוֹגְמַת כְּהֵן גָּדוֹל בַּעֲבוּדַת הַקּוֹדֶשׁ שֶׁלּוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְהֵנָּה, פֶּתְאוּם בֹּא אֵלָיו קוֹל מִלֵּאָךְ, 'וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי מִלֵּאָךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם'. לְכַאוּרָה יֵשׁ לְהַבִּין, לְמַה אֶת הַצִּיּוּוֹי לְשָׁחוֹט אָמַר לוֹ הַשִּׁי"ת בַּעֲצָמוֹ, וְאִילוּ כְּדִי לְהוֹדִיעוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁחַט אוֹתוֹ שֶׁלֹּא מִלֵּאָךְ? לְמַה לֹּא שֶׁלַּח מִלֵּאָךְ גַּם לְהַגִּיד לוֹ לְשָׁחוֹט? עֲנֵה הַרְה"ק ר' צְבִי אֱלִימֶלֶךְ מְדִינַב זצוק"ל: "כִּי בַעֲקִידָה אָמַר ה' יִתְבָּרַךְ לְאַבְרָהָם לְהַעֲלוֹתוֹ עוֹלָה, וְאַחֵר כֵּךְ אָמַר מִלֵּאָךְ ה' 'אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר' וְגו'. מִכָּךְ שֶׁלֹּא אָמַר גַּם מִקּוֹדֶם עַל יְדֵי מִלֵּאָךְ, מוֹכַח שֶׁלִּשְׁחוֹט אָדָם אֲסוּר אֲפִילוֹ אִם שׁוֹמֵעַ מִמִּלֵּאָךְ.**

^מ בספר אור לשמים (פרשת חקת): כמו ששמעתי מאדמו"ר מוהרי"י מלובלין זצוקלה"ה פירוש על פסוק (בראשית כב, יג) והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו, והנה איל אחר - ר"ל חוץ מעקידת יצחק יש עוד עקידה, נאחז בסבך - האדם אשר מסובך בתאוות רעות ומדות רעות ח"ו ומשרש נפשו מזה, ג"כ נקרא בחינת עקידה, עכ"ל.

^{מא} איתא בספר רמתים צופים (סימן ו') ...שמעתי מאדמו"ר הרה"ק מוה"ר שלמה לייב מק"ק לענטשנא ז"ל. שפעם אחת למדתי בלילה בזוה"ק כדרכי. וישב זקן אחד אצלי ולא רציתי להפסיק מלימודי לראות מי הוא זה שיושב אצלי. ואחר סיום הלימוד פניתי אצלו לראות ולא ראיתי כלום. כי פנה והלך לו. ובעת המחלוקת הידוע מהרב מראפשיץ ז"ל. הזדמנו בליזענסק על יום פטירת רבי ר' אלימלך ז"ל. עשה בעל בית אחד סעודה עבורם. וכאשר בא אדמו"ר הנ"ל הלך מהשולחן הוא ותלמידיו. הגאון המובהק הקדוש רבי ר' שלום מקאמינקא. הגאון החסיד מו' חיים מצאנז. הגאון הקדוש ר' אשר חתנו הרה"ק ר' הירש משרת. הגאון ר' מיכל דיבעצקיר ועוד מאנ"ש. והרב הקדוש מו' צבי אלימלך ז"ל מדינוב נשאר עמו. כי העיד שבימי עלומיו הסתופף בצל כ"ק הרה"ק וכו' מו"ה יהושע מדינוב. ראה שהעמיד את עצמו הרה"ק מו' יהושע הנ"ל מפניו כי אליהו ז"ל נכנס עמו. ולמחרתו עשה הבעל הבית הנ"ל סעודה עבור הרב מראפשיץ ואנשי שלומו והר' צבי אלימלך הנ"ל, ולא קרא אדמו"ר להשולחן. ובתוך הסעודה דיבר להר' צבי אלימלך הנ"ל הרב מראפשיץ דברים. ריבעטשיר רעוויל תגידו תורה. מחמת שהיה בלבו עליו שישב עם אדמו"ר ביחד. (ומתחילה היה רב בעיר קטנה ריביטש). ואמר הר' צבי אלימלך, כי בעקידה אמר ה' יתברך לאברהם להעלהו עולה, ואחר כך אמר מלאך ה' 'אל תשלח ידך אל הנער' וגו', ולמה לא אמר מקודם גם כן על ידי מלאך. ומוכח שלשחוט אדם אסור אפילו אם שומע ממלאך, עכל"ק.

תפילה שיוכל להשלים רצון הבורא - אינה חוזרת ריקם

הדברים אמורים באופן מיוחד כלפי אלו שדואגים למען קדושת ישראל, ועקב כך 'קופצים על העגלה' של 'לשם שמיים' לשפוך דם נקי ולבזות יהודים, בלי מתינות ובלי ישוב הדעת כדין תורה. המציאות מוכיחה, שברוב פעמים הרגו באפס כי-עז אנשים תמימים חפים מפשע. לפני שמבזים אדם על עבירה שבידו, גם כאשר נדמה שעל פי תורה צריכים לבזותו, נדרשים זהירות רבה ושיקול דעת, ולהמתין עד שיתברר כל פרט לאמיתו.

וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם וַיֹּאמֶר הַנִּנִּי - אני מוכן ומוזמן לקיים מצות שחיטת בני, **וַיֹּאמֶר אֶל תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל הַנְּעָרִים וְאֶל תַּעֲשֵׂ לֹו מְאוֹמָה כִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יֵרָא אֱלֹקִים אֶתָּה -** ראיתי שמצדך הנך מוכן למסור בן יחיד למען השי"ת, **וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲידְךָ מִמֶּנִּי.**

יבואר על פי מה שראיתי פעם מבעל ה'דברי יואל' זצ"ל (בספרו 'ויואל משה' מאמר 'ישוב ארץ ישראל' אות קיג): **'... ואחר ששמע אברהם אבינו ע"ה שזהו רצון הבורא ית"ש, גם הוא הי' דעתו כן, כי לא הי' כוונתו אלא להשלים רצון הבורא ית"ש ... הקב"ה [אמר לו] לשחוט את בנו ושוב אמר לו אחר כך 'אל תשלח ידך אל הנער', והיה זה כדי לגלות צדקתו של אברהם אבינו ע"ה, שמוסר הכל, ולא נחשב אצלו מאומה נגד ציווי הבורא ב"ה. ושוב אחר שנתגלה זה - אמר לו האמת, 'עכ"ל.**

*

תפילה שיוכל להשלים רצון הבורא - אינה חוזרת ריקם

וַיִּשָּׂא אֲבִרְהָם אֶת עֵינָיו - בתפלה, שיוכל להבין מה היה רצון ה' בציווי 'והעלהו לעולה', שיוכל להשלים כוונתו של הבורא ב"ה כתיקונה.

בעת שאדם מתפלל להשי"ת שיחוננהו דעת שיוכל למלאות רצונו ית' בלי שום פניות ונגיעות, תפילה כזו אינה חוזרת ריקם, ובוודאי ימלא לו בקשתו.

אז הסתייע מן שמיא ונתגלה לו הדבר: **וַיֵּרָא -** הקב"ה הראה לו אז כוונה אחרת במסירת נפש על דת תורתנו הקדושה. הראה לו שרצונו יתברך אינו בפרישות האדם, בסיגופים, וכל שכן שאינו בשפיכת דמים של הזולת, אלא - **וְהָיָה אֵיל אַחֵר -** [פירש החוזה מלובליןמ:]: כלומר, חוץ מעקידת יצחק יש עוד עקידה: **נֶאֱחָז בַּסֶּבֶךְ בְּקֶרְנָיו -** אדם שהוא מסובך בתאוות רעות ומדות רעות ח"ו ומשרש נפשו מזה. זוהי ה'עקידה' אשר אליה כוונתי.

*

ביטול הרצונות עדיף ממסירת נפש עקה"ש

מב כדאיתא בספר 'עקידת יצחק' (הערות. שער לד הערה א'): **'... וכאשר בא יצחק פשט צוארו להשחט לכבוד ד' וסבב קול ד' קורא מן השמים 'אל תשלח ידך אל הנער', המורה לכל בני אדם כי אין חפץ ד' בשפיכת דם האדם, אף כי יעשה לכבודו, ואף כי שגא שפיכת דם אחרים בשאט נפש, ונתקן על ידו מה שעזת קין בקומו על אחיו ויהרגהו. עיין שם ההמשך, איך סידר הבורא תיקון דור הפלגה וכו'.**
מג הובאו דבריו בהערה לעיל.

ביטול הרצונות עדיף ממסירת נפש עקה"ש

הדבר מבואר ביותר לפי דברי השפת אמת הנ"ל, שמעשה של מסירת נפש להרוג את עצמו בעבור ג' העבירות החמורות זהו אכן קידוש השם עצום, ובא על ידי לשורש האחדות, שנותן את כל חייו בעבור קדושת שמו ית'. אמנם גם שם יש חסרון כלשהו, שזוהי החלטה שבאה מתוך חפזון ומהירות. אבל מה שאדם פועל ביטול הרצונות בימי חייו בשוב הדעת ובמתינות - הוא נאה ביותר. כשהאדם 'נאחז בסבך' במשך חייו ומצליח לשמור על יישוב דעתו ולפעול כרצון השי"ת.

על דרך זו יש לבאר את המשך הפסוקים: אחר זאת שדיבר אתו על כך שכלל ישראל יימצא בעתיד בזמנים קשים ומרים, מסובך בכל מיני תאוות רעות, ויִלָּךְ אֲבָרְהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תַּחַת בְּנוֹ - העלה זאת באופן שנוכל להתחזק במשך כל הדורות במגן אברהם. תחת אותיות 'בנו' הן אותיות 'אמה' [או: 'האם'], כאם המסוככת על בניה לבל יכם כל פגע וכל און חלילה. ומיד שזכה אברהם אבינו ע"ה להשיג כוונת הבורא ב"ה ב'איל אחר' - וַיִּקְרָא אֲבָרְהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאָה, עי"ש.

השי"ת הראה לו את הזמנים הקשים והמסובכים, אֲשֶׁר יֵאמַר הַיּוֹם - בכל הדורות יאמרו זרע אברהם: בָּהֶר - הנמצא בסבך, מעפיל בקושי בהר, בתקופות קשות, ה' יִרְאָה - השי"ת הראה לאברהם אבינו גם אותך במצבך המר, וגם כך נתן את הכוחות החזקים להתגבר.

הפלא ופלא החיזוק שבדבר: אברהם אבינו ע"ה ראה אותי ואת מצבי האישי, ונתן בי את הכח והעוז לעקוד את עצמי למען שמו יתברך, ולהתגבר על מידותי הרעות!

הבה ונתבונן במה שגילה לנו הרה"ק החוזה מלובלין זצוק"ל. זכותה של העקדה קיימת במלואה, כאילו באה לידי מעשה בפועל ממש, על ידי שאדם מרגיל את עצמו במידות טובות ובעבודת מידותיו.

אמנם החוזה מלובלין זצ"ל אמר שה'איל אחר' של העקידה הוא בעת שהאדם 'נשקע בתאוות רעות ומדות רעות ח"ו ומשרש נפשו מזה', אבל בוודאי בענין זה גם 'הכשר מצוה' הריהו כמצוה. אע"פ שלא הגיע לתכלית דרגה זו לשרש לגמרי את מדתו הרעה, אשר זהו כמעשה העקידה ממש, עם זאת כל שעמל על כך יש לדונו כדין 'הכשר מצוה', שכל מכשירי מצוה שאי אפשר לעשותן מאתמול הוו כמצוה עצמה^{מד}.

^{מד} להלן כמה מקורות איתנים למעלת 'הכשר מצוה', וכדברי צדיקים שההכנה למצוה גדולה אף יותר מהמצוה עצמה: יש לחזק הענין, עם הא דכתב בנמוקי יוסף (ב"מ פ"ב) אהא דאמרינן דאין עשה דאבידה דוחה לא תעשה ועשה בטומאת כהן, איכא דמקשי, למה לי טעמא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, דהא אף אי לא הוי אלא לאו גרידא ג"כ לא דחי לי' עשה דאבידה, דהא בעידנא דמיעקר לאו, לא מקיים עדיין העשה. ותירץ, דהכשר מצוה נחשבת כמצוה עצמה, והוי בעידנא ע"ש.

עוד י"ל, על פי דאיתא ביומא (פ"א) 'כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי', וכתב בשפת אמת (שם), לכאורה עשירי מיותר, דהא באמת מתענה בעשירי, לכן נראה דאכילת תשיעי עצמו הוי כתענית תשיעי ועשירי לבד תענית עשירי שמתענה באמת, עכ"ל. וכזה כתב גם כן בפרי חדש (סימן תצ"ד ע"ש). והנה ברש"י שם איתא: 'התקן עצמך בתשעה כדי שתוכל להתענות בעשרה', הרי שאכילת תשיעי היא הכנה לתענית עשירי, נמצא שההכנה גדולה מהמצוה עצמה.

לעשות לו ית' דירה בתחתונים

ימי הספירה בפרט הם המוכשרים ביותר לתקן את נפשותינו ורוחותינו, ולשפר את מעשינו. כל זה כלול במעשה עקידה שאנו מזכירים בימים הנוראים - 'והנה איל אחר'. כל ההתגברויות והכשרי מצוה שהתקדשנו בהם, ובפרט במשך הקיץ הבעל"ט, יעמוד לפני כסא הרחמים, וכל זה משום שהקרבת האיל היתה 'תחת בנו', כפי שהתורה מעידה, ועדות זו מגיעה עד כדי כך שאפרו של האיל הוא אפרו של יצחקמה.

*

לעשות לו ית' דירה בתחתונים

זהו ציווי השי"ת 'לנפש לא יטמא בעמיו', ששאיפתו של בשר-ודם, של אדם גשמי, תהיה - שיזכה להיות טהור בלתי לה' לבדו. מצווים ותובעים את האדם שלא יתגשם, שיתרומם ויזכה לקדושה ולרוחניות, להפריש את עצמו מכל דבר מגשם.

בפרט בדור שלנו שהוא מלא בניסיונות והרחוב כה פרוץ, בתקופות כאלו שריבונו של עולם שלח אותנו למקום כל כך נמוך, אין זאת אלא שהוא ית' אומר לנו: "דווקא כעת תעשו את השליחות שלי". דווקא במקומות נמוכים אלו תעשו לי 'דירה בתחתונים' כפשטה! דווקא משם תלחמו ביצר הרע.

ובשפת אמת (פ' האזינו) כתב, אהא שהקשה בטור על המדרש 'ולקחתם לכם ביום הראשון' □ ראשון לחשבון עונות, וקשה, הלא עוסקין במצות סוכה ולולב, ותירץ, שההכנה גדולה מהמצוה.

והאמרי אמת הוסיף, מהא דכתיב 'ושאבתם מים בששון', והלא המצוה היא הניסוך, והנביא דורש שהשאיבה תהי' בשמחה.

ויש לחזק הדבר ע"פ **התרומת הדשן** דבהדלקת נרות חנוכה של שבת אי אפשר לומר דבמעשה הדלקה של ערב שבת מקיים עצם מצות הדלקת נרות חנוכה של שבת, דעדיין לא בא צאת הכוכבים של תחילת שבת, ועל כרחך דבשבת מקיים מצות הדלקת נר חנוכה במה שעשה מעשה שיהא מודלק בשבת, דמה שהנרות מודלקין הוא גם כן מעצם מצות הדלקת נר חנוכה, ומעשה הדלקה שעושה בערב שבת הוא הכשר מצוה שיהא מודלק בשבת. וכיון שהוא בגדר הכשר מצוה, נחשב מעשה הדלקה שעושה בערב שבת לחלק מעצם מצות הדלקת נר חנוכה, דהכשר מצוה כמצוה. ומטעם זה נקט התרומת הדשן דאם כבתה אחר מעשה ההדלקה של ערב שבת אין זקוק לה, דדין 'כבתה אין זקוק לה' הוא משום דחכמים חייבוהו רק בהתחלת המצוה, אם עושה ההתחלה באופן ששייך שתתקיים כל המצוה אחר כך, וכיון דבערב שבת כבר הותחלה המצוה □ תו אין זקוק לה.

כמו כן איתא בספר 'יוחי יוסף' (בהר) ...צריך האדם שכל יום שחי עלי אדמות יעלו למנין ולכלל חשבון ואף שטרוד הרבה לעסוק בישובו של עולם להמציא טרף לביתו מכל מקום צריך בכל יום לקבוע עתים לתורה, ועל ידי זה נחשב כאילו כל היום עסק בתורה, כי הכשר מצוה כמצוה. וזהו הרמז במה שאמרו 'מצוה למימני יומי', ואם לא עלתה בידו לקבוע עת לתורה בכל יום מחמת שטרוד הרבה בעסקיו, ובמה יתרצה אדם אל בוראו לראות שהימים שלו יהיו חשובים בגדר 'ימים', והעצה □ 'למימני שבוע', שישתדל עכ"פ שיוכל למנות השבוע, דביום השבת שהאדם פנוי ממלאכתו אז אין שום אתמלא, וצריך למצוא לו אז עת לקבוע עתים לתורה, ובזה יתעלו כל ימי השבוע שיהיו חשובים בגדר ימים, וזהו 'מצוה למימני שבוע'.

^{מ"ה} רושם הקדושה של מחשבת העקדה הנשאר לאחר שעצם המחשבה נתבטלה, הוא הוא שפעל. כי הקרבת האיל הנעשית בכחו של רושם זה, תהא נערכת באותו הערך של גוף מעשה העקדה. אפרו של איל הוא אפרו של יצחק. הרי לנו כאן שמץ השגה לעוצם כחו של רושם הקדושה שפועל עד כדי תחייה, ומסוגל להפוך את המציאות ולהאיר באורו של גוף המעשה. מן הדין הוא אפוא, שכאן תהיה התחלתו של כח השופר בעולמה של כנסת ישראל, ואילו של יצחק בנה אב לכל התורה, שבכל מקום שאנו זקוקים להחיות את הרושם ולהחזירו למקורו אשר ממנו יצא, ולהפוך את רושם הדבר לגוף הדבר, הרינו מקיימים את הענין הזה על ידו של השופר. וזה הוא שאמרו חכמים כי התקיעה בשופר של איל מעוררת את זכות העקדה. אין הכונה בזה רק מפני שהשופר נעשה הוא מקרנו של האיל, אלא יש כאן כוונה שניה, שעצם תוכן הקדושה של הקרבת האיל משמשת שורש כחו של השופר, והבן.

ענף ג: להתחזק בקדושת היהודי - באמונה ובטחון

ובחסדי שמיים יש גם ניצחונות. הניצחון על היצר הוא, שאף בכזה דור, שיש בו כאלו פיתויים, ישנם בחורים ואברכים חסידיים, קדושים, המתחזקים באמונת ה' ואמונת צדיקים ובכל מיני חיזוק. שאף בדורנו השפל ישנם כאלו שאינם נכנעים מהלצים שמסתובבים להם בין הרגליים, אלא מתקדשים בקדושה של מעלה. זהו אחד מהניסים הכי גדולים בדור הזה, שיש עוד עדות קדושות כאלו ברחבי העולם, איש על מחנהו ואיש על דגלו. עדות שממשיכות את שלשלת הקודש של הבעל שם טוב ותלמידיו, ודבקים ברבותיהם.

יש כאלו שהם 'לנים בבית הקברות' ומדברים רק מהעבר, כאילו הם תלמידי הבעש"ט עצמו, ומזלזלים בקהילות הקודש של דורנו, והם טועים בהחלט. עליהם לדעת, שליצנות כעין זו הייתה קיימת גם לפנינו בדורות הקודמים, וגם בעת שחיו אותם צדיקים קדמוניים שהם עצמם מקדשים. גם אז היו לצים שצחקו עליהם... עלינו לדעת, שרצון ה' הוא שכל אחד ימצא את הכהן שבימיו - רב אשר נבחר להנהיג את עדתו וחברים מקשיבים. רק בדרך זו אפשר להתקדש ולהיטהר ולהגיע לכל המדרגות, וכל הניסיונות בעניין זה הם רק רפיון ידיים, 'הני ברכי דרבנן דשלהי'.

מעשה היצר הוא זה, להכניס באנשים מחשבה שבימינו אי אפשר להגיע לדברים גדולים, שאין לנו את הצדיקים הקמאיים ואת כל המדרגות הנשגבות, ושדורנו אי אפשר להגיע לאהבה והיראה הראויות, ולשכוח מעולם ומלואו מרוב תשוקה לריבונו של עולם.

אבל בעת שרואים את צבאות ה', ששומעים את קול ה' בכח ובהדר, שיש כהיום כאלו צבאות ומחנות של אברכים ובחורים חסידיים באופן שאינו כדרך הטבע, מבינים, שאם לזה הגיעו בחסדי שמיים - הרי שאפשר להגיע גם לכל שאר המדרגות.

*

ענף ג: להתחזק בקדושת היהודי - באמונה ובטחון

אנו מדברים תדיר מדי שבוע מענין ההתחזקות באמונה ובטחון, אשר זוהי כידוע הראשית של יהודי, לחזק ולהתחזק ביסודות היהדות בס"ד. המדרש אומר: "אמור אל הכהנים בני אהרן, רבי תנחום ברבי חנילאי פתח (תהלים יב): אמרות ה' אמרות טהורות", במאמר ה' טמון כח שאדם יוכל להטהר - ככתוב במסכת אבות (פ"ה) "בעשרה מאמרות נברא העולם", היינו שהשי"ת השפיע בעולם אור טהרה דרך המאמרות, אמרות טהורות. הרי לנו, שכל מקור חיות וקיום העולם - הוא הטהרה, אלא שהאדם צריך לדבוק ברוחניות ובטהרה מתוך העולם הגשמי.

*

לא יטמא בעמיו - בבטחון באדם אחר

אנו מפרשים בס"ד: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַפְּהָנִים", יהודי הוא איש חשוב, חלק מהעם הנבחר, ממלכת כהנים וגוי קדוש, "בְּנֵי אֶהְרֹן" - בן מלך, מבחר הבריאה. לכן צריכים להזהירם, "וַאֲמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא" - בל יטמאו את נפשותיהם, את קדושת ישראל שלהם, "בְּעֵמִיו" - על ידי שיבטחו באדם אחר. זהו שמוסיף רש"י: "להזהיר גדולים על הקטנים", צריכים להזהר לקוות אל השי"ת בלבד ולבטוח רק בו, הן בעניינים גדולים, בחיים היום-יומיים, הפרנסה וכדו', והן בעניינים הקטנים כמו מאכל אחד, כפי שנזכר ב'ספר חסידים'. על בני אדם לדעת שהכל בא מאת השי"ת, שרק ממנו יש לבקש, ורק אליו יש לקוות.

*

כל תנועה ופעולה - בהשגחה פרטית

כה אמר אדמו"ר בעל שפע חיים זצוק"ל (ד"ת אמור תשל"ב): '... צריכים לדעת ולהאמין, שאין שום מעשה אשר נעשה בעולם בלי השגחה פרטית משמים. שדרך תלמידי הבעל שם טוב הקדושים, אשר תורתם תורה מסיני, שהורו לנו על חובתו של כל יהודי להאמין שאין שום תנועה בעולם הנעשית בלי ההשגחה הקדושה של הבורא כל עולמים, המשגיח בהשגחה פרטית על כל תנועה ופסיעה - והרי כך אנו אומרים: "אני מאמין באמונה שלימה וכו' עשה ועושה ויעשה לכל המעשים", כלומר: כל מעשה ומעשה, כל תנועה ונדנוד קל שנעשה אצל אדם, הוא בהשגחה פרטית מבורא עולם, שהוא לבדו עשה - יקרא אמונה. כי אין די בכך שאדם מאמין שיש בורא עולם שהוא מנהיג את העולם בכללות, כי אמונה זו היא עדיין רחוקה מלהיקרא אמונה שלימה, אלא אמונה שלימה היא שיאמין שכל תנועה ופעולה קטנה שבעולם היא בהשגחה פרטית.

עוד תמצא דבר מבהיל בספר חסידים^מ (סימן קסב): ואתחיל ואומר כי באבריו של אדם חקק הקב"ה כל מעשה האדם ומקורו, וברפפות אבריו יגיד עליו יוצרו כל המעותד לבא עליו דבר יום ביומו.

^מ וזל"ה"ק: ... ולמוד לך מדבר אחד הרבה דברים, דכתיב (איוב לא, ד) 'וכל צעדי יספור', וכתיב (מלאכי ג, טז) 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע, ויכתב ספר זכרון לפניו, ליראי ה' ולחושבי שמו', מכאן שמונין כל פסיעות האדם, ונגזר על האדם כמה פסיעות יש לו ללכת. ותדע לך שכן היא, שאע"פ שאין נידוש, יש סימן, ואסור לומר לאחרים פן יחזיקו בניחושים, אם כף רגלו של אדם אחזתו החיכוך כאלו קרצתו כינה, והיה ברצון מחכך בלא מעלה שחין, ואח"כ תנוח החיכוך, דע לך כי יש לו ללכת במקום שאינו יודע, והוא אדם שאינו רגיל ללכת. ואם אזניו, יש לו לשמוע דבר חידוש. ואם עור שעל העין, יש לו לראות או לקרות כתבים של חידוש, מה שאינו יודע. ואם לשונו, יש לו לדבר דבר של חידוש. ואם גביני עיניו, יש לו לראות אנשים או נשים מה שלא ראה לפניו בזמן מרובה. ואם בפדחת, יהיו צופים עליו ומתאווין לראות בו. ואם בכפיו, יבא לידי כסף או זהב חדש. ואם בחוטמו, יכעוס. ואם תחת עיניו ואצל חוטם, תרדנה עיניו דמעה. וכן על כל אבר ואבר, מגיד החיכוך חידוש. ומי עושה כל אלה, אלא הקב"ה מגיד לאדם במעשה אבריו כל מה שיעבור עליו. וידע האדם כי הכל גזור הקב"ה כמה פסיעות יש לו ללכת, וכמה בני אדם יראה, וכמה ראיות יראה, וכן לידי כמה מעשים יבא, ומה יש לו לעשות. וכן לפה כמה דברים ידבר. וכן על כל אבר ואבר שיגזור הקב"ה טובה, למצוה ולא לעבירה, כי הכל לפי הלב. שהרי אם אדם רוצה לא יסתכל בנשים, כי ניתן לאדם רשות, ולפי מנהגו גוזרים לו, והכל כותבים כמה פעולות יעמול על כל אבר ואבר שלו, בין לטוב בין רע.

הראשית של יהודי היא הבטחון בבורא ית'

אלה הדברים כתב בספר חסידים שהיה כבר בתקופת הראשונים, הרבה לפני זריחת אורו של מרן הבעש"ט הקדוש, ולמדנו כאן שבכל תנועה ומעשה קל שבקלים, ואפילו חיכוך קל שאדם חש באחד מאבריו, הכל בהשגחה פרטית, ויש בזה הוראה משמים שמלמדים אותו ומראים לו, אלא שאין שוטה מרגיש (שבת יג:), ורוב האנשים אינם מבינים ואינם יודעים מה מורים להם בכל דבר. הלוא ממש כיוצא בכך למדנו תלמידי הבעש"ט הקדוש^{מח}.

*

הראשית של יהודי היא הבטחון בבורא ית'

הראשית של יהודי, בני יעקב ויוסף סלה, היא להתמלא בתורה ואמונה - "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין". צריכים לחזק את האמונה והבטחון. ה"חובות הלכות" (הקדמת 'שער הבטחון') אומר, שכאשר יש לאדם בטחון, שהוא יודע שהכל תלוי בהשי"ת וסומך רק עליו, אז יש השגחה וסייעתא דשמיא ושמירה עליונה, ככתוב 'לא אֵיכָא רַע פִּי אֶתָּה עֲמָדִי' (תהלים כג, ד). אבל כאשר אדם סומך על אחרים, או על מעשיו שלו, על חכמתו וכוחו, יטול ממנו השי"ת את השגחתו חלילה, כדי להראותו שחכמתו וכוחו, או מי שסמך עליו, הרי הם כלום בלא עזר אלקי.

ה"ערבי נחל" (פרשת מקץ) אומר יותר בחריפות, שאם אדם סומך על אדם אחר, על עסקן או גביר, שהוא יכול לעזור, ורק שם מונחת הצלחתו, ולפיכך הוא עובד את אותו אדם, מחניף לו כדי שיקבל ממנו את צרכיו - אזי אפילו אם נגזרו עליו טובות, ברכה והצלחה וכדו', זה חלילה לא יגיע אליו.

ה"אור המאיר" אומר (פ' בהעלותך): אנו אומרים בברכת המזון "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו" - קיימים שני דברים; ראשית - "ברוך הגבר אשר יבטח בה'", מבורך האדם שהוא סמוך ובטוח שהשי"ת עושה הכל, ולא זו בלבד, אלא - "והיה ה' מבטחו", יודע שאפילו אמצעי ההשתדלות שעושה כדי להשיג את מטרתו, גם הם מאת השי"ת. ככתוב ב"ספר חסידים" (סי' תשנ"א), שאם אדם אכל דבר מה והיה לו קלקול קיבה, בל יאשים את האוכל, שאירע לו כך בגלל מה שאכל, אלא כי כך רצו מהשמיים, מלמעלה שלחו לו את מאכל זה שיאכלנו. אף פעם לא יאשים ולא ישבח את האמצעי, רק יידע שהכל בא מאת השי"ת.

ועל הלב כמה מחשבות לאונסו, וכמה דברים לרצונו לטובות או לרעות, שנאמר (ירמ' יז, י) 'אני ה' חוקר לב בוחן כליות'.

^{מח} ראה 'נוצר חסד' (על מסכת אבות פ"ד מ"א; פ"ו ערך אותיות אות ז): 'שאפילו כאשר אדם שומע דיבור שאיש אחד מדבר אליו, אף אם אותו איש לא התכוון לומר לו בזה שום לימוד והוראה, עליו להיות בר דעת ולהבין שמשמים סיבבו בהשגחה פרטית שאיש זה ידבר אליו דיבורים אלו, כי בדיבורים אלו יש איזה הוראה הנוגעת לנפשו, ואף אם המדבר עצמו אין יודע מכך, אבל השומע צריך להתבונן בהם ולבדוק מה לימוד אפשר ללמוד מזה. ששנינו (אבות א, ד) 'איזהו חכם הלומד מכל אדם', החכם מאמין ויודע שאם הקב"ה סיבב שאשמע דיבור זה ותיבות אלו בוודאי יש כאן איזה לימוד ודבר חכמה הנוגע לי, עכל"ק.

יסוד האמונה הוא להאמין, שרצון הקב"ה הטוב והמטיב הינו להטיב לאדם, בטוב שטוב לו נגלה הן בזה והן בבא. על האדם להאמין, שהקב"ה מטיב עמו גם במה שנדמה לו עכשיו כרעה, ובודאי יביא לו טוב נגלה, הגם שעכשיו אין לדעת מתי ובאיזה אופן יגיע לו טוב כזה.

*

ה'ויתור' - מדרגה של מסירת נפש

אחיי היקרים שיחיו לאוי"ט! כפי שהתחלנו בשיחה שתפקידנו בימינו לחיות על קידוש השם, למסור דברים ורצונות שהאדם יכול למסור להקב"ה.

לוותר, זאת מדרגה ממדרגות במסירת נפש. נכון, יש רצון חזק לדבר, וקשה מאוד לוותר, אבל דע, כי בעת שהנך 'בא ליטהר' - הרי שהקב"ה יסייע בעדך. לבוא להטהר היינו קודם כל שנחפש מה עלינו לתקן, ולא נצטרך לחפש מחוץ לגבולנו... נצטוינו בתרי"ג מצוות, וכל אחד יודע בבירור באיזו מהן הוא לקוי, בגלוי ובסתר - כי כן יסד המלך, מלכו של עולם, להביא על האדם ייסורים הדומים באופן הניכר לעוון שהוא לקוי בו.

זהו הא"ב, שהאדם יתקן את הדבר שהוא לקוי בו, וכשיתקן זאת לא ייחשב לו הדבר רק כתשובה, אלא גם כמסירת נפש. כל אחד בעניינו; אם הוא צריך לשנות משהו בסגנון חייו שנודע לו שאינו על פי תורה, הרי טמונה בזה מסירת נפש, לדוגמא: להתקין את המסנן הכי חזק על המחשב, הגם שזה עולה בהרבה קשיים ודורש הרבה סבלנות, אבל עם זאת הרי לכל הפחות בזה מסרנו את רצוננו על קדושת השי"ת. וכן בכל פעם שאדם מוסר נפשו לשנות את דרכו למרות בושות שיש לו מחבריו עקב כך, נקרא קדוש^{מט}, שהרי התעלה מעל לטבעו, ואף הקב"ה יתנהג אתו כך בהנהגה על-טבעית, מדה כנגד מדה.

בפרט מי שהוא לקוי בדיבורו, שרגיל להתלוצץ על כל הנהגה או כל דבר שבקדושה, באשר לפי דעתו הוא "רשכבה"ג" בכל הנוגע לענייני פוליטיקה וכדו'... כאשר יבוא לשרש את מדתו זו הרעה ולנצור את פיו, הרי זה דבר שדורש מסירת נפש.

זהו ניסיון העקדה שאנו מתנסים בו בכל הדורות עד ימינו, למסור את הרצונות שלנו שנדמה בעינינו שהם העיקר בחיינו, ולהכניעם פעם אחר פעם. זוהי מסירת נפש, שאדם יוצא מטבעו אל למעלה מטבעו, בעת שמקבל אחריות על מעשיו ושולט על מעשיו. על ידי מסירת נפש בקידוש המעשים, בפכים הקטנים שבני אדם מזלזלים בהם, בזה יוכל האדם לזכות בכל הטובות, הישועות והרפואות.

^{מט} כדאיתא בספר בית יעקב (איזביצה, קדושים) ... וקדוש נקרא זה שאין לו שום גבול בינו ובין השי"ת, והיינו שאין לו שום בושא מבני אדם רק עושה מצות השי"ת, ואם אינו עדיין כך אינו נקרא קדוש ... ומונע מחמת בושא וכדומה, וכל שאינו עובד את השי"ת בדרך זה אינו נקרא קדוש. וכמו כן אם אדם נשרש כל כך בהיפך עד שאינו בוש מבני אדם, אין לו תקנה מהר כמו מי שיש לו עדיין בושא מבני אדם.

גוט שבת!

*

לתגובות, ולייעוץ והדרכה בענייני חינוך ושלום בית: Achdus123@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

ננהג כבוד זה בזה

לפני שנים, הושבתי בימי ספירת העומר 'מעגל תלמידים' לדון במשמעות הדרישה "לנהוג כבוד זה בזה". ברור שחז"ל לא התכוונו שתלמידי רבי עקיבא מתו בגלל שלא קמו לשיר 'ימים על ימי מלך תוסיף' כאשר חברים נכנס לחדר, וחטאם אינו שלא הפליגו בתארי כבוד מוגזמים לפני שמות עמיתיהם. הרי מדובר על מתן כבוד לזולת, להתייחס בנכבדות ונעימות, להרגיש במחסורו, להטיב במאור פנים ובמילה מעודדת. 'כבוד האדם' במובנו הבסיסי.

ביקשתי מתלמידי להעלות הֶרְגָּשִׁים ודוגמאות להרחיב בהם את מושג 'לנהוג כבוד זה לזה'. דיברו על ביקור חולים, התגייסות לסייע לחבר לקראת מבחן, לחלוק ממתקים ביום טיול, להרים בסוף היום כסא של תלמיד נעדר, ועוד. אחד התלמידים הציע "המנהל! סֵפֶר לנו שוב הסיפור עם העכבר". רגיל הייתי בסיפורת, ולקח לי רגע להיזכר לאיזה סיפור הוא מתכוון. אכן, הילד צדק, הסיפור ממחיש את חשיבות העזרה ההדדית, גם כשזה - לכאורה - לא להנאתך.

העכבר הקטון מציץ דרך חֶרֶךְ בקיר ורואה את בעל הבית פותח חבילה. עקב העכבר בסקרנות לדעת מה יוציא ממנה. אבוי! העכבר רואה כי הוא מוציא 'מלכודת קפיץ' חדשה ומניחה באחת מפינות הבית! העכבר חושש לנפשו! הוא יוצא לחצר ומשתף את התרנגול בדאגתו "מה אעשה? הונחה מלכודת קטלנית!" מתנשא התרנגול ואומר "וכי מה אכפת לי? וכי אני מסתובב בבית?". ממשיך העכבר הלחוץ לכבש "אני פוחד מאוד מהמלכודת!". הכבש לועג "עליך לשים לב! שמור על עצמך! זו לא הבעיה שלי!" וממשיך להעלות גרה. הלך העכבר לחפש נוחם ועצה מהפרה הגדולה. גם היא מקלה ראש ואומרת לו בקור רוח "זה לא מגרד לי. המלכודת קטנה מדי להזיק לרגל שלי!". מסכן העכבר. שום עזרה ואפילו לא מילה מרגיעה אחת. בראש מורכן ובלב חרד חוזר לחור שלו, כשהוא חושש לעתידו.

בשעת לילה מאוחרת נשמעת צעקה בכל רחבי הבית והמשק. עקרת הבית ירדה לשתות, ונתקלה במלכודת. הבוהן שלה נצבטה והיא מדממת מאוד. רופא הוזעק. הרופא חבש את רגלה, ואמר לבעלה להכין מרק עוף טרי, להרגיעה. יצא מהר לחצר ושחט את התרנגול והעמיד מרק לאשתו... למחרת ראה הרופא כי הפצע מזדהם, ויעץ שתאכל בשר שֶׁמֶן לחיזוק כללי. מיהר בעלה ושחט את הכבש... קרוביה שמעו את שארע ובאו לבקרה. כדי להאכיל את האורחים הרבים שחטו את הפרה. העכבר המשיך להציץ מִחֶרֶךְ בקיר, ונזכר בכל אלה שהרגישו שהבעיה בכלל לא שלהם...

פרשת השבוע, 'בהר סיני', עוסקת בדיני שמיטת קרקעות, מכירת שדות ובתים, הלוואת כספים וגיבוי מסחרי לאחינו, אופן מכירת עבדים וההנהגה עמהם, ועוד מצוות שהמשותף ביניהם הוא ההכרה כי לה' הארץ ומלואה, גִּרִּים אנחנו בעולמו, ממנו הכל ומידו נותן לנו.

בשיעור לקראת שנת השבע שאל תלמיד בן-עיר "מה נוגעת השמיטה אלינו? אין אנו דרים מושב חקלאי, הירקן ליד הבית מוכר סחורת חו"ל, אין לי בבית עציצים נקובים ושאינם נקובים...". הסביר המלמד כי המסר המרכזי הוא "שדך לא תזרע, כרמך לא תזמור..." הנכסים לא שלך! העולם לא שלנו! יש בעל הבית וכולנו משועבדים לכללים שהוא יתב"ש קובע. גם הכסף בכיסנו אינו שלנו, הבית בו גרים שייך לה', אנו מברכים על האוכל ליטול רשות מ'בעל הבית' לאכול מהאוכל שלו! נודה לו על כל נשימה!

כל ילד נזהר לא להיקרא 'פרייאר'. חשוב שהוריו ומוריו יחנכוהו כי במעשי צדקה וחסד לא נחשבים כזה! חושבים על הזולת, מתייחסים ומתבוננים בצרכי האחרים. לא נהיה כמו בעלי החיים הנ"ל שהעלימו עין מדאגת החלוש והזוטר, בחושבם "מה זה קשור אלי". וגם כשזה לא-כל-כך קשור, נתגייס במתן עצה ועידוד, להקשיב לו ולהרגיעו.

ילדינו יקחו מאתנו דוגמא אישית: כמו שאב המפרנס בניו ובנותיו אינו 'פרייאר' כי מדרך הטבע שכך נוהגים, כך יראו שנותנים לעניים, תומכים בחלשים, ומשתתפים בצער הזולת. המרבה הו"ק לצדקה וחסד מרויח ולא מפסיד!

כאנשי חינוך עלינו לקבוע זמן **מדי יום ביומו** לחשוב על הסמוכים לנו. מי זקוק למילה טובה, מי זקוק למזון גשמי או רוחני? המדרש בפרשתנו מאריך ומשבח אֲשֶׁרִי מִשְׁפִּיל אֶל דָּל. להשכיל, להיות חכם, לעזור מתוך התבוננות ושכל. ונזכה ויקוים בנו המשך דברי הפ' ביום רָעָה יִמְלִטֵהוּ ה'. כשנזכור שהוא "בעל הבית" נהיה כדאיים לעזרתו!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב
בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל
משוררים על הגש"פ

מלה צפונה / הרב יוסף שפר

חידה לפרשת בהר

על עיסוק בחיי שעה אשאלכם
כי מה יהא על תורתכם
ולדמע רינה תבואכם
בחזור ושנן תלמודכם

*

ובצדקה לפי חסד שכרכם
אף יזכר חסד נעוריתכם
בשביעית תשבות אדמתכם
ואל תתמהו על מאכלכם

*

בעת ששיג תשבעו מלחמכם
ופי מאה תהיה מציאתכם
ואך חמישה תתנו בערוגתכם
לצדיקים- מוכן אורכם
ולקנויים ברעב יאמר 'הא לכם'

*

בבקר בזה יהיה עיסוקכם
ואף לערב אל תנוח ידכם
אך בשביעי חדלו ממלאכתכם

*

בלא הכשר מים לא יטמא פריכם
וכן תעשו במקוה, לטהר אתכם
ואם על כל מים, אזי "אשריכם".

*

פתרון חידת 'מלה צפונה'

הפתרון: זריעה

על עיסוק בחיי שעה אשאלכם- חזו אינשי דקא כרבי זרעי אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. (שבת לג)

כי מה יהא על תורתכם- רשב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה...תורה מה תהא עליה. (ברכות לה)

ולדמע רינה תבואכם- הזורעים בדמעה ברינה יקצורו
בחזור ושנן תלמודכם- הלומד ואינו חוזר כזורע ואינו קוצר (ע"פ סנהדרין צט)

*

ובצדקה לפי חסד שכרכם- זרעו לכם צדקה וקצרו לפי חסד (עי' סוכה מט)
אף יזכר חסד נעוריתכם- זכרתי לך חסד נעוריתך... בארץ לא זרועה
בשביעית תשובות אדמתכם- בשנה השביעית...שדך לא תזרע
ואל תתמהו על מאכלכם- וכי תאמרו מה נאכל... הן לא נזרע

*

בעת שישוג תשבעו מלחמכם- ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשובע
ופי מאה תהיה מציאתכם- ויזרע יצחק...וימצא...מאה שערים
ואך חמישה תתנו בערוגתכם- מנין לערוגה... שזורעים בתוכה חמישה זרעונים (שבת פד)
לצדיקים- מוכן אורכם- אור זרוע לצדיק

*

ולקנויים ברעב יאמר 'הא לכם'- ויאמר יוסף אל העם...הא לכם זרע וזרעתם את האדמה
בבקר בזה יהיה עיסוקכם- בבקר זרע את זרעך...
ואף לערב אל תנוח ידכם- ...ולערב אל תנוח ירך
אך בשביעי חדלו ממלאכתכם- מלאכת זרע

*

בלא הכשר מים לא יטמא פריכם- כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא
וכן תעשו במקוה, לטהר אתכם- עשיית מקווה על ידי זריעה
ואם על כל מים, אזי "אשריכם"- אשריכם זורעי על כל המים.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף לא.

תוספות ד"ה למעוטי זמן דליתיה בקידושין 'מספקא לר"י כתב בכתב ידו ואין עליו עדים אי מהני בקידושין אי לא דכיון שאין צריך זמן מה לנו אם אין עליו עדים', צ"ע למה אי"צ עדים משום עדים לקיומי [כדאי' ג"כ ברש"י גיטין כב ע"ב כה"ג, ויעוי' עוד בתו' גיטין דף ד ע"א], ואולי לעניין זה מועיל כתב ידו שהוא קצת כעדים, [כמו שפירשו התו' בגיטין דף ג ע"ב], ואכתי צ"ע'.

*

דף לב.

תוספות ד"ה בין רשעים גמורים 'פירוש אצל רשעים כמותו לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק ולא כמו שפירש בקונטרס לקוברו אצל נסקלים ונשרפין ור"ש סבר דאע"פ שיש בעבירה זו שני איסורין כיון דלא מיחייב אלא חדא אין קוברין אותו אצל רשעים גמורים', לכאו' פלא שהרי שנינו בסנהדרין שהיה שני בתי קברות, לנסקלין ונשרפין, ולנהרגין ונחנקין, א"כ לא מצינו שהיה מקום מיוחד לכל רשע וכל צדיק, רק לחייבי מיתות, וגם בזה כללו שני דרגות יחד, וזה כנראה מה שהכריחו לרש"י, ואולי סב"ל לתו' שבית קברות מיוחד היה רק להנ"ל, אבל לקבור בפועל מי שידוע כצדיק אצל מי שידוע כרשע זה אין לקבור, ולעניין זה מתחשבים בכל העבירות שידוע שעבר [עכ"פ במזיד], אלא שבזה יל"ע לאידך גיסא א"כ מ"ט דר"ש הרי עבירה זו חמורה, ומה בכך שבפועל אין הורגין אותו, הרי מידת הרשעות היא לפי העבירה, [ולרש"י נחא שהנידון אם לקברו בבית הקברות המיוחד לנסקלים ונשרפים ובזה הנידון אם הוא רק למי שנהרג בזה בפועל, כי הוא סדר של בית דין ונקבע לפי ההנהגה בפועל, אבל לתו' יקשה מאוד, וצ"ע].

*

דף לג.

בגמ' 'במאי קמיפלגי באיסור כולל ואליבא דר' יוסי', וכו', צ"ע למה לא פירשה הגמ' כפשטות הברייתא שנחלקו אם יש איסור שבת וטומאה כה"ג, והיינו שנחלקו בעצם הדבר אם שבת הותר לכולם או לא וכן נבילה, וכפי פשטות לשונם בברייתא לעיל וכפי שאמרו שם 'התחיל רבי חייא לדון שבת לכל נאסרה כשהותרה במקדש אצל כהנים הותרה לכהנים הותרה ולא לזרים יש כאן משום זרות ויש כאן משום שבת, התחיל בר קפרא לדון שבת לכל נאסרה כשהותרה במקדש הותרה אין כאן אלא זרות, ועל דרך זה בשאר הדברים, [ובאמת מבואר בתו' ד"ה בר קפרא שמסתייעים בזה וצ"ב הגדר בזה שאם זה טעם למה לא מועיל בפני עצמו, ועכ"פ למה לא סירשה הגמ' שזהו עצמו המחלוקת].

דף לד.

בגמ' 'והא הוּו ער ואונן, ער ואונן שמשו שלא כדרכן וכו', כמעשה ער ואונן ולא כמעשה ער ואונן כמעשה ער ואונן דכתיב והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת ארצה, ולא כמעשה ער ואונן דאילו התם שלא כדרכה והכא כדרכה, הנה בתו' מבואר דער ואונן היה איסורם מחמת שהיה שלא כדרכה, אבל יל"ע איך יתפרש הלשון ושחת ארצה [ויעוי' ברש"ש מש"כ בזה וכמדומה הדברים דחוקים מאוד] ויעוי' מהרש"א, גם ברש"י בחומש הביא דברי הבר"ר שהיה דש בפנים וזורה מבחות ולתו' צ"ל דפליגי, ולול"ד התו' היה נראה לכאו' דבוודאי היה זורה מבחוץ אלא שהגמ' אומרת שער ואונן היה "גם" שלא כדרכה, [וע"כ הוצרכה תמר למעך באצבעה], אבל לעולם עיקר האיסור מחמת זורה מבחוץ, [ולפי"ז אין מקור מכאן להיתירא דבאקראי, אבל יש את המקור מהגמ' בנדרים ובסנהדרין ואכמ"ל], וצ"ע.

*

בגמ' 'מיתיבי כל עשרים וארבעה חדש דש מבפנים וזורה מבחוץ דברי ר' אליעזר א"ל הללו אינו אלא כמעשה ער ואונן', צ"ב לכאו' טעמיה דר"א למה אין די בשימוש במוך כמבואר לעיל [דף יב ע"ב], ואם אין די בזה לסכנה, מה יתיר את הזרייה בחוץ, הו"ל לומר שאסור בתשמיש, [וי"ל קצת, ואכתי צ"ע].

*

תוספות ד"ה דעתאי עלך הואי 'אמר רבינו תם משום ההיא עובדא דפ"ק דב"ב (דף יב:): דאמרה בת רב חסדא תרווייהו קבעינא והיתה מצפה שתתקיים נבואתה לפי שהיה לרבא אשה אחרת איחרה לינשא לו ואפ"ה היתה מצפה לו, יל"ע קצת שהרי רבא עצמו סבי"ל לקמן [דף סה ע"א] 'נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזיינינהי, ואולי לא היה לו לזונה, א"נ דאע"פ שמותר, יותר נכון שלא לעשות כן, ואכתי צ"ע.

*

דף לה.

תוספות ד"ה תגלי מילתא למפרע לא אמרינן 'אף על גב דלקמן (דף מא:): גבי ספקות שקידש אחת משתי אחיות חשבינן לה בת חליצה ויבום כיון דאם יבוא אליהו ויאמר דהא קדיש לא דמי דהכא אין זה ספק ראוי להתברר עכשיו שא"א לידע העתידות אבל התם א"צ לידע אלא מה שבאותה שעה, צ"ב שהרי לכאו' אליהו יודע גם עתידות, ובפרט שבלשון הגמ' בדעת ר' יוחנן שאם יבוא אליהו ויאמר וכו' משמע שאליהו יכול לומר גם עתידות אלא שלר"ל אין מתחשבים בזה, וצ"ב הטעם, [ויעוי' בנמוק"י מה שפירש בזה אבל אין זה במשמעות דברי התו', גם עיקר הדברים מחודש ואכמ"ל], וכפי הנראה שהיסוד בזה שדיני התורה ניתנים לפי מה שביד השכל האנושי לדעת, וזה כוונת תו' שאי אפשר לידע עתידות, היינו שלנו אי אפשר לידע, ולכן אין הדינים נקבעים על פי ידיעת עתידות, משא"כ שם שבעצם היה אפשר לדעת אלא שקרה מקרה שאין אנו יודעים, ואכתי צ"ע.

דף לו.

בגמ' 'ונמצא אתה מצריכה כרוז לכהונה', לכאו' הוא תימה גדול, שהרי זה וודאי שתעדיף לא לינשא לכהן ושיתירו לה לינשא עכ"פ, ואז אין שום חשש, ובשביל להתיר לה דוקא לינשא גם לכהן וזה אי אפשר יעגנו אותה לגמרי וצע"ג, [שו"ר בב"י סוף סי' קנו בשם רבינו ירוחם שמסתפק אם תידור שלא תנשא לכהן אם מהני ויעו"ש בפתחי"ת מש"כ בזה, ויעו"ש בפרישה ובתוי"ט דללא הדרה א"א לאסרה אכהן דלא תשמע לנו אח"כ לכן אסרו ורק אם תידור יש באמת צד להקל וק"ל].

*

דף לז.

בגמ' 'אמר ליה באורתא אמר רבא הכי ובצפרא הדר ביה, א"ל שריתו, יהא רעוא דתשתרו אף תרבא', צ"ב קצת למה לא האמין לו, הלא באמת לא היה בבוקר נוכח"ג בביצה כד ע"ב וצ"ע].

*

בגמ' 'ראשון ראוי להיות כה"ג ושני ממזר מספק', מלשון הגמ' הוזה משמע להדיא שממזר אינו כהן דאל"כ אי"ז זה לעומת זה, ומה עניין כה"ג לכאן, ופשוט לכאו', וכן מפורש בקידושין עה ע"א 'השתא מדין ישראל משתקינן ליה מדין כהונה מיבעי' יעו"ש בכל הסוגיא, וכן מבואר בגיטין נט ע"ב שלוי ממזר אין לו מעלת לוייה, ובכמה אחרונים דנו בזה ופלא שלא הביאו ראיות הנ"ל, וצ"ע, [יעו"ש אמרי משה סי' י' מה שציין בזה, ולכאו' נראה פשוט כנ"ל והביאור בזה שבממזרות יש בכלל מאתים מנה ויש בה ג"כ חללות וק"ל].

*

בגמ' 'ר' אבא אמר רב קם דינא ר' ירמיה אמר הדר דינא, לימא בפלוגתא דאדמון ורבנן קמיפלגי דתנן מי שהלך למדינת הים ואבדה לו דרך שדהו אדמון אמר ילך בקצרה וחכ"א יקח לו דרך במאה מנה או יפרח באויר והוינן בה לרבנן שפיר קאמר אדמון ואמר רב יהודה אמר רב הכא במאי עסקינן כגון שהקיפוח ארבעה בני אדם מארבע רוחות א"ה מ"ט דאדמון ואמר רבא בארבעה דאתו מכח ארבעה וארבעה דאתו מכח חד כולי עלמא לא פליגי דמצו מדחי ליה כי פליגי בחד דאתי מכח ארבעה אדמון סבר מצי א"ל מכל מקום דרכי גבך הוא ורבנן סברי דא"ל אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו ולא מצית לאשתעויי דינא בהדייהו, לימא ר' אבא דאמר כרבנן ור' ירמיה דאמר כאדמון אמר לך ר' אבא אנא דאמרי אפילו כאדמון עד כאן לא קאמר אדמון התם אלא משום דא"ל ממה נפשך' וכו', הרבה נתחבטו בזה מהו כוונת הגמ' בהו"א, מה עניין סברות אלו לקם דינא, ויש לציין בזה לדברי התוספות בבבא מציעא [דף קטו ע"ב] שכתבו וז"ל 'כן דרך הגמ' דאע"ג שכבר פירש הטעם אומר לימא דכשנאמר הלימא בבית המדרש עדיין לא נודע להם טעם המפורש אלא היה סבור דטעמא דרב יהודה משום דאין לוקין על לאו שבכללות ולרב הונא לוקין וכה"ג

איכא נמי בפרק החולץ (יבמות דף לח.) גבי ספק ובני יבם שבאו לחלק בנכסי יבם דאחר שכבר פירש דטעמא של אדמון ורבנן כמו שמפרש לבסוף כשדוחה הלימא שלא נחלקו בקם דינא והדר דינא אמר אחרי כן לימא דמ"ד קם דינא כרבנן ומ"ד הדר דינא כאדמון, [וחדוש שלא ציינו לזה המסוה"ש והגלה"ש].

*

דף לח.

בגמ' 'זיקת נשואה עושה ספק נשואה זיקת ארוסה עושה ספק ארוסה דאי ס"ד ודאי ארוסה וכו' אלא ש"מ זיקת ארוסה עושה ספק ארוסה, זיקת נשואה עושה ספק נשואה דאי ס"ד ודאי נשואה וכו', הלשון פלא למה אמרו "ספק נשואה" ו"ספק ארוסה", הלא עיקר הראיה היא רק שהוא דרגא פחות, והו"ל לומר שאינה כנשואה ממש ואינה כארוסה ממש ולמה אמרוהו בלשון ספק, גם עיקר הדבר בכל הסוגיא כאן, צ"ע היכן מצינו שיש צד שזיקה הוי נישואין דלעיל [דף יח ע"ב] מבואר שהוא רק לר"ש אליבא דר' אושעיא ואיתותב וכאן פתאום מבואר בפשיטות שזה ספק נשואה ויש ירושה וצ"ע הביאור בזה.

*

דף לט.

בגמ' 'דכוותה גבי האחין לא רצו לא לחלוץ ולא לייבם, אמאי חוזרים אצל הגדול, למיכפייה, לכפייה לדידהו כיון דמצוה עליה ידידה רמיא לדידיה כייפינן, לכאו' אינו מובן כ"כ ההו"א שהרי לכאו' פשוט שאם מצוה בגדול, כשצריכים לכפות אחד מהאחין, יכפו את הגדול, ומהו ההו"א, ואולי ההו"א הוא שהוא "זכות" של הגדול להיות קודם, ולא שהמצוה מוטלת עליו בדווקא יותר מאחרים, ואכתי צ"ע.

*

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף סז. עובר במעי זרה זר הוא. והנה מדברי התוס' מבואר שבודאי נחשב לזרע כהן אלא שאין עליו קדושת כהונה אבל הרש"ש כתב שכוונת הגמ' דהוי כעובר במעי אמו וכאבר מן האם ואינו נחשב בכלל עוד לזרעו של כהן [וצ"ב אם להך צד שייך ירושה או זכייה לעובר] והנה הרוקח מובא במג"א שמג' ב' הקשה דהיאך מותר לאשת כהן מעוברת ליכנס לאהל המת ולמה לא תהא אסורה מצד דאולי העובר הוי כהן וכתב דהוי ס"ס דאולי הוי נקיבה ומיעוט מפילות, ועי' בקו"ש ח"ב סי' מא' שהקשה דתיפוק ליה מצד דעובר במעי זרה זר הוא ורצה לתרץ דאולי אעפ"כ אסור מצד שיהיה טמא לכשיוולד, או שהוצרך לס"ס באשת כהן, ואח"כ כתב לדון דאולי הא דעובר במעי זרה הוי זרה תלוי אם עובר ירך אמו, והנה אם נימא דעובר במעי זרה הוי זר מצד דעובר ירך אמו דהוי כאחד מן אבריה וכמו שכתב הרש"ש א"כ לכאו' גם במעי כהנת ליכא איסור לטמאות דהא כהנות אינן מוזהרים בטומאה והוי רק ככהנת ולא ככהן, ועיי"ש במג"א שהקשה דלכאו' תיפוק ליה דבלועה אינו בכלל מקבל טומאה ובקו"ש שם רצה לחדש דאולי האיסור לכהן לבוא באהל המת

אינו מצד דנטמא אלא איסור ביאה באהל המת [ולפ"ז נפל הך תי' שכתבנו לעיל] וראיתי לעורר לפ"ז דבספק טומאה ברה"ר [ולאו דוקא רה"ר אלא כל מקום שאינו מקום סתירה] דקי"ל דטהור לא יהא מותר לכהן ליכנס שם והגם שלא יהא טומאה מכיון שהאיסור אינו תלוי בטומאה א"כ הוי ספק איסורא לחומרא ויש הרבה לפלפל בזה.

*

דף סח: אי הכי עכו"ם ועבד לא ליפסלי. משום דלא הוי בני הוייה ופרש"י דבעבד משום דכתיב עם הדומה לחמור, ובעכו"ם דדרש"י אשת רעהו פרט לאשת אחרים, וצ"ב דזהו דרשה דאינו חייב מיתה על אשת איש דגוי אבל לא דאינו נחשב לאשתו עיי"ש בתוס', וצ"ל שכוונתו שאם היה תופס קידושין אז לא היה התורה ממעטו מחיוב מיתה וע"כ דאין זה אישות של קידושין, ומ"ש דילפי' בעולת בעל יש להן מידי אחרוני לא, וממעטים קידושי כסף ושטר וכן חופה עיי"ש, והגם שא"כ קידושי ביאה יש להם, ע"ז כתב רש"י דכיון דאיתקש הוויית אהדדי ילפי' שגם קידושי ביאה אין להם ומה דאיתא בעולת בעל יש להן אינו מצד תפיסת קידושין אלא כמו שכתב הר"מ ריש הל' אישות דקודם מתן נעשית אשתו ע"י יחוד שמייחד אותה לו, ואצל כלל ישראל נתחדש פרשה של קידושין לאחר מתן תורה אבל בגוי נעשית אשתו ע"י יחוד ורק אימת נחשב שנתייחדה לו זהו דוקא ע"י בעולת בעל, ועצם דברי רש"י צ"ב דהנך דרשות הוא בגוי עם גויה אבל כאן דנים גוי עם ישראל, וביותר צ"ע דבגמ' שם בקידושין סח: מביא מקור שאין קידושין תופסין בגוי או מלא תחתן או מיפת תואר עיי"ש וצע"ג.

*

דף סט: נמצא כוחו של בן גדול משל אב. והנה הא שהבן שנולד מכהן מאכיל את אמו ישראל דרש"י מהא דכתיב ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו ודרש"י יאכילו שהילוד מביתו של כהן יש לו כח להאכיל, והנה אין הטעם מצד שהוא כהן דהא מבואר בסיפא דהמשנה שאפילו באופן שהוא ישראל או פסול ג"כ מאכיל וכמבואר לעיל סו. הרי ממזר דאינו אוכל ומאכיל, וע"כ הטעם הוא שכיון שהוא יליד מביתו של כהן יש לו כח להאכיל דהוי כאילו עדיין בביתו של כהן, ולפ"ז צ"ב דכאן שאנס אותה ולא הוי האשה בתוך ביתו של כהן למה זה קרוי יליד ביתו, ואין לומר שיכול להאכיל מצד שהוא כהן דהא מבואר בסיפא בבת כהן לישראל הגם שיש לה נכד כה"ג אינו יכולה לאכול בתרומה ומבואר שליכא דין שזרע כהן מאכיל ורק שיש דין שיליד מביתו של כהן יש לו כח להאכיל ואפילו אם אינו כהן אבל אם אינו יליד ביתו דאיירי שאנס אותה למה יהא לו כח להאכיל וצ"ב בגדר הדבר.

*

דף ע. כמאן כר"ע דאמר יש ממזר מחייבי לאוין. ופרש"י דאע"ג דלית ליה דר"ע אבל בעכו"ם ועבד מודה, והיינו לכאן' משום דאין בו תפיסת קידושין, אבל לכאן' צ"ע דלהך מ"ד דסובר דכשר מבואר לעיל מה: דרק היכן דלאחרים יש קידושין ואצלו לא אז הוי ממזר אבל אם אין תפיסת קידושין לכל העולם אינו נעשה ממזר וא"כ מנ"ל ומהיכי תיתי לר"ע שיהא הולד ממזר, ומדברי רש"י בקידושין עה: משמע דלשי' ר"ע אין ממזרות תלוי

בקידושין אלא באיסור דכל חייבי לאוין נעשה ממזר מצד האיסור, וכלשון הגמ' שם סח. כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר, דתלוי באין לו ביאה וכ"כ האחרונים, אבל לפ"ז צ"ב מ"ש רש"י כאן דבעצם אינו סובר כר"ע רק לענין עכו"ם ועבד, והתוס' שם כתבו דלר"ע לא בעינן דומיא דאשת אביו דהא מרבה גם שאר חייבי לאוין דאינן מצד קורבה ולפ"ז נחא דסובר כר"ע רק לענין הך פרט דלא בעינן דומיא דאשת אביו, והתוס' לעיל טז: ד"ה עובד כתבו דלש"י ר"ע גם בישראל הבא על השפחה יהא הולד ממזר, והיינו שלמדו שכיון שר"ע כלל כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר כולל הכל וע"כ דלית ליה דהולד הולך בתר השפחה, והרעק"א שם הקשה ממשנתנו דהולך בשי' ר"ע ואעפ"כ מבואר דולד מן השפחה הוי עבד, ולמ"ש נחא שבודאי ר"ע בעצמו מכיון שאמר כל שאין לו ביאה בישראל כלל הכל אבל משנתנו סובר כר"ע רק לענין הך פרט דלא בעינן דומיא דאנוסת אביו.

*

דף עא. וקסבר צריך להטיף דם ברית. והנה הדין דערל אינו אוכל והדין דמילת זכריו מעכבת חלוקים ביסודם דערלות מעכב אפילו כשהוא אנוס כגון מתו אחיו מחמת מילה דערל אסור בקדשים ואינו משום שאינו מקיים מצותו, משא"כ מילת זכריו המעכב הוא מה שאינו מקיים מצותו לימול ולא שהשם ערלות מעכב, ומש"ה כל היכן שאינו יכול למול מצד איזה סיבה שיהיה אינו מעכב וכמבואר לקמן המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו והגם שיש לו שם ערל, וביותר מצינו דבאביו ואמו חבושים בבית האסורים הגם ששליח שחט להם אבל על המילה יכולים לומר שמצוה בו יותר משלוחו ויכולים לומר שרוצים להמתין שאולי יהא יכולים לקיים המצוה בעצמם עי' בערוך לנר [אלא שבאמו צ"ע דהא ליכא מצות מילה עליה רק מצד שמעכב בפסח עי' במהרש"א וא"כ היא בודאי יכולה לעשות שליח] אבל רק המצוה לעשותו שלא יהא ערל מעכב דהא הגמ' לעיל בחשבון דערלות עדיף מאנינות משום שמצינו שמילת בנו מעכבת, ולפ"ז צ"ב למה שמבואר ברש"י בשבת קלד. דהטפת דם הוי מצוה בפנ"ע שילפי' מפסוק בזכרי' את דם בריתך תשמור ובעצם אינו נחשב לערל כל זמן שלא הטיף דם ברית ודעת הר"מ בפ"ו תרומות דקטן שנולד מהול הגם שצריך הטפת דם אינו נחשב כערל לענין תרומה א"כ למה יהא זה מעכב, ועי' בחי' הגר"ח שם, וע"ע לקמן עב. במהרש"ל ומהרש"א אם גרסי נולד כשהוא מהול דליכא דין ביום דאינו מצד מצות מילה רק מצד חשש ערלה כבושה, וע"ע ברש"ש שם על גר שנתגייר כשהוא מהול דליכא דין ביום על הטפת דם דאין לו דין מילה שהוא חלק מן הגירות, ואולי המ"ח אם הטפת דם צריך להיות ביום תלוי בזה אם הוי מצד מצות מילה או חיוב חדש.

*

דף עב: לא לישמט תנא. ומבואר שנחלקו אם הדין ערל כטמא היינו כטמא ממש ומטמא או שזהו רק פסלות של טמא, ומה שהגמ' מביא ראייה מזה שפטורים מן הראייה ביאר הגר"ח [מובא בחי' הגרי"ז זבחים יז:] דמה שטמא אסור לאכול או לעשות עבודה אינו משום שטמא אלא מצד שהוא פסלות שאוסר לו לאכול [דאפילו כשתחב לו חבירו בבית הבליעה או שלא הוכשר אסור לטמא לאכול תרומה] משא"כ האיסור ליכנס במקדש אינו אלא מצד טומאה שבו, ולענין פרה תלוי ג"כ בדין טומאה ולא בפסלות של טמא דהא טבול

יום כשר בפרה ובזה גלתה התורה דליכא פסלות של קדשים בפרה ורק דיש דין חדש בפרה שכל מעשיה בעינן בטהרה עיי"ש, והגמ' מדחה דהא שפטור מן הראייה הוא מצד מאוס ולפ"ז לכאו' אינו תלוי במ"ח ר"ע ורבנן אבל מדברי הגמ' בחגיגה דף ד: בפשטות מבואר שזהו רק לשי' ר"ע דערל כי טמא וכן כתבו התוס' כאן בד"ה התם במהלך ב' ואולי המיאוס הוא רק מצד שיש לו פסלות של טמא וממילא אינו אלא לשי' ר"ע, ועי' לעיל עא: ערל מקבל הזאה ועי' בתוס' ישנים שהחידוש הוא אפילו לר"ע שערל כטמא ונשאר בטומאתו גם לאחר ג' וז' אפ"ה מהני ועיי"ש בתוס', וצ"ב אם זה תלוי בהנ"ל אם הוי רק פסלות של טמא או אפילו אם נימא דהוי טומאה אבל לא הוי טומאת מת.

*

דף עג. יש במעשר וביכורים. ואסורים לאונן אבל תרומה מותרת לאונן כדרשי' לעיל זרות אמרתי לך ולא אנינות, והנה מדברי הגמ' בפסחים לו. מבואר דמה שמעשר שני אסור באנינות היינו משום דהמצוה הוא שיאכל אותן בשמחה [דכתיב בפ' ראה ושמחת אתה וביתך] ולכאו' הביאור הוא דכל מצוה שצריך הבאת מקום ואכילה לפני ה' טעון שמחה [דעוז וחדוה במקומו] ובזה מובן החילוק שביכורים אסור לאונן ותרומה מותרת והיינו שכיון שטעון הבאת מקום משא"כ תרומה דהוי קדשי הגבול, וכן מובן בזה דקדשים אסורים לאונן דכל דבר שטעון הבאת מקום יש דין שצריך שיהא בשמחה ומש"ה אסור לאונן [עי' בזבחים קא. דילפי' קדשים ק"ו ממעשר וא"כ לכאו' גם בקדשים בעינן שיהא בשמחה] ומדברי החינוך בסי' תרח' משמע שכל היכן שזוכה משולחן גבוה אסור לאונן דאינו כבוד המלך לישוב שם בצער ותוגה, ועיי"ש במנחת חינוך שהביא מהסמ"ק שבקדשים אסור גם מצד למשחה.

סיפור

אחרי במדבר / הרב נח גדליה קוצקוב

קול גדול ולא יסף...

השקט לא היה שקט רגיל. היה זה שקט נדיר, השמש וגלגליה המנסרים באויר החלל ומשמיעים קול תמידי בלתי נפסק שהוא קולו הטבעי של כדור הארץ, פסקו מנסירתם. השתרר שקט שאיננו מורגל לאוזן האנושית. שקט שאיננו מאפשר לאף צליל מסיח דעת להתערב בעת שמיעת הקול האלוקי ולפגום בטהרתו.

גם בעלי החיים עצרו את נשימתם. את הקולות, הפעיות, הגעיות, הצפצופים והשריקות, החליפו בעלי החיים בהכנעה בשתיקה רועמת. שתיקה של יראת כבוד חיל ורעדה. הים בלם את התנפצות גליו הרועשים, ואף המלאכים פסקו משירתם המרוממת. הכל הבינו, כי אף קול לא אמור להשמע בחללו של עולם בעוד קול בוראו נשמע בו (שמו"ר כט, ט).

השתיקה הזו, הרהר זבדיהו ברעדה, היא התאחדותם של כל הברואים בבורא העולם. במקומו של הבורא שלחכמתו אין חקר והוא מקור החכמה, שוררת שתיקה ושקט מצמית של כל בריה, 'וְאַחֲרֵי הָרַעַשׁ קוֹל הַמָּמָה דָּקָה', לא שייך רעש מסיח דעת במקומה של החכמה הצרופה. גם כעת, כאשר כל הבריאה מתייחדת עם בוראה, היא נוטלת לעצמה את סייג החכמה, 'סִיג לַחֲכָמָה שְׁתִּיקָה'. היא שותקת... (אור החכמה בראשית).

בעצם, הוסיף זבדיהו להרהר, הבריאה הולכת כעת לקבל חיים חדשים. כעת היא מבטלת את המצב שחייתה בו עד עתה, שהוא חיים בחסד הבורא ללא כל תמורה והצדקה, והיא הולכת לחיות מחדש בחיים בזכות ולא בחסד, עם שלם קיבל על עצמו לתחזק את העולם וכל בריותיו עם כל העול הכרוך בכך. בעת, לפני רגע המעבר, העולם פשוט שובת מפעילותו, הוא נעצר כליל, כעת העולם שותק, הוא ממתין לקבלת אות החיים המחודשת מהבורא כדי להתחיל את פעילותו החדשה כעולם חדש. השתיקה הזו היא לא בבחירה, היא מוכרחת. אין לכלל הבריות יכולת לדבר לשיר לגעות או לנעור, הם חסרות חיות עד שיקבלו את חיותן ויכולת הפעולה שלהם מחדש (ראה בד קודש שבועות עמ' קצו).

הקול החל לנסר בחלל האויר. לא היה זה קול גשמי, היה זה קול המכיל בתוכו את כל סוגי הקולות ואת כל התכנים כולם. צפניהו צבט עצמו לחוש שאיננו הווה, הוא שמע קול אחד שהתפצל בחדרי לבבו לעשרה דיבורים שכללו בתוכם אלפי ורבבות פרטים, הוא חש שאין ביכולת הנפש האנושית שלו לשאת את כובד המידע שכולל קול אחד שנכנס באזניו לתוך חדרי נשמתו וממלא אותה בכל הידע האנושי הקיים שהיה ושיהיה בעתיד!... הוא התייחד עם הקול השמימי והרגיש הרגשה של ייחוד והתייחדות עם האין סוף שכולל את העבר ההווה והעתיד כאחד, הוא לא ידע איך להגדיר לעצמו את התחושה, כי היא לא הייתה מוכרת לא אליו ולא לכל מי שעמד לצידו, היא הייתה תחושה שאיננה מוגבלת כלל בגבולות החומר המוחש והמורגש בחושים אנושיים.

הוא הבין, שכשם שהבורא הוא כלל הכל, ויש בו מציאות שאיננה מובנת לעולם ליצורים ונבראים, של דבר אחד שכל פרטי העולם בעבר ובעתיד כלולים בו ברגע אחד, היא המציאות שהוא מרגיש כעת באופן פלאי בחושיו הגשמיים על אף שאין להם כלי קיבול מציאותי להכיל את המציאות הזו. בורא העולם, אמר צפניהו לעצמו, יצר יצירה מחודשת של העדר גבול בתוך הגבול. אין לי אפשרות להבין את מה שאני חש. אני קולט ברגע אחד, כמות עצומה של חומר לימודי, שגם אם אלמד אני וכל צאצאי כל ימינו עד סוף כל הדורות, לא נוכל להספיק לקלוט כמות ידע עצומה שכזו. מעתה לא יהיה מוטל עלי, אלא לפרוט לעצמי לפרטים לפי יכולת הקיבול האנושית שלי, את כל הידע העצום שנשמתי קלטה עכשיו בתוך הכלל המקיף והכולל הזה שממלא את כל כוליו!... מעתה החכם לא יהיה אלא 'הְרֹאָה אֶת הַנוֹלָד', שיודע להוליד ממה שכבר קיים בלבו את הפרטים, אבל לא ליצור חכמה חדשה, כי היא כולה כבר נגלית וקיימת לפנינו כעת ברגע אחד!... (דעת תורה יתרו ביאורים).

למעשה, הוסיף צפניהו להבין את התחושה שהוא חש. הבורא רצה שכל מה שנדע גם נחוש, לכן הוא נתן לנו 'לשמוע' את הידע הנכנס לנשמותינו, וגם 'לראות' אותו, כשאנו 'רואים' בעינינו דבר מופשט כקול וכחכמה. כי בן אנוש לא מסוגל להעביר הלאה חוויות מופשטות הוא צריך לחוש אותם כדי לנסות ולהעביר את התחושות לדורות הבאים ככל שהדבר מתאפשר לו במגבלות המשל והשפה.

הדבר מזכיר לי אירוע שקרה לי פעם אם מורי ורבי רבי אלצפן בנערותי, כאשר ישבתי על שולחנו ערב אחד ושמעתי דברי תורה מפיו בבית המדרש 'בית הלוי'. בזמנו הוא לימדני את הפסוק 'כִּי אִם לְבִינָה תִקְרָא', שאין לקרותו כאילו נאמר בו 'אם' לבינה אלא 'אם', כי התורה היא נחשבת כֵּאֵם לאדם.

החריפות הטבועה בי עוד מאז, גרמה לי לנסות ולהתקיל את רבי בשאלה. שאלתי אותו, מי הוא המלמד חכמה לאדם יותר אביו או אמו? הוא השיב לי, שכמובן האב הוא מלמד את בנו חכמה, כשהאם טורחת בעיקר על סיפוק צרכיו הגשמיים כמזון נקיון ובגדים, כדי שיוכל לעסוק בחכמה במנוחה. מדוע אם כן, שאלתי אז, נזכר צפניהו, מיוחסת החכמה של האדם אל האם ולא אל האב?

רבי אלצפן, שנהנה מחריפות שאלתי, הציב לי אתגר. הוא אמר לי, שאם אענה על שאלתו בתוך דקות ספורות תשובה המניחה את הדעת, הוא יתן לי תכשיט זהב השמור עמו במגירתו האישית. הסתערתי במחשבותי על פתרון החידה, ולאחר רגעים ספורים כבר התייצבתי לפניו לומר את שעלי ברעיוני. אמרתי לו: מה ברור וודאי בעיני יותר, שאבי הוא אבי או שאמי היא אמי?... רבי אלצפן השיב מניה וביה: ברור שודאות אמך יותר בהירה בעינך כי היא ילדה אותך, ומבטנה יצאת לאויר העולם, דבר שאינו ברור ביחס לאביך. אמרתי לו אז, נזכר צפניהו, התורה צריכה להיות ברורה מוחשית וודאית אצל הדורות הבאים, כמו שהאם היא ודאית אצלם. נכון שאת החלק הטכני של הלימוד מלמד אותנו האב שהוא השכל. אבל את הודאות במציאות התורה לא נותן לנו השכל, אלא זו פעולתה של החוויה האישית, אני נולדתי ממנה, מן האם, אני ראיתי, שמעתי, הרחתי והרגשתי,

את נתינת התורה מאת הבורא בכל חושי, ואת זאת אספר גם לצאצאי!... רק כך יש סיכוי
שהם יתמסרו אליה בכל כוחם... (עוד יוסף חי יתרו)

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מופעם, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידית ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק ק"ח "החייל האלמוני"

סקירה ממצה בשלב האחרון להצלת חיים שלום:

רב נפתלי הרטשטיין הוא סנטור חרדי שמכהן במפלגה הדמוקרטית והוא בן דוד של גב' פינקלשטיין אמו של חיים שלום, יש לו אחיזה איתנה במפלגה ופועל רבות למען האינטרסים של יהודי ארה"ב, עתה הוא נקרא אל הדגל להציל את חיים שלום שכלוא אי שם ואיש אינו יודע עליו דבר, הסנטור מבטיח לעשות כל אשר בידו כדי להכניס את נשיא ארה"ב.

אלא שזה תפקיד מסובך מאד, הנשיא שייך למפלגה הרפובליקנית המתחרה, אבל הוא לא נרתע הוא מנסה לגייס את רוברט ריצ'פילד יו"ר הסנאט שהוא בכיר מפלגתו הדמוקרטית, מערכת היחסים ביניהם אינה הדוקה, אבל רב נפתלי הוא אדם עיקש שיודע לצאת למערכות קשות חסרות כל סיכוי, הוא יודע שהוא חייב לעשות את הכל עבור שאר בשרו כמצוות התורה "ומבשרך לא תתעלם"

הוא נפגש עם הסנטור ומעלה איזה רעיון לשתף פעולה באיזה חוק מסוים שהמפלגה הרפובליקנית מנסה להעביר אבל אינה מצליחה כי הרוב בסנאט מצוי בידי הדמוקרטים תוך כדי הוא מספר לו על בן דודו שנתון בכלא הצבאי בתנאים מחפירים ביותר ומבקש ממנו לעזור לו לפעול לעניין, הנושא קרוב ללבו של הסנאטור מתברר שהוא עצמו היה קרבן לעלילה שפילה בעת היותו חייל בצבא האמרקאי, הוא רואה בזה פן אישי שלו ומבטיח לדבר עם הנשיא בפגישה הקרובה ולנסות להתערב בעניין.

*

הכישלון הצורב של מלחמת תש"ח (שנקראת מלחמת הקוממיות) לא ייאש את השונאים המרים, הם הכינו את עצמם מיום ליום למערכה נוספת (שפרצה לבסוף בשנת 1956 וקיבלה את השם "מלחמת סיני") הצבא הישראלי לא יכול היה להתמודד עמם עם הנשק הישן של מלחמת השחרור.

עתה הרמטכ"ל מכנס בהוראת שר הביטחון את מפקדי כל הצבאות ועוד מפקדים בכירים וצוות משרד הביטחון, כדי לדון איתם על אלו נשקים צריכים להתמקד כדי לחמש את הצבא הישראלי, היו כמה פרטנרים שניתן היה לדון עמם אבל העדיפות הייתה לחימוש שנמצא בידי צבא ארה"ב שהיה הרבה יותר מודרני מהנשק שבידי יתר הצבאות. המחשבה

הייתה לצאת למסע רכש לארה"ב [בעלת הברית הבכירה] שעומדת מאחורי המדינה הזעירה ולא נותנת לה ליפול [אבל היא חשה שהיא העושה טובה לתומכת].

*

כנס זיכרון לחייל האלמוני.

אולם הכינוסים של ה"סנטרל פארק" במישיגן היה מפוצץ מאין מקום, כל חמש עשרה אלף המקומות היו תפוסים על ידי אלפי אזרחיים אמריקאים מכל גווי הקשת הפוליטית שבאו לחוג את "יום החייל האלמוני" טקס זה ציין את עשרות אלפי החיילים האלמונים שמסרו את נפשם, משך מאות השנים, מאז הוקמה ארצות הברית כמדינה שמאחדת עשרות מדינות ברחבי היבשת החדשה הנקראת אמריקה, הם לחמו על חירותה והצלחתה ומתו בשדה הקרב למען המולדת האהובה ולא נודע מקום קבורתם עד היום.

שני הנואמים המרכזיים בכנס זה היו, הנשיא אייזנהאואר מתוקף היותו נשיא ארה"ב [אך לא רק בשל כך נבחר להיות הנואם, הוא היה בעבר גנרל צבאי בכיר מאד, עטור בהילת מפקד בעל כישורים רבים שהעניקו לו מוניטין רב] אחריו היה אמור לשאת נאום הסנטור רוברט ריצ'פיילד יו"ר הסנאט [התפקיד השני בבכירותו], אמנם הפעם הוא אינו נמנה על מפלגתו של הנשיא (המפלגה הרפובליקנית) אלא נחשב ליריבו הפוליטי (מהדמוקרטים), אבל כל זה הוא רק כלפי חוץ, מאחורי הקלעים ישנה מערכת יחסים עדינה ומאד מורכבת, בין שני האישים שהיו קרובים ויריבים מאד הוגנים.

הנשיא נשא נאום חוצב להבות אש, הוא העלה על נס את אותם עשרות אלפי החיילים האלמוניים ש"במותם ציוו לנו את החיים" כלשונו המצוחצחת:

"אנשים אמיצים אלו הלכו למען אומתנו באש ובמים ללא שמץ היסוס" התפייט הנשיא כשקולו עולה בהתאם בסולם הקולות, בטוח שאכן כך האמת.

הוא תיאר בלשונו העסיסית את הדמות ההרואית של החייל האלמוני שמקדיש את כל חייו למען אדמת המולדת, הוא מוסר את חייו למען אחרים שאפילו אינו יודע על קיומם, אבל חייהם חשובים לו מאד, עד כדי שהוא לא יהסס להקריב את חייו למען זולתו.

"את זה לא נראה במדינות אחרות רק אצלנו, כי אנחנו חוננו את בנינו לפטריוטיות אמיתית" צרח בקול נחר.

בשפה עשירה מלאה בציורים הצליח להעלות את המורל הלאומי לשיאים, מחיאות הכפיים לאחר נאומו נשמעו למרחקים, משך דקות ארוכות נשמעו שריקות אהדה וקריאות הערצה שלא פסקו מלהלל את הנשיא הנבחר.

הנשיא זרח מאושר, כבר זמן רב לא חשב את עצמו כה מכובד, דומה כאילו כל האומה מתאחדת תחתיו, היא מוכנה לסלוח לכל אלפי הטעויות שעשה משך השנים, כולם מתרכזים רק במעלותיו ושוכחים את חולשות האנוש שבו.

אחריו עלה יו"ר הסנאט רוברט ריצ'פיילד לנאום, הוא נשא נאום מושחז ומפתיע ביותר, הוא בחר להתמקד בתיאור תפקידו האחראי של המפקד הצבאי העליון שתחתיו משרתים

מאות אלפי חיילים, הוא נישא על כנפי הדמיון והרוח בעת שהחל לתאר את מורכבות התפקיד ואת ההחלטות האחריות שהוא נושא על כתפיו.

"לא אחת עליו לשאת בהחלטות גורליות שחורצות חיים ומוות כפשוטו, החלטה שלו שולחת אלפי אנשים שאין להם דבר וחצי דבר לקראת מה הם הולכים ואם הם עושים את הדבר הנכון, הם מפקידים [מפקירים] את חייהם [ממש כך] בידי בשר ודם כמוהם שעלול לטעות ולשלוח אותם אל מותם הבטוח, אולי בחינם.

"איש מהם לא מעלה לשבריר שניה את החשש...מי הוא זה האדם שיצווה עלי דברים שיכולים לחרוץ את חיי לשבט או לחסד?! זה כוח החינוך של אומתנו המיוחדת שחינכה את אנשיה למסור את הנפש למען המולדת ולבטוח בהחלטותיו של המפקד שמעליהם" התפייט במליציות מול אלפי השומעים הנדהמים.

כאן החל לפתע לחרוג, כשהחל לתאר את הנשיא אייזנהאואר כמפקד בעבר, הוא תיאר הרבה דברים שהכיר מקרוב שציינו את דמותו, במשך דקות לא מעטות לא פסק מלשבח את יריבו הפוליטי כאיש מיוחד במינו שראוי לכל הערכה ואמון.

דבריו של יו"ר הסנאט היו מפתיעים ביותר, אם היה ממפלגתו היו הציניקנים מלגלים על כך כי הוא "מלחך פנכה" שמצפה לתגמול בהמשך הזמן, אבל כאן לא היה לאיש את הרקע לטענה זו, כולם ידעו כי הם יריבים פוליטיים, אמנם הוגנים אבל יריבים.

מה קורה כאן? שפשו האנשים את עיניהם בתימהון, אם הם התפעלו, לא כל שכן הנשיא שהיה בהלם ממש, מה קורה לרוברט ריצ'פיילד הציניקן המושחז? מה הוא זומם כאן? אף פעם הוא לא עושה דבר בלי איזה חשבון רציני שיגבה עליו טבין ותקילין.

הוא ציפה בקוצר רוח לסיום הנאום, יש לו הרבה מה לשאול את הבחורצ'יק על מה ולמה חרג מתוקף תפקידו.

באותם רגעים רוברט ריצ'פיילד לא עושה חשבון, הוא ממשיך בנאומו ומתעלם מכל מבטי הפליאה, הקהל חיכה בקוצר רוח להבין מה קורה, אבל רוברט ריצ'פיילד אינו מתכוון לחשוף בפני הקהל את מניעיו.

לאחר ששכבו הדי מחיאות הכפיים הסוערות שניתנו לנאום המפתיע ביותר, נועד הנשיא עם עמיתו רוברט ריצ'פיילד לשיחת בירור הוא הזמינו לארוחה דשנה במלון "הילטון אריסטוקרט" בו התארח.

"ידידי מה קרה לך? נהיית יותר מדי פייטן, חרגת מתפקידך כאיש המפלגה הדמוקרטית, לא לזאת ציפיתי ממך, לויאליות כן, אבל לא מריחה! זה ממש לא מתאים לאיש פוליטי. מה עומד מאחורי כל הפוזה הזאת?"

הסנטור החל להזכיר לנשיא נשכחות על פועלו המיוחד למענו, בעת שהיה תחת פיקודו, כאשר נחשד בעלילה זדונית, הוא תיאר בצורה חיה את הסבל האיום שעבר בשל קנאת חברים שלא יכלו לשאת את היחס המיוחד אותו קיבל ממפקדו, אלמלי התערבותו מאחורי הקלעים מי יודע אם היה בכלל מגיע למקומו הנוכחי.

"למעשה אני הייתי 'החייל האלמוני' שכמעט נקבר בחיים, לא הייתי זוכה למעט שזוכה החייל האלמוני, זה שיצאתי מקברי האלמוני בניגוד לכל החיילים האומללים שנקברו לעד, התאים לי להנציח את מושיעי האלמוני".

"אני לא שוכח את פועלך הרב למעני, תמיד חשבתי שלא מספיק הודיתי לך על כך, כעת מצאתי את הרגע המתאים לך" הסביר בפשטות לא אופיינית לו.

"חחחח הצחקתני ביותר, הגעת עד חזון אחרית הימים? לנגד עיני מתקיים כעת הפסוק 'וגר זאב עם כבש' הצטחק הנשיא שאהב תנ"ך מאד והרבה לצטט פתגמים מתוך ה'הולי בייבל' [התנ"ך הקדוש]

"יאמין לי הנשיא שיש לי גם רגעים מסוימים בהם גם אני הקטן מתעלה מעל השיקולים הפוליטיים, אני משתדל לשכוח את תפקידי ומתחבר לחלק האנושי שבי שעולה מעבר לשיקולים".

"טוב מאד אני מבין, זה אומר שאתה לא נטו פוליטיקאי, אני שמח ומעריך מאד את הנאום" טפח הנשיא על שכמו לחיבה.

שני האישים עברו לפסים שונים, בתוך השיחה הפתלתלה גלל רוברט את מערכת החוקים שאמורה לעבור בקרוב בבית הנבחרים, הוא התעכב על חוק ההגירה הסבוכה שהנשיא מנסה להעביר והציע את גרסתו.

"אתה מפתיע אותי שוב מחדש, מה קורה איתך רוברט?" חקר הנשיא בחשדנות רבה את עמיתו מצפה לשמוע מה עומד מאחורי ההחלטה המוזרה.

רוברט עצם את עיניו ועבר לספר על חייל אלמוני יהודי שמתגורר במדינה הישראלית, הוא החל לספר את עלילת חייו בהרחבה, הנשיא לא עצר אותו לרגע, למרות שלא הבין מה קורה עם רוברט, למה הוא סוטה מהעניין?

רוברט צייר את דמותו האומללה של אותו חיים שלום פינקלשטיין שמזכיר לו את עברו, הוא תיאר את העוול הרב שנעשה לאותו חייל כאשר דנים אותו בלא משפט למאסר עולם, שמו נמחק מכל הרשימות, כדי שלא יוכלו לעלות על עקבותיו, נעשה כאן עוול משווע עד לשמיים.

"מה כל זה שייך אלינו, יש הרבה עוולות בעולם... הלא כן? מה זה נוגע אליך ואלי? לא הבין הנשיא את רוברט.

"לי אישית זה מאד מרטיט, לכן אני רוצה שתתערב בעניין, להוציא את האומלל ממקום שביו" ענה רוברט קצת בהיסוס.

הוא חש שדבריו לא נפלו על אוזניים קשובות.

"הבקשה ממש לא רלבנטית, מעולם לא מתערבת מדינתנו במדיניות זולתה, לא חסרות עוולות בעולם המושחת, אך כל עוד אין שום קשר בין ארה"ב לנושא אל לנו לערב אותה בעניין" הבהיר הנשיא בצורה הכי קשוחה.

השיחה נמשכה עוד חצי שעה, אבל המומנט הוחמץ, לבו של הנשיא לא התחמם בכי הוא זה, אם אין לו אינטרס חבל על כל דיבור נוסף, הנושא של שיתוף הפעולה בין שתי המפלגות שוב לא הועלה על שולחן הדיונים.

*

"לא איש בשורה אני אליך, עדכן רוברט את רב נפתלי הרטשטיין עוד באותו יום, עשיתי את מיטב ההשתדלות להכניס את הנשיא לתמונה, אך לצערי לא ראיתי בו זיק של התלהבות, הוא לא מעוניין להכניס את ראשו לסיפור, זה לא נוגע למדיניות של ארה"ב, מה לה להתערב בנושא של מדינה אחרת, זה שהיא בעלת ברית עושה את הנושא עוד יותר עדין, אני חושב שאין מה לעשות, עליך לרדת מהתוכנית".

ר' נפתלי לא הופתע, הוא שיער לעצמו כי הנשיא יהיה אדיש לחלוטין לנושא, הסיכוי להביא את הנשיא להתערב שואף לאפס, מה הוא יכול לעשות? הוא לא יכול להפוך שמים וארץ בנושא כזה שאין לו שום קשר עם מדיניות ארצו. עליו להסביר לבת דודתו שרק אחד מתוך המערכת הפוליטית של ישראל יכול להתערב, אבל אין מה לערב מדינה אחרת בנושא כה עדין, עם כל הצער המשימה לא ניתנת לביצוע.

השאלה, איך מעבירים לה במילים עדינות את חוסר הסבירות, בלי לשבור לבה של אלמנה שבורה ורצועה.

אבל בתוך תוכו הרגיש שהוא לא יכול לעשות זאת לקרובת משפחתו, סבלה עמד מול עיניו, איך ניתן לכבוש את עיניו ולחשוב עשיתי את מיטב יכולתי, האם באמת ממש ניסה? סיא נישט ריכטיג- זו לא האמת.

לנגד עיני רוחו עמד אביו רב יואל, הוא זכר את מחאות היחיד שהיה עושה משך ימים רבים מול השגרירות השונית, מנסה להביא לתשומת לבם הערל את השואה האיומה שפוקדת את העם היהודי, כאבו האישי לא הזיז לאיש, הוא נזרק פעם אחר פעם באיומים ובגערות, אבל אביו לא נואש, בשל זה רתם אותו לשורות המפלגה הדמוקרטית, לבסוף לאחר מאמצי על נודע לו המצב, אמנם לא הייתה הצלה, אבל ידיעת האמת עם כל הקושי עדיפה על החיים בספק.

אם לא היה עומד על ראשם של רבי השלטון לא היה מגיע למה שהגיע, פעמים רבות שאל את עצמו, מה באמת הטעם שלאביו נכנס שיגעון לא הגיוני להכניס את בנו יחידו שהיה לו עתיד מובטח כאחד מגדולי התורה של הדור לתחום הפוליטי, הוא ממש הקריב אותו על המזבח לעשות טובות לכלל ישראל.

אמנם הוא עשה הרבה דברים טובים, אבל תמיד חשב לעצמו, האם זה הצדיק את הקורבן הגדול? הרי ניתן היה לעשות זאת גם אם הוא לא היה סנטור בכיר, רבים היו השלוחים שהיו מסדרים זאת, למה באמת יצא מעולם התורה ונעשה רק איזה "בעל הבית" שיוודע ללמוד אבל לא מעבר לזה?

אולי הסיבה השמיימית לכך, הנושא הזה שנקלע אליו כביכול בהיסח הדעת, כאן יש "מת מצוה" אמיתי, אם הוא לא יכנס לעומק העניין איש לא יעשה זאת, עליו לבקש מפגש עם הנשיא, אמנם הוא לא רוברט, אבל גם הוא סנטור בכיר למדי, יש לו גישה זריזה אל הנשיא, הוא לא אדם אנונימי, הוא יפעיל את מיטב לחציו כדי להתקבל אצל הנשיא במהירות האפשרית, לרוברט לא היה עניין אישי לכן הוא נשבר כבר בסירוב הראשון, אבל הוא לא יהיה כזה, הוא יכנס בו כיתושו של טיטוס, הוא לא ירפה עד שיפלח את מוחו או לבו.

סיפורים על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל / הרב אליעזר קרביץ

סיפורים נפלאים על מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (4) - נרשם בשנת תש"פ

הדיוט שכזה

סיפר לי אחד מהשכנים (הרב פיינגולד) על חבירו כשמונה שנים לא היו להם ילדים, ובמשך כמה שנים באו לבקש ברכה ממרן שיזכו לזרע של קיימא, ומרן משום מה לא בירכם בשום ברכה, כעבור שבע שנים בירכם מרן ג' פעמים בברכתו הידועה והקצרה בו"ה, בו"ה, ואכן קצת אחר כך נפקדו בזרע של קיימא, ולפני כשנה נולדו להם שלישיה, ב' בנים ובת. ובאו לכבד את מרן בסנדקאות, והסכים רק לבן אחד. ואמרו לו זה ילדים מהברכה של הרב, ומיד ענה להם, אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניכם.

*

'כל יהודי עושה רעש בשמיים'

ביום חמישי ה' סיון ערב חג השבועות תש"פ התקשרתי לחברותא הגאון ר' גדליה הוניגסברג וסיפרתי לי את הסיפור, והוא אמר לי לחכות על הקו כי הוא רוצה לספר זאת למרן, ושמעתי איך מספר את כל הסיפור, ואז אמר מרן ב"ה שנושעו. ומיד הוסיף ואמר למרן, ב"ה שהברכה של סבא עושה רעש בשמים. ומרן אמר לו, כל יהודי בדבריו הרי עושה רעש בשמים.

*

הדברים דלהלן נכתבו ע"י אחד הקוראים:

'לעמו ישראל'

מספר הרב אושי גרינמן שלימד שיעור קבוע בהרצליה ובשיעורים השתתף גוי שלמד תורה בשביל להתגייר. אחרי תקופה שלא הבין וכבר רצה לעזוב את הדרך לקח אותו הרב אושי לר' חיים קניבסקי, והרב אמר לו מה אתה מתפלה שאינו מבין הרי אין לו מלמד! התפלה הרב אושי, אבל אני המלמד שלו. אמר ר' חיים, לא הבנת כתוב "המלמד תורה לעמו ישראל" רק ישראל יכל להבין את התורה שהרי הקב"ה מלמדו.

*

אסוציאציות

מה מזכיר לך בניני התאומים? פיגוע. מה מזכיר לך דירה חמישה חדרים? משכנתא. מה מזכיר לך טנק? מלחמה... יש כאלו שמערכת האסוציאציות שלהם זה רק התורה.

כגון כאשר ספרו לר' שלמה זלמן אויערבך שיש דבר בזה בניני התאומים, מאה עשרים קומות, הוא אמר, אז יכל להיות שב' ילדים נולדו באותו בניין, לאחד יעשו ברית היום ולאחד מחר כיוון שאחד היה לפני השקיעה ולאחד אחרי. אחד בא לר' חיים קניבסקי ואמר לו אני רוצה לקנות דירה חמישה חדרים, יש לי משפחה גדולה... אמר לו אבל יהיה לך המון בדיקת חמץ. ר' חיים בתור אברך במלחמת ששת הימים ישב בכולל חזו"א הקרבות היו בקלקיליה, ומקלקיליה עד ב"ב לה היו כמעט בנינים, אז שמעו את הפיצוצים חזק מאוד. שאל אחד האברכים את ר' חיים אתה לא שומע את הפיצוצים? ר' חיים אומר מה זה? אמר האברך זה טנקים... שאל ר' חיים מה זה טנק. הסביר האברך... שאל ר' חיים מה אז זה מקבל טומאה?

חיים אנשים שיש להם רק תורה בראש ממליא כאשר אנחנו שואלים רב מה התורה חושבת על עניין מסויים, הוא יענה מה שהתורה חושבת כי זה כל מה שיש לו בראש.

*

מי יודע

לפני יותר מעשרים שנה היה זוג שיותר מעשרים שנה התחתנו ולא היו להם ילדים. הם עלו לארץ ישראל מחו"ל אחרי עשרים שנה של נישואים וחיו כאן עוד שלוש שנים ללא הצלחה בלהביא ילדים. אז פגש אותם ידיד מחו"ל ושאל אותם מה קורה? והם סיפרו לו שהם מחכים עדיין... הוא אמר להם "נו באמת, עשרים ושלוש שנים לא נולדו לכם ילדים, עכשיו פתאום יולד? תקבלו את זה שאין לכם, ודי!". הוא לא אמר את זה מתוך רוע, אלא מתוך כל האכזבות שראה שהם חוו, רצה לתת להם עצה טובה.

כאשר הוא חזר לחו"ל, הוא סיפר לאשתו שהוא פגש אותם וכך הוא אמר להם... אומרת לו אשתו: "אתה חייב לדחוף את האף שלך בכל מקום?" והוא להגנתו הסביר לה שזה הכל מתוך רחמנות עליהם. אמרה לו אשתו, אבל אולי כן יולד להם? ענה לה: "גם את מתחילה עכשיו? לא יולד! עשרים ושלוש שנה לא נולד, עכשיו יולד?" ענתה אשתו: אולי כן! אמר לה "את יודעת מה? אם יולד להם, אני סוגר את העסקים שלי עולה לארץ ונהיה אברך כולל. בסדר?".

עברו שנתיים ונולדו לזוג בן ובת (אחרי 25 שנות נישואים). היהודי שלנו נכנס ללחץ. והלך לשאול את ר' חיים קניבסקי אם מותר לעשות התרת נדרים. ואמר לו הרב, אי אפשר, שהרי אלו נדרי מצווה ואי אפשר להתירם. אמר לו, אולי אני אעשה שליח? אני אקח אברך, ואשים אותו בכולל, אסדר אותו מכף רגל ועד ראש. אמר לו ר' חיים, שליח זה רעיון טוב, אבל למה בכולל? שב אתה בכולל ותעשה שליח לביזנס.

ואז אמר לו ר' חיים את המשפט הבא: "מי יודע אם לא כל מה שנולדו להם ילדים זה כי אתה נדרת שתשב ללמוד". זה לא רשב"י שיש ללמוד ולא ר"ע אלא יהודי עסקן שרק נדר... אבל כשיהודי יושב ללמוד הוא עכשיו פוקד עקרות, מונע פיגועים, מרפא סרטנים, ומביא את כל הברכה לעולם.

איך מצאנו את הדירה שלנו

עוד סיפור שקרא איתנו זה אחרי שחפשנו דירה כשנה ללא הצלחה, באתי להתברך אצל הרב, עשר דקות אחרי שהרב בירך (עוד לפני זמן הבו"ה - בערך לפני שמונה שנים) נסעתי לאסוף את ב"ב מאהרון דוב פינת הרב קוק, ושם ראינו מגרש ריק שעומדים להתחיל בו בניה. התקשרנו למספר, ועוד באותו ערב חתמנו זכרון דברים.